

Feminen

Dişilliğin Farklı Yüzleri

CARL GUSTAV JUNG

Çeviren: Tuğrul Veli Soylu

pinhan

Psikoloji

Carl Gustav Jung (1875-1961): İsviçreli psikiyatr, analitik psikolojinin kurucusu.1895 yılında Basel'de tıp eğitimi almaya başladı ve 1900 yılında Eugen Bleuler'in asistanı olarak Burghölzli'de psikiyatrist olarak hizmet verdi. Doktorasını 1902 yılında tamamladı. Konu, okült fenomenler ve onların psikoloji ve patolojiyle bağlantıları idi. Paris'te altı ay boyunca Pierre Janet ile bilgilerini derinleştirdi. 1903 yılında Emma Rauschenbach ile evlendi. 36 yaşında Uluslararası Psikanaliz Birliğinin ilk başkanı oldu. Carl Gustav Jung sadece psikoterapi bilim dalını değil, aynı zamanda psikoloji, teoloji, etnografi, edebiyat ve güzel sanatları da etkiledi. Psikoloji bilim dalında kendisi tarafından bulunan kavramlar geniş şekilde kabul gördü. Bunlar arasında; karmaşa, içedönük ve dışadönük, gölge, arketip, kolektif bilinçdışı, anima ve animus gibi kavramlar vardır.

FEMİNEN
Dişilliğin Farklı Yüzleri

Carl Gustav Jung

Çeviren:
Tuğrul Veli Soylu

PİNHAN YAYINCILIK
Litros Yolu, Fatih San. Sitesi No: 12/214-215
Topkapı/Zeytinburnu İstanbul
Tel: (0212) 259 27 60 Faks: (0212) 565 16 74
www.pinhanyayincilik.com
info@pinhanyayincilik.com
Sertifika No: 20913

Orijinal ismi: *Aspects of the Feminine*

Bu kitap, John Beebe ve editör arkadaşlarının, Jung'un Toplu Eserlerinden konuyla ilgili çeşitli yazıları bir araya getirmesi sonucu oluşmuştur. Türkçe çeviri, İngilizce metin ve derleme esas alınarak yapılmıştır.

© Pinhan Yayıncılık, 2015
Türkçe çeviri © Tuğrul Veli Soylu, 2015

Genel Yayın Yönetmeni: Mahmut Sever

Birinci Basım: Mart 2015
Çeviri Editörü: Adem Beyaz
Kapak Görseli: Anna Paff

Teknik Hazırlık, Baskı ve Cilt:
Yaylacık Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
Litros Yolu Fatih San. Sitesi No: 12/197-203
Topkapı-İstanbul Tel: (0212) 567 80 03
Sertifika No: 11931

Kataloglama Bilgisi
1. Psikanaliz
2. Dişillik

Pinhan Yayıncılık: 78 Edebiyat Dizisi: 13

ISBN: 978-605-5302-60-3

İçindekiler

Editörün Notu 7

I. KISIM 9

Anima ve Animus 11

Avrupa'da Kadın 38

Kadına Tapmak Ve Ruha Tapmak 61

Bir Öğrencinin Sevgi Sorunu 82

Psikolojik Bir İlişki Olarak Evlilik 100

II. KISIM. Anne Arketipinin Psikolojik Yönleri 115

1. Arketip Kavramı Üzerine 117

2. Anne Arketipi 123

3. Anne Karmaşası 127

4. Anne Karmaşasının Olumlu Yönleri 135

5. Sonuç 144

III. KISIM 155

Kore'nin Psikolojik Yönleri 157

Gölge ve Zıt Eşler [*Syzygy*] 180

Editörün Notu

Bu derleme, Jung'un dişillik üzerine görüşlerini ortaya koyan bir dizi makale ve seçilmiş yazılar sunar: Dişilliğe içkin ya da ilişkin olarak evlilik, Eros, anne ve bakire konuları, ve Jung'un kişilik yapısı teorisinin başat öğesi olan anima/animus kavramları da bu çatı altında incelenir. Jung, muhtemelen kadın meslektaşlarının, özellikle Toni Wolff, Esther Harding ve Emma Jung'un bu konularla ayrı ayrı ve kapsamlı bir şekilde ilgilenmelerinden dolayı kadın psikolojisi üzerine formel bir çalışma oluşturmamıştı.

Bu eser, Jung'un, önemli bir kısmını şiirde kadının yüceltilmesi konusuna ayırdığı *Psikolojik Tipler*'den (1921), iç içe geçmiş, gölge, anima ve animus kavramları üzerine olgun bir tartışma sunduğu, son dönem çalışmalarından *Aion*'a (1951) kadar uzanan yazıları içerir.

Mary Ann Mattoonn yakın dönemde şöyle yazmıştı: "Jung'un dişil psikolojiye muhtemelen en büyük katkısı, dişil psişenin karşıcins (eril) arketip unsuru, yani animus kavramıdır". Ayrıca "Jung, olumsuz yönleri vurgulama eğilimindeydi... Animusun olumlu kısmıyla ilgili yazılanlar çok azdı. Jung, animusun 'kadın bilincine muhakeme, düşünüp tartma ve kendini tanıma yeteneği sağlayan' 'ayırt edici işlevinden' ve yaratıcılık, üretkenlik, girişkenlik ve teşebbüs niteliklerinden bahsetmişti", der. Okuyucu, Jung ve takipçilerinin dişillik konusundaki yaklaşımlarını değerlendirmek için Mattoon'un *Jungian Psychology in Perspective* (1981, s. 84 vd.) isimli kitabına bakabilir.

W. M.

I. KISIM

Anima ve Animus

296 Mümkün bütün ruhlar arasında ebeveyn ruhunun uygulamada büyük önemi vardır; çünkü evrensel biçimiyle ataya tapmanın etkisini taşır. Asli yapısında ölüp de hayalet olarak dönenlerle uzlaşmaya hizmet etmiştir fakat Çin gibi daha yüksek bir kültür düzeyinde bir ahlak ve eğitim kurumu halini almıştır. Ebeveyn, çocuk için en yakın ve en etkili bağdır. Fakat çocuk büyüdükçe bu etki kırılır. Dolayısıyla ebeveyn imgeleri bilinçten gittikçe uzaklaşır. Yine de kısıtlı etkiden dolayı bu imgeler bazen kullanımda kalırlar ve kolaylıkla olumsuz bir yön yakalarlar. Bu şekilde ebeveyn imgeleri, psişenin "dışında" yabancı unsur olarak yaşar. Erişkin bir erkeğin yaşamında ebeveynin yerine artık kadın en dolaysız çevresel etki konumunda yer alır. Erkeğin refakatçisi olur, onunla yaşamını paylaştığı veya aşağı yukarı aynı yaşta olduğu için ona aittir. Kadın; yaş, otorite ya da fiziksel güçten dolayı daha üstün bir düzenin parçası değildir. Bilakis bizzat kendisi etkileyici bir faktördür, ve ebeveyn gibi nispeten özerk bir doğanın imgesini üretir – bu, ebeveyninki gibi kırılması gereken bir imge değildir. Fakat bu imge, bilinç ile ilişkili kalmak zorundadır. Farklı psikolojisiyle kadın, erkeğin anlamadığı konularla ilgili her zaman bir bilgi kaynağıdır. Erkeğin ilham perisi olabilir. Genelde erkeğe göre üstün olan sezgi yeteneği zamanında uyarı verebilir ve doğrudan kişiliğe yönelen hisleri, erkeğin kişisel olarak daha az vurguladığı ve asla keşfedemediği duygu biçimlerini gösterir. Tacitus'un Alman kadınlarla ilgili söyledikleri bu bakımdan oldukça isabetlidir[1].

[1] *Germania* (Loeb edisyonu), 18. ve 19. kısımlar.

297 Burası hiç şüphesiz dişil ruh niteliğinin temel kaynaklarından biridir. Fakat sadece kaynak olarak görülemez. Hiçbir erkek, dişillikten yoksun tümüyle eril değildir. Hatta oldukça eril erkeklerin genelde yanlış biçimde "feminen" olarak tanımlanan – dikkatle muhafaza edilen ve gizli – oldukça yumuşak bir duygusal yaşamı olduğu da bir gerçektir. Tıpkı bir kadının "erkeksi"liği en azından yakın zamana kadar yakışıksız görmesi gibi bir erkek de kadınsı davranışları mümkün olduğunca bastırmayı erdem sayar. Kadınsı eğilimleri ve davranışları bastırma doğal olarak karşıcins taleplerin bilinçdışında birikmesine neden olur. Ve yine doğal olarak kadın imgesi (ruh imgesi) bu talepler için bir alımlama yeri haline gelir ki bu, seveceği insanı seçmede erkeğin kendi bilinçdışı dişilliğine en iyi uyan kadını kazanma eğiliminin de nedenidir – kısaca kendi ruh yansımasını tereddütsüzce alımlayabilen bir kadın arar erkek. Bu tür bir seçim genelde tamamen ideal olarak görülüp hissedilmesine rağmen erkeğin açık bir şekilde kendi zayıflığı ile evlendiği sonucu çıkarılabilir. Bu, bazı dikkat çekici rastlantıları da açıklayacaktır.

298 Bana öyle geliyor ki, kadın etkisinin dışında, ruh karmaşasının dişil doğasını açıklayacak erkeğin kendi dişilliği vardır. Burada, güneş kelimesinin Almancada dişi, diğer dillerde eril olması gibi dilbilimsel bir "rastlantı" söz konusu değildir. Bu konuda her dönemden sanatın tanıklığına sahibiz, üstelik elimizde de meşhur bir soru bulunmaktadır; *habet mulier animam?* [*Kadının animası var mıdır?*] Psikolojik içgörüye sahip pek çok erkek muhtemelen "itaat-edilecek-kadın" ile Rider Haggard'ın ne demek istediğini anlayacak ve Benoit'nın Antinéa tarifini okuduğunda bu tarifin ilgi çekici olduğunu fark edecektir[1]. Ayrıca erkekler oldukça canlı önsezilerle bildikleri bu gizemli etkeni kolaylıkla somutlaştıran kadını kısa sürede tanıyacaktır.

[1] Bkz. Rider Haggard, *Ayişe*; Benoit, *Atlantida.*

299 Bu tür kitapların bu denli sivrilmesi, bu anima-imgesinin[1], bireysel bakımdan benzersiz olması sayesinde fani bir varlık kazanmadığını, aksine daha da tipik ve işaret ettiğim yüzeysel bağlanmalardan daha derine inen kökleriyle bireyüstü bir nitelik olduğunu göstermektedir. Hem Rider Haggard hem de Benoit, anima figürlerinin *tarihsel* boyutu içerisinde bu varsayımı belirgin olarak dile getirebilmişlerdir.

300 Bildiğimiz kadarıyla öznel bir kabiliyet olmadan insan deneyiminin hatta bir deneyim olasılığının oluşması mümkün değildir. Peki bu öznel kabiliyet nedir? Sonuçta bu kabiliyet, insanın bu tür deneyimlere sahip olmasını sağlayacak doğuştan gelen psişik bir yapıya dayanır. Bu nedenle erkeğin bütün doğası, hem fiziksel hem de ruhsal olarak kadına ihtiyaç duyar. Erkeğin sistemi, nasıl su, ışık, hava, tuz, karbonhidratın var olduğu bir dünya için hazırlanmışsa, aynı şekilde başlangıçtan itibaren de kadına uyum göstermek üzere ayarlanmıştır. Erkeğin doğduğu dünya biçimi, fiili bir imge olarak onda zaten doğuştan gelir. Aynı şekilde ebeveyn, eş, çocuklar, doğum ve ölüm de psişik kabiliyetler olarak, fiili imgeler olarak doğuştan gelir. Bu *a priori* kategoriler, doğası gereği kolektif bir karaktere sahiptir. Bunlar, genelde ebeveyn, eş ve çocuk imgeleridir, bireyin kaderindeki kısmetler değildir. O nedenle bu imgeleri katı içerikten yoksun yani bilinçdışı olarak düşünmeliyiz. Bu kategoriler, tecrübi olaylarla karşılaştığında sadece katılık, etki ve muhtemel bilinç kazanır ki bu olaylar da zaten bilinçdışı kabiliyete temas eder ve onu yaşama yöneltir. Kategoriler bir anlamda atalardan kalma tüm deneyimlerimizin birikimidir fakat deneyimin kendisi değildir. En azından günümüzdeki bilgimizin sınırlı yapısında bize böyle görünürler (Anı imgelerinin kalıtımına dair kesin bir kanıt bulamadığımı itiraf etmeliyim fakat bunun özellikle hiçbir

[1] Bkz. *Psikolojik Tipler*, 48. tanım: "Ruh" [Ayrıca bkz. "Anima Kavramına Özel Atıfla Arketipler" ve "Kore'nin Psikolojik Yönleri" – EDİTÖRLER].

bireysellik içermeyen bu kolektif birikimleri kesin olarak engellediğini düşünmüyorum, ayrıca bireysel olarak belirlenmiş kalıtsal anılar var olabilir).

301 Kadının kalıtsal kolektif imgesi, bir erkeğin kadın doğasını idrak etmesiyle erkeğin bilinçdışında oluşur. Bu kalıtsal imge, ruhun dişilliği için üçüncü önemli kaynaktır.

302 Okuyucunun da anlayacağı gibi burada felsefi ya da dini ruh kavramı ile değil kısmi özerklik işlevine sahip yarıbilinçli psişik karmaşanın varlığının psikolojik bakımdan tanınması ile ilgileniyoruz. Açıkçası psikolojinin felsefe ve dinle az çok bir ilişkisinin olması gibi bu tanımın da felsefi ya da dini ruh tanımıyla iyi kötü bir ilişkisi vardır. Burada dileğim ne disiplinler arası bir savaşa kalkışmak ne de ruh olarak kastedileni filozof ve teologlara göstermek değildir. Bununla birlikte her iki grubun da ruh ile neyi kastetmek *gerektiğini* psikologlara göstermeye çalışmalarına engel olmak durumundayım. Din tarafından ruha safça eklenen kişisel ölümsüzlük niteliği, bilim açısından özerklik düşüncesinin zaten kapsadığı psikolojik bir damgadan [*indicium*] fazlası değildir. Kişisel ölümsüzlük niteliği ilkellerin gördüğü gibi hiçbir şekilde ruhun değişmez niteliği değildir, hatta haddi zatında bir ölümsüzlük anlayışını da barındırmaz. Fakat bu görüşün bilim açısından tamamen erişilmez olduğunu bir kenara koyarsak artık ölümsüzlüğün en dolaysız anlamı basitçe bilincin sınırlarını aşan psişik bir etkinliktir. "Mezarın ötesi" ya da "ölümün diğer tarafı", psikolojide "bilincin ötesi" anlamına gelir: Bundan da başka bir anlama gelmez çünkü ölümsüzlükle ilgili açıklamalar mezarın ötesindeki koşullar hakkında ahkam kesecek bir konumda olmayan bir canlı tarafından yapılıyordur.

303 Ruh karmaşasının özerkliği, belli ki bizden çok farklı bir dünyada yaşayan görünmez, kişisel varlık düşüncesini doğal olarak destekler. Dolayısıyla ruh etkinliğinin ölümlü özümüzle bağı olmayan özerk bir varlığın etkinliği olduğu düşünüldüğünde, bu, o varlığın belki de görünmez şeylerin dünyasında tümüyle bağımsız bir varoluşa öncülük etmek

zorunda kalmasını düşünmeye yönelik bir teşebbüstür. Yine de bu bağımsız varlığın *görünmezliğinin* aynı anda neden *ölümsüzlük* içerdiği açık değildir. Ölümsüzlük niteliği, zaten kastetmiş olduğum diğer durumdan yani ruhun karakteristik olarak tarihsel yönünden kolaylıkla türetilebilir. Rider Haggard, *Ayişe*'sinde bunun en iyi tanımlarından birini vermişti. Budistler, meditasyon aracılığıyla ilerleyici tekamülün, geçmiş enkarnasyon anılarını canlandırdığını söylediklerinde hiç şüphe yok ki aynı psikolojik gerçeklikten bahsetmektedirler. Tek fark onların tarihsel faktörü ruha değil Nefse (*atman*) yüklemiş olmalarıdır. Bu, ölümsüzlüğün hem duyguyla hem de gelenekle Benimizden ayırdığımız ve ayrıca dişil niteliklerden dolayı Benden farklılaştırdığımız ruha atfedildiği Batılı aklın dışa dönük niteliği ile de uyumludur. Ruhani kültürümüzün ihmal edilen içsel yanını derinleştirseydik, bir de üstüne ölümsüzlük niteliğinin belirsiz ruh (anima) figüründen kendiliğe aktarıldığı Doğulu akıl çerçevesine daha yakın bir dönüşüm bizde meydana gelseydi bu durum tümüyle tutarlı olacaktı. Çünkü bu, (açık bir şekilde ödünleme ve öz-düzenleme amacıyla) özünde ruhani ve ölümsüz bir figürü kümelememiş maddi nesnenin aşırı değerlenmesidir. Temelde tarihsel faktör, sadece dişil arketipe değil tüm arketiplere yani ister fiziki ister zihni her kalıtsal birime bağlıdır. Yaşamımız kuşkusuz hep olduğu gibidir: Bir başka deyişle hiçbir suretle fani değildir. Çünkü binlerce yıldır insan aynı fizyolojik ve psikolojik süreçleri devam ettirir, yaşamdaki "ebedi" devamlılık sezgisi kalbimizin derinine işlemiştir. Ancak bütün canlı organizmayı kavrayan kapsamlı bir terim olarak kendilik, sadece tüm geçmiş yaşamın birikimini ve bütünlüğünü içermez aynı zamanda bir çıkış noktasını da barındırır, gelecek yaşamın doğduğu verimli toprak halini alır. Tarihsel yön kadar gelecek önsezisi de en içsel duygularımızı etkiler. Ölümsüzlük düşüncesi, bu psikolojik öncüller sonucundan meşru biçimde çıkar.

304 Burada açıkladığımız gibi, anima kavramı doğulu bakış açısında yetersizdir, aynısı mantık açısından persona

kavramı için de geçerlidir. Bu kesinlikle tesadüf değildir çünkü önceden işaret ettiğim gibi persona ve anima arasında ödünleyici bir ilişki mevcuttur.

305 Persona, bireysel bilinç ve toplum arasındaki karmaşık ilişkiler sistemidir. Bir yandan başkaları üzerinde kesin izlenim yaratmak diğer yandan bireyin gerçek doğasını gizlemek için tasarlanmış yeterince uygun bir tür maskedir. Toplum, her bireyden kendisine verilen rolü mümkün olduğunca mükemmelleştirerek oynamasını bekler, daha doğrusu beklemek durumundadır. Yani bir papaz, resmi işlevlerini nesnel şekilde uygulamasının yanı sıra her dönemde ve her koşulda rahip rolünü mükemmel şekilde yerine getirmek zorundadır. Toplum, bunu bir tür teminat olarak talep eder. Herkes kendi yerinde kalmalıdır, bir yanda ayakkabı tamircisi diğer yanda şair bulunmalıdır. Hiç kimseden her ikisini de olması beklenmez. "Garip" karşılanacağından her ikisi de olmak uygunsuzdur. İkisini de olan bir kişi, diğer insanlardan "farklı" olacak ve güven vermeyecektir. Bu kişi akademik dünyada amatör, politikada "öngörülemez", dinde özgür düşüncelidir – kısaca sürekli güvensiz ve beceriksizmiş hissi verir. Çünkü toplum, sadece şair olmayan bir ayakkabı tamircisinin usta işi tamirler yapabilmesine ikna olmuştur. Dünyaya dolambaçsız bir görünüm sunmak, pratikte önemli bir konudur: ortalama bir insan bir şeyi değerindeyken başarmak için o bir şey üzerinde durmalıdır, iki çok fazla olacaktır. Toplumumuz hiç şüphesiz bu tür bir ideal üzerine kuruludur. O nedenle ilerlemek isteyen herkesin bu beklentileri hesaba katmak zorunda olması şaşırtıcı değildir. Gel gör ki hiç kimse kişiliğini bu beklentiler içerisine tam olarak daldıramayacaktır. Bundan dolayı suni bir kişilik yapısı kaçınılmaz bir gerekliliktir. Uygunluk ve görgü talepleri, bir maskenin olduğunu varsaymak için ilave bir kandırmacadır. O nedenle maskenin ardında süren şeye "özel yaşam" denir. Bilincin, bize tanıdık gelen ancak acılı biçimde gerçekleşen, farklı iki figüre bölünmesi, bilinçdışı üzerinde etkisi olacak keskin bir psikolojik faaliyettir.

306 Kolektif olarak uygun bir personanın oluşumu, dış dünya için müthiş bir tavizdir. Beni doğrudan persona ile özdeşleşmeye yönelik güdüleyen özgün bir fedakarlıktır, böylelikle insanların yaptıkları rolün gerçek olduğuna inanmaları sağlanır. Fakat bu tür bir tutumun "ruhsuzluğu" sadece görünüştedir çünkü bilinçdışı hiçbir koşulda çekim merkezinin bu değişimine müsamaha göstermeyecektir. Bu tür durumları eleştirel olarak incelediğimizde maskedeki mükemmelliğin, arkasında sürdürülen "özel yaşam" ile ödünlendiğini görürüz. Dindar Drummond bir defasında "hırçınlık, erdemin belasıdır" şeklinde hayıflanmıştı. Her kim kendisi için iyi bir persona oluşturursa bunun bedelini öfke ile ödemek zorundadır. Bismarck, histerik ağlama krizlerine girerdi; Wagner, ipek sabahlığının kemeri ile ilgili mektup yazmaktan keyif alıyordu; Nietzsche, "sevgili lama" diye hitap ettiği kız kardeşine mektuplar yazmıştı; Goethe, Eckermann ile sohbet ederdi vs. Fakat kahramanların sıradan kusurlarından daha incelikli şeyler vardır. Bir defasında çok saygın bir kişilikle tanışmıştım – hatta onun bir aziz olduğu bile söylenebilirdi. Üç tam gün boyunca onu izledim, hiç korkunç bir hata yaptığını görmedim. Aşağılık duygum kaygı verici bir şekilde arttı ve nasıl daha iyi hissedebileceğimi ciddi ciddi düşünmeye başladım. Dördüncü günde karısı danışma için bana geldi... O ana dek başıma hiç böyle bir şey gelmemişti. Fakat şunu öğrendim: personasıyla bütünleşen herhangi bir adam, tüm rahatsızlıklarını karısına rahatlıkla yönlendirebilir, hem de karısı bunu hiç fark etmeden, ve kadın kötü bir nevrozla kendi fedakarlığının bedelini ödediği halde.

307 Toplumsal bir rol ile bu özdeşleşmeler, çok verimli bir nevroz kaynağıdır. Bir erkek, eziyet çekmeden yapay bir kişilik uğruna kendinden kurtulamaz. Hatta bu kurtulma girişimleri, bütün olağan durumlarda, kötü ruh hali, duygulanımlar, korkular, saplantılı düşünceler, yanlışa düşmeler, kötülükler biçimindeki bilinçdışı tepkimelere neden olur. Toplumsal açıdan "güçlü adam", özel hayatında genellikle sadece kendi duygu durumundan endişelenilen bir çocuk-

tur. Toplum içerisindeki disiplini (bunu, başkalarından özellikle talep eder) içerde sefil bir şekilde parçalanır. "İşindeki mutluluğu", evde hüzünlü bir görünüme bürünür. Onun "kusursuz" genel ahlakı, maskenin arkasından gerçekten tuhaf gözükmektedir – eylemlerden değil sadece fantezilerden bahsediyoruz. Bu tür erkeklerin eşlerinde anlatacak hoş hikayeler vardır. Özverili fedakarlıklarına gelecek olursak bununla ilgili kararı çocukları vermiştir.

308 Dünya, bireyi maske ile özdeşleştirmeye çanak tuttuğu sürece, erkekler içerden gelen etkilere teslim olurlar. "Yukarıdaki, aşağıdakine dayanır" der Lao-tzu. Karşıtlık, içerden çıkmak için zorlar yolunu, tıpkı bilinçdışının Beni personaya çeken aynı güçle Beni sindirmesi gibi. Personanın cazibesine karşı dıştan bir direncin olmayışı, benzer zayıflığın bilinçdışının etkisi karşısında içerde de olacağı anlamına gelir. Dışarda etkili ve güçlü bir rol oynarken bilinçdışından gelen her etki karşısında içerde feminen bir zayıflık gelişir. Ruh halleri, aşırılıklar, çekingenlik hatta (iktidarsızlık ile sonuçlanan) sönük cinsellik adım adım üstün gelir.

309 Persona, yani erkeğin olması gerektiği ideal resmi, içsel olarak dişil zayıflıkla ödünlenir ve birey dışarda güçlü adam rolünü oynarken, içsel olarak bir kadın yani anima haline gelir. Çünkü personaya tepki gösteren animadır. Fakat içsel dünya, dışa dönük bilinç için karanlık ve görünmez olduğundan ve bir erkeğin, zayıflığını anlayabilmesi azaldıkça persona ile özdeşleşmesi artacağından personanın karşıtı anima bütünüyle karanlıkta kalır ve yansıtılır, böylece kahramanımız karısının boyunduruğu altına girer. Eğer bu, kadının dikkate değer bir güç artışına neden oluyorsa kadın olumsuz şekilde kendini aklayacaktır. Özel yaşamda kocasının yani kahramanın değil kendisinin alt bir durumda olduğuna dair bir kanıt imkanı vermesiyle kadın daha aşağı derecede konumlanır. Buna karşılık kadın, kendi faydasızlığıyla istifini bozmadan, pek çoğuna gayet cazibeli gelecek şekilde, en azından bir kahramanla evlendiği yanılsamasını

yaşatabilir. Bu küçük yanılsama oyunu genelde tüm yaşamın anlamı haline gelir.

310 Bireyleşme ya da kendini-gerçekleştirme amaçları için bir erkeğin kendisinin ne olduğu ile kendisi ve başkaları için nasıl göründüğünü ayırt etmesi önemlidir. Tıpkı bu nedenle erkeğin, bilinçdışı ve özellikle anima ile kurulan görünmez ilişkiler sisteminin bilincinde olması gerekir, öyle ki kendisini animadan ayırt edebilsin. Ama tabi kimse kendisini bilinçdışı olan bir şeyden ayıramaz. Persona konusunda bir erkeğin, kendisinin ve faaliyet alanının iki farklı şey olduğunu netleştirmesi yeterlidir. Fakat bir erkeğin kendisini animadan ayırması çok zordur, çünkü anima epey görünmezdir. Öncelikle içerden gelen her şeyin, varoluşun en derinliklerinden doğduğu önyargısıyla mücadele etmek zorundadır. "Güçlü adam", belki de özel yaşamında disiplinsiz olduğunu kabul edecektir, fakat bunun sadece kendisinin bir "zayıflığı" olduğunu söyleyecek ve bir bakıma o zayıflıkla dayanışma içine girecektir. Bu eğilim içerisinde küçümsenmemesi gereken kültürel bir miras vardır. Çünkü erkek ideal personasının, sadece ideal animasından sorumlu olabileceğini fark ettiğinde bu idealler paramparça olur. Dünya belirsiz hale gelir hatta o bile kendisi için belirsiz hale gelir. İyilik ve kötülükle ilgili şüphelerle dolar ve kendi iyi niyetinden kuşkulanır. Kişi, kendimize özgü iyi niyet idealinin geniş tarihsel varsayımlarla ne kadar bağlantılı olduğunu dikkate aldığında ideallerimizi paramparça etmektense kişisel zayıflığa hayıflanmanın dünya görüşümüzle daha uyumlu ve daha tatminkar olduğu kolaylıkla anlaşılacaktır.

311 Fakat bilinçdışı faktörler, toplum yaşamını düzenleyen faktörlerden daha az belirleyici ve daha az kolektif olmadığı için, faaliyet alanımın benimle ilgili taleplerini ve benim neyi arzuladığımı görmek açısından, isteklerim ve bilinçdışının bana dayattıkları arasına bir fark koymayı öğrenebilirim. İlk bakışta bütünüyle net olan tek şey, çekiç ve örs ilişkisine benzer olarak arada duran Ben ile birlikte

içerden ve dışarıdan gelen taleplerin uyuşmazlığıdır. Fakat iç ve dış talepler arasında top gibi fırlatılan bu Ben karşısında zar zor tanımlanabilir belirleyiciler mevcuttur ki bunlar için, en anlamlı şekilde kullanıldığında belirleyici gerçekten uygun bir kelimedir – bu yüzden onları aldatıcı "bilinç" kelimesi ile açıklamayacağım. Bu "bilinç" kelimesinden ne anladığımızı Spitteler aşılamaz bir mizahla tanımlamıştır[1]. Bundan dolayı bu anlamdan özellikle kaçınmamız gerek. İç ve dış arasındaki trajik karşı oyunun (İncil'de Eyüp kıssasında ve *Faust*'ta Tanrıyla anlaşma şeklinde tanımlanmıştır) yaşam sürecinin enerjisini veya öz-düzenleme için gerekli olan polar gerilimi temsil ettiğini kavramamız gerekiyor. Ancak bu karşıt güçler bütün niyet ve amaçlara farklı olabilir, yine de temel anlam ve arzuları bireyin yaşamıdır: Daima bu denge merkezinin etrafında dalgalanırlar. Karşıtlık dolayısıyla ayrılmaz bir şekilde bağlı olduklarından, isteyerek ya da istemeyerek bireyin dışında doğan ve bu nedenle onun tarafından kutsallaştırılan arabulucu bir anlam altında da birleşirler. Birey burada ne olması gerektiği ve ne olabileceği ile ilgili güçlü duygulara sahiptir. Bu kutsaldan ayrılma, yanılgı, anormallik ve rahatsızlık anlamına gelir.

312 Günümüzün "kişisel" ve "kişilik" [*personal, personality/persönlich, Persönlichkeit*] kavramlarının persona kelimesinden türemesi rastlantı değildir. Benimin kişi ya da bir kişilik olduğunu öne sürebilirim. Aynı anlamda personamın kendimle az çok özdeşleştirebildiğim bir kişilik olduğunu söyleyebilirim. O zaman iki kişiliğe sahip olduğum gerçeği, çok dikkat çekici değildir. Çünkü her özerk ya da görece özerk karmaşa, kişilik olarak yani kişileşme olarak görülme özelliğine sahiptir. Bu, sözde ruhani dışavurum olarak otomatik yazma ve benzeri fenomenlerde kolaylıkla gözlemlenebilir. Üretilen cümleler, sanki her söylemin ardında gerçek bir kişilik varmış gibi daima kişisel açıklamalardır ve birinci tekil şahıstan çıkar. Naif bir zeka burada hemen ruhları düşünür. Bunlar birincisine göre daha açık şekilde

[1] *Psikolojik Tipler*, par. 282 vd.

bilinçli kişilikle bağlantısının herkes için belirgin olduğu düşünceler ya da düşünce parçaları olarak tanımlanabilmelerine rağmen bunun aynısı delilik halüsinasyonlarında da gözlemlenebilir.

313 Görece özerk karmaşanın doğrudan kişileştirme eğilimi, personanın "gerçek" kişiliğin hangisi olduğu konusunda Benin kolaylıkla aldatılması ile ilgili "kişisel" bir etki uygulamasının nedenini açıklar.

314 Artık persona ve genel olarak tüm özerk karmaşa için geçerli olan her şey, animayı gerçek kılar. Anima da aynı şekilde bir kişiliktir ve onun kadın üzerine kolaylıkla yansıtılmasının nedeni budur. Anima, bilinçdışı olduğu sürece daima yansıtılır, çünkü bilinçdışı olan her şey yansıtılır. Ruh imgesinin ilk taşıyıcısı daima annedir: Sonrasında ise ister olumlu ister olumsuz anlamda olsun bir erkeğin duygularını canlandıran kadınlar taşıyıcı olur. Anne, ruh imgesinin ilk taşıyıcısı olduğundan anneden ayrılma hassastır ve en fazla eğitsel önem barındıran konudur. Dolayısıyla ilkeller arasında bu ayrılmayı örgütlemek için tasarlanmış çok sayıda ayin görmekteyiz. Sadece erişkin olmak ve uzaklaşmak yeterli değildir; "Erkekler evindeki" ve yeniden doğum seremonilerindeki etkileyici kabul törenleri, anne etkisinden (ve dolayısıyla çocukluktan) tamamıyla ayrılmayı sağlamak için gereklidir.

315 Tıpkı babanın dış dünyadaki tehlikelere karşı bir koruyucu olarak hareket etmesi ve böylelikle model bir persona olarak oğluna hizmet etmesi gibi anne de psişenin karanlıklarından gelen tehlikelere karşı onu korur. Bu nedenle ergenlik ayinlerinde yeni üye, "diğer taraf"ın özellikleriyle ilgili talimatlar alır. Yani annesinin korumasından çıkmak için bir konuma girer.

316 Modern uygar insan, bu ilkel fakat hayranlık uyandırıcı eğitim sisteminden vazgeçmek zorunda kalmıştır. Sonuç, anne-imgesi biçimindeki animanın eşe transfer olmasıdır ve erkek evlenmesiyle beraber çocuksu, duygusal, bağımlı, itaatkar ya da insafsız, gaddar, aşırı duyarlı olur ve

sürekli üstün eril itibarını düşünür. Hiç şüphesiz sonuç, sadece başlangıcın tersidir. Onun için annesi, bilinçdışına karşı koruyucu anlamına gelir ve bu modern erkeğin eğitiminde herhangi bir şeyle yer değiştirmemiştir; evlilik ideali, eşin bilinçsiz bir şekilde sihirli annelik rolünü devralmak zorunda olması şeklinde düzenlenir. İdeal olarak seçkin bir evliliğin örtüsü altında erkek gerçekten annesinin korumasını arar ve böylelikle eşinin sahip olduğu içgüdülerine koz verir. Bilinçdışındaki hesaplanamaz karanlık güce dair korkusu, karısına onun üzerinde meşru olmayan bir otorite verir ve evliliğin iç gerilimden sürekli patlama eşiğinde olduğu tehlikeli bir birliktelik oluşturur – yoksa erkek itiraz dışında aynı sonuçları barındıran başka aşırılıklara yönelir.

317 Belirli tipteki modern insanın sadece personadan değil animadan da ayrılmayı kabul etmesi gerektiği kanısındayım. Zira Batı modelinde bilincimizin önemli kısmı dışadönük görünürken içsel dünya karanlıkta kalır. Fakat dışta değil özel yaşamlarımızda kendini açıkça gösteren psişik malzemeye aynı yoğunlaşma ve eleştiriciliği uygulamaya çabalarsak bu zorluğun üstesinden kolaylıkla gelebiliriz. Biz bu diğer taraf ile ilgili çekingen bir sessizliğe bürünmeye çok alışkınız – hatta bize ihanet etmesinler diye eşlerimizin karşısında titriyoruz – ve o taraf ortaya çıktığında acıklı "zayıflık" itirafında bulunmak için sadece tek bir eğitim metodu varmış izlenimine kapılıyoruz yani mümkün olduğunca zayıflığı baskılamak ve ezmek ya da onları en azından başkalarından saklamak istiyoruz. Fakat bu bizi hiçbir yere götürmez.

318 Muhtemelen örnek olarak personayı kullanırsam yapılması gereken en iyi açıklamayı yapabilirim. Anima tamamen karanlıktayken Batılılar için her şey yalın ve açıktır. Animanın, büyüleyici personanın aksine kederli bir özel yaşam tasarlayarak sürekli farkındalığı olan zihnin iyi niyetlerini engellemesiyle, personanın hayaletine sahip olmayan naif bireyin dünyada en sıkıntılı zorluklarla karşılaşması tam olarak aynıdır. Persona gelişiminde yetersiz kalan insanlar

vardır; – Avrupa'nın sahte nezaketini bilmeyen Kanadalılar gibi- görgüsüzlük yapan, tamamen zararsız ve masum, duygusal olarak sıkan ya da ilgi çeken çocuklar, veya her zaman yanlış anlaşılan, ne oldukları asla bilinmeyen, daima affedilmeyi cepte sayan, dünyayı umursamayan, umutsuz hayalperest, densiz ve korkunç hayali kötülük habercileri gibi olan kadınlar, persona gelişimi yetersiz insanlara örnek olarak verilebilir. Bunlardan yola çıkarak ihmal edilen personanın nasıl çalıştığını ve kötülüğe çare bulmak için neyin yapılması gerektiğini görebiliriz. Bu tür insanlar erkeklerin dünyada nasıl davrandıklarını öğrenerek hayal kırıklıklarından, sonsuz acılardan, olaylardan ve toplumsal yıkımdan kaçınabilirler. Toplumsal beklentiler ne ise anlamak zorundadırlar; onlardan çok üstün dünyanın faktörlerini ve kişilerini kabul etmeliler, yaptıklarının başkaları için bir anlamı olduğunu bilmeliler vb. Doğal olarak bunların hepsi, personasını düzgün bir şekilde geliştiren kişi için çocuk oyuncağıdır. Fakat resmi tersine çevirip, animasıyla birlikte parlak bir personaya sahip bir adamı personası olmayan bir adamın yanına koyup karşılaştırırsak ilki dünya ile ilgiliyken ikincisinin anima ve anima ilişkileri üzerine bilgi sahibi olduğunu görebiliriz.

319 Personalı bir adam içsel gerçekliklerin varlığını görmezden gelir, tıpkı diğerinin dünya gerçekliğini görmezden gelmesi gibi çünkü onun için dünyanın sadece fantastik ve eğlenceli bir oyun parkı değeri vardır. Fakat içsel gerçeklikler ve bunların yetersiz biçimde tanınması, anima problemini ciddi şekilde dikkate almak için olmazsa olmazdır [*sine qua non*]. Bana göre dış dünya basit bir fanteziyse karmaşık bir ilişki sistemi ve buna uyum göstermeyi oluşturmak için nasıl bir zahmete katlanacağım? Aynı şekilde "sırf fantezi" tutumu, anima belirtilerini budala bir zayıflıktan fazlası olarak dikkate almam için beni asla ikna edemeyecektir. Bununla birlikte dünyanın *hem* içsel *hem* dışsal olduğu, gerçeklikte her ikisinin de payı olduğu çizgisindeysem içeriden bana gelen üzüntü ve rahatsızlıkları mantık açısından bu içsel dünya koşullarına arızalı uyumun

belirtileri olarak kabul etmeliyim. Ahlaki baskıyla düzelen masum dış tarafın üzerine yağan darbelerden başka hiçbir şey onun boyun eğmiş bir şekilde "zayıflıkları" listelemesine yardımcı olamaz. Burada, niyetler, nedenler ve sonuçlar, irade ve anlayışla ele alınabilir. Örneğin sinir krizleri geçirerek karısı ve çocuklarına patlayan, yardımsever, onurlu ve "kusursuz" bir adamı ele alalım. Anima burada ne yapmaktadır?

320 Bir kere, şeyleri kendi doğal akışına bırakırsak bunu görebiliriz. Eş ve çocuklar yabancılaşmış olacaklar. Adamla ilgili bir boşluk meydana gelecektir. Öncelikle ailesinin merhametsizliğine hayıflanacaktır ve mümkünse öncesinden daha alçakça davranacaktır. Bu kesin bir yabancılaşma yaratacaktır. Eğer iyi ruhlar onu tamamıyla terk etmezse bir zaman sonra kendi soyutlanmasını fark edecektir ve yalnızlık içinde yabancılaşmaya nasıl sebep olduğunu anlamaya başlayacaktır. Belki de korkmuş şekilde kendisine şunu soracaktır, "İçime ne tür bir şeytan girdi?" – hiç şüphesiz bu metafordan bir şey anlamadan bu soruyu soracaktır. Ardından pişmanlık, uzlaşma, unutma, bastırma ve aniden yeni bir patlama gelir. O anda anima açık bir şekilde bir ayrıma zorluyordur. Bu eğilim kimsenin çıkarına değildir. Anima, bir erkeği ailesinden soğutmaya çalışan kıskanç bir metres gibi onların arasına girer. Resmi bir makam ya da başka bir avantajlı toplumsal konum aynı şeyi yapabilir fakat oradaki çekim gücünü anlayabiliriz. Peki anima bu tür bir büyüyü ustalıkla kullanacak gücü nereden elde eder? Persona ile benzetme yaparsak baştan çıkarıcı vaatler gibi temelde yatan değerler ya da önemli ve etkili faktörler bulunmalıdır. Bu tür konularda akılcılaştırmaya karşı önlem almalıyız. İlk düşüncemiz onurlu bir erkeğin başka bir kadın arayışında olmasıdır. Bu mümkündür – hatta arzu edilen amaç için en etkili araç olarak anima tarafından düzenlenebilir. Bu tür bir düzenleme, amacın kendisiymiş gibi tersten yorumlanmamalıdır çünkü kanuna göre doğru bir şekilde evlenmiş masum bir beyefendi kanuna göre doğru bir şekilde boşanabilir ki bu, temel tutumunu zerre miktar

değiştiremez. Eski resim sadece yeni bir çerçeveye alınmıştır.

321 Doğrusu bu düzenleme, ayrılmayı sağlamlaştıran ve nihai çözümü engelleyen oldukça yaygın bir metottur. Bunun yanında böyle açık bir olasılığın, ayrılmanın nihai amacı olduğunu varsaymamak daha akla yatkındır. Anima eğilimlerinin arkasında ne olduğunu araştırmak daha iyi bir tavsiye olacaktır. İlk adım, animanın nesneleştirilmesi olarak adlandıracağım adımdır, yani kişinin ayrılmaya yönelik eğilimini kendisinin zayıflığı olarak görmeyi kesin şekilde reddetmesidir. Sadece bu yapıldığında "Bu ayrılmayı neden istiyorsun?" sorusu ile birlikte kişi animayla yüzleşebilir. Soruyu kişisel biçimde yöneltmek, kişilik olarak animayı fark etme ve olası bir ilişki kurma avantajına sahiptir. Kişilik arttıkça anima da daha iyiye gider.

322 Tamamen düşünsel ve rasyonel biçimde ilerlemeye alışkın biri için bu bütünüyle gülünç görülebilir. Erkek, personasıyla iletişim kurmaya çalışırsa ki erkek bunu sadece psikolojik ilişkinin aracı olarak görecektir, tam anlamıyla bir saçmalık olacaktır. Fakat bu sadece personaya *sahip* bir erkek için saçmalıktır. Eğer sahip değilse erkek bu noktada bildiğimiz kadarıyla sadece bir ayağı gerçeklikte olan ilkel insandan çok farklı değildir. Diğer ayağı ise kendisi için oldukça gerçek olan ruhlar dünyasındadır. Model vakamız dünyada modern bir Avrupalı gibi davranmaktadır, fakat ruhlar dünyasında bir mağara adamının çocuğudur. Diğer dünyayı yöneten güçler ve faktörlerin doğru anlamını elde edene dek bir tür tarih öncesi anaokulunda yaşama uymalıdır. Dolayısıyla animaya özerk bir kişilik şeklinde davranması ve ona kişisel sorular yöneltmesi doğrudur.

323 Demek istediğim, bu gerçek bir tekniktir. Pratikte herkesin kendisiyle konuşmanın tuhaflığının yanında becerisine de sahip olduğunu biliyoruz. Ne zaman bir çıkmaza girsek kendimize (başka kim var ki?) ya bağırarak ya da fısıltıyla sorarız; "Ne yapayım?" ve kendimiz (başka kim olabilir ki?) cevabı veririz. Amacımız varoluşumuzun temeli

ile ilgili yapabildiklerimizi öğrenmek olduğundan bu metafor içerisinde yaşama sorunu bize sıkıntı vermeyecektir. Bunu, "Zenci" gibi, yılanımızla şahsen konuşabildiğimiz ilkel geriliğimizin (ya da insaflı bir şekilde bize kalan doğallığın) simgesi olarak kabul etmek zorundayız. Psişe bütün bir varlık değildir, çelişkiler barındıran çok katmanlı bir karmaşadır. Anima ile olan diyalektiğimiz için gereken ayrışma çok da zorlu değildir. Bu maharet, görünmez partnerimizin kendini duyurması için olanak sağlandığında oluşur; ki bu da onun emrine anlık bir ifade mekanizması sunarak, kişinin kendisiyle açıkça gülünç bir oyun oynadığında doğal olarak hissettiği tiksinmeye ya da konuşulan kişinin sesindeki hakikilik şüphelerine yenilmeden olur. Bahsettiğim bu son nokta, teknik olarak çok önemlidir: Aklımıza gelen ve sürekli olarak yarattığımızı sandığımız düşüncelerle kendimizi özdeşleştirmeye oldukça alışkınız. Garip olan şu ki en fazla öznel sorumluluk duyduklarımız kesinlikle en imkansız düşüncelerdir. En vahşi ve en ahlaksız fanteziyi bile kontrol eden katı evrensel kuralların bilincinde olsaydık, bu düşünceleri bütünüyle farklı nesnel oluşumlar olarak görmek için daha iyi bir konumda olabilirdik, tıpkı kimseden kasti veya keyfi bir türetme yapmasını beklemediğimiz bir rüya gibi. "Diğer taraf"a psişik etkinliğin algılanmasına yönelik bir fırsat sağlamak için azami tarafsızlık ve önyargısızlık gerekir. Farkındalığı olan zihindeki baskıcı tutumun sonucu olarak diğer taraf, çoğunlukla duygusal türde, dolaylı ve bütünüyle semptomatik dışavurumlarla sıkışır ve bilinçdışı, düşünce ve imge biçimlerinde sadece bunaltıcı duygulanım anlarında yüzeye çıkar. Benin bu ifadelerle geçici olarak özdeşleşmesi, o ifadeleri aynı nefeste iptal etmek içindir ve bu kaçınılmaz belirtidir. Ayrıca hakikaten de bir duygulanımın pençesi altındayken kişinin söylediği şeyler garip ve korkusuzca görülebilir. Fakat kolaylıkla unutulurlar ya da tümüyle inkar edilirler. Bu karşı koyma ve reddetme mekanizması eğer kişi nesnel bir tutum benimsemeyi isterse dikkate alınmak zorundadır. Aceleyle doğrulama ve eleştirme alışkanlığı geleneğimizde zaten yeterince

güçlüdür ve genelde korkuyla da bu desteklenir – ne kendine ne de başkalarına itiraf edilebilen bir korku, sinsi gerçeklerin, tehlikeli bilginin, rahatsız edici doğrulamaların korkusudur, sözün kısası pek çoğumuzun kendimizle yalnız kalmaktan salgından kaçar gibi kaçınma nedeni olan tüm bu şeylerin korkusudur. Kendiyle meşgul olmanın bencil ve "hastalıklı" olduğunu söylüyoruz. Kişinin kendisiyle arkadaşlığı en kötüsüdür, "bu, seni melankolik hale getirir" – bunlar, insani düzen için uyulan parlak referanslardır: Batılı aklımızda derinden kökleşmişlerdir. Bu şekilde düşünen kimse, böyle sefil bir korkaklığın gölgesinde, diğer insanların hangi mutluluk olasılığını bulabileceklerini kendisine asla sormamıştır. Bir duygulanım durumunda kişinin genelde diğer tarafın doğrularına istemsizce teslim olduğu gerçeğinden yola çıkarsak diğer tarafa konuşma fırsatı vermek için bir duygulanımdan faydalanmak çok daha iyi olmaz mıydı? Bunun yanında sanki duygulanımın kendisi akılcı eleştiriciliğe bakmadan konuşuyormuş gibi kişinin duygulanımla sağlanan bir ortamda kendisiyle diyalog becerisini ilerletmesi gerektiği de söylenebilir. Duygulanım konuşmaya devam ettikçe eleştiricilik kısıtlanmalıdır. Fakat durumunu ortaya koyar koymaz, bizimle yakından bağlantılı olan gerçek kişi sanki bizim konuştuğumuz kişiymiş gibi, insaflıca eleştiriye başlamamız gerekir. Meseleyi burada bırakamayız fakat tartışma tatmin edici bir sonuca ulaşana dek açıklama ve cevabın peşinden bir başkası gelecektir. Sonuç tatmin edicidir ya da değildir, sadece öznel duygular sonuca varabilir. Herhangi bir riyakarlık hiç şüphesiz faydasızdır. Kendisine özenle dürüstlük gösterme ve diğer tarafın makul olarak ne söyleyebileceğinin telaşsız beklentisi animayı eğitme tekniğinin mecburi koşullarıdır.

324 Bunun yanında diğer tarafa dair karakteristik Batılı korku için söylenmesi gerekenler vardır. Bu korku, gerçek olması haricinde, bütünüyle gerekçelendirmeden yoksun değildir. Çocuklar ve ilkellerin büyük bilinmezden duyduğu korkuyu şıp diye anlayabiliriz. Bir bakıma büyük bilinmez dünyaya temas ettiğimiz iç tarafımızda aynı çocuksu korku-

ya biz de sahibiz. Elimizde sadece duygulanım ve korku (üstelik bunun bir dünya-korkusu olduğunu da bilmeyiz) vardır – çünkü duygulanım dünyası görünmezdir. Bunun karşısında ya teorik önyargılara ya da batıl düşüncelere sahibiz. Eğitimli insanlar önünde kimse gizemcilikle suçlanmadan bilinçdışı hakkında konuşamaz. Korku; -derinden sorgulandığı için öylesi tutkuyla inanılan -bilimsel ve ahlaki kesinlikleriyle akılcı dünya-ufkumuz [*Weltanschauung*] diğer tarafın gerçekleriyle bozuldukça meşruiyet kazanır. Eğer bunlardan bir kişi bile kaçınabilirse bilgisizin "bana dokunmayan yılan bin yıl yaşasın" yönündeki etkili tavsiyesi savunmaya değer tek hakikat olacaktır. Burada özellikle işaret etmek istediğim nokta şudur; zaruretle güdülenmeyen bir kişiye, gerekli ya da faydalı olarak yukarıdaki tekniği salık vermiyorum. Söylediğim gibi aşamalar pek çoktur ve kucaktaki bebekler gibi masum ölen ihtiyarlar vardır, ve içinde bulunduğumuz yılda da ilkel insanlar yine doğmaktadır. Geleceğe ait gerçekler vardır, geçmişe ait gerçekler vardır ve hiçbir zamana ait olmayan gerçekler vardır.

325 Bir tür kutsal meraklılık dışında bu tekniği kullanan birini düşleyebilirim, topal olduğundan değil belki güneşi özlediğinden dolayı ayaklarına kanat takmak isteyecek genç birini hayal edebilirim. Fakat harcanmış pek çok yanılsamayla yetişkin bir adam içsel aşağılanmaya boyun eğecek ve zorlandığında teslim olacaktır, çünkü adam neden çocukluk korkularının tekrar kendisine yönelmesine izin versin ki? Yıkılan idealler ve şüpheli değerlerin aydınlık dünyası ile görünürde anlamsız fantezilerin karanlık dünyası arasında kalmak hafife alınmayacak bir durumdur. Bu bakış açısının tekinsizliği öyle büyüktür ki, kendini bunun karşısında güvenli bir konuma almayacak kimse yoktur, o konum çocuğunu karabasandan koruyan anne bile olsa ona varılır. Kim korkuyorsa bağlanmaya ihtiyaç duyar, zayıf olan destek arar. İşte bu nedenle derin psikolojik gereksinimden hareketle ilkel akıl dini talimatları peydahlar ve bunları büyücü ve rahip modelinde şekillendirir. *Extra ecclesiam nulla salus* [Kilise dışında kurtuluş yoktur], buna geri dönebilenler için

bugün için de geçerli bir hakikattir. Bana öyle geliyor ki dönemeyenler içinse yalnızca insan varoluşuna bağlılık vardır, diğerine göre daha alçakgönüllü ve daha gururlu bir bağlılık, daha zayıf ve daha güçlü bir destek söz konusudur. Bir Protestan için ne söylenebilir? Onun ne kilisesi ne rahibi vardır, sadece Tanrıya sahiptir, hatta Tanrı bile şüpheli durumdadır.

326 Okuyucu biraz şaşkınlıkla şunu sorabilir; "Peki anima dünyada ne iş yapar, kişi onunla uzlaşmadan önce çifte sigorta gerekir mi?" Okuyucuma bu renksiz vakayinameleri bu dinlerin mensuplarının duygusal yaşamlarıyla doldurmak için karşılaştırmalı dinler tarihini de dikkatlice incelemesini öneriyorum. O zaman diğer tarafta neyin yaşadığına dair birkaç fikir edineceklerdir. Yücelikleri ve saçmalıklarıyla, dostane ve zalimce simgeleriyle eski dinler bir anda ortaya çıkmamışlardır, içimizde meskûn insan ruhundan doğmuşlardır. Tüm bu şeyler ve bunların ilk biçimleri bizimle yaşarlar ve bireyin karşısında savunmasız olduğu kitle telkini kılığında yok edici bir güçle üzerimize bir anda patlayabilirler. Korkutucu tanrılarımız sadece isimlerini değiştirmişlerdir: artık *izm* ile kafiyelidirler. Yoksa herhangi biri çıkıp Dünya Savaşının ya da Bolşevizm'in muazzam bir buluş olduğunu iddia edecek kadar yüzsüz olabilir mi? Tıpkı bir kıtanın bir anda batabileceği, bir kutbun değişebileceği ya da yeni bir salgının çıkabileceği dünyada dışadönük bir şekilde yaşamamız gibi bir idea biçiminde olsa bile tehlikeli olduğunu gösteren, bunun için de güven vermeyen benzer şeylerin herhangi bir anda meydana gelebildiği bir dünyada içedönük bir şekilde yaşıyoruz. İçsel dünyaya uyum gösterememe, dış dünyada cahillik ya da aptallık olarak ciddi sonuçlara yol açan bir ihmalkarlıktır. Sonuç olarak, doğayla tüm temaslarını kaybettiklerinden dolayı dinin keşfedilemez manalı bir tür özgün zihin rahatsızlığı olduğu fikrini bulan, Atlantik Okyanusuna uzanmış yoğun nüfuslu Asya yarımadasında yaşayan ve kendine "kültürlü" diyenler insanlığın sadece küçük bir parçasıdır. Orta Afrika ya da Tibet gibi güvenli bir mesafeden bakıldığında, bu kesimin

kendi bilinçdışı ruhani dengesizliklerini, sağlıklı içgüdülere sahip uluslara yansıtmış olduğu görülebilir.

327 Çünkü içsel dünya unsurları bilinçdışı olduklarından güçlü bir biçimde bize etki ederler, kendilik kültüründe (kültür bireysellikle başlamaz mı?) gelişim gösterme eğilimindeki herkesin anima etkilerini nesnelleştirmesi ve sonra bu etkilerin altında yatan içeriği anlamaya çalışması gerekir. Bu şekilde görünmez olana uyum gösterir ve korunur. Uyum, her iki dünyaya ödün vermeden bir sonuca ulaşmaz. İç ve dış dünya taleplerinin dikkate alınmasından daha doğrusu aralarındaki çatışmadan muhtemel olan ve gerekli olan çıkar. Ne yazık ki bu yönde kültürel eksikliği olan Batılı aklımız, Tao'nun Çin kökenli kavramına derli toplu bir şekilde karşı çıkacak, içsel deneyimin en temel konusu olan *ikisinin ortasındaki karşıtların birliği* için henüz bir kavram hatta bir isim tasarlamamıştır. Bu, en bireysel, en evrensel gerçektir ve bireyin yaşamındaki anlamın en meşru biçimde doldurulmasıdır.

328 Şu ana dek açıklamalarımda özellikle *eril* psikolojisi üzerinde durdum. Dişil cinsiyette olan anima, eril bilinci ödünleyen özel bir figürdür. Kadında ödünleyici figür, eril karakterlidir ve bu nedenle daha uygun biçimde animus olarak ifade edilir. Animanın hangi anlama geldiğini açıklamak kolay bir iş değilse animus psikolojisini tanımlamaya kalkıştığımızda da zorluklar yenilmez hale gelir.

329 Bir erkeğin gerçekten kendini özerk bir karmaşayla özdeşleştiremediğini anlamadan anima tepkimelerini safça kendisine yorması, daha belirgin şekilde dişil psikolojide de tekrarlanır. Özerk karmaşayla bu özdeşleşme, doğasındaki belirsizlik ve tuhaflık dışında problemi tanımlama ve anlamanın bu kadar zor olmasının temel nedenidir. Biz her zaman kendi hanemizin efendisi olduğumuza dair naif varsayımla işe başlarız. Bundan dolayı öncelikle en özel psişik yaşamımızda dünyaya kapılar ve pencereler açan bir evde yaşadığımız düşüncesine kendimizi alıştırmalıyız fakat bu dünyanın nesneleri ya da içerikleri bize göre hareket etme-

sine rağmen bize ait değildirler. Pek çok insan için bu hipotezi algılamak hiçbir şekilde kolay değildir, tıpkı komşunun psikolojisinin kendimizle aynı olmadığını kabul etmenin ve onu anlamanın asla kolay olmadığı gibi. Okuyucum, son sözlerin abartılı olduğunu düşünebilir çünkü kişi genelde bireysel farklılıkların ayrımına varır. Ancak bireysel bilinç psikolojisinin, bilinçdışının asli yapısından, dolayısıyla farklılaşmasızlıktan (Lévy-Bruhl'ün önerdiği *participation mystique* [gizemli katılım] kavramını hatırlayalım) ortaya çıktığı unutulmamalıdır. Sonuç olarak farklılaşma bilinci insanın nispeten geç kazanımıdır ve sınırsız büyüklükteki asıl kimlik alanında nispeten küçük bir bölümden başka bir şey değildir. Farklılaşma, temeldir ve bilincin olmazsa olmazıdır. Bilinçdışı olan her şey farklılaşmasızdır ve bilinçdışı meydana gelen her şey, farklılaşmasızlık esasına dayanarak devam eder. Yani bunun birine ait olup olmadığı konusunda bir belirleyici yoktur. Beni mi yoksa başka birini mi yoksa her ikimizi de mi ilgilendirdiği *a priori* tesis edilemez. Duygular da bu hususta bize kesin bir ipucu vermez.

330 Aşağı bilinç, *eo ipso* [kendiliğinden] kadına atfedilemez; o, yalnızca eril bilinçten farklıdır. Nasıl ki bir erkeğin karanlıkta el yordamıyla eriştiği şeyler genelde bir kadının bilincinde net ise kadının da, özellikle az ilgi duyduğu şeylerle, farklılaşmasızlık gölgelerine dolandığı ancak erkek için doğal olan deneyim alanları mevcuttur. Kadın için kişisel ilişkiler genelde nesnel olaylardan ve bu olaylar arasındaki bağlantılardan daha önemli ve daha ilginçtir. Kadın ticaret, politika, teknoloji ve bilimin geniş alanlarını, yani eril aklın uygulamalı dünyasını, bilincin yarı gölgesine havale eder. Diğer yandan kadın, dakik bir kişisel ilişki bilinci ve erkeğin tamamen kaçtığı sınırsız ayrıntıları geliştirir.

331 Bu nedenle kadındaki bilinçdışının erkekte bulunandan farklı olan yönleri göstermesini beklemek zorundayız. Eğer erkek ve kadın arasında bu konudaki farkı yani animaya karşıt animusu karakterize eden şeyi fındıkkabuğuna sokuşturmaya kalkışsaydık şunu söyleyebilirdik: ani-

ma, *ruh halleri* üretirken animus *fikirler* üretir; bir erkeğin ruh halleri belirsiz bir altyapıdan çıkıyorsa, kadının fikirleri, eşit ölçüde önceki bilinçdışı varsayımlara dayanıyor demektir. Animus fikirleri, genelde kolay sarsılmayan katı görüşlü ya da geçerliliği tartışma götürmez prensipli bir karaktere sahiptir. Eğer bu fikirleri analiz edersek bilinçdışı varsayımlar ile karşılaşırız, ki bunların öncelikle varlıklarının anlaşılması gerekir, yani fikirler, görünürde bu tür varsayımlar *sanki* varmış gibi düşünülür. Fakat gerçekte fikirler tasarlanmış değildirler; hazır olarak bulunurlar, olumlu bir şekilde ve kadının en ufak bir şüphe duymadığı pek çok görüş ile birlikte tutulurlar.

332 Kişi, anima gibi animusun da tek bir figür içerisinde kendisini kişileştirdiğini varsayma eğilimindedir. Fakat bu, deneyimin gösterdiği gibi bir noktaya kadar doğrudur çünkü diğer faktör beklenmedik şekilde belirir ve bir insanda var olandan kökünden farklı bir duruma yol açar. Animus bir şahıs olarak değil çok sayıda şahıs olarak zuhur eder. H.G.Wells'in *Christina Alberta's Father* isimli romanında kadın kahraman, yaptığı ya da yapmadığı her şeyle ilgili olarak, sürekli olarak kendisine ne yaptığını ve ne için güdülendiğini acımasız bir duyarlılık ve gerçekçilikle söyleyen yüce ahlaki otoritenin gözetimi altındadır. Wells bu otoriteye "Vicdan Mahkemesi" adını vermiştir. Bu kınayıcı yargıçlar bütünü, veya bir tür "mürebbiyeler okulu", animusun kişileşmesine karşılık gelir. Animus, tartışmasız, "akılcı", *ex cathedra* [yetkili] yargı gücü koyan bir tür babalar ya da liderler meclisine benzer. Daha yakından incelendiğinde bu zahmetli hükümlerin, az çok bilinçdışı bir şekilde çocukluktan bir araya gelen söylemler ve fikirler olduğu, ortalama hakikat, adalet ve akla yatkınlık kanunlarının arasına, veya bilinçli ve ehil muhakeme yetersiz kaldığında (sıkça meydana gelir) bir görüşe bağlanan önyargılar özetinin arasına sıkıştığı ortaya çıkmıştır. Bazen bu fikirler sözde sağduyu biçimini alır, bazen de bir eğitim parodisi gibi olan prensipler olarak ortaya çıkar: "İnsanlar bunu daima filan gibi ya-

pıyorlar" ya da "herkes bunun filan gibi olduğunu söylüyor" gibi ifadeler örnek olarak gösterilebilir.

333 Animusun genelde anima olarak yansıtıldığını söylemeye bile gerek yok. Bu yansıtmalara özellikle uyum gösteren erkekler, ya her şeyi bilen, Tanrının yürüyen birer kopyalarıdır ya da sıradan gerçekliği yücelik terminolojisine dönüştüren, tasarruflarındaki büyük ve değişken söz dağarcığı ile yanlış anlaşılan kelime bağımlılarıdır. Animusu sadece muhafazakar, kolektif bilinç olarak karakterize etmek yetersiz olacaktır. Ayrıca animus, doğru görüşlerine apaçık karşıt bir şekilde, iğrenç yansıtma görevinin hoş bir ikamesi olarak hareket eden zorlu ve alışılmadık sözcükler konusunda olağandışı bir zayıflığa sahiptir ve bu itibarla bir neolojisttir.

334 Anima gibi animus da kıskanç bir sevgilidir. Gerçek bir erkeğin yerine onunla ilgili bir fikir koymada, eleştirinin asla kabul edilmediği oldukça tartışmalı gerekçeler öne sürmede beceriklidir. Animus fikirleri her zaman kolektiftir ve animanın eşler arasındaki duygusal beklentilere ve yansıtmalara saldırması gibi bireysellikleri ve bireysel hükümleri geçersiz kılar. Eğer kadına bir sevimlilik hali geliyorsa, bu animus fikirleri erkek için daha dokunaklı ve çocuksu bir şey kazanır ki bu, erkeğin müşfik, babacan, öğretmenvari bir tavır benimsemesini sağlar. Fakat kadın erkeğin duygusal tarafını canlandırmazsa cazibedar çaresizlikler ve aptallıklar yerine kadından becerikli olması beklenir. O zaman kadının animus fikirleri erkeği oldukça kızdırır, çünkü o fikirler sadece fikir uğruna fikir temelindedir. Erkekler bu noktada oldukça zehirli olabilirler, çünkü animusun daima animayı oynaması – hiç kuşkusuz tam tersi de söylenebilir – kaçınılmaz bir durumdur, yani devamındaki tartışma anlamsız hale gelir.

335 Entelektüel kadında animus, eleştirel tartışmacılığa teşvik eder ve bu kadınlar oldukça ukala olabilirler, bununla birlikte bazı ilgisiz zayıf noktaları ifade etmede özellikle ısrar ederler ve bunu anlamsız bir şekilde esas konu haline

getirirler. Ya da mükemmel derecede açık bir tartışma, oldukça farklı bir giriş ile son derece can sıkıcı bir hal alır. Bu tür kadınlar bunu bilmeden sadece erkeği öfkelendirme amacındadır ve bu nedenle tamamıyla animusun insafına kalmışlardır. "Maalesef hep haklıyım", bu insanların bana olan itiraflarından biridir.

336 Buna rağmen nahoş oldukları kadar sıradan olan bu nitelikler, sadece ve sadece animusun dışadönüklüğünden kaynaklanır. Animus, bilinçli ilişki işlevine bağlı değildir; onun işlevi daha çok bilinçdışıyla olan ilişkileri kolaylaştırmaktır. Kadınlar düşünceleri sadece kendileri dışındaki durumlarla – bilinçli şekilde düşünmeleri gereken durumlarla – ilişkilendirirken animus, birleştirici bir işlev olarak içe doğru yönelecektir ki orada bunu bilinçdışının içeriği ile birleştirebilsin. Animusla uzlaşma tekniği, animadakiyle aynı prensibe dayanır; sadece burada, kadın, eleştirmeyi ve düşüncelerini belli bir mesafede tutmayı; bunları baskılamak için değil kökenini araştırarak aynı erkeklerin animayla olan ilişkileri gibi ilkel imgeleri keşfedeceği arka plana daha derin bir şekilde geçmeyi öğrenmelidir. Animus, bir bakıma tüm kadınlardaki erkeğe dair ata deneyimin birikimidir– hatta bununla da sınırlı değildir, aynı zamanda yaratıcı ve üretkendir, ancak bu, eril bir yaratıcılık anlamında değil bizim λόγος σπερματικός veya sperma söz diyebileceğimiz bir şeyi meydana getirmesi anlamındadır. Bir erkeğin kendi içindeki dişil doğasından tam bir yaratım olarak bir yapıt meydana getirmesi gibi, bir kadının içindeki eril kısım da erkeğin dişil kısmını verimli kılacak güce sahip yaratıcı tohumlar meydana getirir. Bu, yanlış ekildiğinde kötü bir dogmacı ve despot bir pedagoga dönüşebilen *femme inspiratrice* [ilham veren kadın] olacaktır - kadın hastalarımdan birinin yerinde bir şekilde ifade ettiği gibi "animus merakı" ortaya çıkacaktır.

337 Animusun hakim olduğu bir kadın her zaman kendi dişilliğini, uyum göstermiş dişil personasını kaybetme tehlikesi altındadır, tıpkı bir erkeğin benzer koşullarda feminen

davranma riskini taşıması gibi. Bu psişik cinsiyet değişimleri, içe ait bir işlevin dışa döndürülmüş olmasından kaynaklanır. Bu sapmanın sebebi açık bir şekilde, dış dünya karşısında bağımsızca duran ve uyum kabiliyetimiz üzerinde ciddi bir baskı yapan iç dünyayı kabullenmedeki yetersizliğimizdir.

338 Animanın "tek-kişilikli" diyebileceğimiz niteliğinden farklı olarak animusun çoğulculuğu düşünüldüğünde, bu olağanüstü gerçek bana bilinçli tutumla ilişkili gibi gelir. Kadının bilinçli davranışı genelde erkeğinkine göre çok daha kişiseldir. Kadının dünyası babalar ve anneler, erkek ve kız kardeşler, kocalar ve çocuklardan oluşur. Dünyanın geri kalanı da aynı şekilde birbirlerine selam veren ama genelde kendileriyle ilgilenen ailelerden oluşur. Erkeğin dünyası ise ülke, devlet, iş mevzuları vesairedir. Erkeğin ailesi, basitçe hedefe götüren bir araçtır. Karısı, onun hayatının kadını olmak zorunda değildir (kadının "erkeğim" dediğinde kastettiği şeyle kıyaslanamayacak şekilde). Genel onun için kişiselden daha fazla şey ifade eder; onun dünyası çok sayıda eşgüdümlü faktörden oluşur; kadının kocası dışındaki dünyası ise bir çeşit kozmik sis içinde kaybolur. Bu yüzden erkeğin animasına tutkulu bir seçkinlik, kadının animusuna ise sınırsız bir çeşitlilik bağlıdır. Erkek, önünde süzülen, belirgin ana hatlarıyla bir Kirke ya da Kalypso'nun cezbedici yapısına sahipken animus, asla yakalanamayan, değişken, inatçı ve şiddetle hareket eden, denizler üzerindeki bilinmeyen gezginler ya da bir Uçan Hollandalı sürüsü olarak daha iyi ifade edilebilir. Bu kişileştirmeler, özellikle rüyalarda görünür, ama somut gerçeklik içerisinde bunlar ünlü tenörler, boks şampiyonları veya uzaklarda, bilinmeyen şehirlerdeki büyük adamlar olabilirler.

339 Psişenin karanlık arka bahçesinden gelen bu iki alacakaranlık figürü – teosofinin cafcaflı jargonunu kullanırsak aslında "yarı-grotesk sınır koruculari" –, neredeyse sınırsız, tüm hacimleri kaplamaya yetecek sayıda şekle bürünebilir. Bunların karmaşık dönüşümleri dünyanın kendisi kadar

zengin ve yabancıdır, bilinçle bağlantısı olan personanın sınırsız çeşitliliği kadar çok türlüdür. Bunlar alacakaranlık dünyasında yaşarlar ve biz anima ve animusun özerk karmaşasının aslında sadece "kişiliğe" el koyan, hatta onu alıkoyan, psikolojik bir işlev olduğu çıkarımını yapabiliriz, çünkü bu işlev kendiliğinden özerktir ve gelişmemiştir. Ama kişileştirmeleri parçalamanın nasıl mümkün olduğunu şimdiden görebiliyoruz, çünkü onları bilinçli hale getirerek bilinçdışına uzanan köprülere dönüştürebiliriz. Bu nedenle karmaşaların kişileşmiş olarak kalmasını sağlayacak işlevler gibi onları amaçlı kullanmıyoruz. Bu durumda kaldıkları sürece, nispeten bağımsız kişilikler olarak kabul edilmelidirler. İçerikleri bilinmez kaldığı sürece bilinçle bütünleşemezler. Diyalektik sürecin amacı bu içerikleri aydınlığa çıkarmaktır; sadece bu görev tamamlandığında ve farkındalığı olan zihin animada yansıyan bilinçdışı süreçlerle yeterince tanıdık hale geldiğinde, anima basitçe bir işlev olarak hissedilecektir.

340 Her okuyucunun animus ve animayla ne kastedildiğini hemen kavramasını beklemiyorum. Ancak umarım okuyucu en azından bunun herhangi "metafizik" bir durumla ilgili olmadığını, onun yerine rasyonel ve soyut bir dil içerisinde aynı seviyede iyi ifade edilebilecek tecrübe bilgisiyle alakalı olduğu izlenimini edinir. Ben de bilerek çok soyut bir terminolojiden kaçındım, çünkü şimdiye dek deneyimimize göre oldukça erişilmez duran bu tip konularda, okuyucuya düşünsel bir izah sunmak faydasızdır. Okuyucu için, gerçek deneyim olasılıklarının ne olduğu hakkında bir görüş ortaya koymak çok daha isabetlidir. Kendisi deneyimlemediği sürece hiç kimse bunları gerçekten anlayamaz. Bu yüzden deneyim eksikliğinden dolayı ister istemez boş bir kelimeler ağı olarak kalacak düşünsel bir izah oluşturmak yerine, böyle bir deneyime giden olası yolları işaret etmekle çok daha fazla ilgilendim. Ne yazık ki, kelimeleri ezberden öğrenen ve deneyimleri kafalarına yerleştiren, sonrasında da mizaçlarına göre kendilerini safça inanmaya ya da eleştirmenliğe kaptıran çok fazla insan var. Burada

yeni bir sorgulamayla ve – daha yüz yıllık olsa da – yeni bir psikolojik deneyim alanıyla ilgileniyoruz. Mütekabil psikolojik olgular yeterince insan tarafından bilindiğinde ancak bizler bununla ilgili görece geçerli teoriler oluşturabileceğiz. İlk keşfedilmesi gerekenler her zaman olgulardır, teoriler değildir. Teori-kurma birçok farklı tartışmanın sonucudur.

Avrupa'da Kadın[1]

Özgür mü diyorsun kendine? Ben senin bir boyunduruktan kaçtığını değil, seni yönlendiren düşüncelerini duymak istiyorum. Sen, bir boyunduruktan kaçma hakkına sahip biri misin? Kimileri var ki, hizmet etme yükümlülüklerini fırlatıp atarken, son değerlerini de atmış oldular.

İşte Böyle Dedi Zerdüşt

236 Bugün Avrupa'daki kadın hakkında yazı yazmak, ısrarlı bir talep gelmeden neredeyse hiç cesaret edemeyeceğim riskli bir girişimdir. Elimizde Avrupa ile ilgili söyleyecek temel öneme sahip herhangi bir şey var mı? Hangimiz yeterince özgürüz? Bazı program ve deneylerle meşgul olup, içimiz karartan bazı kritik geçmiş günlere hepimiz takılıp kalmıyor muyuz? Ayrıca, kadın konusunda da aynı sorular sorulamaz mı? Hatta bir erkek, karşıtı olanlarla veya kadınlarla ilgili ne söyleyebilir? Tabi ki cinsel hayat dışında, kin, yanılsama ve teori haricinde mantıklı şeylerden bahsediyorum. Bu tür bir üstünlük becerisine sahip olabilecek erkek nerededir? Kadın daima erkeğin gölgesindedir, öyle ki erkek, ikisini ayırt edememekten sorumludur. Erkek bu yanlış anlamayı düzeltmeye çalıştığında kadına aşırı kıymet verir ve onun dünyadaki en arzu edilebilir şey olduğuna

[1] [İlk defa, *Europaische Reveu* (Berlin, III:7, Ekim,1927) isimli dergide "Die Frau in Europa" adıyla, ardından kitapçık şeklinde *Neue Schweizer Rundschau* dergisi tarafından yayınlandı (Zürih, 1929). Daha sonra 1932, 1948 ve 1959'da Rascher Verlag tarafından tekrar basıldı. Makale H. G. ve Cary F. Baynes tarafından İngilizceye çevrildi (*Contributions to Analytical Psychology* içinde, s. 164-188, Londra ve New York, 1928), ve mevcut çeviri için de bu versiyona başvurulmuştur –EDİTÖRLER]

inanır. Bu yüzden konudan bahsetmeye büyük endişelerle başladım.

237 Bununla birlikte şüphe götürmez olan şudur ki günümüz kadını, aynı erkek gibi bir dönüşüm sürecindedir. Bu dönüşümün, tarihi bir dönüm noktası olup olmadığı belirsizliğini korumaktadır. Bazen tarihe dönüp baktığımızda günümüz, büyük imparatorluklar ve uygarlıkların zirvede olduğu ve ardından karşı konulamaz biçimde düşüşe geçtiği geçmişin belirli dönemlerine benzerlik göstermektedir. Fakat bu benzetmeler aldatıcıdır çünkü yeniden doğuşlar daima vardır. Doğu Asya ve Anglo Sakson Batı (yoksa Amerika mı demeliyiz?) arasındaki Avrupa'nın konumunu net bir şekilde ön plana çıkartan nedir? Avrupa, artık iki dev arasındadır, her ikisi de yapı itibarıyla kabadırlar ve doğaları gereği başkasına acımasızca karşıttırlar. Sadece ırk olarak değil ideal bakımından da derinden farklıdırlar. Batıda minimum kişisel özgürlükle maksimum politik özgürlük vardır; doğuda ise bunun tam tersidir. Batıda Avrupa'nın teknolojik ve bilimsel eğilimlerdeki muazzam gelişimini, Uzak Doğuda ise, Avrupa'da olsaydı kontrol altında tutulacak olan, ruhani güçlerin uyanışını görmekteyiz. Batının gücü maddidir, doğununki ise idealdir[1]. Avrupalı erkeğin dünyasındaki karşıtların mücadelesi, bilimselliğin hakim olduğu aklın dünyasında yer alır, savaş alanında ve banka hesap bakiyesinde ifade bulur, kadında ise bu mücadele psişik bir çatışmadır.

238 Modern Avrupalı kadının problemini tartışmayı olağanüstü şekilde zorlaştıran neden, genelde onları bir azınlık olarak yazıyor olmamızdır. Doğrusunu söylemek gerekirse Modern Avrupalı Kadın diye bir şey yoktur. Başka bir ifadeyle, günümüzdeki köylünün karısı binlerce yıl

[1] Bu makalenin yazıldığı tarihten otuz yıl sonra "Doğu"nun anlamı değiştiği ve kelimenin büyük kısmı "Rus İmparatorluğu" biçimini aldı. Bu imparatorluk şimdi Orta Almanya'ya kadar uzandı, fakat kelime, Asyalı karakterlerinden hiçbir şey kaybetmedi [Yazarın 1959 tarihli kitapçık baskısındaki dipnotu –EDİTÖRLER].

önceki atalarından farklı mıdır? Aslında günümüzde oldukça kısıtlı yaşayan ve mevcut problemlerden payına düşeni alan büyük bir nüfus var. Kadın probleminden bahsediyoruz ancak kaç kadının problemi var? Avrupalı kadınların bütününe oranla sadece küçük bir azınlık gerçekten bugünün Avrupasında yaşamaktadır. Bunlar şehirlidirler ve ihtiyatlı söylersek türlerinin en karmaşık olanıdırlar. Bu daima böyle olmalıdır çünkü hangi çağda olursa günümüzün ruhunu açık bir şekilde ifade eden sadece birkaçıdır. IV. ve V. yüzyıllarda Hıristiyanlık ruhunu bir şekilde anlayan sadece birkaç Hıristiyan vardı, geri kalanı pratikte pagandı. Bir devrin karakteristiği olan kültürel süreç, en çok şehirlerde faaliyet gösterir. Çünkü uygarlaşmayı mümkün kılmak için büyük yığınlara ihtiyaç vardır ve kültür, bu yığınlardan daha küçük ve gelişmemiş gruplara adım adım yayılır. Bu nedenle günümüzü sadece büyük merkezlerde buluruz ve çağdaş Avrupa'nın toplumsal ve ruhsal yönünü ifade eden "Avrupalı kadın"a rastladığımız tek yer de bu merkezlerdir. Büyük merkezlerin etkisinden uzaklaştıkça kendimizi daha fazla tarih içerisine çekilmiş hissederiz. Alp Dağlarında hiç demiryolu görmemiş insanlarla karşılaşabiliriz, Avrupa'nın bir parçası olan İspanya'da bir alfabenin bile olmadığı ortaçağ karanlığına dalabiliriz. Bu bölgelerdeki insanlar ya da buna karşılık gelen toplumsal tabakalar, bizim Avrupamızda değil, 1400'lerin Avrupasında yaşamaktadırlar. Onların problemleri, yaşıyor oldukları eski çağın problemleridir. Bu insanları analiz ettim ve kendimi tarihsel romansı eksik olmayan bir ortamda buldum.

239 "Şimdiki zaman", büyük uygarlık merkezlerinde saklanan ince yüzeyli bir tabakadır. Eğer bu, çarlık Rusyasındaki gibi çok inceyse olayların da gösterdiği gibi hiçbir anlam taşımaz. Fakat belirli bir dayanıklılığa erişir erişmez uygarlık ve süreçten bahsedebiliriz ve ardından dönem karakteristiği olan problemler ortaya çıkar. İşte tam da bu anlamda Avrupa, şimdiki zamana sahiptir ve orada yaşayan ve problem çeken kadınlar mevcuttur. Konuşmaya yetkin olduğumuz konular da bunlardır. Ortaçağ yaşamı ile tatmin

olanlar günümüze ve deneyimlerine ihtiyaç duymazlar. Ancak günümüz erkeği, neden ne olursa olsun temel bir kayıp yaşamadan geçmişe geri dönemez. Fedakarlıkta bulunmaya hazır olsa bile bu geri dönüş genelde tam anlamıyla imkansızdır. Bugünün erkeği gelecek için çalışmak ve geçmişi korumayı başkalarına bırakmak zorundadır. Bu nedenle yapıcı olmasının yanında yıkıcıdır da. O ve dünyası, belirsiz ve tartışmaya açıktır. Geçmişin ona gösterdiği yollar ve sorularına verdiği cevaplar, günümüzün ihtiyaçları için yetersizdir. Tüm eski ve rahat yollar kapalıdır ve yeni yollar açılmıştır, geçmişin hiç bilmediği yeni tehlikeler ortaya çıkmıştır. Geçmişten geleni kimse anlamaz, bilinen eski bir sözdür. Günümüz problemleri açısından bu bize hiçbir şey öğretmez. Yeni yol, ön kabulün ve ne yazık ki dindarlığın olmadığı bakir bölgelerden geçer. Geliştirilemeyen tek şey ahlaktır çünkü geleneksel ahlaktaki her değişim, tanımından dolayı ahlaksızlıktır.

240 Günümüzün problemleri, karmaşık bir düğüm biçimindedir ve belirli bir problemi seçip ayırma ve diğerlerinden bağımsız olarak çözme olasılığı çok azdır. O nedenle erkek ve dünyası olmadan "Avrupa'da kadın" probleminden bahsedemeyiz. Eğer kadın evliyse genelde ekonomik olarak kocasına bağımlıdır. Evli değilse ve hayatını kazanıyorsa erkek tarafından tasarlanmış bir işkolunda çalışıyordur. Tüm erotik yaşamını feda etmeye hazır olmadıkça erkekle temel ilişki içerisinde kalmaya devam eder. Kadın birçok açıdan ayrılmaz biçimde erkeğin dünyasına bağlıdır ve bu nedenle erkek gibi dünyanın tüm şoklarına maruz kalır. Örneğin savaş, erkeği olduğu gibi kadını da derinden sarsmıştır, dolayısıyla erkeğin mecbur kaldığı koşullara kadın da uyum göstermek zorundadır. Son yirmi otuz yıldır erkeğin dünyasını alt üst eden şey, herkes için açıktır. Her gün gazetelerde bunu okuyabiliriz. Fakat kadın için bu durum o kadar açık değildir. Kadın ne politik ne ekonomik ne de ruhsal olarak gözle görülür bir öneme sahip faktör değildir. Öyle olsalardı erkeklerin görüş alanında daha fazla belirip bir rakip olarak görüleceklerdi. Bazen kadınların bu

rolü üstlendikleri görülür fakat deyim yerindeyse sadece yanlışlıkla kadın olan bir erkek olarak. Ama genelde kadının yeri, sadece hisseden, görmezden gelen ve görmek istemeyen erkeğin yanı olduğundan, kadın, ardında doğruya yakın bir sonuç elde etmeden her şeyin imkanlı ya da imkansız olarak kestirilebilir olduğu daha doğrusu görülebildiği nüfuz edilemez bir maskeymiş gibi belirir. Temelde kişinin, diğerinin psikolojisinin daima kendisininkiyle özdeş olduğunu düşünmesi, dişil psikolojiyi doğru anlamayı etkili bir şekilde engeller. Bu durum, kadının bilinçdışı ve pasifliği ile kışkırtılır. Her ne kadar bunlar, biyolojik bakış açısından faydalı olabilse de; kadın, erkeğin yansıtılmış duygularına inanmaya kendisini ikna eder. Hiç şüphesiz bu, genel insan karakteristiğidir fakat kadında tehlikeli bir bükülme ortaya çıkarır. Çünkü bu konuda kadın saf değildir ve erkekler tarafından ikna edilmeye izin veren sıklıkla sadece o kadının *niyeti*dir. Temelde Benini ve iradesini erkeği engellemeyecek ve kendisinin kişiliğine dair erkekteki niyetleri gerçekleşmeye davet edecek şekilde arka planda korumak doğasına uyumludur. Bu cinsel bir kalıptır fakat dişil psişede etki alanı geniştir. Kadın, gizli amaçlı pasif bir tutum sürdürerek, erkeğin amaçlarını fark etmesine yardım eder ve bu şekilde onu tutar. Aynı zamanda kadın, kendi sıkıntıları içerisinde sıkışır, başkalarının kuyusunu kazan her kimse, önce kendisi oraya düşecektir.

241 Bunun daha çok sözlü tartışmalarda dile getirilmesi gereken sürecin nezaketsiz bir tanımı olduğunu kabul ediyorum. Fakat tüm doğal şeylerin iki yüzü vardır. Bazı şeyleri bilinçli hale getirmek zorundaysak ışık kadar karanlık tarafı da görmeliyiz.

242 XIX. yüzyılın ikinci yarısından beri kadınların erkek mesleklerini yaptığını, politikada etkin olduklarını ve komitelerde görev aldıklarını gözlemlediğimizde kadının bilinçdışı ve pasifliğin dişil cinsel kalıplarını kırma sürecinde olduğunu ve kendisini toplumun görünür bir üyesi biçiminde oluşturarak eril psikolojiyle uzlaştığını anlıyoruz. Kadın

artık tüm arzularının erkek tarafından karşılanması maksadıyla ve eğer arzuladığı gibi gitmezse erkeğin bedel ödemesi niyetiyle nazikçe Filanca Hanımefendi maskesi arkasına saklanmaz.

243 Toplumsal bağımsızlığa yönelik bu adım, ekonomik ve diğer faktörler için gerekli bir yanıttır fakat kendi içinde sadece bir belirtidir ve bizim en çok endişelendiğimiz şey değildir. Hiç kuşkusuz bu tür kadınların fedakarlık cesareti ve yeteneği hayranlık uyandırıcıdır, ve sadece kör biri tüm bu çabaları ortaya çıkaran iyiliği görmeyi beceremez. Fakat kimse bir erkek gibi eril bir meslek edinip, okuyup çalışmakla inandırıcı olamaz, kadın, dişil doğasına doğrudan yaralayıcı değilse de tümüyle uygun olmayan bir şeyler yapıyordur. Çinli erkekleri dışarıda bırakırsak bir erkeğin bile zar zor yapabileceği şeyleri yapıyordur. Örneğin bir erkek, dadılık ya da anaokulu işletmeciliği yapabilir mi? Yaralama konusuna gelince sadece fizyolojik değil psişik yaralamadan da bahsetmekteyim. Bu, bir erkeğin sevgisi için her şeyi yapabilen kadının sıra dışı bir özelliğidir. Fakat bir *şeyin* sevgisi için önemli şeyler başarabilen kadınlar, oldukça istisnadır. Çünkü bu, doğalarıyla gerçekten bağdaşmamaktadır. Bir şeye sevgi duymak, erkeğin imtiyazıdır. Fakat eril ve dişil unsurlar, insani doğamız içerisinde birleştiklerinden, bir erkek kendisinin dişil kısmında, bir kadın da kendi eril kısmında yaşayabilir. Buna karşın erkekteki dişil unsur kadındaki eril unsur gibi sadece arka planın bir parçasıdır. Eğer kişi kendi içinde karşıcinsi yaşıyorsa kendi arka planında yaşıyordur ve kişinin gerçek bireyselliği acı çekmektedir. Bir erkek, erkek olarak yaşamalıdır, bir kadın da kadın olarak. Her iki cinsiyetteki karşıcins unsur, bilinçdışına tehlikeli bir şekilde yakındır. Hatta bilinçdışının farkındalığı olan zihin üzerindeki etkilerinin karşıcins bir karakteri olması, özgün bir durumdur. Örneğin ruh (anima, psişe), eril bilinci ödünleyen dişil bir karaktere sahiptir (İlkeller arasında mistik eğitim, Katolik rahibin işlevine karşılık gelen oldukça eril bir ilgidir).

244 Bilinçdışının dolaysız durumu, bilinç süreçleri üzerinde manyetik bir etki ortaya koyar. Bu, sahip olduğumuz bilinçdışı dehşetini ya da korkusunu açıklar. Ayrıca bu, farkındalığı olan zihnin kasıtlı savunma tepkimesidir. Karşıcins unsur, korkuyla ve hatta tiksintiyle çınlayan gizemli bir cazibeye sahiptir. Bu nedenle bize bir kadın görünümünde doğrudan dışardan değil de özellikle içerden psişik bir etki olarak, örneğin kendisini bir ruh hali ya da duygulanıma terk etme cazibesi biçiminde geldiğinde bu sihir ilgi çekici ve büyüleyicidir. Bu örnek, kadının karakteristiği değildir çünkü bir kadının ruh hali ve duyguları doğrudan bilinçdışından gelmez ama bunlar dişil doğasına özgü bir durumdur. Bu nedenle asla naif değillerdir fakat onaylanmamış bir amaçla kaynaşmışlardır. Bilinçdışından kadına gelen şey, onun ruh halini sadece ikinci dereceden bozan bir çeşit *fikir*dir. Bu fikirler, kesin hakikat olma iddiasında bulunurlar ve bilinçli kritiğe ne kadar az maruz kalırlarsa o kadar değişmez ve iflah olmaz oldukları görülür. Bir erkeğin ruh hali ve duyguları gibi oldukça belirsiz ve bütünüyle bilinçdışıdırlar, ne oldukları nadiren fark edilir. Aslında kolektiftirler ve karşı cinsiyetin karakterini barındırırlar, sözde bir erkek – örneğin baba –onların düşüncesine sahipmiş gibi.

245 Dolayısıyla erkek mesleği ile meşgul bir kadının aklının, kendisinin fark edemediği fakat çevresindekiler için oldukça belirgin olan bilinçdışı erilliğinin etkisi altında kaldığı olur –aslında bu durum neredeyse bir kuraldır. Kadın, sözde prensiplere dayalı bir tür katı düşünsellik geliştirir ve en rahatsız edici biçimde daima yanlış olan argümanlarla onları destekler ve küçük şeyleri gerçekte orada olmayan bir problem içerisine sokar. Bilinçdışı kökenli varsayımlar ve fikirler, kadının en fena düşmanıdır; onlar, erkekleri öfkelendiren ve bezdiren mutlak şeytani bir tutku haline gelebilirler, dişilliklerinin cazibesi ve anlamını derece derece bastırıp arka plana iterek kadınlar kendilerine en büyük zararı verir. Bu tür bir gelişim doğal olarak şiddetli psikolojik ayrılma yani nevroz ile sonlanır.

246 Doğal olarak bunların bu boyuta varmasına gerek yoktur, fakat bu noktaya ulaşmadan çok önce kadının zihinde erilleşmesi istenmeyen sonuçlar çıkarır. Belki de kadın, bir erkeğin duygularına erişmeden ona iyi bir yoldaş olabilir. Bunun sebebi, kadının animusunun (yani kadının eril rasyonalizmi ki bu kesinlikle doğru bir mantık değildir!) kendi duygularına yaklaşmasını engellemiş olmasıdır. Kadın, kendi eril akıl tipine uygun olan eril cinsellik tipi karşısında savunma olarak soğuk olabilecektir. Ya da savunma tepkimesi başarılı değilse kadın, anlayışlı cinsellik yerine daha çok bir erkek karakteristiği olan saldırgan, ısrarcı bir cinsellik biçimi geliştirir. Bu tepkime, yavaşça yok olan erkekle bir bakıma cebren bir köprü kurmak için tasarlanmış kasıtlı bir fenomendir. Üçüncü bir olasılık, özellikle Anglo Sakson ülkelerde tercih edilen eril rolde isteğe bağlı eşcinselliktir.

247 Bununla birlikte, animus cazibesi ne zaman fark edilirse, kadının diğer cinsiyetle yakın bir ilişki kurma ihtiyacının o zaman doğduğu söylenebilir. Bu durumdaki pek çok kadın bu gerekliliğin bütünüyle farkındadır ve hiç de az sancılı olmayan daha doğrusu evlilikle ilgili olan günümüzün bir başka problemini uyandırırlar.

248 Geleneksel olarak erkek, bir evlilik bozucu olarak görülür. Bu efsane, erkeklerin tüm gönül eğlencelerinin peşinden gidecek boş zamanlarının olduğu uzak geçmişten gelmektedir. Fakat günümüz yaşamı, oyun haricinde hiçbir yerde görülmeyen ünlü İspanyol asilzade Don Juan gibi erkekler üzerinde pek çok talepte bulunur. Erkek, kendi konforunu her zamankinden çok sevmektedir, çünkü çağımız, sinir zayıflığı, güçsüzlük ve rahat koltuk çağıdır. Pencereye tırmanmak ve düellolar yapmak için enerji kalmamıştır. Buna karşın eşini aldatma olayına rastlamak çok da zor değildir. Böyle bir olay, hiçbir şekilde çok fazla maliyet çıkarmamalıdır, bundan dolayı macera sadece geçici türde olabilir. Bugünün erkeği bir kurum olan evliliğinin riske girmesinden korkar. Kaçamak bir şeyler yapmaya

taraftardır ve bu nedenle seks işçiliğini destekler. Bahse girerim ki Ortaçağda, adı çıkmış genelevler ve sınırlanmayan fahişelikle birlikte aldatma günümüze göre nispeten çok daha yaygındı. Bu anlamda günümüzde evlilik geçmişte olduğundan daha güvenlidir. Fakat fiiliyatta tartışılmaya başlamıştır. Doktorlar "mükemmel evliliğe" nasıl ulaşılır üzerine tavsiye kitapları yazmaya başlamışlarsa bu, kötüye işarettir. Sağlıklı insanların doktora ihtiyacı yoktur. Bugünkü evlilikler doğrusu oldukça istikrarsızdır. Amerika'da yaklaşık olarak evliliklerin dörtte biri boşanmayla sonuçlanmaktadır. Bu dönemin günah keçisinin erkek değil kadın olması dikkate değerdir. Kadın, şüphecidir ve belirsizlik hisseder. Böyle olması şaşırtıcı değildir çünkü savaş sonrası Avrupa'da evlenmemiş kadın sayısında endişe verici bir artış olmuştur, bu çeyrek dilimden hiçbir tepkime gelmeseydi bu durum akıl almaz olurdu. Bu tür bir sefalet birikiminin kaçınılmaz sonuçları vardır. Bu, artık orada burada birkaç düzine gönüllü ya da gönülsüz evlenmemiş bakirenin değil milyonların sorunudur. Yasalarımız ya da toplumsal ahlakımız bu soruna hiçbir cevap verememektedir. Peki, kilise tatmin edici bir cevap ortaya koyabilir mi? Tüm bu kadınların uyum sağlaması için devasa manastırlar mı inşa etmemiz gerekiyor? Yoksa fahişeliğin hoş görülürlüğü mü artmalı? Açıkçası bu imkansızdır, çünkü ilgilendiğimiz kişiler azizler ya da günahkarlar değil, polise ruhani gerekliliklerinin kaydını yaptıramayan sıradan kadınlardır. Onlar evlenmek isteyen düzgün kadınlardır ve bu mümkün değilse, sıradaki en iyi seçenekleri evlenmektir. Sevgi sorununa gelirsek kanunlar, kurumlar ve idealler, eskisine göre kadına daha az anlam ifade etmektedir. Eğer işler yolunda gitmezse sahtekarlığa yönelmek zorunda kalacaklardır.

249 Çağımızın başında İtalya nüfusunun beşte üçü hiçbir hakkı olmayan kölelerden oluşuyordu. Her Romalının etrafı kölelerle çevriliydi. Köle ve kölelik psikolojisi, antik İtalya'yı kaplamıştı ve her Romalı içten içe bir köle oluyordu. Sürekli köle atmosferinde olmak erkeğin psikolojisini bozmuştu. Hiç kimse bu bilinçdışı etkiden kendini koru-

yamaz. Bugün bile, ne kadar gelişmiş de olsa bir Avrupalı, Afrika'da Zenciler arasında fütursuzca yaşayamaz. Psikolojileri onu fark ettirmeden içine alır ve bilinçsizce Zenci haline getirir. Buna karşı bir mücadele yoktur. Afrika'da bunun için bilinen teknik bir ifade vardır: "siyahileşme". En iyi kan "kısmen değersiz" damarlarından akıyor olsa bile, bir İngilizin kolonilerde doğan herhangi birini dikkate alması gerektiği sadece züppelikten değildir. Bu görüşü destekleyen olaylar mevcuttur.

250 Roma İmparatorluğunu kaplayan, Vergilius'un *Bucolica*'sında çarpıcı bir şekilde ifade edilen, kurtuluş özlemi ve garip melankoli kölelik etkisinin doğrudan bir sonucudur. Roma'nın kanalizasyonlarında yükseldiği söylenen Hıristiyanlığın güçlü yayılışı (Nietzsche bunu "ahlak içindeki köle ayaklanması" olarak adlandırır), en alt düzeydeki köle ruhunun yüce Sezar'ınkiyle aynı seviyede olmasını teşvik eden ani bir tepkimeydi. Daha az önemli olsa da benzer psikolojik ödünleme süreçleri dünya tarihinde tekrar tekrar meydana gelmiştir. Ne zaman toplumsal ya da psikolojik gaddarlıklar ortaya çıksa tüm yasalar ve beklentiler hiçe sayılıp bir ödünleme ortaya çıkar.

251 Benzer durumlar günümüz Avrupasının kadınlarında da meydana gelmektedir. Kabul görmeyen ve yaşanmayan şeyler arttıkça bilinçdışında birikir ve bunların etkisi olması kaçınılmazdır. Sekreterler, daktilocular, tezgahtarlar tümü bu sürecin temsilcileridir. Milyona varan yeraltı kanalı aracılığıyla evliliklerin altını oyan bir etki dolaşmaktadır. Çünkü tüm bu kadınların tutkusu cinsel maceralara kalkışmak değil – ancak bir aptal böyle olduğuna inanacaktır – sadece evlenmektir. Bu saadetin sahipleri, genellikle salt güçle değil bir yılanın sabit bakışı gibi, bildiğimiz kadarıyla, sihirli etkilere sahip sessiz ve inatçı arzuyla yerinden edilmelidir. Bu, şimdiye dek kadınların yoluydu.

252 Evli kadının tüm bunlara olan tutumu nedir? Kadın, erkeğin istediği gibi bir aşk ilişkisinden diğerine geçen bir günah keçisi olduğuna dair eski düşünceye tutunur. Bu

eskimiş kavramlara dayanarak kadın kıskançlığa daha derinden sarılabilir. Fakat bunlar sadece yüzeydedir. Ne Romalı soylunun gururu ne de imparatorluğun kalın duvarları, kölelik hastalığını dışarda tutmaya yaramamıştır. Benzer şekilde hiçbir kadın belki de kendi kız kardeşinin kendisini kuşattığı gizli, zorlayıcı ortamdan ve asla yaşamadığı hayatın boğucu ortamından kaçamaz. Yaşanmamış yaşam, sakin fakat merhametsizce çalışan, yıkıcı ve karşı konulmaz bir güçtür. Sonuç, evli kadının evlilik ile ilgili şüphe duymaya başlamasıdır. Evlenmemiş olan da buna inanır çünkü bunu isterler. Erkek de aynı ölçüde rahatlık sevgisi ve kurumlara olan duygusal inancından dolayı evliliğe inanır ki onun için bunlar daima duygu nesnesi olma eğilimindedir.

253 Kadınlar, duygu konusunda gerçekçi olmak zorunda olduklarından bir nokta dikkatimizden kaçmamalıdır. Bu, gebeliği önleme imkanıdır. Çocuklar, evliliğe yönelik sorumlu bir davranış sürdürmek için temel nedenlerden biridir. Bu neden ortadan kalkarsa o zaman "yapılmamış şeyler" kolaylıkla vuku bulacaktır. Bu, öncelikle "yakın" bir evliliğe imza atma fırsatına sahip henüz evlenmemiş kadınlar için geçerlidir. Fakat bu anlayış, "Psikolojik Bir İlişki Olarak Evlilik" isimli makalemde de gösterdiğim gibi, "kapsayıcılar" olan bütün evli kadınlar için bir anlam ifade edecek bir anlayıştır. "Kapsayıcılar" ifadesiyle, birey olarak bulundukları talepleri kocalarının tatmin etmediği ya da kısmen tatmin ettiği kadınları kastediyorum. Nihayetinde gebelik kontrolü kadınların genelinde oldukça önemli bir olaydır. Çünkü bu sürekli hamilelik ve giderek artan çocuk sayısı korkusunu ortadan kaldırır. Doğaya bağımlılıktan kurtuluş, kaçınılmaz şekilde çıkış arayan psişik enerjilerin serbest kalmasını sağlar. Bir miktar enerji uygun olmayan bir amaç bulduğunda psişik dengede bir bozukluk meydana gelir. Bilinçli bir amaç eksikliği bilinçdışını güçlendirir, belirsizlik ve şüpheye neden olur.

254 Büyük önem taşıyan bir diğer faktör, cinsel problemin az çok açık bir şekilde tartışılmasıdır. Oldukça örtülü

olan bu alan, bugün bilimsel alanların ve diğer ilgili alanlarının odak noktası haline gelmiştir. Önceden imkansız olan pek çok şey bugün toplum içerisinde konuşulup tartışılmaktadır. Çok sayıda insan daha özgürce ve dürüstçe düşünmeyi öğrenmiş, bu konuların ne kadar önemli olduğunun farkına varmaya başlamıştır. Bununla birlikte cinsel problemi tartışmak, sadece derin bir soruna oldukça basit bir giriştir ki bu sorun, cinsiyetler arasındaki psikolojik ilişkinin sorunudur. Bunun aksine diğerleri önemsiz görünmektedir ve bu konuyla gerçek bir kadın alanına giriş yapabiliriz.

255 Antik zamanlardan beri erkeğe yüklenen temel prensip Logos iken kadının psikolojisi, büyük birleştirici ve ayırıcı Eros prensipleri üzerine kurulmuştur. Eros kavramı modern terimler içerisinde psişik ilişki, Logos ise nesnel alaka olarak ifade edilebilir. Sıradan bir insanın gözünde sevgi, gerçek anlamda evlilik kurumu ile örtüşür, evlilik dışında ise sadece aldatma ya da "platonik" bir arkadaşlık söz konusudur. Kadınlar için evlilik hiç de bir kurum değildir, insani sevgi ilişkisidir – en azından inanmak istediği şey budur. (Onun Eros'u saf olmayıp başka, açık edilmemiş güdülerle – toplumsal bir konuma geçiş olarak evlilik gibi – karıştığından ilke, kesin olarak uygulanamayabilir.) Evlilik kadın için paylaşılmayan bir ilişki anlamına gelir. En az kocası ile oluşturduğu yakınlıkta bir ilişki kurduğu çocukları ve yakın akrabaları olduğuna göre evliliğin paylaşılamayan özellikte olmasına, sıkıntıdan ölmeden, daha kolay bir şekilde dayanabilir. Akrabaları ve çocuklarıyla cinsel bir ilişkisi olmadığı gerçeği bir şey ifade etmez, çünkü cinsel ilişki onun için psişik ilişkiden çok daha az öneme sahiptir. Kendisinin ve kocasının, ilişkilerinin özgün ve paylaşılamaz olduğuna inanması yeterlidir. Eğer erkek "kapsayıcı" olmuşsa ve özellikle karısının paylaşılamaz olmasının bir sahtelikten başka bir şey olmadığını fark edemezse bu paylaşılamazlıkta boğulduğunu hisseder. Aslında kadın, çocuklar ve pek çok aile üyesiyle yakın ilişki kurmak adına mümkün olduğunca bölüştürülmüştür. Eğer kocası başka insanlarla

pek çok ilişki kurmuşsa kadın kıskançlıktan çıldıracaktır. Gerçi birçok erkek erotik olarak körleşmiştir – onlar affedilmez şekilde cinsellikle Eros'u karıştırma hatasına düşmüşlerdir. Bir erkek bir kadının cinselliğine sahip olmuşsa o kadına da sahip olduğunu düşünür. Ancak böyle yaparsa kadına bundan daha az sahip olmamış demektir, çünkü bir kadın için Eros ilişkisi gerçek ve belirleyici bir ilişkidir. Kadın için evlilik, birlikteliğin içine yerleştirilmiş cinselliği olan bir ilişkidir. Seks, sonuçlarından dolayı korkutucu bir şey olduğundan güvenli bir ortamda gerçekleşmesi faydalıdır. Ancak tehlike azaldığında ilgi de azalmaktadır. Ardından ilişki sorunu, ön plana çıkar.

256 Burası, kadının kocasıyla büyük zorluklar yaşadığı alandır çünkü ilişki sınırları sorunu erkek için karanlık ve sancılı bir bölgedir. Ancak kadın dert yükünü taşırsa, veya erkek "kapsanan" olursa, diğer bir deyişle kadın kendisinin başka bir adamla ilişki içerisinde olduğunu ve dolayısıyla kendi içinde anlaşmazlığın çilesini çektiğini hayal edebilirse, erkek bu sorunla yüzleşebilir. İşte o zaman acılı problemleri olan kadındır, erkek ise kendisininkini görmek zorunda değildir ki bu ona büyük bir rahatlama verir. Bu durumda erkek kendini, haksız yere polis tarafından yakalanmış başka bir hırsız tarafından korunuyor olmanın gıpta edici konumunda bulan bir hırsız gibidir. Birdenbire onurlu, taraf-sız bir izleyici konumuna gelir. Başka bir durumda erkek, kişisel ilişkilerini tartışmayı sancılı ve sıkıcı görür. Tıpkı erkeğin karısını *Saf Aklın Eleştirisi* üzerinden incelediğinde kadının bunu sıkıcı bulması gibi. Erkek için Eros, onu dişil bilinçdışına veya "psişik" bir şeye sıkıştıran bir gölgeler diyarıdır. Kadın için ise Logos, olağanüstü derecede sıkıcı bir tür safsatadır, şayet fiiliyatta o Logos'tan ürküp onu püskürtmemişse.

257 XIX. yüzyılın sonuna doğru kadın, toplumsal dünyada bağımsız bir unsur biçiminde yer almaya başlayarak erillikle uzlaşmaya adım atmış, aynı şekilde erkek de, Freud'un cinsel psikolojiyle başlayan, karmaşık fenomenli

yeni bir psikoloji yaratarak biraz da tereddütle dişillikle uzlaşmaya girişmiştir. Bu psikolojinin, kadının doğrudan etkisine borçlu olduğu şey (psikiyatristlerin muayenehaneleri kadınlarla doludur), hacimli bir kitabı dolduracak bir konudur. Burada sadece analitik psikolojiden değil genel olarak psikopatolojinin başlangıcından bahsediyorum. *Prevorst'un Kadın Kahini* ile başlayıp bugüne kadar gelen süreçte kadınlar "klasik" vakaların açık farkla çoğunu oluşturuyordu; muhtemelen bilinçsiz bir şekilde kendi psikolojilerini en dramatik biçimde sergileme zahmetine giren ve böylelikle dünyaya psişik ilişki sorununu gösteren kadınlar. Frau Hauffe, Hélène Smith[1] ve Miss Beauchamp gibi kadınlar, olağanüstü tedavileri üstün başarılı çalışma alanına ün ve başarı getiren kişiler gibi, kendi ölümsüzlüklerini garanti altına almışlardır.

258 Bu malzemenin şaşırtacak derecedeki yüksek yüzdesi, kadına aittir. Bu durum, görülebildiği kadarıyla çok da olağanüstü değildir, çünkü kadınlar, erkeklerden çok daha "psikolojik"tir. Bir erkek sadece "mantık"la tatmin olur. "Psişik" ya da "bilinçdışı" gibi şeyler onun için iticidir. Bunu belirsiz, şüpheli ve hastalıklı olarak görür. Erkek, şeylerin kendisiyle ilgilenir, onların etrafını saran duygular ve fantezilerle değil. Kadın için ise bir şeyin kendisini öğrenmektense erkeğin bir şeyle ilgili nasıl hissettiğini öğrenmek daha önemlidir. Bir erkek için yalnızca anlamsız yük olan bu şeyler, kadın için önemlidir. Doğal olarak psikolojinin en doğrudan örneği kadındır ve en zengin içeriği yine o sağlar. Birçok şey bir kadında son derece açık bir şekilde algılanabilir, ancak erkek bu şeyleri arka planda duran belirsiz süreçler olarak görür ve onların varlığını kabul etmek istemez. Fakat nesnel bir tartışma ve gerçeklerin doğrulanmasından farklı olarak insan ilişkisi, duygu ve ruh arasındaki ara bölgeye, psişenin dünyasına çıkar ki bu bölge

[1] [Bkz. *Psychiatrische Studien* (*Psychiatric Studies*), cilt I, indeks – EDİTÖRLER]

hem duygudan hem de ruhtan bir şeyler içerir, buna rağmen kendi özgün karakterinden hiçbir şey kaybetmez.

259 Bu bölge içerisinde erkek, kadınla uzlaşmayı isterse buna cesaret etmelidir. Koşullar kadını çok sayıda eril davranış edinmesi için zorlamıştır, o kadar ki eski, bütünüyle içgüdüsel dişillik içerisinde sıkışmayacak ve erkeğin dünyasında kaybolmayacaktır. Bu yüzden erkek de dişil tarafını geliştirmek, psişe ve Eros'u dikkate almak zorunda kalacaktır. Bu, erkeğin umutsuz, çocuksu biçimde bir kadının peşinden sürüklenmeyi tercih etmedikçe, uzaktan hayranlık duyduğu fakat daima dizginleri kaptırma tehlikesini hissettiği kaçınılmaz bir görevdir.

260 Erilliğin ya da dişilliğin kendisine aşık olanlar için geleneksel ortaçağ evliliği tek başına yeterlidir – ve bu bakımdan bütün yönleriyle takdire şayan, iyice denenmiş ve faydalı bir kurumdur. Fakat bugünün erkeği için buna dönmek oldukça zordur ve pek çok açıdan bu dönüş imkansızdır, çünkü bu evlilik türü sadece günümüzün tüm problemlerini engelleyerek var olabilir. Tarihte şüphesiz köle problemini ve Hıristiyanlığı göz ardı eden pek çok Romalı mevcuttu ve bu insanlar genelde günlerini mutlu bir şuursuzluk içerisinde geçiriyordu. Bunu yapabilmişlerdi çünkü şimdiyle hiçbir ilişki kurmayıp sadece geçmişle bağ oluşturmuşlardı. Günümüzde evliliklerinde problem yaşamayanlar şimdide yaşamıyordur, ki zaten onların kendileri de huzurlu olmadıklarını söyleyeceklerdir. Modern insan evliliği oldukça sorunlu görür. Geçtiğimiz günlerde binlerce izleyicinin önünde Alman bir bilim adamının haykırışını duydum: "Evliliklerimiz, düzmece evlilik!" Onun bu cesaretini ve samimiyetine hayran kaldım. Genelde bizler ideali lekelememek için daha çok dolaylı ve ihtiyatlı bir şekilde iyi tavsiyelerde bulunarak kendimizi ifade ederiz. Fakat modern kadın için – erkekler notunu alsın – ortaçağ evliliği artık bir ideal değildir. Gerçi kadın, şüphelerini kendine saklar ve isyanını gizler. Bunun bir nedeni evli olmasıdır ve eğer güvenlik kapısı hava almayacak derecede kapalıysa

bunu oldukça uygunsuz bulur, ikinci neden ise evli olmamasıdır ve kendi eğilimleriyle yüzleşecek kadar da erdemlidir. Bununla birlikte yeni kazanılan erillik, her ikisinin de geleneksel biçimdeki evliliğe ("erkek senin efendin olacaktır") inanmasını olanaksız kılar. Erillik ne istediğini bilmek ve bunu başarmak için gerekeni yapmak anlamına gelir. Bu ders bir kere öğrenildi mi çok büyük bir psişik kayıp olmazsa asla unutulmayacağı gayet açıktır. Bu bilgi aracılığıyla kadının elde ettiği bağımsızlık ve eleştirel yargılama, olumlu değerlerdir ve kadınlar tarafından da böyle hissedilir. Bir daha onlardan ayrılamaz. Aynısı, büyük acı pahasına ve büyük çabayla kendi psişesine dişil içgörü kazandıran bir erkek için de geçerlidir, bunun kaybolmasına asla izin vermeyecektir. Çünkü erkek, kazandıklarının öneminin bütün yönleriyle farkındadır.

261 İlk bakışta böyle bir erkek ya da kadının özellikle "mükemmel evlilik" yapmasının olası olduğu düşünülebilinir. Ancak gerçekte bu böyle değildir. Aksine hemen çatışma ortaya çıkar. Erkeğin kendisinde keşfettiği duygular kadına uygun olmaktan uzakken, yeni kurduğu özgüven içerisindeki kadının yapmak istediği, erkeği hoşnut etmek değildir. Her ikisinin de kendisinde keşfettiği, erdem ya da içsel bir değer değildir; nispeten değersiz bir şeydir ve eğer bu, kişisel seçim ya da ruh halinin sonucu olarak anlaşılsaydı haklı olarak ayıplanabilirdi. Genelde ortaya çıkan şudur. Kadının erilliği ve erkeğin dişilliği, aşağı derecedir ve kişiliğin bütün değerinin, daha az değerli olan bir şeyle bozulması üzücüdür. Diğer yandan gölge, kişiliğin bütününe aittir; güçlü erkek bir noktada zayıflamalı, akıllı adam bir yerde aptallaşmalıdır yoksa erkek gerçek olamayacak kadar iyi olur, ve yapmacık tavırlara ve blöfe başvurur. Kadının güçlü bir erkeğin gücünden çok zayıflığını, zekası yerine akıllı adamın aptallığını sevmesi kadim bir olgu değil midir? Kadının sevgisi bütün erkeği, yani sadece erilliği değil o erilliğin olumsuzluklarını da ister. Kadının sevgisi erkeğinki gibi duygusal değildir; bilakis bazen inanılmaz derecede duygusuzdur ve hatta kadını fedakarlığa zorlayabilir. Bu

şekilde sevilen bir erkek aşağı derecedeki kısmından kaçamaz çünkü erkek kadının sevgi gerçekliğine kendi gerçekliği ile ancak karşılık verir. Ayrıca bu gerçeklik açık bir görünüme sahip değildir, fakat tüm insanlığı birbirine bağlayan ebedi insan doğasının içten bir yansımasıdır, hepimiz için ortak olan, insan yaşamındaki zirve ve derinliklerinin bir yansımasıdır. Bu gerçeklikte artık farklılaşmış kişiler (*persona*, maske anlamına gelir) değilizdir, fakat ortak insani bağlarımızın bilincindeyizdir. Burada kişiliğimin toplumsal ya da başka ayırt edici özelliklerini çıkarırım, ve benden kaynaklanmayan, günümüzün problemlerine uzanırım. Bu noktada artık o sorunları inkar edemem. Kendimin de çokun içindeki biri olduğumu, ve çoğu etkileyen pek çok şeyin beni de etkilediğini hissederim, bilirim. Biz, gücümüz dahilinde bağımsızız, istisnayız ve kendi kaderimizin efendisiyiz. Zayıflığımız dahilinde bağımlıyız ve kısıtlıyız, bu zayıflığımızla kaderin araçları oluruz, çünkü burada önemli olan bireyin iradesi değil türlerin iradesidir.

262 Görünümlerin iki boyutlu, kişisel dünyasından bakıldığında her iki cinsin karşılıklı özümseme ile kazandıkları şey sadece bayağılıktır, ve hatta buna kişisel bir talep olarak bakılırsa ahlaksız bir tutumdur. Fakat yaşam ve toplum için en doğru anlamı yönünden bakılırsa, günümüz problemlerinin çözümünde etkin bir rol almak için kişisel tecrit ve bencillik rezervinin üstesinden gelinmesidir. Bu nedenle eğer günümüz kadını, ruhsal ve ekonomik bağımsızlığı ile bilinçli ya da bilinçsiz olarak evlilik bağını kaybetmişse, bu, onun kişisel iradesinin bir ifadesi değildir, türünün iradesinin bir ifadesidir ki bu kadını o iradenin aracı haline getirir.

263 Evlilik kurumu hem toplumsal hem de ahlaki açıdan öyle değerli bir kurumdur ki dindar insanlar bunu kutsal bir varlık olarak görür. Bunun bir şekilde zayıflamasının sakıncalı hatta utanç verici olarak görülmesi anlaşılabilir bir durumdur. İnsanın kusurluluğu, ideallerimizin uyumu içerisinde daima bir düzensizlik belirtisidir. Ne yazık ki arzuladığımız dünyada hiç kimse arzu ettiği gibi yaşayamaz, fakat

iyi ve kötünün çarpıştığı ve birbirlerini tahrip ettiği fiili dünyada hiçbir yaratım ya da yapım ellerimiz kirlenmeden meydana gelmez. Her şey kötüye giderken hiçbir şey olmadığına ve her şeyin bir düzen içinde meydana geldiğine büyük bir alkış arasında bizi ikna edecek daima birileri vardır. Tekrarlarsam; bu gibi düşünen ya da yaşayan biri günümüzde yaşamıyordur. Eğer bir evliliği eleştirel gözle incelersek - koşulların şiddetli baskısı, "psikolojik" sorunların tüm işaretlerini tümüyle yok etmedikçe - zayıflık ve gizli bozulma belirtileriyle ve dayanılmaz ruh halinden nevroz ve aldatmaya uzanan "evlilik problemleriyle" karşılaşırız. Ne yazık ki bilinçdışında kalmaya dayanabilenler taklit edilemezler; bunların örnekleri, daha bilinçli insanların tekrardan bilinçdışı düzeyine inmesine sebep olacak kadar bulaşıcı değildir.

264 Günümüzde yaşamak zorunda kalmayan pek çok insana baktığımızda onların evlilik idealine inanmaları ve buna sarılmaları oldukça önemlidir. Değerli bir ideal yok edilirse ve yerine daha iyisi gelmezse hiçbir şey elde edilmez. Bu nedenle ister evli olsun ister olmasın kadınlar başkaldırmaya tereddüt ederler. Ama en azından tüm deneyim türlerine kalkıştıktan sonra evliliğin en iyi çözüm olduğu anlayışıyla gizli evlilik sığınağına kaçan, ve hatta bunu başaramamış, hataları üzerine kara kara düşünüp günlerini dini bir tecrit içinde geçiren tanınmış kadın yazarların peşinden gitmezler. Modern kadın için evlilik bu kadar kolay değildir. Kocasının bu durum üzerine söyleyecekleri olacaktır.

265 Aldatmanın kesin olarak ne olduğunu ortaya koyan hukuki şartlar var oldukça kadın, şüpheleriyle yaşamak zorundadır. Fakat bizim kanun koyucularımız "aldatma"nın ne olduğunu gerçekten biliyorlar mı? Onların aldatma için önerdiği tanım, doğrunun nihai şekli midir? Kadın için değerli tek bakış açısı olan psikolojik bakış açısından hareketle bu, sevgiyi kodlamak amacıyla erkek tarafından icat edilen başka her şey gibi beceriksizliğin zavallı bir parçasıdır. Bir kadın için sevginin, "evlilik suiistimali", "evlilikdışı

ilişki", "kocanın ayartması" ile ya da erotik bakımdan kör eril düşünselliğin icat ettiği ve kadındaki dik kafalı iblisin tekrarladığı tatsız kaidelerle hiçbir ilgisi yoktur. Geleneksel evliliğin bozulmazlığına kesin olarak inanan bir kişi ancak beğeni ihlalinde bulunacaktır tıpkı Tanrıya gerçekten inananın dine küfredebilmesi gibi. Evlilikten şüphe duyan kim olursa olsun ilk aşamada ona aykırı hareket edemez, erkek için yasal tanım geçersizdir, çünkü Aziz Paul gibi kendisinin kanunun ötesinde, daha yüksek bir sevgi boyutunda olduğunu düşünür. Fakat kanuna inananlar, ister aptallıktan veya ayartıldıklarından olsun ister sadece ahlaksızlıktan olsun, kendi kurallarını sıklıkla bozdukları için modern kadının kendisi de bunlarla aynı kategoriye ait olup olmadığı konusunda şüphelenmeye başlamıştır. Geleneksel bakış açısından bakarsak, kendisinin saygınlığına dair idolü parçalamak için bunun farkına varmak zorundadır. "Saygın olmak", kelimenin bize söylediği gibi kendisinin görülmesine izin vermektir; saygın bir kişi, genel beklentilere yakın, ideal bir maske takar - kısaca bir sahtekardır. "Görgü kuralları" bir hile değildir fakat saygınlık insanın doğal özü olan psişeyi bastırdığında kişi, İsa'nın bahsettiği "badanalı kabir" konumuna gelir.

266 Modern kadın, sadece sevgi halindeyken yapabildiğinin en üst ve en iyisine erişebildiği gerçeğinin bilincine varmıştır ve bu bilgi onu sevginin, kanunun ötesinde olduğu diğer farkındalığa götürür. Saygınlığı buna karşı çıkar ve kişi, bu tepkimeyi kamuoyu ile özdeşleştirmeye eğimlidir. Bu, kötünün iyisidir; ancak en kötüsü, kamuoyunun onun kanına işlemiş olmasıdır. Bir tür vicdan gibi içerden ses gelir ve bu kadının kontrol altında tuttuğu güçtür. Onun en kişisel, en değerli varlığı olan sevginin kendisini tarihle çatışma içerisine sürükleyebileceğinin farkında değildir. Böyle bir durum onun için beklenmedik ve saçma gibi görülecektir. Fakat o noktaya gelindiğinde tarihin kalın kitaplarda değil, tam anlamıyla kanımızda yaşıyor olduğunu kim fark etmiştir?

267 Bir kadın geçmişte yaşadığı sürece asla tarihle çatışmaya giremez. Fakat geçmişe hakim olmuş kültürel eğilimden kopma yavaş yavaş başladığında, tarihsel durağanlığın ağırlığı ile karşılaşır ve bu beklenmedik şok, muhtemelen onu ciddi şekilde incitir. Tereddüdü ve şüphesi normaldir; çünkü kadın, sevginin kanununa uyuyorsa kendini sadece her türlü hayasızlık ve ahlaksızlığın arttığı uygunsuz ve şüpheli bir durumda değil aynı zamanda iki evrensel gücün; tarihsel durağanlık ve ilahi yaratma dürtüsünün arasında kalmış bulur.

268 O halde, tereddüt ettiği için kadını kim suçlayabilir? Pek çok erkek tarihe mal olma konusunda umutsuz bir çatışmaya girmektense elindeki şerefiyle yetinmeyi tercih etmez mi? Sonuçta şu noktaya gelir: Kişi, tarihe mal olmak için "tarih dışında" kalmaya, gelenekle olan ilişkisini koparmaya hazır mıdır, değil midir? Bunun için her şeyini riske etmeyi, kendi yaşam deneyimini acı bir sona taşımayı ve yaşamının geçmişin devamı olmadığını, yeni bir başlangıç olduğunu ifade etmeyi amaçlamayan kimse tarihe geçemez. Devamlılık sadece hayvanlara özgüdür fakat başlangıç, insanın ayrıcalığıdır. Bu, insanı diğer yaratıkların üstüne çıkartan durumlardan böbürlenebildiği tek durumdur.

269 Hiç şüphe yok ki bugünün kadını, bu problemle derinden bağlantılıdır. O, zamanımızın kültürel eğilimlerinden birine ifade kazandırmıştır: Daha eksiksiz bir hayatı, anlam verme ve tatmin olma arzusunu, anlamsız tek taraflılıktan, bilinçdışı içgüdüsellikten ve kör olasılıktan tiksinti duymayı yaşama güdüsünü izah etmişlerdir. Modern Avrupalının psişesi, son savaşın derslerini unutmamıştır, bununla birlikte pek çoğu bilinçten uzaklaşmıştır. Kadınlar, sadece sevginin kendilerine tam bir itibar kazandırabileceğinin gittikçe farkına varmışlardır. Aynı şekilde erkekler de yaşama en üstün anlamını sadece ruhun verebildiğini sezmeye başlamışlardır. Her ikisi de psişik bir ilişki arayışındadırlar çünkü

tamamlanmaları için sevginin ruha, ruhun da sevgiye ihtiyacı vardır.

270 Kadınlar, bu günlerde evlilikte gerçek bir güvenliğin olmadığını düşünmektedir. Çünkü kadın, erkeğin duygu ve düşüncelerinin başkalarına yöneldiğini ve bunların peşinden gidecek kadar çıkarcı ve yüreksiz olduğunu anladığında kocasının sadakati ne anlama gelir ki? Kadın, sahiplik hakkından faydalanmak için bunu basitçe kullandığını ve kendi ruhunu çarpıttığını anladığında kendi sadakati ne anlama gelir? Kadın, insan zayıflığı ve kusurluluğunun ötesinde ruha ve bir sevgiye yüksek sadakat duyduğunu ima eder. Muhtemelen kadın yine de zayıflık ve kusurluluk, acılı rahatsızlık ya da korkutucu bir sapma gibi görünen şeyin, ikili doğasına uygun olarak yorumlanması gerektiğini keşfedecektir. Birey, kişisel ayırt edici özelliklerin kaybolmasına izin verirse bu durumlar insanlığın en alt düzeyine ve sonunda bilinçdışı bataklığına çıkmaya kadar giden adımlar olur. Fakat erkek buna tutunabilirse, kendini farklılaşmamış insan kitlesine aynı anda yaklaştırabilme şartıyla, ilk defa kendiliğin anlamını deneyimleyecektir. Onu kişisel farklılaşmasının içsel yalnızlığından başka ne kurtarabilir? Ayrıca insanlığın geri kalanıyla arasında psişik bir köprüyü başka nasıl kurabilir? Üstünlükte direten ve eşyalarını fakirlere dağıtan insan, kendi üstün erdemiyle insanlıktan ayrılır. Kendisini göz ardı ettikçe ve başkaları için kendisini feda ettikçe içten içe onlara daha fazla yabancılaşacaktır.

271 "İnsan" sözcüğü güzeli ima eder, ancak iyice kulak verdiğimizde bu sözcük sadece güzeli, erdemi ya da aklı değil, aynı zamanda vasatı da ima eder. Bu, Zerdüşt'ün atamadığı adımdır, gerçek bir insan olan "en çirkin insan"a atamadığı adımdır. Bu adımı atmadaki direncimiz ve korkumuz, kendi derinliklerimizin çekici ve ayartıcı gücünün ne kadar büyük olduğunu göstermektedir. Onlardan kendini koparmak, çözüm değildir. Bu sadece bir hiledir, onların anlam ve değerlerinin yanlış anlaşılmasıdır. Derinlik olmadan yükseklik olamayacağı gibi hiçbir gölge yaratmayan ışık

nasıl var olabilir? Kötünün karşısında olmayan iyi yoktur. "Hiçbir adam, işlemediği bir günahtan kurtulamaz" der Carpocrates. Bu, anlamak isteyenler için derin bir söylemdir ve yanlış sonucu çıkarmayı tercih edenler için de altın bir fırsattır. Derinde olan daha fazla memnuniyet için bir mazeret değil sadece korktuğumuz bir şeydir, çünkü bu, daha bilinçli ve daha bütünlüklü bir insanın yaşamında kendi rolünü oynamayı talep eder.

272 Burada söylediğim şey genç adamlar için değil – onların tam olarak bilmek zorunda olduğu şey bu değil– bilinci yaşam deneyimiyle genişlemiş daha olgun erkekler içindir. Hiçbir erkeğin başlangıç noktası şimdiki zaman değildir; her erkek yavaşça adam olur, çünkü geçmiş olmasaydı şimdi olmazdı. Genç bir erkek henüz bir geçmiş elde edememiştir, bu nedenle şimdiki zamana da sahip değildir. O, kültür yaratamaz, sadece var olur. Kültür yaratmak, hayatının baharını devirmiş olgun insanların işidir.

273 Avrupalı psişe, savaşın korkunç barbarlığıyla parçalara ayrılmıştır. Erkekler dış zararı onarmakla uğraşırken kadınlar – genelde bilinçsizce – içsel yaraları iyileştirmeye girişmişlerdir. Bunun için kadınlar, kendisinin en önemli enstrümanı olarak psişik bir ilişkiye ihtiyaç duyarlar. Fakat bu noktada hiçbir şey, Ortaçağ evliliğinin seçkinliğinden daha çok engelleyici olamaz çünkü bu olgu ilişkiyi bütünüyle yersiz hale getirir. İlişki sadece insanlar arasında psişik bir mesafe olduğunda mümkündür, aynı şekilde ahlak da özgürlüğe dayanır. Bu nedenle kadının bilinçdışı eğilimi evlilik yapısını gevşetmeyi amaçlar, evliliğin ve ailenin yıkımını hedeflemez. Böylesi sadece ahlak dışı değil, kadının gücünün bütün yönleriyle patolojik bakımdan kötüye kullanımı olurdu.

274 Bu hedefe ulaştıran sayısız yolları tanımlayacak vaka malzemeleri ile ciltler dolardı. Bu, kadının, doğa gibi, hedefinin ismini koymadan dolaylı çalışma yoludur. Tatmin etmeyen herhangi bir şey varsa kadın, görünürde hepsinin aynı amaca sahip olduğu ruh halleri, duygu patlamaları,

fikirler ve eylemlerle kasıtlı tepki gösterir, ve bunların belirgin duygusuzluğu, keskinliği ve soğukkanlı acımasızlığı, Eros'a ilgisiz kalan bir erkek için son derece ıstıraplıdır.

275 Kadının dolaylı metodu tehlikelidir, çünkü bu metot, amaç için ümitsizce taviz verebilir. Bu nedenle, hedefini adlandırmayı ve ona anlam vermeyi olanaklı kılacak, böylelikle doğanın kör canlılığından kaçacak daha büyük bir bilinç arzular. Başka herhangi bir çağda olsaydık, kadının nihai hedefinin nerede konumlanacağını gösteren hakim bir din olurdu fakat bugün din, ortaçağa ve savaşın tüm korkunç barbarlıklarının çıktığı ruh yıkıcı ilişkisizliğe dönüş yoludur. Tanrıya çok fazla ruh tahsis ettik, insana ise pek az. Fakat insanın ruhu açlıktan kırılırsa, Tanrının kendisi de serpilip büyüyemez. Dişil psişe bu açlığa yanıt verir, çünkü o, Logos'un ayırdığını bütünleştirecek olan Eros'un işlevidir. Günümüz kadını, bu muazzam kültürel görevle yüz yüzedir – belki de bu yeni bir çağın doğuşu olacaktır.

Kadına Tapmak Ve Ruha Tapmak[1]

375 Karşıtları birleştiren Hıristiyan prensibi, *Tanrıya tapmak*tır. Budizmde bunun yerini *kendiliğe tapmak* (kendiliğin gelişimi) alır. Spiteller ve Goethe'de ise *ruha tapmak*, *kadına tapmak* biçiminde simgelenir. Modern bireysellik prensibinin yanı sıra her ırk, kabile, aile ve birey için özgün dinsel bir prensip haline gelmiş olan ilkel çoklu-ruhçuluk da bu sınıflandırmada örtük konumdadır.

376 *Faust*'un ortaçağ altyapısı oldukça belirgin özelliklere sahiptir çünkü Modern bireyciliğin doğumuna yol açan bir ortaçağ unsurunu barındırır. Bana öyle geliyor ki bu durum, psikolojik bir faktör olarak insan ruhunu büyük ölçüde kuvvetlendiren kadına tapmayla başladı. O nedenle kadına tapma ruha tapma anlamına gelir. Bu konu, Dante'nin *İlahi Komedya*'sındaki kadar başka hiçbir yerde böyle güzel ve mükemmel şekilde ifade edilmemiştir.

377 Dante, kadınının ruhani şövalyesidir. Onun için üst ve alt dünyalar arasında bir maceraya kalkışır. Bu kahramansı gayretinde kadının hayali göksel bir düzeyde belirir; mistik bir Tanrı Ana figürü. Bu figür, nesneden kopmuştur ve saf psikolojik bir faktörün kişileştirilmesi daha doğrusu kişileştirmesini *anima* olarak ifade ettiğim bilinçdışı unsurların kişileştirilmesidir. *Cennet*'in XXXIII. kantosundaki Aziz Bernard duası, Dante'nin psişik gelişiminde bu doruk noktasını ifade eder.

> Bakire ana, Oğlunun kızı,
> Yaratılanın en yücesi en yalını,
> Sonsuz kararın dönüm noktası,

[1] ["Das Typenproblem in der Dichtkunst" ("The Type Problem in Poetry)] bölümünün dördüncü kısmı.

Öyle soylu kıldın ki insan doğasını,
Yaradan gocunmadı,
Kendini insan kıldı.

Ayrıca bu gelişime 22-27, 29-33, 37-39 numaralı dizelerde de değinilir.

Evren uçurumun dibinden buraya,
ruhun yaşamlarını birer birer gören
bu kişi şimdi senden
gözlerini yukarılara,
Yaradana doğru kaldırma
gücü vermeni istemekte.
Onun görmesi için duyduğun isteği
o denli duymamış olan ben,
desteğini diliyorum senin
ona görünmesi için yüce sevincin,
dualarınla onu ölümlülük engellerinden
çözmeni istiyorum senden.
...
Koruman geçit vermesin insancıl dürtülere,
bak Beatrice de, öbür cennetliklerle
ellerini kavuşturmuş beni desteklemekte[1]

378 Aslında Dante'nin Aziz Bernard'ın ağzından bahsettiği şey, kendi varoluşunun bir dönüşüm emaresi ve coşkusudur. Aynı dönüşüm Gretchen'den Helen'e, Helen'den Tanrı Anaya yükselen Faust'ta da görülmektedir. Onun doğası nihayetinde Doktor Marianus olarak en yüksek amaca erişene dek tekrar eden figüratif ölümlerle (Arabacı Çocuk, cüce, Euphorion) değişim geçirir. Bu şekilde Faust, Meryem Anaya duasını haykırır.

Evrenin en yüce kraliçesi!
Bırak beni masmavi,
Gerilmiş çadırlarında, gökyüzünün

[1] Dante, *İlahi Komedya*, çev. Rekin Teksoy, Oğlak Yayınları, 1998, s.799 – 801.

Görevim gizemlerini, doyasıya.
Hoş gör, bil erkeğin yüreğini
Sevgiyle, duyarlıkla oynatan,
Kutsal bir aşk ile
Sana doğru koşturanı.[1]

379 Ayrıca bu bağlamda Loreto Ayinindeki Meryem Ananın simgesel niteliklerinden bahsedebiliriz.

Mater amabilis	Candan Ana
Mater admirabilis	Göz kamaştırıcı Ana
Mater boni consilii	Nasihatler Anası
Speculum justitiae	Adaletin Aynası
Sedes sapientiae	Bilgelik Makamı
Causa nostrae latitae	Mutluluğumuzun Nedeni
Vas sprituale	Ruh Kasesi
Vas honorabile	Onur Kasesi
Vas insigne devotionis	Asil Fedakarlık Kasesi
Rosa mystica	Gizemli Gül
Turris Davidica	Davud Kulesi
Turris eburnea	Fildişi Kulesi
Foederis arca	Antlaşma Sandığı
Janua coeli	Cennetin Kapısı
Stella Matutina	Sabah Yıldızı[2]

380 Bu nitelikler, Meryem Ana imgesinin işlev bakımından önemini ortaya koyar: Ruh imgesinin (anima) bilinçli tutumlara nasıl etki ettiğini gösterirler. O, bir fedakarlık kasesi, bilgelik ve yenilenme kaynağı olarak görülür.

381 Kadına tapmadan ruha tapmaya olan bu karakteristik geçişi, tarihi milattan sonra yaklaşık 140 yılına uzanan erken dönem Hıristiyan metni *Hermas'ın Çobanı*'nda görürüz. Yunanca yazılmış bu kitap yeni bir inanışın palazlanmasını tasvir eden çok sayıda görü ve vahiyden oluşur. Uzun bir süre sahih olarak kabul görse de bu kitap Murato-

[1] Goethe, *Faust*, çev. İsmet Zeki Eyüboğlu, Sosyal Yayınları, İstanbul, 2001, dize: 11998-12005.

[2] *Rituale Romanum*'dan alıntı.

ri Fragmanı tarafından reddedilmiştir. Metin, şu şekilde başlar:

Beni büyüten adam, Roma'da bir Rhoda'ya sattı beni. Yıllar sonra o kadınla tekrar karşılaştım ve bir kardeş olarak onu sevmeye başladım. Bir gün Tiber'de onu yıkanırken gördüm ve ona elimi uzattım, sudan çıkmasına yardım ettim. Güzelliğini fark ettiğimde şunu düşündüm; böyle güzellik ve temayüz içerisinde bir karım olsaydı ne kadar da mutlu olurdum. Bu sadece benim fikrimdi, başkasının değil, hayır, hiç kimsenin değil.

382 Bu deneyim, devamındaki görü kısmı için bir başlangıç noktasıydı. Hermas, görünüşte Rhoda'ya bir köle olarak hizmet eder, sonra sıklıkla olduğu gibi özgürlüğünü kazanır ve onunla tekrar karşılaşır, muhtemelen haz duygusu kadar biraz da şükranla hareket ederek yüreğinde aşk hissi duyar. Her ne kadar farkında olduysa da bu sadece kardeş sevgisi niteliğindedir. Hermas, bir Hıristiyandı ve dahası devamında açıklandığı gibi o dönemde bir aile babasıydı, koşulları erotik bir unsurun bastırılmasını kolaylıkla açıklıyordu. Hiç şüphesiz pek çok problemin kışkırtıcısı olan bu garip durumun bilinçte erotik arzu meydana getirmesinden daha olası bir şey yoktur. Bu aslında bir eş olarak Rhoda'dan hoşlanabileceği düşüncesinde açıkça ifade edildi. Her ne kadar Hermas vurgulamak için çaba harcasa da bir şeyin bu kadar açık ve doğrudan ahlaki bir yasağa girmesi ve bastırılması karşısında bu basit açıklamaya hapsolmuştur. Devamında bunun, bilinçdışında güçlü bir dönüşüme çalışan libidoyu baskı altına aldığı oldukça belirgindir, çünkü ruh imgesini yaşamla doldurmuş ve kendiliğinden gelen bir belirti ortaya koymuştur.

Bir süre sonra, Cumae seyahatinde Tanrının sınırsızlık, güzellik ve güç içerisindeki yaratımına şükrederken uyuya kaldım. Ve bir ruh beni yakaladı ve bir adamın gidemeyeceği ücra bir diyara götürdü. Suyollarıyla ayrılmış çatlaklarla dolu bir yerdi. Nehir üzerinde kendime bir geçit yaptım, toprağa bastım, dizlerimin üzerine çöktüm ve günah çıkarıp Tanrıya dua ettim. Böylece dua ederken gök açıldı ve arzuladı-

ğım hanımı gördüm, cennetten beni selamladı ve dedi ki: "Selam sana Hermas!" gözlerimi ona çevirmişken dedim: "Sahibem, burada ne yapıyorsunuz?" Cevap verdi: "Uğraşıyorum, seni Tanrıdan önce günahlarınla suçlamak için". Ona dedim: "Şimdi beni mi suçluyorsunuz?" "Hayır!" dedi. "Fakat sana söyleyeceklerime şimdi kulak ver. Cennette bekleyen, var olmayandan varoluşu yaratan, onu göklere çıkaran, Kutsal Kilise adına yüceleştiren Tanrı, sana öfkeli. Çünkü bana karşı günah işledin". Şöyle cevap verdim. "Size karşı nasıl bir günah işledim, Ne zaman ve nerede söyledim kötü bir kelime size? Sizi bir tanrıça olarak görmedim mi? Bir kardeş gibi davranmadım mı size? Ne sebepten, ah hanımım, yanlış şekilde beni böyle kötü ve habis şeylerle suçluyorsunuz?" Gülümsedi ve bana şöyle dedi: "Yüreğinde günah arzusu yükselmiş, yoksa dürüst bir adamın yüreğinde günahkar bir arzu beslemesi, senin gözünde bir günah değil midir? Aslında bu bir günah değil mi, hem de günahların en büyüğü değil mi?" dedi. "Çünkü dürüst bir adam dürüst olanın peşinde mücadele eder".

383 Yalnız yolculuklar, bildiğimiz üzere hayal kurma ve dalıp gitmeye olanak sağlar. Büyük ihtimalle Hermas, Cumae yolunda sahibesini düşünüyordu ve kafası meşgulken bastırılmış erotik fantezi libidosunu peyderpey bilinçdışına çekti. Uyku onu mağlup etmişti, bilinç yoğunluğunun azalmasının bir sonucu olarak bir uykuda gezinme ya da sermest bir hale girmiştir ki bu, farkındalığı olan zihni bütünüyle tutsak eden oldukça şiddetli bir fanteziden başka bir şey değildir. Ayrıca ortaya çıkan şeyin erotik bir fantezi olmaması önemlidir. Bunun yerine sanki fantezide bir nehrin kesişimi ve yolu olmayan bir ülkede yolculuk olarak sunulan başka dünyaya geçiş yapmıştır. Bilinçdışı, ona gerçek bir dünyadaymışçasına olayların meydana geldiği ve insanların faaliyette bulunduğu bir üst dünya gibi görünmektedir. Sahibesi, karşısında erotik bir fantezide değildir fakat cennetten bir tanrıça gibi görünen kutsal bir formdadır. Bastırılmış erotik izlenim, gizil ilkel tanrıça imgesini başka bir deyişle arketipe ilişkin ruh imgesini etkinleştirmiştir. Erotik izlenim, kolektif bilinçdışında belirgin şekilde güçlü kadın doğası - anne olarak kadın ve arzulanan bakire olarak kadın - ifadelerinin işlendiği eski zaman izlenimlerinden gelen arkaik kalıntılarla bütün hale gelir. Bu tür izle-

nimler hem çocuklukta hem de erişkinlikte tamamen kutsal olarak değerlendirilen enerjilerini serbest bırakırlarken oldukça etki sahibidir, dahası karşı konulamaz ve kesinlikle zorlayıcıdır. Bu güçlerin kötücül olarak tanımlanması ahlaki bastırmadan çok denge kaybına karşı önlem almak için cephe değiştirmeye çabalayan psişik organizmanın kendini düzenlemesinden ileri gelir. Çünkü, insanı tamamen başkasının merhametine bırakan tutkunun ezici kuvveti karşısında psişe, bu şekilde bir karşı konum yaratmayı başarırsa, tutkunun zirvesinde, sınırsızca arzulanan nesne, bir idol olarak ortaya çıkar ve insan, kutsal imgeye diz çökmek zorunda kalır, bu durumda psişe, kişiyi nesnenin büyülü lanetinden kurtarır. İnsan, kendini tekrar yeniler ve kendi kurallarına uyup kendi yolunu izleyerek, tanrılar ve insanlar arasında bir kez daha kendini bulur. İnsanın ilk anda sihir olarak düşündüğü, ilkellere korku salan dehşet sanki gizemli bir güçle yüklüymüş gibi en korkunç olasılıklardan, ruh kaybından, hastalık ve kaçınılmaz sondan, kararlı bir şekilde insanı korur.

384 Ruh kaybı, insan doğasından bir parçanın sökülmesi anlamına gelir: Karmaşanın yitip gitmesi ve serbest kalmasıdır. Bu karmaşa bilincin acımasız gaspçısı haline gelir, insana eziyet eder. İnsanı hiç kuşkusuz kendisini yok etmeye götürecek biçimde tek boyutlu körlük barındıran eylemlere iter ve yönlendirir. İlkel insanlar, ne yazık ki cinnet, çıldırma, cin çarpması gibi fenomenlerle karşı karşıya kalmışlardır. Tutkunun kötücül karakterinin tanınması etkili bir korunmadır. Çünkü tutkudaki güç gerçekten ortaya çıktığında kaynağını kötü ruhlar dünyasına daha doğrusu bilinçdışına götürerek en güçlü sihirden mahrum kalmaktadır. Ruhu geri getirme ve büyüden kurtarma amaçlı şeytanı kovma ayinleri, libidonun bilinçdışına geri akışına yol açacak benzer etkiye sahiptir.

385 Bu mekanizma Hermas'ın durumunda açık bir şekilde işlenmiştir. Rhoda'nın kutsal sahibeye dönüşümü, onun kışkırtıcı ve yıkıcı gücünün fiili nesnesini yoksun bı-

rakır ve Hermas'ı kendi ruhunun ve o ruhun kolektif belirleyicilerinin düzeni altına sokar. Yetileri ve bağlantıları sayesinde Hermas hiç şüphesiz çağının ruhani faaliyetleri çerçevesinde kayda değer bir paylaşım sergilemiştir. O dönemde kardeşi Pius, Roma'da Psikoposluk kürsüsü ile meşguldü. Bu nedenle Hermas eski bir köle olarak, muhtemelen kardeşinden daha üstün, zamanın önemli bir görevinde bulunacak kadar vasıflı olduğunu bilinçli şekilde fark edebilirdi. İnsan ırkının engelleri ve özellikleri, büyük ruhani dönüşüm sürecinde ona farklı bir işlev atfetmedikçe akıl, Hıristiyanlığı çağcıl yayma görevine uzun süreli karşı koyamamıştır. Nasıl ki yaşamın dışsal koşulları insanı toplumsal bir işlev ortaya koyması için zorluyorsa aynı şekilde psişenin kolektif belirleyicileri de insanı düşünceler ve kanıların toplumsallaşmasına yönelik harekete geçirir. Tutku okuyla yaralandıktan sonra muhtemel toplumsal bir uygunsuzluğu ruhun hizmetine vererek Hermas, ruhani doğanın toplumsal bir görevini yerine getirmeyi sağladı ki bu o zaman hiç kuşkusuz azımsanmayacak bir görevdi.

386 Bu görevin ona uygun olması için açık bir şekilde ruhunun nesneye yönelik son erotik bağlanma olasılığını da yıkması gerekiyordu çünkü bu, kendisine karşı sahtekarlık anlamına gelecekti. Hermas, erotik arzuyu bilinçli şekilde reddederken erotik arzunun var olmamasının kendisi için daha uygun olacağını göstermiştir fakat bu hiçbir suretle erotik bir tasavvur ve fantezinin olmadığı anlamına gelmez. Bu nedenle onun yüce leydisi, ruhu, günahın varlığını acımasızca göstermişti. Böylelikle onu gizli nesne bağımlılığından kurtarmıştı. "Fedakarlık kasesi" olarak, kendisi üzerinde verimsizce harcanmak üzere olan tutkuyu üzerine almıştı. Eğer çağcıl görev yerine getirilmiş olsaydı bu tutkunun son kalıntısı da yok edilecekti. Bu, insanı hissi bağımlılıktan, ilkel *participation mystique* [gizemli katılım] durumundan kurtarmaya dayanır. O çağın insanı için bu bağımlılık dayanılmazdır. Ruhani işlev psişik dengeyi yenilemek için farklılaşmak zorunda kalmıştır. Bunu "metanet"e ulaşarak gerçekleştirmeye çalışan ve önemli bir kısmının Stoa-

cı doktrin üzerinde yoğunlaştığı tüm felsefi girişimler, akılcılıklarından dolayı başarısız olmuştur. Akıl, sadece dengeleyici bir organ olsaydı insana bir denge verebilirdi. Fakat kaç bireyde ve tarihin hangi döneminde böyle olmuştur? Genel olarak insan, ortalarda bir yer bulmaya onu zorlayacak, mevcut durumunun aksine ihtiyaç duyar. Akıl için mevcut durumdaki hissi cazibeden vazgeçemez. Geçici güç ve hevesler karşısına sonsuzluk hazzını, tensel tutku karşısına da ruhani esrimeyi koymalıdır. Birinin yadsınamaz gerçekliği ile diğerinin zorlayıcı gücü eşleşmelidir.

387 Erotik arzusunun fiili varoluşunun içyüzü ile Hermas bu metafizik gerçekliği kabul edebilir. Önceden somut bir nesneye yapışma gösteren tensel libido bugün ruh imgesine geçmiştir ve bunu nesnenin kendisi için özellikle talep ettiği gerçeklikle sarmalamıştır. Sonuç olarak ruhu iyi bir etki ortaya koyacak ve başarılı bir şekilde ruh imgesinin taleplerini uygulayacaktır.

388 Rhoda ile görüşmesinden sonra Rhoda'nın imgesi kaybolur ve gök kapanır. Onun yerine erotik arzusunun artık bir günah ve kutsal ruhun aptalca bir başkaldırısı olduğunu, ancak tanrının ona çok kızgın olmadığı çünkü ailesinin günahlarına müsamaha gösterdiği şeklinde bilgi veren "parıltılı elbise içerisinde ihtiyar bir kadın" görünür. Libido becerikli bir şekilde erotik arzudan tümüyle uzaklaşır ve çabucak toplumsal göreve yönelir. Ruhun, Rhoda imgesini dışlaması ve ihtiyar kadın görünümünde ortaya çıkması özel bir arınmadır, böylelikle erotik unsurun geri planda kalması sağlanır. Daha sonra Hermas için bu ihtiyar kadının kilise olduğu ortaya çıkar; Somut ve kişisel olan, soyutlama içerisinde kendiliğinden yok olur ve düşünce, önceden hiç sahip olmadığı bir gerçeklik elde eder. Ardından ihtiyar kadın, ona kafirler ve dinden dönenlere saldıran gizemli bir kitaptan bölümler okur fakat o, bunun anlamını tam olarak kavrayamaz. Sonradan biz kitabın bir misyon ortaya koyduğunu anlarız. Böylece onun yüce leydisi, kendisinin başarılı olmayı vadettiği şövalye görevini verir ona.

Kısa bir süre sonra Hermas, ihtiyar kadının yeniden belirdiği bir hayal gördüğünden dolayı vahyi açıklamak için yaklaşık beşinci saatte dönme sözü verir. Bunun üzerine Hermas, kendisini bir yastık ve iyi bir kumaştan hazırlanmış fildişi sedirin bulunduğu bir ülkede bulur.

Orada bulunan şeyleri fark ettiğimde hayli şaşırdım ve üzerime bir titreme geldi, tüylerim diken diken oldu ve dehşet bir korkuya kapıldım, çünkü orada yalnızdım. Ancak kendimi biraz toparladığımda Tanrının görkemini hatırladım ve yeniden cesaretimi topladım, diz çöktüm ve Tanrıya günah çıkarttım, önceden yapmış olduğum gibi. Sonra o, altı genç adamla yaklaştı, onları daha önce görmüştüm, yanımda durdu ve ben dua ederken, günah çıkarırken Tanrıya beni dinledi. Bana dokundu ve dedi ki: "Hermas, tüm dualarını ettin ve günahlarını söyledin. Ayrıca dürüstlük için de dua et, böylelikle bunun bir kısmını evine götürebilesin". Beni elleriyle kaldırdı ve sedire bıraktı ve genç adamlara şunu dedi: "Gidin ve kurun!" Genç adamlar gidip biz yalnız kaldığımızda bana dedi ki: "Buraya otur!" Ona dedim: "Hanım, önce ihtiyar otursun". O dedi: "Sana söylediğimi yap ve otur". Fakat ben onun sağ tarafına oturacakmış gibi yaparken o soluna oturmam için bir el hareketi yaptı.

O sırada sağ tarafa oturamadığıma şaşırdım ve sıkıntı duydum, bana doğru şöyle dedi: "Neden kederlendin, Hermas? Sağdaki kanepe zaten Tanrıyı memnun edenler ve onun uğruna acı çekenler içindir. Fakat sen onlarla oturamazsın, orası için yetersizsin. Hala daha öncesi gibi basitlik içerisindesin. Gün gelip onlarla kesinlikle oturacaksın ve bu, çektikleri acıya göğüs geren herkes için olacak".

389 Bu durumda Hermas'ın erotik yanlış anlamaya kapılması çok kolay olmuştur. Randevu, bununla ilgili olarak kendisinin ifade ettiği gibi "güzel ve münzevi bir yerde" buluşma gibidir. Orada bekleyen değerli sedir Eros'un ölümcül uyarıcısıdır, o kadar ki görünürde Hermas'ı alt eden dehşet oldukça anlaşılabilir bir durumdur. Kutsaldan uzaklaştıracak bir ruh haline düşmemek için bu erotik çağrışımlarla sert biçimde savaşmalıdır. Belki de örtülü bir dehşet olarak kabul edilmedikçe, olduğu haliyle cazibenin farkına varmış gibi görünmemektedir. Dürüstlük, o dönemin insanına günümüzden daha kolay gelmiştir. Çünkü o

dönemin insanı bize göre kendi doğasıyla daha kolay ilişki kurmaktaydı ve dolayısıyla doğal tepkimeleri doğrudan algılayıp ne olduklarını anlayacak konumdaydı. Hermas'ın durumunda günahların itirafı pekâlâ dine aykırı duygularla olmuş olabilir. Her halükarda sağ tarafa mı yoksa sol tarafa mı oturacağı sorunu hanımından gelen ahlaki kınamaya yol açar. Çünkü soldan gelen işaretler Roma kehanetlerinde olumlu olarak görülmesine rağmen sol taraf hem Yunanlılar hem Romalılar için genelde talihsizliktir. Ancak burada ortaya atılan sol mu sağ mı sorununun popüler batıl inançlarla bir ilgisi yoktur ve açık şekilde İncil temellidir. Bu konuda Matta 25:33'e başvurabiliriz: "Koyunları sağına keçileri soluna koyacaktır". Keçilerin itaatsiz ve şehvet düşkünü doğaları onları bir şeytan imgesi haline getirirken saf ve uysal doğasıyla kuzu bir iyilik alegorisidir. Onu soldaki koltuğa oturtarak hanımı, onun psikoloji anlayışını açık bir şekilde göstermektedir.

390 Hermas'ın belirttiği gibi oldukça hüzünlü bir şekilde sol taraftaki koltuğu aldığında, hanımı, gözü önünde beliren hayali bir sahne gösterir. On binlerce insanın yardımıyla taşlarının hatasız bir şekilde yerine oturtulduğu büyük kuleyi genç adamların nasıl inşa ettiklerini izler. Bu hatasız ve yıkılmaz sağlamlıktaki kule Kiliseye işaret eder yani Hermas'a bir şey ima edilmektedir. *Onun hanımı Kilisedir, yani kuledir.* Bunu zaten Meryem Ananın "Davud kulesi" ya da "fildişi kule" olarak isimlendirildiği Loreto Ayininde görmüştük. Aynı ya da benzer çağrışımın burada da oluştuğu görülmektedir. Kule hiç şüphesiz sağlam ve güvenli bir yapı anlamını barındırır, Mezmurlar 61:4'teki gibi: "Çünkü sen benim için sığınacak yer, Düşmana karşı kuvvetli bir kule oldun". Babil kulesiyle bir benzerlik kurmak, son derece içsel bir çelişki barındıracaktır ve dikkate alınmamalıdır, ancak Hermas o çağın farklı düşünceleriyle dolu aklıyla iç karartıcı ve sürekli hizipleşmeci görünümünden ve erken dönem Kilisenin sapkın tartışmalarına maruz kalmış olabileceğinden bunun yansımaları olabilir. Bu tür bir izlenim, bu itirafları yazmanın temel nedeni olabilir. Bu çıkarım,

onun kafirler ve dinden dönenlere şiddetle saldırmayı anlatan gizemli bir kitapla da desteklenmektedir. Babil Kulesinin inşasını engelleyen dillerin kargaşası teması, kaosun üstesinden gelmek için inançlılardan umutsuz uğraşların talep edildiği ilk yıllarında Kiliseyi neredeyse bütünüyle baskısı altına almıştır. Dönemin Hıristiyanlık alemi bir çoban yönetimindeki sürüye uzak olduğundan Hermas'ın dünyanın dört bir yanındaki rüzgarlar, dağlar ve denizlerden toplanan unsurları bozulamaz bir bütün içerisinde birleştiren sağlam ve sabit yapıdaki "kule"nin yanı sıra "çobana", "*poimen*"e özlem duyması normaldir.

391 Dünyevi arzu, şehvetin her biçimi, bu dünyanın cazibelerine bağlanma ve dünyanın savurganlık çeşitliliğinde psişik enerjinin bitmez tükenmez israfı, uyumlu ve amaçlı bir tutum geliştirmeye temel engeldir. Bu engelin yok edilmesi günümüzün en önemli görevlerinden biri olması gerekir. Bundan dolayı *Hermas'ın Çobanı*'nda önümüze getirilen bu görevin hakimiyeti şaşırtıcı değildir. İlk erotik uyarıcı ve onun serbest bıraktığı enerjinin, tezahürü temel karmaşanın doğaçlamasını gösteren Ecclesia figürü biçimindeki ihtiyar kadın olarak, bilinçdışı karmaşanın kişileştirilmesine nasıl yöneldiğini önceden görmüştük. Dahası kulenin aynı zamanda Kilise olmasından dolayı ihtiyar kadının sonradan kuleye dönüştüğünü biliyoruz. Bu dönüşüm beklenmediktir çünkü kule ve ihtiyar kadın arasındaki bağlantı hemen belirgin değildir. Fakat Loreto Ayinindeki Meryem Ananın nitelikleri bizi yönlendirecektir çünkü önceden de bahsedildiği gibi metinde kulenin Meryem Ana ile ilgili olduğunu görmekteyiz. Bu nitelik Neşideler Neşidesi 4:4 temelinde de mevcuttur: "Boynun Davud'un kulesine benziyor, O kule ki silah evi olarak yapılmıştır" ve 7:4: "Fildişi kulesi gibidir boynun senin". Benzer şekilde 8:10: "Ben duvarım, memelerim de kuleler gibi".

392 Bildiğimiz gibi Neşideler Neşidesi, daha sonrasında Yahudi bilginler tarafından sahih olduğu inkar edilen, temelde aşk şiiri belki de bir düğün şarkısıdır. Bununla birlik-

te mistik yorum, her zaman İsrail'i gelin Yehova'yı damat olarak görmeye bayılmıştır ve erotik duyguları Tanrı ve seçilmiş insanlar arasındaki bir ilişkiye dönüştürecek derin bir içgüdü ile harekete geçirmiştir. Hıristiyanlık da Neşideler Neşidesini aynı nedenle, İsa'yı damat Kiliseyi gelin biçiminde yorumlayarak benimsemiştir. Ortaçağ psikolojisine göre bu benzetme oldukça cezbedicidir ve bu Hıristiyan mistiklerinin gayet utanmaz İsa-erotizmini etkilemiştir, bunun en iyi örnekleri Magdeburglu Mechild tarafından sunulmuştur. Loreto Ayini de bu anlamda yorumlanmıştır. Kule simgesi gibi Kutsal Bakirenin belirli nitelikleri doğrudan Neşideler Neşidesinden çıkarılmıştır. Yunanca yazan kilisenin ilk dönem pederleri döneminde gül de simgelerden biri olarak kullanılmaktadır. Buna, benzer şekilde Neşideler Neşidesinde (2:1) de kullanılan zambak da eklenebilinir: "Ben Şaron gülüyüm, Derelerin zambağıyım". Ortaçağ ilahilerinde en çok kullanılan imgeler, "kapalı bahçe" ve "mühürlenmiş pınar"dır (Neşideler Neşidesi 4:12: Kız kardeşim, yavuklum, kapalı bir bahçedir; Kapalı bir kaynaktır, mühürlenmiş pınardır). Bu imgelerin belirgin erotik doğaları, Pederler tarafından açık şekilde kabul edilmiştir. Bu sayede Aziz Ambrose "kapalı bahçeyi" bakirelik olarak yorumlar[1]. Aynı şekilde Meryem'i Musa'nın bulunduğu sazdan sepetle karşılaştırır.

Sazdan sepet ile Meryem Ana kastedilmektedir. Bu nedenle annesi içine Musa'yı koyduğu sazdan sepet hazırladı. Çünkü Tanrının hikmeti, ki Tanrının oğludur, Meryem Anayı seçmiştir ve kişi bütünlüğüne girmiş bir insanı onun rahminde oluşturmuştur[2].

393 Aziz Augustine, Meryem için bilhassa anatomik anlamda *thalamus* ve gelin odası benzetmelerini kullanır (bu benzetmeler, daha sonra yazarlar tarafından sık kullanılmıştır): "O kendisi için damadın gelinle buluştuğu basit bir

[1] *De institutione virginis*, cap. 9 (Migne, *P.L.*, vol. 16, col. 321).
[2] *Expositio beati Ambrosii Episcopi super Apocalypsin*, Visio 111, cap. 6, s. 38.

gelin odası seçer" ve " Gelin odasından dışarı çıkarıldı, bakire rahminden."[1]

394 Bu nedenle Aziz Ambrose, Aziz Augustine'nin de onayını alarak "Kendisi için dünyadan değil cennetten bir kase seçti, böylelikle utanç tapınağını kutsamaya geçecek" dediğinde *vas* sözcüğünün rahim olarak yorumu kesin olarak kabul edilebilir[2]. Σκεὺς (kase) tanımlaması Yunan Pederlerde alışılmamış değildir. Burada tekrardan Neşideler Neşidesine bir atıf mevcuttur. Kase (*vas*) adlandırması Vulgate metninde görünmemesine rağmen bunun yerine kadeh ve şarap imgelerini rastlarız (7:2): "Göbeğin yuvarlak bir kadeh, onda karışık şarap eksik değil; Karnın buğday yığını, Zambaklarla kuşanmış". İlk cümlenin anlamı, Meryem'in, dulun yağ testisi ile karşılaştırıldığı *Meisterlieder der Kolmarer Handschrift* ile bir paralelliğe sahiptir (I Krallar: 17:9 vd.): ... Sayda bölgesindeki Tsarefat, ki orada İlyas, onu beslemesi için bir dul kadına gönderilir; ve bedenim o kadının bedeni ile yerinde kıyaslandı, çünkü Allah bana peygamber gönderdi, kıtlık zamanını bizim için değiştirsin diye". İkincisine gelince Aziz Ambrose şöyle demiştir: "bakirenin rahminde, inayet, buğday yığını ve zambak çiçekleri gibi yükseldi."[3] Katolik kaynaklarda[4] zorlama pasajlar kase simgeciliğine itilmiştir. Örneğin Neşideler Neşidesi 1:1: "Beni kendi ağzının öpüşleriyle öpsün; Çünkü okşamaların şaraptan daha iyidir" ve Çıkış 16:33: "Bir testi al, ve içine bir omer dolusu man koy, ve nesilleriniz için saklanılmak üzere onu RAB-BİN huzuruna koy".

395 Bu çağrışımlar öyle zorlamadır ki kase simgeciliğinin İncil temelini savunmak yerine buna karşı argümanlar geliştirmişlerdir. Meryem için yapılan Ortaçağ ilahileri, tasvirlerini, ilave bir İncil kaynağının lehine her yerden yüzsüzce almıştır, öyle ki değerli olan şeyler bir şekilde onunla

---

[1] *Sermo* 192 (Migne, *P.L.*, vol. 38, col. 1013).

[2] *De institutione virginis*, cap. 5 (Migne, *P.L.*, vol. 16, col. 313).

[3] *De institutione virginis*, cap. 14 (Migne, *P.L.*, vol. 16, col. 327).

[4] Örneğin *Salzer, Sinnbilder und Beiworte Mariens.*

ilişkilendirilmiştir. Kase simgesinin oldukça eski olması – III. ve IV. yüzyıldan gelir – seküler kökenine karşıt bir argüman değildir, çünkü Pederler bile, İncil dışı pagan imgelemi konusunda zayıftırlar, örneğin Tertullian[1], Augustine[2] ve diğerleri, gizemli Kore'ye göz ucu bakışları sayesinde, Meryem'i kirlenmemiş toprak ve işlenmemiş tarlaya benzetirler[3]. Bu tür karşılaştırmalar Pagan modellerine dayanır, tıpkı Cumont'un Mitra prototipiyle yakından ilgili olan erken Ortaçağ resimli yazmalarında İlyas'ın göğe yükselme durumunu gösterdiği gibi. Kilise, İsa'nın doğumunun *sol invictus* yani batmayan güneşin doğumuna denk getirilmesi başta olmak üzere pek çok ayinde pagan modelini izlemiştir. Aziz Jerome, Meryem'i ışığın anası olarak güneşe benzetir.

396 Bu İncil-dışı alegoriler, kaynak olarak sadece dönemin pagan anlayışı içerisindekileri benimsemişti. Bu nedenle kase simgesi dikkate alındığında bilinen ve yaygın Gnostik kase simgesi akla gelmektedir. Şeritli kulplarıyla tanınmış bir sürahi simgesini taşıyan o dönemden pek çok çentikli mücevher korunmuştur; örneğin, rahmi hatırlatan *ligamenta lata.* Bu kase, Meryem'in "erdem kasesi" biçiminde yüceltildiği ilahilere karşıt olarak "günahlar vazosu" olarak adlandırılır[4]. King[5] önceki yorumlara gelişigüzel oldukları gerekçesiyle karşı çıkar ve Köhler'in[6] kabartma imgesinin (çoğunlukla Mısır) tarlaları sulamak için Nil'den su getiren çarkların üzerindeki çanağa işaret ettiği fikrine katılır. Bu, ayrıca çanağın su çarkına bağlanmasında kullanılan özel

---

[1] *Adversus Judaeos*, XIII (Migne *P.L.*, vol. 2, col. 635): "Bu bakir toprak henüz ne yağmurlarla ıslanmış ne de sağanaklarla döllenmiştir".

[2] *Sermones*, 189, II (Migne, *P.L.*, vol. 38, col. 1006): "Gerçek topraktan gelir çünkü İsa bir bakireden doğmuştur".

[3] Bkz. "Kore'nin Psikolojik Yönleri".

[4] Jacques Matter, *Historie critique du gnosticisme* [King'in bahsettiği gibi (*The Gnostics ve Their Remain*, s 111)].

[5] King, *a.g.e.*

[6] [Muhtemelen H.K.E. von Köhler, "Einleitung über die Gemmen mit dem Namen der Künstler" -EDİTÖRLER]

şeritleri de açıklar. Çanağın verimlilik işlevi King'in belirttiği gibi "Osiris'in tohumuyla İsis'in döllenmesi" olarak ifade edilmiştir. Genelde çanağın üzerinde bir tohumlama küfesi vardır, muhtemelen bu, "Iakchos'un gizemli tohumlama küfesi ya da doğurganlığı simgeleyen buğday tanesinin figüratif doğum yeri λίκνον" ile ilişkilidir[1]. Gelinin başının üzerindeki meyve ile dolu tohumlama sepeti açık bir doğurganlık tılsımı olarak Yunan evlilik törenlerinde görülmektedir.

397 Bu kase yorumu, her şeyin ilk suya dayandırıldığı, Nil ya da okyanus ile özdeşleştirilen Antik Mısır'ın Nu ya da Nut kavramıyla da desteklenmektedir. Nu, üç çanak, üç su simgesi ve gök simgesiyle yazılmaktadır. Ptah – Tenen ilahisinde şöyle söylenir: Tahılı yaratan, Kadim Nu'nun adından gelen, göğün yığın suyunu verimli yapan, kadın ve erkeğe yaşam vermesi için dağlara su çıkaran."[2] Wallis Budge'ın, rahim simgesinin Mısır'ın güney tarafındaki iç bölgelerde yağmur ve doğurganlık tılsımı biçiminde var olduğuna dair fikri dikkatimi çekmişti. Kırsalda yerlilerin bir kadını öldürüp büyü ayinlerinde kullanmak için rahmini çıkarmaları nadiren de olsa meydana gelmektedir[3].

398 Bu sapkınlıklara[4] direnmelerine rağmen Kilise Pederlerinin Gnostik düşüncelerden ne kadar güçlü bir şekilde etkilendiği dikkate alındığında Hıristiyanlığa uyum gösterdiği kanıtlanmış kase simgesinde içeriğinde pagan kalıntılarının olması şaşırtıcı değildir. Ve bu, Hıristiyan kilisesi için Manga Mater, İsis ve diğer ana tanrıça kalıntılarını Meryem'e tapma şeklinde koruyan bir Paganizm eserinden başka bir şey değildir. *Vas Sapientiae* yani bilgelik kasesi imgesi, aynı şekilde Gnostik prototip Sofya'yı çağrıştırmaktadır.

---

[1] *Symbole der Wandlung* (*Symbols of Transformation*), par. 528 vdı.

[2] Budge, *The Gods of the Egyptians*, I, s. 511.

[3] Talbot, *In the Shadow of the Bush*, s. 67, 74 vd.

[4] [Jung, *Aion*, V ve XIII. bölümler -EDİTÖRLER]

399 Bu sebepten resmi Hıristiyanlık, kadına tapmada görülen belirli Gnostik unsurları özümsemiş ve yoğun olarak Meryem'e tapma içerisinde onlara yer vermiştir. İlginç olduğu kadar zengin olan bu malzemeden özümseme örneği olarak Loreto Ayinini seçtim. Bu unsurların Hıristiyan simgeciliğinde özümsenmesi, başlangıçta erkeğin psişik kültürü tarafından engellenmişti; çünkü (erkeğin) ruhu öncelikle seçilen kadın imgesine yansıtıldı ve bu özümsemeden dolayı bireysel ifade biçimini kaybetti. Sonuç olarak ruhun bireysel farklılaşma olasılığı, kolektif tapma içerisine sıkıştırıldığında kayboldu. Genelde bu tür kayıplar talihsiz sonuçlar barındırır ve bu durumda kendilerini kısa sürede hissettirirler. Kadınla olan psişik ilişki, kolektif Meryem'e tapma içerisinde ifade edildiğinden kadın imgesi insanoğlunun doğal hakkı olan değerini kaybeder. Bu değer, sadece bireysel tercihle kendi doğal ifadesini bulacaktır, bireysel ifade biçimi kolektif olanla yer değiştirdiğinde bu değer bilinçdışına gömülür. Bilinçdışındaki kadın imgesi, arkaik ve çocuksu baskınlıkları harekete geçiren enerji yükünü üstüne almıştır. Tüm bilinçdışı içerik, ayrışmış libido ile etkinleştiğinde dış nesnelere yansıtılacağından, gerçek kadının değerinin düşmesi kötücül tutumlarla ödünlenir. O artık bir sevgi nesnesi olarak değil zalim ya da cadı olarak belirir. Geç Ortaçağın silinmeyen lekesi cadı avı, Meryem Anaya olan derin saygının artmasının bir sonucuydu.

400 Fakat bu tek sonuç değildi. Değerli bir aşamalı eğiliminin yarılması ve bastırılması, oldukça genel bir bilinçdışı etkinleşmesi ile sonuçlanır. Uygun bir ifade daima bireysel bir biçim alacağından bu etkinleşme kolektif Hıristiyan simgeleri içerisinde tatmin edici bir ifade bulamayacaktır. Böylelikle sapkınlık ve hizipleşmenin yolu açılmıştı yani fanatizm Hıristiyanlık bilincine uygun tek savunmaydı. Dehşet verici engizisyon korkusu, aşırı ödünlenmiş şüphenin bir sonucudur ki bu bilinçdışından şiddetle gelir ve nihayetinde Kilisedeki en büyük hizipleşme olan Reform'un nedeni olmuştur.

401 Kase simgeciliğinin üzerinde okuyucularımın beklediğinden daha fazla durduysam belirli bir neden içindir, çünkü kadına tapma ile erken Ortaçağda belli başlı bir karakteristik olan Kase efsanesi arasındaki ilişkiyi açıklamak istedim. Çok sayıda değişkenin olduğu bu efsanedeki temel dini düşünce, herkes için açık olan kutsal kasedir; bu, baştan aşağı Hıristiyanlık dışı bir imgedir ve temeli uç sahih kaynaklarda aranmalıdır[1]. Değindiğim malzemeden bu, bana, özgün bir Gnostizm kalıntısı gibi görünmektedir ki bu kalıntılar ya gizli gelenek sayesinde sapkınlıkların yok edilmesinden kurtulmuştur ya da resmi Hıristiyanlık hakimiyetine karşı bilinçdışı bir tepkime ile yeniden diriltilmiştir. Kase simgesinin varlığını sürdürmesi ya da bilinçdışında canlanışı, dönemin eril psikolojisinde dişil prensibin güçlendiğine dair bir işarettir. Bu esrarengiz imgedeki simgeleşme kadına tapma ile yükselen erotizmin ruhanileşmesi olarak yorumlanmalıdır. Fakat ruhanileşme her zaman belirli bir libido miktarının engellenmesi anlamına gelir, aksi halde bu libido cinsellikte israf edilecektir. Deneyimler göstermektedir ki libido engellendiğinde onun bir kısmı ruhani ifadeye karışır, geriye kalan da bilinçdışına akar ve kendisine tekabül eden imgeleri harekete geçirir, bu durumda imge, kase simgesidir. Simge, belirli libido biçimleri üzerine empoze edilen kısıtlamayla yaşar ve zamanı geldiğinde bu biçimleri kısıtlamaya hizmet eder. Simgenin yok olması, libidonun doğrudan bir yola girmesi ya da onu doğrudan tatbik edecek kadar karşı konulamaz olan dürtünün

---

[1] Kase simgeciliğinin pagan kökeni için diğer bir kanıt da Kelt mitolojisindeki "sihirli kazan"dır. Antik İrlanda'nın iyiliksever tanrılarından Dagda, ihtiyaç ya da liyakatına göre herkese yiyecek sağlayan bir kazana sahipti. Kelt tanrısı Bran'ın da bir yenilenme kazanı vardı. Kase efsanesinin figürlerinden biri olan Brons isminin Bran'dan türediği daha önce iddia edilmişti. Alfred Nutt, Kazanın efendisi Bran, ve Brons'un, Kelt Peredür Efsanesinin Kutsal Kase Arayışına dönüşümünde birer basamak olduğuna dikkat çeker. Bu nedenle Kase motifinin Kelt mitolojisinde zaten var olduğu görülmektedir. Bu bilgi için Londra'dan Dr. Maurice Nicoll'e minnettarım.

bir şekilde açığa çıkması anlamına gelir. Fakat yaşayan simge bu tehlikeyi defeder. Simge, sihrini ya da yok etme kabiliyetinin tanındığı ölçüde telafi edici gücünü yitirir. Etkili olması için simgenin, doğası gereği tartışma götürmez olması gerekir. Geçerli bir dünya görüşü içerisinde en olası ifade, emsalsiz anlam taşıyıcısı olmalıdır. Bunu bozmak için eleştirel aklın tüm girişimlerine karşı koyacak anlayışla gerektiği kadar mesafeli olmalıdır ve son olarak estetik biçimi öyle ikna edici bir şekilde duygularımıza seslenmelidir ki bu konuda karşıt başka hiçbir argüman çıkmasın. Kase simgesi belli bir süre bu gereklilikleri açıkça yerine getirmiştir ve bu doğrultuda Wagner'in gösterdiği örnekler gibi çağımız ve psikolojimiz onu tasfiye etmek için durmaksızın çalışmasına rağmen bu simgenin canlılığı bugün yine de tükenmiş değildir[1].

402 Şimdi bu uzun tartışmanın bir özetini çıkaralım ve ne gibi anlamlar elde ettiğimize bakalım. İnşa edilen bir kule gören Hermas'ın hayaliyle başladık. Öncelikle kendisinin Kilise olduğunu ifade eden ihtiyar kadın ardından kulenin Kilise simgesi olduğunu açıklar. Bu nedenle kadının önemi kuleye geçer ve metnin geri kalan kısmı bunu destekler. Rhoda'yı bir kenara koyalım, Hermas için önemli olan tek şey kuledir, ihtiyar kadın değildir. Libidonun gerçek nesneden kopması yani simge üzerine yoğunlaşması ve simgesel işleve yönelmesi tamamlanır. Kusursuz ve zapt edilemez kule simgesinde ifade edilen evrensel ve bütünlüklü kilise düşüncesi Hermas'ın zihninde sarsılmaz bir gerçeklik haline gelmiştir. Libidonun nesneden kopması, onu, bilinçdışında uyuyan imgeleri etkinleştireceği özneye aktarır. Bu imgeler, simgeler haline gelen arkaik biçimlerin ifadeleridir ve dolayısıyla değersizleşmiş nesnelerin eşdeğerleri olarak belirirler. Bu süreç insanlık kadar eskidir, çünkü simgeler bugün yaşayan en ilkel insan topluluklarının yanı sıra tarih-öncesi insan kalıntıları arasında da bulunabilir. Dolayısıyla simge-oluşumu açık bir şekilde önemli bir biyo-

[1] [*Ges. Werke* 6, par. 447 –EDİTÖRLER]

lojik işlev olmak zorundadır. Simge, sadece nesnenin değersizleşmesi yoluyla canlanabildiğinden hizmet ettiği amaç nesnenin değerini düşürmektir. Eğer nesne kesin bir değere sahip olsaydı özne için de kesin belirleyici bir faktör olacaktı ve öznenin eylem özgürlüğü kesin olarak kalkacaktı, çünkü göreceli bir özgürlük, nesneye nazaran kesin bir belirlenimle birlikte var olamaz. Nesne ile kesin bir ilişki kurma, bilinç faaliyetlerinin tam olarak dışa açılımına eşdeğerdir. Bu, tüm idrak etmeyi imkansız kılacak özne ve nesnenin özdeşleşmesi anlamına gelir. Bu durumun daha ortalama düzeyi günümüz ilkellerinde görülmektedir. Genelde uygulamalı analizlerde karşılaştığımız yansıtmalar, sadece özne ve nesnenin ilk özdeşleşmesinin kalıntısıdır.

403 Bu tür bir durumdan kaynaklı bilinç ve idrak deneyiminin tasfiyesi, uyum yeteneğinin dikkate değer biçimde bozulması anlamına gelir ve bu, çocukluğunun doğal savunmasızlığı ve acizliği ile zaten kısıtlanmış olan insanın ciddi ölçüde dengesini bozar. Ayrıca duygulanım dünyasında tehlikeli bir aşağılık duygusu üretir. Çünkü nesnenin duyguyla özdeşleşmesi, öncelikle, herhangi bir nesnenin özneye bir ölçüye kadar etki edebilmesi, ikinci olarak da, özne tarafındaki herhangi bir duygulanımın nesneye doğrudan dahil olması ve onu bozması anlamına gelir. Bir ormancının yaşamındaki bir olay demek istediğimi açıklayabilir. Ormancının, ilkellerdeki maymun sevgisi şefkatiyle sevdiği küçük bir oğlu vardır. Psikolojik olarak bu sevgi tamamen oto-erotiktir – bir başka deyişle özne nesnedeki kendisini sever. Nesne, bir tür erotik ayna olarak çalışır. Bir gün ormancı balık avında hiçbir şey yakalayamayıp öfkeyle eve gelir. Her zamanki gibi yavrusu onu karşılamak için koşar fakat baba onu tutar ve boynundan sıkar. Daha sonra düşüncesizce kendini kaybeder ve onun ölümüne yol açar, aynı şekilde ölü yavrusu için de yas tutar.

404 Bu, geçici bir duygulanımla nesnenin özdeşleşmenin iyi bir örneğidir. Açıkçası bu tür bir düşünce tarzı, koruyucu kabile örgütlenmesi ve türlerin çoğalması açısından uy-

gunsuzdur ve bu nedenle bastırılmalı ve dönüştürülmelidir. Simgenin hizmet ettiği amaç budur ve bu amaçla var olur. Libidoyu nesneden uzaklaştırır, onu değersizleştirir ve arta kalan libidoyu özneye yönlendirir. Bu fazlalık bilinçdışı üzerinde etki uygular yani özne iç ve dış belirleyiciler arasında kendine yer bulur, bu nedenle tercih ve göreceli öznel özgürlük olasılığı artar.

405 Simgeler, daima arkaik kalıntılar ve ırk engramlarından (izlerinden) türer, bu kalıntılar ve izlerin yaş ve kökenleri tartışmalıdır ve bunun hakkında hiçbir şekilde nihai bir belirleme söz konusu değildir. Simgeleri kişisel kaynaklardan örneğin bastırılmış cinsellikten elde etmeye çalışmak oldukça yanlış olacaktır. Bu tür bir bastırılma, en fazla arkaik engramı harekete geçirmek için gereken libido miktarını sağlayabilir. Dahası engram, varoluşunu yüz yıllardır süregelen cinsel bastırılmaya değil içgüdünün farklılaşmasına borçlu olan kalıtsal işleyiş biçimine tekabül eder. İçgüdünün farklılaşması biyolojik bir gereklilikti ve yine öyledir: Bu farklılaşma insana özgü değildir, işçi arıların cinsel körelmeleriyle de aynı şekilde kendini gösterir.

406 Kase simgeciliğini, simgelerin arkaik anlayışlardan türediği yönündeki düşünce biçiminin bir örneği olarak kullandık. Nasıl ki bu simgenin kökeninde ilkel rahim düşüncesini gördüysek kule konusunda da benzer bir türeme olduğunu varsayabiliriz. Kule büyük olasılıkla simgecilik tarihinde çokça görülen fallik simgeler kategorisine aittir. Muhtemelen ereksiyonu simgeleyen kulenin Hermas'ın erotik fantezilerini cazibeli bir koltuk görünce bastırmak zorunda kaldığı bir anda belirmesi şaşırtıcı değildir. Türeyişleri Neşideler Neşidesinde de doğrulandığı gibi Meryem ve Kiliseye ait diğer simgesel niteliklerin tartışmasız erotik temelli olduğunu ve onların özellikle Kilise Pederleri tarafından da yorumlandığını görmekteyiz. Loreto Ayinindeki Kule simgesi aynı kökene sahiptir ve bu nedenle temelde benzer bir anlam taşıyor olabilir. "Fildişi" vasfı hiç şüphesiz özünde erotiktir, çünkü bu, tenin rengi ve dokusuna bir

göndermedir (Neşideler Neşidesi 5:14: "Gövdesi fildişi işi"). Fakat kulenin kendisinin aynı zamanda 8:10'da açık bir şekilde erotik bir bağlama sokulduğu görülür: "Ben duvarım, memelerim de kuleler gibi", ki burada net olarak dolgun ve esnek kıvamdaki çıkık göğüslere atıfta bulunur. "Bacakları mermer direklerdir" (5:15), "Fildişi kulesi gibidir boynun senin" (7:4), "Lübnan kulesi gibidir burnun senin" (7:4), ifadeleri aynı şekilde uzun ince ve yansıtıcı bir şeyi ima eder. Bu özellikler, organdan nesneye aktarılan dokusal duyu kökenlidir. Tıpkı kasvetli bir durumun gri, sevinçli bir durumun parlak ve renkli görünmesi gibidir. Ayrıca dokunma duyusu, niteliklerinin nesneye aktarıldığı öznel cinsel duygulardan (bu durumda ereksiyon hissi) etkilenir. Neşideler Neşidesinin erotik psikolojisi, nesnenin değerini arttırma amacıyla öznede uyanan imgeleri kullanır. Hermas'ın psikolojisi, bilinçdışı olarak etkinleştirilen imgeyi kendi başına bir amaç haline getirirken Kilise psikoloji de libidoyu figüratif nesneye yönlendirmek için aynı imgeleri işler, böylelikle o dönemdeki aklın yani yeni kazanmış Hıristiyan düşünce ve dünya görüşünün birliği ve örgütlenmesi için oldukça önem atfedilen düşünceleri somutlaştırır.

Bir Öğrencinin Sevgi Sorunu[1]

197 Sizi temin ederim ki konu üzerine genel bir bildiri okuyarak bir öğrencinin sevgi problemi tartışmanızı açma işini endişeyle üstleniyorum. Böyle bir tartışma olağandışıdır, ciddiyetle ve sorumluluk duygusuyla ele alındığında zorluklar ortaya çıkarır.

198 Sevgi daima bir problemdir, yaşımız ne olursa olsun. Çocuklukta ebeveynlerin sevgisi bir problemdir, ihtiyar bir adam içinse problem, sevgiden çıkardığı anlamdır. Sevgi, bir kader gücüdür, öyle ki bu gücün enerjisi cennetten cehenneme uzanır. İçerdiği problemlerin bir şekilde hakkını vererek, sevgiyi anlayabileceğimizi düşünüyorum. Bu sorunlar, uçsuz bucaksızdır ve son derece karmaşıktır. Kesin bir yetki alanında belirlenemezler, bilakis insan yaşamının her yönünü kapsarlar. Sevgi; etik, toplumsal, psikolojik, felsefi, estetik, dini, tıbbi, yasal ya da fizyolojik bir problem olabilir, ve biz bu nitelemelerle bu çok yönlü fenomenin ancak birkaç hususunu isimlendirmiş oluruz. Sevginin aynı zamanda yoğun bir bireysel sorun olduğu gerçeğine kıyasla tüm kolektif yaşam alanlarını istila etmesi ise minör bir zorluktur. Çünkü sevgi, her genel kıstas ve kuralın geçerliliğini kaybetmesi anlamına gelir, aynı dinsel inançlardaki gibi, tarih içerisinde sürekli olarak sistemleştirilse de özü itibarıyla hiçbir geleneksel kurala boyun eğmeyen bireysel bir deneyimdir.

---

[1] [Zürih Üniversitesi öğrencileri için konferans, muhtemelen Aralık, 1922. İlk hali, "The Love Problem of the Student" {Öğrencinin Sevgi Sorunu} başlığıyla, basılmayan Almanca elyazmalarından C.F ve H.G. Baynes tarafından İngilizceye çevrilerek yayınlanmıştır (*Contributions to Analytical Psychology*, Londra ve New York, 1928). Mevcut İngilizce çeviri için Baynes versiyonuna başvurulmuştur –EDİTÖRLER]

199 "Sevgi" kelimesinin kendisi bile tartışmamız için bir engeldir. Hıristiyan dininin en derin gizemlerinden başlayıp daha ortalama düzeylerde, Origen'in *amor Dei*, Spinoza'nın *amor intelectualis Dei*, Platon'un İdea Sevgisi ve mistiklerin *Gottesminne*'sine rastlıyoruz. Goethe'nin sözcükleri bizi insanın sevgi sahasına çıkarır.

Bırakın yırtıcı içgüdüler uyusun
Ve yaptıkları tüm şiddet;
İnsan sevgisi derine karışırsa
Tanrı sevgisi de karışır.

200 Burada Budizmin şefkat anlayışına benzer olarak Hıristiyanlıkta komşu sevgisi ve toplumsal yardım içerisinde ifade edilen insanlık sevgisini görmekteyiz. Bir diğeri, insanın ülkesine ve Kilise gibi ideal yapılara duyduğu sevgidir. Daha sonra ebeveyn sevgisi gelir, özellikle anne sevgisi, ardından evlat sevgisi. Evlilik ile ilgili sevgiye baktığımızda ise ruhani alandan ayrılıp hissiyat ve içgüdü arasındaki ara dünyaya gireriz. Burada Eros'un saf alevi, cinselliği ateşe verir ve ebeveyn, ülke ve komşuyu sevmek gibi sevginin ideal biçimleri, kişisel güç şehvetine ve egemen olma, emretme arzusuna karışır. Bu, içgüdüyle her temasın sevginin değerini düşürdüğü anlamına gelmez. Aksine kendi içerisinde içgüdü özümsemesi arttıkça sevginin güzelliği, doğruluğu ve gücü daha mükemmelleşecektir. İçgüdünün baskın olmasıyla sadece hayvan yüzeye çıkar. Evliliğin getirdiği sevgi Goethe'nin *Faust*'unun sonunda bahsettiği türden olabilir:

O etkin gücü ruhun
Varlıksal öğeleri
Çekince kendine sımsıkı,
Yoktur bir melek
Birleşik ikiz yapıyı bölecek,
İçsel bütünlüğünü ayıracak,

Sonsuz sevgidir yalnız
Bunları birbirinden koparacak.

201 Fakat bu öyle bir sevgi olmak zorunda değildir. Bu, Nietzsche'nin sözcüklerini hatırlatır: "İki hayvan birbirini aydınlatır". Aşığın sevgisi yine de farklıdır. Yaşam birlikteliğinin teminatı ve evliliğin kutsallığı eksik olsa bile bu sevgi, kaderin gücüyle ya da sahip olduğu trajik doğasıyla başkalaşabilir. Fakat genelde karanlık parıltısı ya da titreyen ateşiyle içgüdü hakimdir.

202 Bu bile bizi sevginin sınırlarına götürmez. "Sevgi" derken resmi olarak kabul görmüş evlilik yaşamından tutun da bir erkeği fahişeye yönelten, o fahişelerin seks yapmalarına veya buna zorlanmalarına sebep olan, fizyolojik ihtiyaca kadar her düzeydeki cinsel anlamı da kastederiz.

203 Ayrıca eşcinsellik anlamına gelen "erkek seviciliğinden" de bahsedebiliriz ki bu, klasik dönemden itibaren toplumsal ve eğitici bir kurum olarak çekiciliğini kaybetmiştir, bugün sözde sapıklık ve cezalandırılabilir bir suç olarak acınası ve dehşet verici, en azından erkekleri endişelendiren bir varoluş haline gelmiştir. Diğer yandan Anglosakson ülkelerde kadın eşcinselliğinin Safo'nun lirizminden çok daha fazla anlam taşıdığı görülmektedir çünkü bu bir şekilde kadının toplumsal ve politik örgütlenmesi için bir uyarıcı olarak hareket etmektedir. Tıpkı erkek eşcinselliğinin Yunan kent devletlerinin yükselişinde önemli bir faktör olması gibi.

204 Nihayetinde "sevgi" sözcüğünün tüm cinsel sapkınlıkları kapsayacak kadar genişletilmesi gerekir. Burada narsizm olarak bilinen kendini tatmin edip kendini-sevme ve ensest sevgi de mevcuttur. "Sevgi" sözcüğü, insanı bir hayvan ya da makine düzeyine indiren her tür hırsın yanı sıra her çeşit korkunç cinsel iğrençliği de içerir.

205 Bu nedenle kendimizi ana hatlarının belirsiz ve kapsamının neredeyse sınırsız olduğu bir konu ya da kavram üzerine başlayan tartışmada anlamsız bir konumda buluruz.

En azından biri çıkıp, mevcut tartışmanın amaçları için, genç bir öğrencinin cinselliği nasıl kabul edeceği problemini sevgi kavramıyla sınırlamak isteyecektir. Fakat bu tam olarak yapılamaz çünkü sevgi sözcüğünün önceden bahsettiğim geniş anlamı etkin şekilde bir öğrencinin sevgi probleminde de rol oynar.

206 Bununla birlikte ortalama normal olarak ifade edilen kişinin tanımladığım koşullar altındaki davranış biçimine dair sorunu tartışmak hususunda anlaşabiliriz. "Normal" insanın var olmadığı gerçeğini bir kenara koyalım, yine de, "ortalama" probleme dair bir tartışmayı haklı göstermek için en farklı bireyler arasında bile yeterince benzerlik fark ederiz. Her zaman olduğu gibi problemin pratik çözümü iki unsura dayanır; bireyin talepleri ve yetenekleri, ve çevresel koşullar.

207 Ele alınan konu için genel bir bakış sunmak konuşmacının görevidir. Bir doktor olarak bu, sadece mahcubiyet ve ikiyüzlülükle özneyi gizleyen bayat, ahlaki bir konuşmadan uzak durup şeyleri olduğu gibi nesnel bir şekilde açıklayarak yapılabilir. Hatta size ne yapılması gerektiğini söylemek için burada değilim. Bunu, başkaları için neyin iyi olduğunu daima bilen insanlara bırakalım.

208 Konumuz "Bir Öğrencinin Sevgi Sorunu"dur ve varsayalım "sevgi sorunu" iki cinsiyetin ilişkisini kastetsin ve bir öğrencinin "cinsel problemi" olarak oluşmasın. Bu konumuz için kullanışlı bir sınırlamadır çünkü cinsellik konusu sevgi ya da ilişki sorunu olduğu müddetçe dikkate alınacaktır. Dolayısıyla cinsel sapkınlıklar (eşcinsellik dışında), mastürbasyon, fahişelerle cinsel birleşime girme gibi ilişki ile alakası olmayan tüm cinsel fenomenleri dışarda bırakabiliriz. Eşcinselliği dışarda bırakamayız çünkü çok sık görülen bir ilişki problemidir. Fakat fahişeliği dışlayabiliriz çünkü kuralı bozan istisnalara rağmen genelde bir ilişki içermez.

209 Sevgi probleminin ortalama çözümü sizin de bildiğiniz gibi evliliktir. Fakat deneyimler göstermektedir ki bu

istatistik gerçeği bir öğrenciye uygulanamaz. Bunun birincil nedeni bir öğrencinin genelde ev kurma konumunda olmamasıdır. Başka bir neden de çoğu öğrencinin genç yaşlarda olmasıdır, kısmen eğitimlerinin bitmemiş olması kısmen de bir yerden bir yere gitme özgürlüğüne ihtiyaç duymaları nedeniyle henüz evliliğin gerektirdiği toplumsal sabitlik için uygun değillerdir. Dikkate alınması gereken diğer faktörler psikolojik hamlık, ev ve aileye çocuksu bir şekilde yapışma, sevgi ve sorumluluğa dair nispeten gelişmemiş yetenek, dünya ve yaşam deneyimi eksikliği, tipik gençlik yanılsamaları ve benzeridir. Küçümsenmeyecek bir neden de kız öğrencilerin sağduyulu bir şekilde korunmasıdır. Onların öncelikli amaçları eğitimlerini tamamlamak ve meslek edinmektir. Değinilen nedenlerden dolayı, karşılarında arzu edilmeyen bir evlilik partneri var oldukça evlilikten özellikle bir öğrenciyle evlenmekten kaçınırlar. Öğrenci evliliklerindeki azlığın bir diğer önemli nedeni çocuk sorunudur. Genelde bir kız evlendiğinde çocuk ister oysaki erkek için çocuksuz bir dönem de gayet iyi idare edebilir. Çocuksuz bir evlilik bir kadın için cazibeli değildir; beklemeyi tercih eder.

210 Son yıllarda öğrenci evliliklerinin daha sıklaştığı bir gerçektir. Bunun nedeni kısmen modern bakış açımızdaki psikolojik değişiklikler kısmen de doğum kontrolü önlemlerinin yaygınlaşmasıdır. Öğrenci evliliği fenomenini üreten psikolojik değişiklikler muhtemelen önemini henüz kavrayamadığımız son otuz kırk yıldaki ruhani kargaşanın sonucudur. Bilimsel bilgi ve bilimsel düşünme biçiminin yaygınlaşmasının sonucu olarak tüm söyleyebileceğimiz şey, sevgi problemi anlayışında belirgin bir değişiklik meydana geldiğidir. Bilimsel tarafsızlık, üstün varlık olarak insanın kutsal ideası ile doğal bir varoluş olarak insanın arasında uzlaştırma etkisine sahiptir ve *Homo Sapiens*'in doğal düzenin parçası olarak yer almasını mümkün kılar. Değişikliğin düşünsel yönünün yanında duygusal yönü de vardır. Bu tür bir bakış, bireysel duygulara doğrudan etki eder. Kişi metafizik sistemin sınırlarından ve dünyaya yönelik ortaçağ bakışını

karakterize eden ahlaki kategorilerden kurtulmuş hisseder. İnsanın doğadan istisna olması üzerine kurulan tabular artık üstün değildir ve son tahlilde daima köklerini çağın dinsel metafiziğinde bulan ahlaki yargılar güçlerini kaybeder. Geleneksel ahlaki sistem içerisindeki herkes evliliğin neden "doğru" olduğunu, diğer sevgi biçimlerinin de neden tiksindirici olduğunu gayet iyi bilir. Fakat sistem dışında, yani kendini büyük hayvanlar ailesinin en hünerli üyesi olduğunu hissettiği doğadaki oyun ve savaş alanında insan yeniye alışmalıdır. Eski standartlar ve değerlerin kaybı öncelikle ahlaki kaosa yol açar. Bugüne kadar kabul edilen tüm biçimler şüphe barındırır ve insanlar uzun süredir ahlaki önyargının arkasına sığındıkları konuları tartışmaya başlarlar, cesurca gerçek olayları araştırıp karşı konulmaz biçimde deneyim kazanma, bilme ve anlama ihtiyacı hissederler. Bilimin gözleri korkusuz ve açıktır; ahlaken karanlık ve kirli köşelere bakmaktan kaçınmaz. Bugünün insanı artık geleneksel hükümle yetinemez, nedeni bilmelidir. Bu araştırma yeni değer standartlarının oluşmasına yol açar.

211 Bunlardan biri sevginin sağlık açısından değerlendirilmesidir. Cinselliğin daha açık ve daha objektif bir şekilde tartışılmasıyla zührevi hastalık tehlikesine dair bilgi daha geniş alana yayılmıştır. Kendini sağlıklı tutma yükümlülüğü eski ahlakın suçluluk korkularının yerine geçmiştir. Fakat bu ahlaki temizlik süreci, kamu vicdanının diğer bulaşıcı hastalıklarda olduğu gibi zührevi hastalıklarla mücadele etmek için alınması gereken aynı kentsel önlemleri hayata geçirme noktasına henüz ulaşmamıştır. Zührevi hastalıklar yine de "edepsiz" olarak görülür, kabul aşamasında ahlaken uygun görülen çiçek ya da kolera gibi değildir. Hiç şüphesiz bu ayrımlar daha aydınlanmış bir çağda bir gülümseme yaratacaktır.

212 Cinsel sorunun geniş çapta ele alınışı, toplumsal bilincimizin ön sırasındaki tüm psişik konular içerisinde cinselliğe olağandışı bir önem kazandıracaktır. Geçtiğimiz yirmi beş yıl içerisinde oldukça kötülenen psikanalitik hare-

ket tarafından buna büyük bir katkı sağlanmıştır. Bugün artık kötü bir espri yaparak ya da ahlaki bir kızgınlık sergileyerek cinselliğin psikolojik önemini dikkate almamak mümkün değildir. İnsanlar, cinsellik konusunu büyük insani problemler bağlamında görmeye ve ona hak ettiği ciddiyeti göstererek tartışmaya başlamışlardır. Önceden tartışma dışı olanın bugün şüpheye açık olması bunun doğal sonucudur. Örneğin resmi olarak kabul gören cinsellik biçiminin ahlaken mümkün tek biçim olması ve diğer biçimlerin çığırından çıkmış olarak kınanması açısından bir şüphe mevcuttur. Lehte ve aleyhte argümanlar, ahlaki sertliklerini giderek kaybediyor, pratik hususlar kendilerini tartışma içerisine sokuyor ve biz böylelikle onaylanmış cinselliğin ahlaken üstünlüğe sahip olmadığını keşfetmeye başlıyoruz.

213 Bunun yanında genelde kasvetli altyapısıyla evlilik problemi romantik edebiyat için de bir tema oluşturmaktadır. Eski tarzda bir aşk hikayesi mutlu bir nişan ve evliliği kapsarken, modern roman genelde evlilik ve sonrasını içerir. Herkesin elindeki bu romanlarda en mahrem problemler genelde oldukça acı verici olan suskunluğu bozma ile aşılır. Neredeyse apaçık pornografik yazıların belirgin istilasını pek konuşma ihtiyacı duymuyoruz. Forel'in popüler bilim kitabı *The Sexual Question* büyük bir satış yakalamakla kalmamış aynı zamanda pek çok da iyi taklitçi çıkarmıştır. Bilimsel literatürde, alanı ve belirsiz doğasıyla içeriği otuz kırk yıl önce anlaşılamaz olan Krafft-Ebing'in *Psychopathia Sexualis*'te yazdıklarını aşan derlemeler üretilmiştir.

214 Bu yaygın ve geniş ölçüde bilinen fenomenler, zamanının bir işaretidir. Bunlar, cinsellik probleminin önemini kavramada günümüz gençleri için yirmi yıl önce yapılabilene nazaran çok büyük kolaylık sağlamıştır. Cinsellikle erken yaşta meşgul olmanın sağlıksız, şehir yozlaşmasının bir işareti olduğunu iddia eden araştırmacılar da mevcuttur. Elli yıl önce Ostwald'a ait *Annalen der Naturphilosophie*'de bir makale okuduğumu hatırlıyorum, tam olarak şöyle demişti; "Eskimolar ve Yabaniler gibi ilkel insanların hiçbirinde

cinsellik problemi yoktu". İlkellerin hiçbir cinsel sorunu olmamasının nedenini anlamak için çok derinlemesine düşünmeye gerek yoktur; zira mide sorunlarının dışında onları başka bir şey endişelendirmez. Problemler, uygarlaşmış insanın ayrıcalığıdır. Burada, İsviçre'de çok büyük şehirlerimiz yok ancak büyük problemlerimiz mevcut. Cinsellik konusunu ele almanın sağlıksız ve yozlaşmanın bir işareti olduğunu düşünmüyorum. Doğrusu bunu, günümüzün büyük psikolojik devriminin ve bunun sebep olduğu değişikliklerin bir belirtisi olarak görüyorum. Bana öyle geliyor ki insan sağlığı ve mutluluğu için hayati derecede önemli olan bu sorunu daha ciddi ve derinlemesine ele almamız, hepimiz için daha iyi olacaktır.

215 Hiç kuşkusuz bu soruna gösterilen ciddi yaklaşım bugüne dek bilinmeyen öğrenci evlilikleri fenomenine kadar uzanmıştır. Bu tür yeni bir fenomeni yeterli veri olmadan değerlendirmek zordur. Eskiden çokça erken evlilik mevcuttu, bunun yanında toplumsal olarak oldukça istikrarsız görünmüş olması gereken evlilikler de vardı. Bu yüzden öğrenci evlilikleri kendi içerisinde hoş görülebilir konumdadır. Fakat, çocuk sorunu burada başka bir sorundur. Eğer ebeveynler okuyorsa çocuklar açık bir şekilde göz ardı edilecektir. Ama tercihen çocuksuz devam eden bir evlilik daha fazla problemlidir. Çocuklar başka hiçbir şeyin yapamayacağı kadar bir arada tutucu macundur. Bu, bir evliliğin istikrarı için her durumda gerekli birliktelik duygusunu canlı tutan ebeveynlerin çocukları üzerindeki yoğunlaşmasıdır. Çocuk olmadığında eşlerin ilgisi bir diğerine yönelir ki bu iyi bir şey de olabilir. Fakat, pratikte karşılıklı ilgilenme her zaman sevimli olmaz. İkisinin de hissettiği memnuniyetsizlik için bir taraf diğerini suçlar. Bu koşullarda kadın için okuyor olmak muhtemelen daha iyidir, aksi halde kadın hiçbir sorun olmadan terk edilir çünkü çocuksuz evliliği sürdüremeyen ve kendilerini dayanılmaz hale getiren pek çok kadın vardır. Eğer kadın okuyorsa en azından evliliğinin dışında da tatmin edici bir hayatı vardır. Çocuklarına takmış ve çocuklarına kocasından daha fazla önem veren

bir kadın, öğrenci evliliğine girişmeden önce kesinlikle iki defa düşünmelidir. Ayrıca annelik dürtüsünün bazen kaçınılmaz bir şekilde ancak sonradan yani evlenmenin ardından oluştuğunu fark etmesi şarttır.

216 Öğrenci evliliğinin prematüre olup olmaması konusunda erken evliliklerle ilgili bir gerçeği yani muhakeme olgunluğu bakımından yirmi yaşındaki bir kızın yirmi beş yaşındaki bir adamdan daha olgun olduğu gerçeğini dikkate almalıyız. Yirmi beş yaşındaki pek çok erkeğin psikolojik ergenlik dönemi henüz tamamlanmamıştır. Ergenlik, yanılsama ve kısmi sorumluluk dönemidir. Psikolojik farklılık, bir kız çocuğunun ergenlikle birlikte devam eden psikolojik zekayı erkeğe göre çok daha erken geliştirmesi ve buna karşın bir erkek çocuğunun cinsel olgunluğa dek genelde oldukça çocuksu olması gerçeğinde yatar. Bu çocuksuluk, cinselliğin genelde vahşi bir güç uygulamasıyla kırılır, buna karşın, ergenlik başlamasına rağmen, kız çocukta genelde cinsellik aşk tutkusu onu uyandırana dek bu süreçte uyuklamaya devam eder. Evli olmalarına rağmen asıl cinselliklerinin yıllarca bakire kaldığı şaşırtıcı sayıda kadın vardır ve bunun bilincine sadece başka bir erkeğe aşık olduklarında varırlar. Bu, pek çok kadının eril cinselliği asla anlamamasının nedenidir – çünkü kendilerindeki cinsellikten tamamen habersizdirler. Erkeklerde bu farklıdır. Cinsellik, onları vahşi arzu ve gereksinimlerle doldurarak bir fırtına gibi üzerlerine hücum eder ve onlar kendilerini acılı bir mastürbasyon probleminde bulurlar. Bir kız da mastürbasyon yapabilir ancak yıllarca yaptığı şeyden habersiz olabilir.

217 Cinselliğin erkek çocuğa hücumu, psikolojisinde çok güçlü bir değişim meydana getirir. Artık çocuk ruhunun yanında yetişkin bir adamın cinselliğine de sahiptir. Genelde muzır fantezi seli ve okul arkadaşlarıyla müstehcen konuşmalar, onun tüm hassas ve çocuksu duygularına çamurlu yağmur gibi yağar, bazen onları sonsuza dek boğar. Beklenmedik ahlaki çatışmalar artar, her türlü baştan çıkarıcı şey onun için pusuda bekler ve o da fantezilerinde bunları

işler. Cinsel karmaşanın psişik bakımdan özümsenmesi onun için büyük zorluklar çıkarır, her ne kadar kendisi bunun bilincinde olmasa da. Ayrıca genelde ergenlere sıkıntı veren sivilce ve aknelerin ortaya çıkması gibi, ergenliğin başlangıcı, metabolizmasında dikkat çekici değişiklikler meydana getirir. Psişe benzer biçimde bozulur ve denge kaybına uğrar. Bu yaşta genç insan yanılsamalarla doludur ki bu her zaman psişik dengesizliğin işaretidir. İstikrar ve muhakeme olgunluğu göstermesi mümkün değildir. Zevkleri, ilgileri ve planları düzensiz bir şekilde değişir. Aniden bir kıza gönlünü kaptırıp iki hafta sonra kendisine nasıl bir şey olduğunu hatırlamayabilir. Bu yanılsamalarla o kadar çevrilidir ki adeta zevkini ve bireysel muhakemesini bilinçli hale getirmek için bu yanlışlara ihtiyaç duyar. O hala yaşamı deneyimlemektedir ve şeyleri nasıl doğru bir şekilde değerlendireceğini öğrenmek için deneyimlemek *zorundadır*. Dolayısıyla evlenmeden önce bu tür bir cinsel deneyim yaşamayan çok az erkek vardır. Ergenlik sırasında bu genelde eşcinsel deneyimlerdir ve bu olgu kabul edilenden çok daha yaygındırlar. Heteroseksüel deneyimler geç gelir ve her zaman güzel değildir. Çünkü cinsel karmaşa kişilik bütünlüğünde ne kadar az özümsenirse o kadar fazla özerk ve içgüdüsel olacaktır. Cinsellik o halde tamamen hayvanidir ve hiçbir psikolojik ayrım tanımaz. En değersiz kadın bile bunun üstesinden gelecektir; kadının tipik ikinci derece cinsel karakteristiğe sahip olması yeterlidir. Cinsel karmaşa psişe etkisinden kurtulduğu anda eylem kolaylıkla meydana geleceğinden bu tür bir yanlış adım, bize insan karakteri ile ilgili sonuç çıkarma hakkını vermez. Buna rağmen bu doğadaki pek çok deneyim kişilik oluşumu üzerinde kötü bir etkiye sahiptir: Alışkanlıktan, cinselliği çok alt bir düzeyde sabitler ve ahlaken kabul edilemez bir noktaya getirir. Sonuç, söz konusu kişi görünüşte saygın bir yurttaş olsa bile içten içe alt düzeydeki cinsel fantezilere yenik düşer, ya da onları bastırır, sonra bu fanteziler bazı neşeli anlarda ilkel biçimde yüzeye çıkar, bu durum hiç kuşkulanmayan ancak olup biteni anladığı varsayılan karısında ise büyük şaşkınlığa

neden olur. Kadınların duygu işlevi kocalarındaki bu cinsellik türüne yanıt veremez, dolayısıyla onlar evliliklerinin ilk gününden itibaren genelde soğuk davranmaya başlarlar. Psikolojik ergenlik dönemindeki erkeğin muhakeme zayıflığı, eş seçiminin vaktinden önce gerçekleştiğini derinden yansıtmak için onu kışkırtmalıdır.

218 Şimdi öğrencilik dönemi boyunca cinsiyetler arasında alışıldık olan diğer ilişki biçimlerine geçelim. Sizin de bildiğiniz gibi farklı ülkelerin belli başlı büyük üniversitelerindeki öğrenciler arasında karakteristik ilişki vardır. Bu ilişkiler bazen oldukça durgundur ve hatta psikolojik bir değere bile sahip olabilir. Bunlar tümüyle cinsellik içermediği gibi kısmen sevgi de içerir. Bazen ilişki evliliğe de dönüşür. Bu nedenle ilişkiler, fuhuştan daha üstün konumdadır. Fakat bu genelde ebeveynlerinin tercihlerini dikkate alan öğrencilerle sınırlıdır. Pek çok kız para için sevgilerini sattığını söylemese de mali destek için sevgilisine bağlı olduğundan çoğunlukla bu bir para sorunudur. İlişki, erkek için bir kadınla ilk mahrem dostluk ve sonraki yaşamında duygusallıkla hatırladığı bir anı olabilirken kızın yaşamında bu genellikle güzel bir bölümdür, aksi halde zavallılığa ve boşluğa mahkum olur. Tekrarlarsak kısmen erkeğin kaba duyusallığı, düşüncesizliği, duygu eksikliği ve kısmen de kızın delişmenliği ve kararsızlığı yüzünden bu ilişkilerde değerli bir şey yoktur.

219 Bu ilişkilerin tümünün üstünde geçiciliğin Demokles kılıcı sallanır ki bu gerçek değerlerin oluşumunu engeller. Bunlar, geçici dönemler ve kısıtlı geçerliliği olan deneyimlerdir. Kişilik üzerindeki yaralayıcı etkinin nedeni erkeklerin kızları çok kolaylıkla elde etmesidir öyle ki sevgi nesnesinin değeri düşmüştür. Cinsellik probleminden böyle basit ve sorumsuz bir şekilde kurtulmak erkek için uygundur. Erkek şımarır. Dahası cinsel olarak tatmin olması, hiçbir genç adamın onsuz yapamadığı itici güçten onu yoksun bırakır. Usanmıştır ve beklemeye devam eder. Bu sırada doğru tarafı bulana dek kendisinde önceden biriken

geçici dişilliği sakince gözden geçirebilir. Ondan sonra evlilik ortaya çıkar ve en uzaktaki tarihe bırakılır. Bu süreç onun karakteri için bir parça fayda sağlar. Alt düzeydeki ilişki, cinselliği mütekabil bir alt düzey gelişiminde tutma eğilimindedir ve bu eğilim, büyük olasılıkla evlilikte zorluklara yol açar. Veya cinsel fanteziler bastırıldığında nevrozlu, daha da kötüsü ahlaken bağnaz birinin ortaya çıkması muhtemeldir.

220 Her iki cinsiyetten öğrenciler arasındaki eşcinsel ilişkiler kesinlikle olağandışı değildir. Bu fenomeni değerlendirebildiğimiz kadarıyla bu ilişkilerin bizimle ve genelde Avrupa ile çok ortak yönü olmadığını, erkek ve kız üniversite öğrencilerinin sıkı bir ayrım içerisinde yaşadığı belli birtakım ülkelerde olduğunu söyleyebiliriz. Burada gerçek dostluk kuramayan ve normal bireyler içerisinde bir sempati göremeyen patolojik eşcinsellikten değil daha çok duygularını cinsel biçimle ifade eden, coşkulu bir dostluktan zevk alan genelde normal genç insanlardan bahsediyorum. Tüm okul ve üniversite yaşamında genç yaştaki gruplar arasında gündemde olan karşılıklı mastürbasyon onlara göre sadece önemli değildir, ayrıca kelimenin klasik anlamıyla "dostluk" tabirini hak eden daha üstün daha ruhani formdur. Böyle bir dostluk yaşlı ve genç kişiler arasında oluşursa bunun eğitici önemi inkar edilemez. Mesela bir parça eşcinsel bir öğretmen, parlak eğitim yeteneğini genelde kendi eşcinsel eğilimine borçludur. Yaşlı ve genç insanlar arasındaki eşcinsel ilişkinin bu nedenle her iki taraf için de avantajlı ve kalıcı bir değeri olabilir. Böyle bir ilişkinin değeri için olmazsa olmaz tek koşul dostluk isteği ve onların buna bağlılıklarıdır. Fakat genelde eksik kalan bu koşuldur. Bir erkekteki eşcinsellik arttıkça onun sadakatsizlik ve erkek çocukları baştan çıkarmaya yatkınlığı artar. Sadakat ve gerçek dostluk etkili olduğunda bile sonuçlar kişilik gelişimi için istenmeyen biçimde olabilir. Doğal olarak bu tür bir dostluk özel bir hissiyat yani erkekteki dişillik unsuruna yönelik tutku içerir. Erkek geveze, hassas, estetik, aşırı duyarlı olur

– yani feminen olur ve bu kadınsı davranış onun karakteri için zararlıdır.

221 Benzer avantajlar ve dezavantajlar kadınlar arasındaki dostluklarda da dikkat çekici olabilir, sadece burada yaş ve eğitim faktörü çok önemli değildir. Temel değer bir yandan hassas duyguların diğer yandan mahrem düşüncelerin alış verişinde yatar. Genelde onlar ateşli, entelektüel ve üstünlüklerini sürdürmeyi ve erkeklere karşı kendilerini korumayı amaçlayan daha erkeksi kadınlardır. Bu nedenle onların erkeklere olan tutumları biraz da karşı koymayla birlikte özgüveni bozan bir tutumdur. Bunun karakterleri üzerindeki etkisi kadınsı cazibelerini yok etmek ve erkeksi nitelikleri pekiştirmektir. Genelde bir erkek bu tür kadınların kendisini soğuk bir şekilde terk ettiğini anladığında o kadınlardaki eşcinselliği keşfeder.

222 Normalde eşcinsellik pratiği, devamındaki heteroseksüel etkinliğe karşı önyargılı değildir. Aslında ikisi yan yana da var olabilir. Tüm yaşamını bir eşcinsel olarak geçiren çok zeki bir kadının sonradan ellisinde bir erkekle normal bir ilişkiye kalkıştığını biliyorum.

223 Öğrencilik dönemindeki cinsel ilişkiler arasında bahsetmek zorunda olduğumuz, tuhaf olduğu kadar da normal olan bir ilişki türü daha vardır. Bu ilişki, genç bir adamın muhtemelen evli ya da bir şekilde dul kalmış daha yaşlı bir kadına bağlanmasıdır. Muhtemelen Jean Jacques Rousseau ve onun Madam de Warens ile ilişkisi aklınıza gelecektir. Bu ilişki tam da demek istediğim gibi bir ilişkidir. Erkek genelde hayli utangaçtır, güvensizdir, içten içe korkar, bazen de çocuklaşır. Doğal olarak annesini aramaktadır, çünkü belki de ailesinden çok fazla ya da çok az sevgi görmüştür. Pek çok kadın, özellikle de partnerlerinden epeyce yaşlıysalar, oldukça çaresiz olan bir erkekten daha iyisini aramaz. Bir erkeğin gücünü, erdemini, marifetini sevmezler, zayıflığını severler. Onun bebeksi cazibesini görürler. Eğer erkek biraz kekelerse büyüleyici hale gelir ya da bir topallaması varsa bu annelik şefkatini ve hatta daha

da fazlasını harekete geçirir. Genelde kadın onu baştan çıkarır ve ona memnuniyetle annelik eder.

224 Bunun yanında her zaman olmasa da çekingen bir genç, yarı çocuk olarak kalır. Bu aşırı annelik kaygısı, sadece gelişmemiş erilliği yüzeye çıkarmak için ihtiyaç duyulan şey olabilir. Bu şekilde kadın, onun duygularını eğitir ve tam bilince getirir. Erkek, dünya ve yaşam deneyimi olan, kendisinden emin bir kadını anlamayı öğrenir ve böylece ender elde edilen perde arkasına bakabilme fırsatına sahip olur. Eğer erkek ilişkiyi hızla geliştirirse ancak bunun avantajına sahip olabilir, buna saplanıp kalacağı için, kadının anneliği erkeği mahvedecektir. Annelik eğilimi, zor ve acımasız yaşam mücadelesinde kendini hazırlamak zorunda kalan biri için en öldürücü zehirdir. Erkek, kadına olan aşırı bağlılığından kurtulamazsa iradesiz bir parazit olacaktır – zengin pek çok kadın için – ya kucak köpeği ya da ev kedisi seviyesine düşecektir.

225 Şimdi aseksüel ya da "platonik" olmalarından dolayı cinsel problemlerine hiçbir çözüm getiremeyen ilişki formlarını ele alalım. Bu konu üzerinde güvenilir herhangi bir istatistik varsa inanıyorum ki İsviçre'de öğrencilerin çoğunun platonik ilişkiyi tercih ettiğini gösterecektir. Doğal olarak bu cinsel ilişkiden kaçınma sorununu arttıracaktır. Cinsel ilişki perhizinin sağlık açısından zararlı olduğunu sık sık duyarız. Bu görüş doğru değildir, en azından öğrenci çağındaki insanlar için. Perhiz, sadece, bir erkeğin bir kadını elde edeceği yaşa geldiğinde sağlık için zararlıdır, ve erkek bireysel eğilimler açısından böyle yapmalıdır. O zamanlarda sıklıkla hissedilen olağandışı cinsellik ihtiyacı, aynı zamanda erkeğin tereddüt, endişe, şüphe ve çekinmeyi zorla ortadan kaldırmayı hedefleyen biyolojik amacı taşır. Bu çok gereklidir çünkü şüphe uyandırıcı ihtimalleriyle evlilik fikri çoğunlukla erkeği paniğe sokar. Cinsel ilişkiden kaçınmanın hiç kuşkusuz bu koşullar altında zararlı etkileri olabilir; ilişki için acil fiziksel ve psikolojik bir gereksinim olmadığında değil.

226 Bu, mastürbasyonun zararlı etkileriyle ilgili benzer bir soruyu akla getirmektedir. Fiziksel ve psikolojik nedenlerden dolayı normal bir ilişki imkansız ise emniyet valfi olarak mastürbasyonun hiçbir kötü etkisi yoktur. Mastürbasyonun etkilerinden zarar görerek doktora giden genç yaştaki insanlar hiç de aşırı mastürbasyoncu değillerdir – onların doktora ihtiyaçları yoktur çünkü hiçbir şekilde hasta değillerdir – onların mastürbasyonları daha ziyade psişik karmaşıklık gösterdiğinden dolayı zararlı etkilere sahiptir, ki bunun beraberinde bilinç spazmı ya da cinsel fantezilerin kargaşası ortaya çıkar. Bu kargaşa özellikle kadınlar arasında yaygındır. Psişik karmaşıklıkla dolu mastürbasyon zararlıdır fakat olağan ve çetrefilsiz de değildir. Bununla birlikte mastürbasyon normal cinsel ilişkinin fiziksel, psikolojik ve toplumsal açıdan mümkün olduğu yaşa dek devam etmişse ve sadece yaşamın gerektirdiği işlerden kaçmak için yerine getirilmişse o zaman zararlıdır.

227 Platonik ilişkiler öğrencilik döneminde çok önemlidir. Genelde kullanılan kalıp flört etmektir. Flört etmek, bütünüyle bu yaşa uygun olan deneysel bir davranış ifadesidir. Örtülü bir anlaşmayla iki tarafı da yükümlülük altına sokmayan gönüllü bir eylemdir. Bu bir avantajdır ve aynı zamanda da dezavantajdır. Deneysel tutum, herhangi bir istenmeyen sonuç olmadan iki tarafın da birbirlerini tanımasına imkan verir. Her iki taraf da kendisinin değerlendirmelerini ve kendini ifade etme, uyum ve savunma becerilerini uygular. Sonraki yaşamında olağanüstü bir şekilde değerli olacak geniş yelpazedeki deneyimi, flört ederken toplayabilir. Diğer yandan, herhangi bir yükümlülüğün olmayışı kişiyi kolaylıkla çapkın, sığ, önemsiz ve kalpsiz olmaya itebilir. Erkek bir salon erkeği, profesyonel bir kalp kırıcı ve asla hayal edilmeyecek derecede sıkıcı bir figüre, kız ise bir fettana ve ciddi bir adamın içgüdüsel olarak dikkate almaması gerektiğini hissettiği bir kadına dönüşür.

228 Flört ne kadar sıradansa o kadar nadir olan başka bir fenomen vardır; o da ciddi bir sevginin bilinçli işlenme-

sidir. Bunu geleneksel romantizm ile özdeşleştirmeden basitçe bir ideal olarak adlandırabiliriz. Kişiliğin gelişimi için derinden ciddi ve sorumlu duyguların vaktinde uyanışının ve bilinçli gelişiminin son derece değerli olduğuna şüphe yoktur. Bu tür bir ilişki, sıkı çalışma, bağlılık ve güvenilirliliğe güçlü bir teşvik olmanın yanında genç bir adama sıkıntı veren eğilimlere karşı çok etkili bir kalkan olabilir. Bununla birlikte olumsuz hiçbir tarafı olmamak kadar da değerli bir şey yoktur. Oldukça ideal olan bir ilişki kolaylıkla kişiye özel de olabilir. Sevgisinden dolayı genç adam diğer kadınlarla olan bağlantısını keser ve kız, erotik fethetme sanatını öğrenmez çünkü erkeğini zaten elde etmiştir. Kadının sahiplenme içgüdüsü tehlikeli bir şeydir ve erkeğin, evlenmeden önceki kadınlardan deneyim edinemediği için pişman olmasına ve sonrasında bunu telafi etmek zorunda kalmasına neden olur.

229 O nedenle bu türdeki her ilişkinin ideal olacağı sonucuna varılamaz. Tam aksinin doğru olduğu vakalar vardır – örneğin bir erkek ya da kız, anlaşılmaz bir nedenle sadece alışkanlık sonucu okuldaki sevgilisiyle birlikte olmanın yolunu arar. Ya tembellikten ya gayret eksikliğinden ya da muhtaçlıktan birbirlerini asla bırakamazlar. Muhtemelen her iki taraftaki ebeveyn de uygun eşleşmeyi görür ve bir düşüncesizlik anında başlayan alışkanlıkla devam eden ilişki pasif bir şekilde oldubittiyle kabul edilir. Burada hiçbir fayda olmadan zarar birikir. Kişiliğin gelişimi için uysallık ve pasiflik zararlıdır çünkü bunlar değerli deneyime ve kişinin belirli yetenek ve meziyetleri uygulamasına engeldir. Ahlaki nitelikler özgürlük içerisinde kazanılır ve ancak ahlaken tehlikeli durumlarda değerlerini ortaya koyarlar. Sadece mahkumiyet cezasından dolayı çalmaktan kaçınan hırsız, ahlaki bir kişilik değildir. Ebeveynler bu dokunaklı evliliğe şefkatle bakıp kendi erdem hikayelerine çocukların saygınlığını ekleyebilseler de bu evlilik, gerçek dayanıklılığı yetersiz ve ahlaki tembellikle bozulmuş bir yalan ve bir yanılgıdır.

230 Gerçek yaşamda karşılaştığımız problemlerin bu kısa özetinden sonra son olarak yüreğin arzusu ve ütopik olasılıkların alanına geçeceğiz.

231 Bu günlerde özgür sevgi ütopyasını konuşmadan sevgi problemini tartışmakta zorlanıyoruz, buna deneme evliliği de dahil. Ben bu fikri arzulu bir fantezi olarak, ve gerçek yaşamda hep zor olan bir probleme önem vermeme eğilimi olarak görüyorum. Yaşamı ölümsüzlük otu yetiştirmekten daha kolay hale getirmek artık mümkün değil. Çekim gücü sadece gerekli enerji kullanımıyla üstesinden gelebilir. Aynı şekilde sevgi probleminin çözümü tüm kaynaklarımızı zorlar. Başka herhangi bir şey, işe yaramaz bir yama olacaktır. Özgür sevgi, herkes en üstün ahlaka ulaşabilirse kavranabilinir. Özgür sevgi ideali, görünüşte bu amaçla değil, zor bazı şeyleri kolay göstermek için icat edilmişti. Sevgi, derinlik ve duygulara bağlılık gerektirir. Onlar olmadan sevgi olmaz sadece şımarıklık olur. Gerçek sevgi daima kendisini adayıp kalıcı bağlarla tutunacaktır; tercih ettiği şeyi başarmak için değil sadece o tercihi etkilemek için özgürlüğe ihtiyaç duyacaktır. Her gerçek ve derin sevgi, bir fedakarlıktır. Seven, öteki tüm olasılıkları daha doğrusu bu olasılıkları var eden yanılsamaları feda eder. Eğer bu fedakarlık yapılmazsa yanılsamalar, derin ve güvenilir duyguların gelişimine dolayısıyla gerçek sevgiyi deneyimleme olasılığına engel olur.

232 Sevginin dinsel inançla pek çok ortak yönü vardır. Koşulsuz güven ister ve kesin teslimiyet bekler. Tıpkı başka birinin değil sadece kendini Tanrıya tümüyle veren inançlı birinin ilahi lütuftan pay alması gibi sevgi de sadece koşulsuz fedakarlık ve duygulara bağlılığı becerebilenlere en derin gizemini ve mucizesini ortaya çıkarır. Bu çok zor olduğundan sadece birkaç ölümlü böyle bir başarıdan övünebilir. Fakat en doğru ve en fedakar sevgi ayrıca en güzel olduğundan hiç kimse bunu kolaylaştırmaya çalışmamalıdır. Adam, leydisini sevme sıkıntısı çeken üzgün bir şövalyedir.

Sevgi Tanrı gibidir; her ikisi de kendini sadece en cesur şövalyelere açar.

233 Deneme evliliklerine aynı eleştiriyi getireceğim. Bir adamın deneme evliliğine kalkışması onun rezervasyon yapması anlamına gelir. Riske girmeyip ağzının yanmayacağından emin olmak ister. Fakat bu, gerçek deneyimi en etkili şekilde engelleme biçimidir. Seyahat kitabını okuyarak kutuplardaki buzun inanılmazlığını ya da sinemada Himalayalara tırmanmayı deneyimleyemezsiniz.

234 Sevgi ucuz değildir – bu nedenle onu değersizleştirmekten kaçınmalıyız. Tüm kötü niteliklerimiz, bencillik, korkaklık, dünyevi akıl ve açgözlülüğümüz – bunların hepsi sevgiyi ciddiye almamamıza neden olur. Fakat sevgi sadece onu ciddiye aldığımızda bizi ödüllendirecektir. Hatta günümüzde cinsel konuların sevgiden uzak bir şey olarak konuşulmasını talihsizlik olarak görüyorum. İki konu birbirinden ayrılamaz, eğer cinsellikle ilgili bir problem varsa bu sadece sevgiyle çözülebilir. Diğer çözüm zararlı bir yer değiştirme olacaktır. Cinsellik kendini yabani olarak gösterir fakat bir sevgi ifadesi olarak kutsallaşır. Bu nedenle bir erkeğe ne yaptığını değil nasıl yaptığını sorun. Sevgiden yola çıkarak ya da sevgi ruhuyla yapıyorsa o zaman bir Tanrıya hizmet ediyordur ve her ne yaparsa yapsın bunu yargılamak bizim işimiz değildir, çünkü yaptığı şey kutsaldır.

235 İnanıyorum ki bu görüşler, doğal bir fenomen olarak cinsellik üzerine hiçbir ahlaki muhakemede bulunmadığımı açıkça gösterir; yaptığım şey, cinselliğin ifade ediliş biçimine bağlı ahlaki değerlendirmesidir.

Psikolojik Bir İlişki Olarak Evlilik[1]

324 Psikolojik bir ilişki olarak görüldüğünde evlilik, oldukça ayrıcinsli bir doğaya sahip, öznel ve nesnel etkenlerin tamamından meydana gelen son derece karmaşık bir yapıdır. Yasal ve toplumsal bir doğanın nesnel etkenlerinin evli çiftler arasındaki psikolojik ilişki üzerinde dikkate değer bir etkisi vardır, ancak burada evliliğin sadece psikolojik olan problemleri ile sınırlı kalmak istediğim için bu etkenleri göz ardı etmeliyim.

325 Bilinçdışı seviyedeki iki kişi arasında psikolojik bir ilişkiden söz edilemeyeceği için ne zaman "psikolojik bir ilişki"den konuşsak kişinin *bilinç seviyesinde* olduğunu varsayarız. Psikolojik bakış açısından, bilinçdışı seviyede kişiler, büsbütün ilişkisiz olurdu. Diğer herhangi bir bakış açısından, örneğin fizyolojik bakış açışından, ilişkili olarak görülebilirler ama kimse ilişkilerine psikolojik diyemezdi. Varsaydığım üzere bu gibi toptan bir bilinçdışı durum olmayacağı halde, yine de dikkate değer derecede kısmi bir bilinçdışı durumun olduğu ve psikolojik ilişkinin bilinçdışı durumun var olduğu derece ile sınırlandığı kabul edilmelidir.

326 Çocukta bilinç, zamanla birleşip bir "kıta" veya kesintisiz bilincin bir toprak kütlesi oluşturacak ayrı adalar

---

[1] [İlk defa, "Die Ehe als psychologische Beziehung" (*Das Ehebuch* içinde, ed. Count Hermann Keyserling, Celle, 1925) adıyla yayınlanmıştır; daha sonra Theresa Duerr tarafından İngilizceye çevrilmiştir (*The Book of Marriage* içinde, New York, 1926); İlk hali, *Seelenprobleme der Gegenwart* (Zürih, 1931) içinde yeniden basılmıştır. Makale, H. G. ve Cary F. Baynes tarafından İngilizceye yeniden çevrilmiştir, (*Contributions to Analytical Psychology* içinde, Londra ve New York, 1928) ve bu versiyon mevcut çeviride bazen başvuru kaynağı olarak kullanılmıştır - EDİTÖRLER]

gibi bilinçdışı psişik yaşamın derinliklerinden yükselir. Yenilikçi zihinsel gelişim, gerçekte, bilincin genişletilmesi anlamına gelir. Kesintisiz bir bilincin yükselişi ile - öncesiyle değil - psikolojik ilişki mümkün hale gelir. Malumunuz üzere bilinç her zaman ben-bilincidir. Kendimin bilincinde olmak için kendimi diğerlerinden ayırt edebiliyor olmalıyım. İlişki, sadece bu ayrımın var olduğu yerlerde gerçekleşebilir. Ama ayrım genel bir yolla yapılabilmesine rağmen psişik hayatın geniş kısımları hala bilinçdışı kaldığı için normalde tamamlanmamıştır. Bilinçdışı içerikler bakımından hiçbir ayrım yapılamadığı gibi, bu arazide hiçbir ilişki kurulamaz; burada hala Benin başkalarıyla ilkel biçimde özdeşleşmesinin asli bilinçdışı durumu hakimdir, başka bir deyişle tam bir ilişki yokluğu hakimdir.

327 Evlenebilir yaştaki genç bir insan, tabii ki bir ben-bilincine sahiptir (genellikle kızlar erkeklere göre daha çok sahiptir) fakat kişi asli bilinçdışı durumunun derinliklerinden henüz ortaya çıktığı için hala gölgede kalan ve bu açıdan psikolojik ilişkinin oluşumunu engelleyen geniş bölgeleri kesin olarak vardır. Bu, pratikte genç adamın (ya da kadının) kendisi ve diğerleri hakkında sadece tamamlanmamış bir anlayışa sahip olabileceği ve bu yüzden de kendisinin ve diğerlerinin güdüleri konusunda hatalı bir şekilde bilgilendiği anlamına gelir: Genellikle eylemlerine sebep olan güdüleri büyük ölçüde bilinçdışıdır. Bilincin var olan içeriğini sürekli abarttığımız ve dorukta olmamız gerekirken aslında çok uzun bir tırmanışın ilk adımında olduğumuzu fark etmemiz büyük ve şaşırtıcı bir keşif olduğu için kişi öznel olarak tabii ki kendinin çok bilinçli ve bilgili olduğunu düşünür. Kişinin aşık olduğunda hissettiği ölümcül zorlanımda öznel olarak görüldüğü gibi bilinçdışı bölgesi ne kadar büyük olursa evlilik de o kadar az özgür seçim meselesi olur. Zorlanım, daha az kabul edilebilir bir formda da olsa kişi aşık olmadığında bile var olabilir.

328 Bilinçdışı güdüler kişisel ve genel bir doğaya aittirler. İlk olarak, ebeveyn etkisinden kaynaklı güdüler vardır.

Genç adamın annesiyle ve genç kızın da babasıyla ilişkisi bu açıdan belirleyici etmendir. Olumlu ya da olumsuz, karı veya koca seçimini bilinçdışı seviyede etkileyen şey, ebeveynlere olan bağın gücüdür. Her iki ebeveynden birine karşı bilinç seviyesinde duyulan sevgi, sevilen eş seçimini kolaylaştırır. Bilinçdışı seviyedeki (kendini bilinç seviyesinde sevgi anlamında ifade etme ihtiyacı olmayan) bir bağ ise bu seçimi zorlaştırır ve karakteristik düzenlemeler dayatır. Bu düzenlemeleri anlamak için öncelikle ebeveynlerle olan bilinçdışı bağın sebebi ve bu bağın bilinç seçimini hangi durumlar altında zorla değiştirdiği ve hatta engellediği bilinmelidir. Genel anlamda ebeveynlerin yaşamış olabilecekleri ama yapay güdüler için kendilerini engelledikleri tüm yaşam, ikame formunda çocuklara geçer. Bu demektir ki çocuklar, ebeveynlerinin yaşamlarında yerine getirilememiş her şeyi ödünlemek için bilinçdışı seviyede güdümlenir. Bu yüzden bu ahlaki fikirli ebeveynlerin "ahlaksız" olarak adlandırılan çocukları vardır ya da sorumsuzca işe yaramaz bir babanın olumlu yönde hastalıklı derecede hırslı bir oğlu vardır vb. En kötü sonuçlar kendilerini yapay olarak bilinçdışı seviyede tutmuş ebeveynlerden gelir. "Tatmin edici" bir evlilik numarasını bozmamak için kendini kasıtlı olarak bilinçdışı seviyede tutan bir annenin vakasını ele alalım. Bu anne kocanın yerini az çok tutması için oğlunu bilinçdışı seviyede kendine bağlayacaktır. Oğlan, eğer doğrudan eşcinselliğe zorlanmadıysa, gerçek doğasının tersi bir yolda seçimini düzenlemeye mecbur kalır. Örneğin, annesinden açık bir şekilde aşağı ve bu nedenle onunla yarışamayacak bir kız ile evlenebilir; ya da acımasız ve baskıcı bir yaradılıştaki, onu belki de annesinden ayırmakta başarılı olacak bir kadına aldanabilir. Eğer içgüdülerin etkisi geçersiz kılınmadıysa eş seçimi bu etkilerden uzak durabilir. Ama er ya da geç bu içgüdüler kendilerini engeller olarak hissettirirler. Türü koruma açısından az çok içgüdüsel bir seçim en iyi olarak düşünülebilir ama tamamen içgüdüsel bir kişilik ile bireysel olarak farklılaşmış bir kişilik arasında sıklıkla olağandışı büyük bir farklılık olduğu için bu içgüdüsel seçim

psikolojik anlamda her zaman hayırlı değildir. Ayrıca bu gibi vakalarda soy, tamamen içgüdüsel bir seçim ile geliştirilebilir ve kuvvetlendirilebilir olmasına rağmen bireysel mutluluk yerini ıstıraba bırakacaktır (Tabii ki "içgüdü" fikri, doğasının büyük bir kısmı bilinmeyen her çeşit organik ve psişik etken için kolektif bir terimden daha fazlası değildir).

329 Eğer birey sadece türün devamı için bir araç olarak görülüyorsa o halde eş seçiminde tamamen içgüdüsel bir seçim en iyisi olur. Ama bu gibi bir seçimin temelleri bilinçdışı olduğu için sadece bir çeşit kişisel olmayan bağlantı bunların üzerine kurulabilir; ilkel insanlar arasında gözlemlenebilen mükemmellik gibi. Eğer burada bir "ilişki"den bahsedebilirsek bu ilişki en iyi ihtimalle demek istediğimiz şeyin soluk bir yansıması, şüphesiz kişisel olmayan bir durum, tamamen geleneksel adetler ve önyargılar ile düzenlenmiş, geleneksel evliliklerin prototipi olur.

330 Akıl veya mantık veya ebeveynlerin sözüm ona gönülden ilgisi evliliği düzenlemez, ve çocukların saf içgüdülerinin etkisi yanlış eğitim ya da birikmiş ve ihmal edilmiş ebeveyn karmaşaları tarafından bozulamaz, evlilik seçimi normal olarak içgüdünün bilinçdışı güdülerini takip edecektir. Bilinçdışı durum, ayrım-yapmama ya da bilinçdışı özdeşleşme ile sonuçlanır. Bunun uygulanabilir sonucu ise şudur; bir kişi diğer bir kişide kendininkine benzer bir psikolojik yapı olduğunu varsayar. Görünüşte aynı amaçlarla paylaşılan bir deneyim olarak normal cinsel yaşam, bunun ötesinde bir olma ve özdeş olma duygularını güçlendirir. Bu durum, tam bir ahenk olarak tanımlanır ve büyük mutluluk ("tek yürek ve tek ruh") olarak övülür – bu övgü sebepsizdir çünkü asli bilinçdışı seviyede bir olma durumuna dönüş çocukluğa dönmek gibidir. Tüm sevgililerin çocuksu jestleri de bundan dolayıdır. Hatta bu, ana rahmine, henüz bilinçdışı olan yaratıcılığın bereketli derinliklerine geri dönüştür. Bu, gerçekte özgün ve tartışmasız Tanrısal bir deneyimdir ve bu deneyimin deneyüstü gücü, bireysel olan her şeyi yok eder ve bitirir; yaşama gerçekten katılmadır,

kaderin kişilerüstü kudretidir. Bireyin kendine hakim olma iradesi parçalanır: kadın anne olur, erkek de baba ve böylelikle her ikisi de özgürlüklerini kaptırır ve yaşam dürtüsünün enstrümanı haline gelirler.

331 Burada ilişki biyolojik içgüdüsel hedefin - türlerin korunumu - sınırları içinde kalır. Bu hedefin kolektif doğasından dolayı karı koca arasındaki psikolojik bağ da esasen kolektif olacaktır, psikolojik anlamda ise bireysel bir ilişki olarak düşünülemeyecektir. Biz bundan sadece bilinçdışı güdülerin doğası fark edilip asli özdeşlik bozulduğunda bahsedebiliriz. Bir evlilik bireysel bir ilişkiye doğru hiçbir zaman kolayca ve kriz olmadan gelişmez ya da nadiren gelişir. Bilinç, acı olmadan doğmaz.

331 Bilincin farkına varılmasına öncülük eden birçok yol vardır ama bu yollar belirli kanunları takip ederler. Genellikle yaşamın ikinci yarısının başlamasıyla değişim başlar. Yaşamın orta dönemi muazzam bir psikolojik öneme sahiptir. Çocuk, psikolojik yaşamına dar sınırlar dahilinde, sihirli anne ve aile çemberi içinde başlar. İlerici olgunlaşma ile ufkunu ve kendi etki alanını genişletir; umutları ve niyetleri, kişisel gücünü ve sahip olduklarını genişletmeye yönlendirilir; arzu devamlı genişleyerek dünyaya erişir; bireyin iradesi, bilinçdışı güdüler tarafından takip edilen doğal hedeflerle daha da özdeş hale gelir. Böylece adam hayatını şeylerde canlandırır, ta ki sonunda bu şeyler yaşamaya ve çoğalmaya başlayana kadar; ve belli belirsiz bir şekilde bu adam o şeyler tarafından kaplanır. Annelerini, çocukları ele geçirir, erkekleri de kendi eserleri. Aslında sadece çalışma ve büyük çabayla meydana getirilen şey artık kontrolden çıkmış demektir. Bu ilk başta tutkudur, sonra görev olur ve son olarak tahammül edilemez bir sorumluluk, yaşamda yaratıcısının sırtından geçinen bir vampir olur. Bir adam kendini hala bütün gücü ve bütün iradesi ile işine veriyorsa orta yaş en büyük genişleme anıdır. Fakat tam bu anda gün batar ve yaşamın ikinci yarısı başlar. Tutku şimdi yüzünü değiştirir ve göreve çağırılır; "İstiyorum" engellenemez bir

"Yapmalıyım"a dönüşür ve başta sürpriz ve keşifleri getiren yoldaki dönüşümler gelenek tarafından durgunlaştırılır. Şarap mayalanmıştır, durulmaya ve berraklaşmaya başlar. Tutucu eğilimler, eğer hepsi iyi giderse gelişir; ileri bakmak yerine kişi birçok kere istemsizce geriye bakar ve yaşamı o ana kadar nasıl değişmiş görmek için durum değerlendirmesi yapmaya başlar. Gerçek güdüler aranır ve gerçek keşifler yapılır. Kendini ve kaderi incelemesi, ona kendi özelliklerini fark etme olanağını sağlar. Ama bu içgörüler kolay elde edilmez; sadece en şiddetli şoklarla kazanılırlar.

331 Yaşamın ikinci yarısındaki amaçlar birinci yarısındaki amaçlardan farklı olduğu için gençlik tutumunda çok fazla oyalanmak iradede bölünmeye sebep olur. Bilinç hala kendi eylemsizliğine itaat ederek hızla ilerler ama bilinçdışı geride kalır çünkü daha çok yayılma için ihtiyaç duyulan güç ve içsel niyet baltalanmıştır. Kişinin kendisiyle bu uyumsuzluğu memnuniyetsizliğe yol açar ve kişi şeylerin gerçek durumunun bilincinde olmadığı için genellikle bunun sebeplerini eşine yansıtır. Böylece bilinç farkındalığına gerekli giriş olan ciddi bir atmosfer gelişir. Genellikle bu durum her iki partner için de eş zamanlı başlamaz. En iyi evliliklerde bile bireysel farklılıklar her iki eşin de zihin durumu tam anlamıyla özdeş olacak kadar silinemez. Vakaların çoğunda eşlerden biri diğerine göre evliliğe çok daha hızlı uyum gösterir. Temelde ebeveynleriyle olumlu bir ilişki kurmuş biri eşine uyum sağlamada çok az zorluk duyar ya da hiç duymaz iken diğeri ebeveynle kurduğu derin bir bilinçdışı bağ tarafından engelleniyor olabilir. Bu yüzden tam bir uyumu daha sonra başaracaktır ve bu uyum büyük zorluklarla kazanıldığı için daha sağlam bile olabilir.

331f Manevi gelişimin gidişatındaki ve derecelerindeki bu farklılıklar kendini kritik zamanlarda gösteren tipik bir zorluğun temel sebepleridir. Bir kişiliğin "manevi gelişiminin derecesi"ne gelince, özellikle zengin ya da yüce bir doğa imasında bulunmak istemem. Bu hiçbir zaman olmaz. Yani aslında zihindeki ya da doğadaki belirli bir karmaşayı

basit bir küpe karşı birçok yüzlü değerli bir taş ile karşılaştırabiliriz. Kalıtsal özellikler ile yüklü, çok yönlü ve aslında sorunlu, uzlaşması bazen çok zor olan insanlar vardır. Bu gibi insanlara uyum ya da bu insanların daha basit kişiliklere uyumu her zaman bir problemdir. Belirli bir ayrışma eğilimleri olan bu insanlar, genellikle uzlaşılmaz özelliklerini kayda değer periyodlara bölecek yeteneğe sahiptirler, bu yüzden olduklarından daha basit gibi geçinirler ya da çok yönlülükleri, çok değişkenlikleri onlara kendilerine has bir cazibe katar. Bu kişilerin eşleri kendilerini kolaylıkla öyle bir dolambaçlı doğanın içinde kaybedebilirler ki, bu doğanın içinde kişisel çıkarlarının bazen çok hoş olmayan yollarla tamamen emileceği mümkün tecrübe bolluğu bulurlar, çünkü bu kişilerin tek işi tüm iniş çıkışlarıyla eşinin karakterini izlemektir. Her zaman daha basit olan kişiliği çevreleyen birçok deneyim vardır -eğer basit kişilik bu deneyimler tarafından tamamen çiğnenmediyse şayet- erkek, daha karmaşık olan eşinin içinde tüketilir ve çıkış yolunu göremez. Bir kadın için manevi olarak kocasında tamamen kapsanmak ve koca için de duygusal olarak karısında tamamen kapsanmak neredeyse düzenli bir hadisedir. Bu, "kapsanan" ve "kapsayan" problemi olarak tanımlanabilir.

332 Kapsanan kişi kendini tamamen evliliğinin sınırları içinde yaşıyormuş gibi hisseder; evli olduğu eşine karşı tutumu bir bütündür; evliliğin dışında gerekli hiçbir zorunluluk ve bağlayıcı bir ilgi yoktur. Bu farklı ideal ortaklığın hoş olmayan tarafı ise hiçbir zaman tümüyle görülemeyen ve bu yüzden de büsbütün inandırıcı ve güvenilir olmayan bir kişiliğe olan rahatsız edici bağımlılıktır. Buradaki büyük avantaj ise kendi bütünlüğünde yatar ve bu da psişik ekonomide küçük görülmeyecek bir etkendir.

333 Diğer bir yandan, ayrışma eğilimiyle uyum içinde kendini kapsananın bölünmemiş sevgisi ile bütünleştirme ihtiyacına sahip kapsayan kişi, daha basit olan kişiliği yüzünden kendisi için doğal olarak çok zor olan bu çabada oldukça geride kalır. Diğer kişide, kendi yönlerini tamamla-

yacak ve bu yönlerine karşılık gelecek tüm ince tarafları ve karmaşıklıkları ararken o kişinin basitliğini huylandırır. Normal durumlarda basitlik her zaman karmaşıklığa karşı avantajlı olduğu için çok yakında gizli ve çetrefilli tepkileri daha basit bir doğada harekete geçirme çabalarını bırakmak zorunda kalacaktır. Ve çok geçmeden eşi –daha basit doğasıyla uyum içinde, adamdan uyumlu basit cevaplar bekleyen kadın[1]- durmadan ısrar ettiği basit cevaplar ile adamın karmaşıklıklarını kümeleyerek, o adama yapılacak birçok şey verecektir. Adam basitliğe razı gelmeden önce isteksizce kendi içine kapanmalıdır. Bilinç sürecinin kendisi gibi herhangi bir zihinsel çaba, her zaman basit olanı tercih eden sıradan bir adam için, gerçekte vuku bulmayacak bile olsa büyük bir zorlamadır. Ve bu en azından yarı gerçekliği temsil ettiğinde o zaman o adam için her şey biter. Daha basit bir doğa daha karmaşık olana, ona yeterince alan vermeyen çok küçük bir mahal gibi tesir eder. Diğer bir yandan karmaşık doğa daha basit olana daha çok boş alanla daha çok mahal verir ki böylece kadın gerçekten nereye ait olduğunu asla bilmez. Doğal olarak bu da şu noktaya varır; daha karmaşık olan daha basit olanı kapsar. Daha karmaşık olan basit olanda emilemez ama onun içinde kapsanmadan onu kuşatabilir. Yine de daha karmaşık olan belki de diğerinden daha çok kapsanma ihtiyacında olabileceği için kendini evliliğin dışında hisseder ve bu nedenle her zaman problemli olan rolü oynar. Kapsanan kişi ne kadar çok yapışırsa, kapsayan kişi o kadar çok ilişkinin dışında bırakılmış hisseder. Kapsanan kişi yapışkanlığıyla ilişkiye doğru iter ve ne kadar çok iterse kapsayan kişi o kadar az cevap verebilir. Bu yüzden adam dışardan kolaçan etme eğilimi gösterir, şüphesiz başlangıçta bu bilinçdışı seviyededir, ama orta yaşın başlamasıyla birlikte ayrışmacı doğasından dolayı

[1] [Bu ve devamındaki paragrafları çevirirken açık olsun diye kapsayanı erkek, kapsananı da kadın varsaydım. Bu varsayım tamamen İngilizce gramerdeki mecburiyet nedeniyledir ve bu Almanca metinde belirtilmemiştir. Tabi ki bu tersine çevrilebilir bir durumdur. – ÇEVİRMEN]

onun için özellikle gerekli olan o birlik ve bölünmezliğin daha ısrarlı bir özlemi uyanır içinde. Bu noktada gidişat çatışmayı karar noktasına getirme eğilimindedir. Adam tamamlanma, her zaman eksik olan memnuniyet ve bölünmezlik aradığı gerçeğinin bilincine varır. Kapsanan kişi için bu sadece her zaman acıyla hissettiği güvensizliğin bir onayıdır; görünürde ona ait olan mahallerde diğerinin, istenmeyen misafirlerin ikamet ettiğini keşfeder. Güvenlik umudu ortadan kaybolur ve eğer eşini umutsuz ve şiddetli çabalarla anlaşmaya zorlama konusunda, ve bir olma özleminin çocuksu ve hastalıklı bir fanteziden başka bir şey olmadığını zorla itiraf etme konusunda başarılı olamazsa bu hayal kırıklığı onu kendi içine sürükler. Eğer bu taktikler başarılı olmazsa, kadının başarısızlığının kabulü kendisini, diğerinde umutsuzca aradığı güvenliğin kendinde bulunduğunu fark etmesine zorlayarak ona iyi gelebilir. Bu şekilde kadın kendini bulur ve kapsayanın boş yere arandığı tüm karmaşıklıkları kendi basit doğasında keşfeder.

334 Kapsayıcı, "sadakatsizlik" demeyi alışkanlık haline getirdiğimiz şeyin karşısında parçalanmadan, bir olma özleminin içsel bakımdan meşruiyetine inanmaya devam eder ise bir süreliğine öz bölünmeye tahammül etmek zorunda kalacaktır. Bir ayrışma, bölünmeyle değil, daha çok çözünme ile iyileşir. Bir olma için gayret eden tüm güçler, kendi-olmaya dair bütün sağlıklı arzular, çözünmeye karşı direnecek ve bu yolla, daha önce hep kendi dışında aradığı bütünleşmenin içsel bir olasılığı olduğunun bilincine varacaktır. Sonra ödülünü bölünmemiş bir özde bulacaktır.

335 Bu, yaşamın ortalarında sıklıkla yaşanan bir şeydir ve bu vesileyle olağanüstü insan doğamız yaşamın ilk yarısından ikincisine öncülük eden bu geçişi güçlendirir. Bu, insanın sadece içgüdüsel doğanın bir aracı olduğu durumdan kendisi olduğu duruma geçtiği bir başkalaşımdır: Doğanın kültüre, içgüdünün ruha dönüşümüdür.

336 Kişi bu gerekli gelişimi ahlaki şiddet hareketleriyle sekteye uğratmamak için dikkat etmeli çünkü yarılarak ya

da içgüdüleri bastırarak manevi bir tutum yaratmak için yapılan herhangi bir teşebbüs sahteciliktir. Hiçbir şey kaçamak şehvet düşkünü bir maneviyattan daha tiksindirici değildir; bu tıpkı kaba kösnüllük kadar ahlaksızcadır. Ama geçiş süreci uzun zaman alır ve insanların büyük çoğunluğu ilk aşamalarda takılı kalır. Keşke ilkel insanlar gibi bilinçdışını evliliğin sebep olduğu bu tüm psikolojik gelişim ile ilgilenmesi için bırakabilseydik o zaman bu geçişler daha tam bir şekilde ve çok fazla anlaşmazlık olmadan sonuçlandırılabilirdi. Bu yüzden sıklıkla sözüm ona "ilkel insanlar" arasında sanki bozulmamış bir kaderin tam olgunlaşan ürünleriymiş gibi anında saygı uyandıran manevi kişiliklere rastlanabilir. Burada kişisel deneyimlerimle konuşuyorum. Ama bugünün Avrupalıları arasında ahlaki şiddet hareketleri tarafından bozulmamış insanlar bulunabilir mi? Hala hem çileciliğe ve hem de zıddına inanacak kadar barbarız. Ama tarihin tekeri geri döndürülemez; yapacağımız tek şey, içimizdeki ilkel paganın gerçekten istediği gibi kaderimizi rahatsız etmeden sonuna kadar yaşamamıza fırsat verecek bir tutuma ulaşmaya çabalamaktır. Sadece bu durumda, maneviyatı kösnüllüğe kösnüllüğü de maneviyata doğru çarpıtmadığımızdan emin olabiliriz çünkü ikisi de birbirinin üzerinden var olduğu için ikisi de yaşamalıdır.

337 Yukarda kısaca bahsettiğim geçiş, psikolojik evlilik ilişkisinin en temel esaslarındandır. Doğanın amaçlarına hizmet eden ve orta yaşın özelliklerine sahip geçişlere sebep olan yanılsamalar hakkında daha çok şey söylenebilirdi. Yaşamın ilk yarısında - uyum başarılı ise şayet- evliliği nitelendiren özel ahenk, kritik dönemin belirginleştirdiği üzere büyük ölçüde belirli arketipsel imgelerin yansıtılmasına dayalıdır.

338 Her erkek kendi içinde ebedi bir kadın imgesi taşır, şu ya da bu kadının imgesi değil ama kesinlikle feminen bir imge. Bu imge temelde bilinçdışı düzeydedir, erkeğin yaşayan organik sistemine kazınmış, başlangıçtan beri var olan kökenin kalıtsal bir etmenidir, kadının atalardan kalma tüm

deneyimlerinin bir mührü ya da "arketipi"dir, sanki kadınlar tarafından bu zamana kadar yapılmış tüm etkilerin bir birikimi gibidir - kısaca psişik uyumun kalıtsal sistemidir. Kadınlar hiç var olmasaydı bile herhangi bir zamanda bu bilinçdışı imgeden bir kadının fiziksel olarak nasıl oluşturulabileceği çıkarımını yapmak hala mümkün olurdu. Aynı şey kadın için de geçerli: O da doğuştan gelen bir erkek imgesine sahip. Aslında, deneyimlerimizden biliyoruz ki bunu *erkek* imgesi, erkek vakalarında ise *kadın* imgesi olarak tanımlamak daha doğru olurdu. Bu imge bilinçdışı olduğu için sevilen kişiye her zaman bilinçdışı seviyede yöneltilir, ve tutkulu çekicilik ya da isteksizliğin temel sebeplerinden biri olur. Bu imgeye ben "anima" adı verdim ve *Habet mulier animam?* [*Kadının animası var mıdır?*] skolastik sorusunu özellikle ilginç buluyorum çünkü bana göre şüpheyi gerekçelendiren zekice sorulmuş bir soru. Kadında anima, ruh yoktur ama *animus* vardır. Anima erotik, duygusal bir karaktere sahiptir ama animus rasyonelleştiren bir karaktere sahiptir. Bu yüzden erkeklerin feminen erotizm ve özellikle kadınların duygusal yaşamı hakkında söyledikleri şeylerin çoğu kendi anima-yansıtmalarından kaynaklanır ve bu yüzden saptırılır. Diğer bir yandan, kadınların erkekler hakkındaki hayret verici varsayımları ve fantezileri de mantıksız argümanları ve yanlış açıklamaları üreten animusun etkinliklerinden gelir.

339 Anima ve animusun ikisi de olağanüstü bir çokyönlülük ile karakterize edilir. Bir evlilikte, kapsayan kişiye bu imgeyi yansıtan, her zaman kapsanan kişidir, kapsanan kişi ise partnerine bilinçdışı imgesinin sadece bir kısmını yansıtabilir. Bu partner ne kadar çok birleşik ve basit olursa tam yansıtma o kadar az olur. Bu son derece etkileyici imge havada asılıymış gibi sanki yaşayan bir insan tarafından doldurulmayı bekler. Anima-yansıtmalarını cezbetmek için doğa tarafından yaratılmış gibi görünen belirli kadın çeşitleri vardır; aslında birisi çıkıp tam anlamıyla bir "anima çeşidi"nden bahsedebilir. Sözüm ona "anlaşılmaz" karakter, onlara ait donanımların vazgeçilmez bir parçasıdır, ayrıca

bir muğlaklık, şaşırtıcı bir belirsizlik, hiçbir şey sunmayan müphem bir bulanıklık değil ama Mona Lisa'nın konuşan sessizliği gibi vaat dolu bir sonsuzluk da bu parçalardandır. Bu çeşitte bir kadın; hem yaşlı hem gençtir, hem anne hem kızdır, kuşkulu bir bekaretten, masumiyetten fazlasıdır ve yine de erkekler için oldukça uzlaştırıcı, naif bir kurnazlıkla donatılmıştır[1]. Gerçek zihinsel güçteki her erkek bir animus olamaz, çünkü animus, iyi fikirlerin değil iyi kelimelerin – ki bu kelimeler, hatırı sayılır kısmı henüz dile gelmemiş anlamlarla dolu gibi görünürler- efendisi olmalıdır. Ayrıca o erkek, "yanlış anlaşılan" sınıfa ait olmalı ya da çevresiyle bir şekilde arası açık olmalı ki fedakarlık fikri kendini çaktırmadan kabul ettirebilsin. Bunun ötesinde oldukça şüphe uyandıran bir kahraman, olasılıklarla dolu bir adam olmalıdır ki bu, animus-yansıtmasının, "ortalama zekalı[2]" bir erkeğin sıkıcı esprilerini algılayabilir olmasından çok önce gerçek bir kahraman ortaya çıkarmadığı anlamına gelmez.

340 Kadınlar kadar erkekler için de, "kapsayan kişi" olduklarından dolayı, bu imgeyi doldurmak, sonuçlar üreten bir deneyimdir çünkü kişinin mütekabil bir farklılık tarafından cevaplandırılan karmaşalarını bulma olasılığını içerir. Kişinin kendini benimsenmiş ve kapsanmış hissettiği geniş dehlizlerin açıldığı görülür. "Görülür"ü tedbirli söylüyorum çünkü deneyim iki-yüzlü olabilir. Tıpkı bir kadının animus-yansıtmasının topluluk tarafından tanınmayan saygın bir adama dadanması ve aslında ona, kendi gemisinin kaptanı olabilmesi için manevi destek vermesi gibi, bir adam da kendi anima-yansıtmasıyla kendine bir *femme inspiratrice* [ilham verici kadın] yaratabilir. Ama genelde yıkıcı sonuçlarla bir kuruntu üretir, inancı yeterince güçlü olmadığı için bu

---

[1] H. Rider Haggard'ın *Ayişe* (Londra, 1887) ve Pierre Benoit'nın *Atlantida* (Paris, 1920) isimli eserlerinde bu tipin mükemmel tanımları mevcuttur.

[2] Animusun kabul edilebilir açıklamaları, Marie Hay'ın *The Evil Vineyard* (New York, 1923), Elinor Wylie'nin *Jennifer Lorn* (New York, 1923) ve Selam Lagerlöf'ün *Gösta Berlings Saga* (1891) isimli eserlerinde bulunabilir.

bir başarısızlık olur. Kötümserlere bu ilkel psişik imgelerin olağanüstü bir olumlu değere sahip olduğunu söylerdim ama göz kamaştıran fantezilere ve en saçma sapmalara karşı iyimserleri uyarmalıyım.

341 Bu yansıtma her ne olursa olsun bireysel ve bilinç seviyesinde bir ilişki olarak düşünülmemeli. İlk aşamalarında, biyolojik olanlar dışındaki bilinçdışı güdülere dayalı zorlanımlı bir bağımlılık yarattığı için bu yansıtma bundan çok uzaktır. Rider Haggard'ın *Ayişe*'si anima-yansıtmasında yatan fikirlerin meraklı dünyasına dair bazı belirtileri bize verir. Bunlar esas itibarıyla manevi içeriklerdir; sıklıkla erotik kılıktadırlar, ve arketipler içeren ve bütünlüğü kolektif bilinçdışını teşkil eden ilkel mitolojik bir zihniyetin gözle görülen parçalarıdırlar. Dolayısıyla böyle bir ilişki aslında bireysel değil kolektiftir. (*Atlantida* içindeki detaylarda bile *Ayişe*'ye benzer bir fantezi figürünü yaratan Benoit, Riger Haggard'dan intihal yaptığını inkar eder.)

342 Eğer bu gibi bir yansıtma evli çiftlerden birine yapışırsa kolektif manevi bir ilişki kolektif biyolojik ilişkiyle çatışır ve kapsayan kişide yukarıda anlattığım bölünme ya da çözünmeye sebep olur. Eğer erkek sıkıntıdan kurtulmayı becerebilirse bu büyük çatışma sayesinde kendini bulur. O halde yansıtma, kendi içinde tehlikeli olduğu halde, kolektif bir ilişkiden bireysel olana geçişte kişiye yardım etmiş olacaktır. Bu, evliliğin getirdiği ilişkinin tam bilinç seviyesinde farkına varılması anlamına gelir. Bu makalenin amacı evlilik psikolojisinin tartışılması olduğu için yansıtmanın psikolojisi bizi burada ilgilendirmez. Ondan bir olgu olarak bahsetmek yetecektir.

343 Yanlış anlaşılma riskine rağmen kritik geçişlerinin doğasından bahsetmeden psikolojik evlilik ilişkisi ile başa çıkmak oldukça zordur. İyi bilindiği gibi bir kişi kendi deneyimlemediği şeyden psikolojik olarak hiçbir şey anlayamaz. Bu, kişinin kendi yargısının tek doğru ve yeterli yargı olduğuna inanmasına engel değildir. Bu endişelendirici gerçek, bilincin anlık içeriğinin gerekli olarak aşırı değerle-

mesinden ileri gelir, çünkü bu dikkat yoğunluğu olmadan kimse bilinçli olamaz. Böylece yaşamın her dönemi kendi psikolojik gerçekliğine sahip olur, bunun aynısı psikolojik gelişimin her aşaması için geçerlidir. Sadece belirli kişilerin ulaştığı evreler de vardır; bunun sebebi ise ırk, aile, eğitim, yetenek veya tutkudur. Doğa aristokrattır. Genel geçer kanunlar var olmasına rağmen normal insan bir kurgudur. Psişik yaşam en alt aşamalarda kolaylıkla durdurulabilecek bir gelişimdir, öyle bir yaşam ki her insan, sınırlarına erişebildiği seviyeye çıkmasına ya da düşmesine göre sanki belirli bir çekim gücüne sahiptir. Kişinin görüşleri ve inançları da buna göre şekillenir. Dolayısıyla biyolojik amaç doğrultusunda pek çok evliliğin ruhsal ya da ahlaki sağlığa hasar vermeden daha üstün psikolojik sınırlara ulaşabilmesi şaşırtıcı değildir. Görece daha az sayıda insan kendileriyle derin bir uyumsuzluğa düşer. Dışardan büyük bir baskının olduğu yerde, çatışma, büsbütün bir enerji eksikliği için daha çarpıcı gerilimler oluşturmada yetersiz kalır. Buna rağmen, toplumsal güvenliğe oranla psikolojik güvensizlik artar; bu, başta bilinçdışı olarak, nevrozlara sebep olur, daha sonra bilinç seviyesinde, beraberinde ayrılmalar, anlaşmazlıklar, boşanmalar ve evlilik ile ilgili diğer bozuklukları getirir. Daha yüksek aşamalarda, eleştirel muhakemenin durma noktasına geldiği dini alanlara dokunarak psikolojik gelişimin yeni olasılıkları fark edilir.

344 İlerleme, bir sonraki gelişim aşamasında ne olacağından tamamen bilinçdışı şekilde habersiz olarak bu aşamaların herhangi birinde kalıcı olarak durdurulabilir. Genellikle bir sonraki aşamaya geçiş şiddetli ön yargılar ve batıl korkular tarafından engellenir. Bu yine de en kullanışlı amaca hizmet eder çünkü kazara kendisi için çok yüksek seviyede bir yaşam için zorlanan bir adam, bir budalaya ve bir tehdide dönüşür.

345 Doğa sadece aristokrat değildir, aynı zamanda ezoteriktir. Yine de anlayış sahibi hiçbir insan bildiklerini sır olarak saklamaya ikna edilemeyecektir, çünkü psişik gelişi-

me dair sırrın asla ifşa edilemeyeceğini çok iyi bilir, bunun nedeni de gelişimin basitçe bireysel bir yetenek sorunu olmasıdır.

II. KISIM

Anne Arketipinin Psikolojik Yönleri

[İlk defa, "Die psychologischen Aspekte des Mutterarchetypus" (*Eranos-Jahrbuch* içinde, Rhein–Verlag, Zürih, 1939) adıyla yayınlanmıştır. Gözden geçirilmiş versiyonu *Von den Wurzeln des Bewusstseins* (Zürih, 1954) içerisinde yayınlandı. Mevcut İngilizce çeviri bu versiyondan yapılmıştır ancak 1939 versiyonunun Cary F. Baynes ve Ximena de Angulo tarafından yapılan ve *Spring*'de (New York, 1943) yayınlanan çeviri de dikkate alınmıştır – EDİTÖRLER]

1. Arketip Kavramı Üzerine

148 Büyük Ana kavramı karşılaştırmalı dinler tarihi alanına ait bir kavramdır ve pek çok türdeki ana tanrıça tipini ele alır. Bu kavram, psikoloji ile doğrudan ilgili değildir çünkü Büyük Ana imgesinin bu biçimiyle pratikte nadiren ve özel koşullar dahilinde karşılaşılır. Simge açık şekilde *anne arketipi*nin bir türevidir. Ancak Büyük Ana imgesinin arka planına psikoloji penceresinden bakarsak daha kapsayıcı olan anne arketipini tartışmanın temeline oturtmak zorundayız. Arketip *kavramı*nı şu an için geniş ölçekte tartışmak çok da gerekli olmamakla birlikte bazı temel kısımlar üzerinde durmak yerinde olacaktır.

149 Eski çağlarda bazı karşıt fikirlere ve Aristoteles etkisine rağmen Platon'un İdea kavramını tüm fenomenlere üst ve öncü olarak anlamak zor değildi. Modern bir terim olmadığı anlaşılan "arketip" kavramı Aziz Augustine döneminden önce de kullanılmıştı ve Platoncu yaklaşım içerisinde "idea" ile eşanlamlıydı. Muhtemelen III. yüzyıl dolaylarında *Corpus Hermeticum* Tanrıyı τὸ ἀρχέτυπον φῶς yani "arketip ışık" biçiminde tanımlarken onun tüm ışıklara veya "ışık" fenomenine üst ve öncü olma niteliği taşıyan bir prototip olduğu düşüncesini ortaya koymaktadır. Ben bir filozof olsaydım bu Platoncu çizgide kalmaya devam eder ve şunu söylerdim: "Göklerin ötesinde bir yerde" genel anlamda "annelik"in de mevcut olduğu tüm fenomenler içerisinde öncü ve üstün nitelikli prototip ve ilkel bir anne-imgesi vardır. Fakat ben filozof değil bir deneyciyim. Düşünsel problemlere olan kişisel tutumumu ve yaklaşımımı evrensellik açısından geçerli göremiyorum. Görünürde bu, sadece kendi eğilim ve tutumlarının evrensel olduğunu düşünen filozofun kabul edebileceği bir varsayımdır. Bir deneyci olarak düşüncelerin sadece *nomina* değil gerçek

varlıklar biçiminde de algılanması ile ilgili bir kanının var olduğuna dikkat çekmek zorundayım. İki yüz yıldan beri düşüncelerin *nomina*dan farklı bir şey olabilecekleri varsayımının popüler olmadığı ve hatta anlaşılmaz olduğu bir çağda yaşadığımız görülüyor. Platon gibi düşünen bir kişi, doğrulanamayan iman ve batıl inanç alanına hapsedilen ya da cömertçe şaire terk edilen İdeanın özünü, "gökler-üstü" diğer bir deyişle metafizik biçimiyle algılama anakronizminin bedelini ödemek zorundadır. Üstelik genellemelerle ilgili yüz yıldır süregelen uyuşmazlık sonunda, nominalist bakış açısı gerçeklik üzerinde baskın gelmiş ve İdea sade bir *flatus vocis* [uçan söz] içerisinde buharlaşmıştır. Bu değişim – aynı zamanda neden olduğu –deneyciliğin çarpıcı yükselişini beraberinde getirmiştir. Bunun avantajları düşünsel alanda oldukça belirgindi. Bu andan sonra İdea artık *a priori* değil, ikincildi ve türetilmişti. Doğal olarak yeni nominalizm mizaçla ilintili, belirli ve sınırlı bir teze dayalı olmasına rağmen çok geçmeden kendisi için evrensel geçerlilik iddiasında bulundu. Bu tez şu şekildedir: dışardan gelen ve kanıtlanabilir her şey geçerlidir. İdeal olan deneyle doğrulamaktır. Antitez ise şöyledir; içerden gelen ve kanıtlanabilir olmayan her şey geçerlidir. Bu durumdaki çaresizlik açıktır. Aristotelesçi akılcılık ile beraber maddeyle ilgilenen Yunan doğa felsefesi, Platon üzerinde gecikmiş fakat ezici bir zafere ulaşmıştı.

150 Yine de her zafer gelecekteki yenilginin çekirdeğini içerir. Günümüzde tutum değişikliğinin belirtileri hızlı bir şekilde artmaktadır. Önemle söylenmelidir ki eski dünyanın metafiziğini her diriltme girişimini daha embriyodayken yok eden bir başka doktrin de Kant'ın kategorileridir, bununla beraber bu doktrin Platoncu ruhun yeniden doğmasına da yol açmıştır. İnsan aklını aşan metafiziğin olamayacağı ne kadar doğru ise, halihazırda kavranmamış ve idrak kabiliyetinin *a priori* yapısıyla sınırlanmamış deney bilgisinin olamayacağı da en az onun kadar doğrudur. *Saf Aklın Eleştirisi* hakimiyetinde geçen yüz elli yıl boyunca düşünme, anlama ve akıl yürütmenin sadece sonsuz mantık kuralına

tabi bağımsız faaliyetler olarak görülemeyeceği, ancak bunların kişilikle eşgüdümlü ve kişiliğe bağlı *psişik işlevler* oldukları genel kanısı gelişti. Artık şu ya da bu şeyin görülmesi, duyulması, tutulması, tartılması, sayılması, düşünülmesi ve mantıklı bulunmasını sorgulamıyoruz. Bunun yerine "*Kim* gördü, duydu ya da düşündü?" diyoruz. Minimal süreçlerin gözleminde ve ölçümündeki "kişisel önyargı" ile başlayan bu eleştirel tutum, öncesi olmayan deneysel psikolojinin oluşumuna kadar uzanır. Bugün, psikolojik önermelerin, tüm bilgi alanlarında malzeme seçimi, araştırma metodu, sonuçların doğası, hipotez ve teorilerin izahatı üzerinde kesin bir etki yarattığına inanmış bulunuyoruz. Hatta Kant'ın kişiliğinin *Saf Aklın Eleştiri*'sinde kesin bir koşullanma faktörü olduğuna inanıyoruz. Sadece filozofların değil kendimizin de felsefe alanındaki tercihleri ve "en iyi" hakikatlerimiz olarak ifade ettiklerimiz; tehlikeli bir özelliği olmasa bile, kişisel bir önermenin kabulünden etkilenmektedir. Haykırıyoruz; tüm yaratıcı özgürlüğümüz elimizden alınıyor! Yani? Bir insanın sadece kendi olduğu şeyi düşünmesi, konuşması ya da davranması mümkün olabilir mi?

151 Ayrıca abartıp denetimsiz bir "psikolojizm"e kurban gitmemek koşuluyla burada eleştiri bana kaçınılmaz görünmektedir. Bu eleştiri, modern psikolojinin özü, temeli ve metodunu oluşturur. İnsan etkinliklerinde *a priori* yani doğuştan gelen ve psişenin bilinçöncesi ve bilinçdışı bireysel yapısına ait bir faktör *vardır*. Bilinçöncesi psişe – örneğin yeni doğan bir bebek – uygun koşullar altında pratikte her şeyin yerleştirilebildiği boş bir kase değildir. Aksine son derece karmaşık, ve doğrudan göremediğimizden dolayı bize belirsiz görünen net bir bireysel olguyu tarif eder. Fakat psişik yaşamın ilk görülebilir belirtilerinin ortaya çıkmaya başladığı anda, bu belirtilerin bireysel karakterini yani arkasındaki özgün kişiliği fark etmemek için kör olmak gerekir. Tüm bu detayların sadece belirdikleri anda var olduklarına inanmak mümkün değildir. Ebeveynde marazi yatkınlık olduğu durumlarda irsiyet plazması yoluyla kalıtsal aktarım olduğu sonucuna varırız; bu, epilepsi hastası bir

annenin çocuğundaki epilepsiyi açıklanamayan mutasyon olarak görmek anlamına gelmez. Ayrıca tüm nesiller boyunca geriye doğru izlenebilir yetenek ve kabiliyetleri de kalıtımla açıklarız. Ebeveynlerini asla görmeyen hayvanlarda ebeveynleri tarafından öğretilmesi mümkün olmayan karmaşık içgüdüsel eylemlerin yeniden ortaya çıkmasını da aynı şekilde açıklıyoruz.

152 Günümüzde, konu doğal yatkınlık olunca, insanlar ve tüm diğer canlılar arasında köklü bir farkın olmadığı hipotezinden başlamak zorundayız. Her hayvan gibi insan da kendi türüne uygunluk gösteren ve yakından incelendiğinde aile geçmişine kadar izlenebilir nitelikleri açığa vuran önden biçimlenmiş bir psişeye sahiptir. Bu kuralın dışında kalabilecek belirli insan etkinliklerinin ya da işlevlerinin olduğunu varsaymak için en ufak bir gerekçeye sahip değiliz. Hayvanlardaki içgüdüsel eylemleri mümkün kılan bu yatkınlıklar ve eğilimlerin ne olduğu ile ilgili net bir fikir ortaya koyamıyoruz. Bu, tıpkı bir çocuğun insani davranışı içerisinde hareket etmesini sağlayan bilinçöncesi psişik yatkınlığın doğasını anlamamızın imkansız olmasına benzemektedir. Bunların sadece *imgeler* olarak tanımladığım, çocuğun davranışındaki işleyiş kalıpları olduğunu varsayabiliriz. "İmge" terimi sadece ortaya çıkan etkinlik biçimini değil aynı zamanda etkinliğin sunulduğu tipik durumu da açıklamayı amaçlar. Bu imgeler tüm türlere özgü ilk imgelerdir ve eğer bunların kaynaklık etme durumu olmuşsa, kökenleri en azından türlerin başlangıcıyla örtüşmelidir. Bunlar, insan varoluşunun, özellikle de insanın etkinliğindeki insani biçimin "insani niteliği"dir. Bu özgün form kalıtımsaldır ve zaten irsiyet plazmasında mevcuttur. Bunun kalıtsal değil de yeni doğmuş her çocuğun varoluşunda yeniden belirdiği düşüncesi, sanki sabah doğan güneşin önceki akşam batan güneşten farklı olduğu saçma ilkel inanışı kadar mantıksızdır.

153 Psişik olan her şey önceden biçimlenmiş olduğundan, bu durum kişisel işlevler, özellikle bilinçdışı doğal yat-

kınlıklardan kaynaklananlar için de geçerlidir. Bunların en önemlisi yaratıcı fantezidir. Fantezi ürünlerinde ilk imgeler görünür hale gelir ve burada arketip kavramı kendisi için özel bir faaliyet alanı bulur. Bu gerçeğe dikkat çekenin ilk ben olduğumu iddia etmiyorum. Bu onur Platon'a aittir. Etnoloji alanında belirli "temel düşüncelerin" geniş çapta oluşumuna dikkat çeken ilk araştırmacı Adolf Bastian'dı. Daha sonra Durkheim'ın takipçisi iki araştırmacı Hubert ve Mauss imgelemin kategorilerinden bahsettiler. "Bilinçdışı düşünme" kisvesi altında bilinçdışının önceden biçimlenmesini ilk tanımlayan Hermann Usener[1] da dikkate değer bir otoritedir. Eğer bu keşifler içerisinde benim de herhangi bir payım varsa bu pay, arketiplerin sadece gelenek, dil ve göçle yaygınlaşmadığı, herhangi bir zamanda, herhangi bir yerde ve dış etken olmadan kendiliğinden doğabildiklerini gösterebilmeme dayanmaktadır.

154 Bu açıklamanın geniş ölçüdeki çıkarımları gözden kaçırılmamalıdır. Bunun anlamı, bilinçdışı seviyede olmasına rağmen etkin, düşüncelerimizi, duygularımızı ve eylemlerimizi önceden biçimlendiren ve onlara sürekli olarak etki eden canlı eğilimlerin, Platoncu düşüncedeki idealar gibi, her psişe formunda mevcut olduğudur.

155 Bir arketipin, içeriğine göre belirlendiği diğer bir deyişle bir tür bilinçdışı fikir (bu ifade kabul edilebilirse) olduğu yanlış kanısıyla birçok defa karşılaştım. Arketiplerin içerikleri üzerinden değil sadece biçimsel olarak ve dahası sınırlı şekilde belirlendiğine bir kez daha dikkat çekmek gerekmektedir. İlk imge sadece bilinç durumuna geldiğinde dolayısıyla bilinç deneyiminin malzemesi ile bütünleştiğinde içeriğine göre belirlenir. Bununla birlikte daha önce başka yerde de açıkladığım gibi onun biçimi, kendisinde hiçbir malzeme varlığı olmamasına rağmen sanki katılaşmadan sonra kalan sıvıdaki kristal yapıyı önceden şekillendiren bir kristal eksen sistemi ile karşılaştırılabilir. Bu durum, önce-

[1] Usener, *Das Weihnachtfest*, s. 3.

likle iyon ve moleküllerin bir araya geldiği özel bir kümelenmeyle ortaya çıkar. Arketip kendi başına boştur ve salt biçimseldir, ona *a priori* verilen temsil etme imkanının, *facultas praeformandi*'nin dışında başka bir şey değildir. Temsillerin kendileri kalıtsal değildir, aksine onlar biçimlere karşılık gelir ve bu itibarla yine biçim içinde belirlenen güdülerle örtüşürler. Kendilerini somut şekilde göstermedikçe arketiplerin varlığı kanıtlanamayacağı gibi içgüdülerin varlığı da kanıtlanamaz. Biçimin kesinliğini göz önünde bulundurduğumuzda kristal ile karşılaştırmamız, eksen sisteminin tek bir kristalin somut biçimini değil, sadece stereometrik yapıyı belirlemesi açısından aydınlatıcıdır. Bu, büyük ya da küçük ölçekte olabilir, ve iki kristalin yüzeylerinin farklı boyutlarda olması ya da bütünleşmesiyle sınırsız çeşitlilik gösterebilir. Değişmez kalan tek şey eksen sistemi daha doğrusu temeldeki sabit geometrik oranlardır. Aynısı arketip için de geçerlidir. Arketip, ilke gereği değişmez bir anlam çekirdeğine sahiptir ve buna göre adlandırılır, yine ilke gereği asla somut bir belirtiye göre temellendirilemez. Aynı şekilde herhangi bir zamanda anne-imgesinin spesifik olarak belirmesi sadece anne arketipinden çıkarılamaz; bu, sayısız başka faktörlere de bağlıdır.

2. Anne Arketipi

156 Diğer arketipler gibi anne arketipi de neredeyse sınırsız çeşitlilikle tezahür eder. Burada daha ayırıcı özelliklere değinmekteyim. Kişisel anne, büyük anne, üvey anne, kayınvalide ve ilişki kurulan herhangi bir kadın bakıcı ya da dadı belki de ata kadın önceliklerimiz arasında. O halde anneler simgesel bir anlamda ifade edilebilirler. Tanrıçalar ve özellikle Meryem Ana ve Sofya bu kategoriye aittir. Mitoloji pek çok türde anne arketipi sunmaktadır; Demeter ve Kore mitosunda bakire olarak yeniden ortaya çıkan anne ya da Kybele-Attis mitinde beliren sevgili anne bunlara örnek olarak gösterilebilir. Simgesel anlamda diğer anne figürleri, kurtuluş arzusunu temsil eden biçimlerde ortaya çıkar; örneğin, Cennet, Tanrının Krallığı, Göksel Kudüs gibi. Bağlılık ve huşu hissi uyandıran pek çok şey vardır; örneğin Kilise, üniversite, şehir ya da ülke, gök, toprak, orman, deniz ya da akarsu, hatta madde, ölüler diyarı ve ay da anne simgesi olabilirler. Arketip genelde doğurganlık ve bereketi temsil eden nesneler ve mekanlarla ilişkilendirilir; bereket boynuzu, sürülü tarla ve bahçe gibi. Bir kaya, mağara, ağaç, memba, derin bir kuyu, vaftiz kurnası gibi kaplar, gül ya da nilüfer çiçeği gibi çanak biçimli çiçeklerle ilişkilendirilebilir. Muhafazasından dolayı sihirli çember ya da mandalanın, anne arketipinin bir biçimi olabileceği anlamı çıkar. Ocaklar ve yemek kapları gibi oyuk nesneler, anne arketipiyle ve hiç şüphesiz rahim, *yoni* ve buna benzer herhangi bir şeyle ilişkilendirilir. Bu listeye eklenecek inek, tavşan gibi pek çok faydalı hayvan da mevcuttur.

157 Tüm bu simgeler olumlu ve iyi ya da olumsuz ve kötü anlama sahip olabilirler. Bu ikircikli unsur kader tanrıçalarında da görülmektedir (Moira, Graeae, Norn). Kötü-

lük simgeleri; büyücü, ejderha (veya büyük bir balık ya da yılan gibi yutan, bükülen hayvan), mezar, lahit, derin su, ölüm, kabus ve umacıdır (Empusa, Lilith ve benzeri). Bu liste hiç şüphesiz tam değildir, sadece anne arketipinin en önemli nitelikleri sunulmuştur.

158 Bununla bağlantılı nitelikler, annelik ihtimamı ve sevgisi; kadının sihirli otoritesi; aklı aşan bilgelik ve ruhani yücelik; faydalı içgüdü ya da dürtü, bunların hepsi iyicildir, değer verir ve destekler, gelişim ve verimlilik sağlar. Ölüler diyarı ve sakinleriyle birlikte sihirli dönüşüm ve yeniden doğum alanı anne tarafından yönetilir. Olumsuz yanda ise anne arketipinin gizli, saklı ve karanlık şeyleri ifade edebilmesi vardır; bunlar, uçurum, ölüler dünyası, yok eden, baştan çıkaran ve zehirleyen şeylerdir, kader gibi korkunç ve kaçınılmaz olanlardır. Anne arketipinin tüm bu nitelikleri *Symbole der Wandlung* [*Dönüşümün Sembolleri*] kitabımda bütün yönleriyle açıklanmış ve metinlerle desteklenmiştir. Kitapta bu niteliklerin ikircikliğini "müşfik ve korkunç anne" olarak ifade ettim. Annenin ikili doğası konusunda tarihsel olarak bizim için en bilindik örnek muhtemelen Efendimizin annesi olmasının yanında ortaçağ alegorilerinde onun çarmıhı olarak tasvir edilen Meryem Anadır. Hindistan'da "müşfik ve korkunç anne" çelişkisini barındıran Kali'dir. Sankhya felsefesi, anne arketipini *prakrti* (madde) kavramı içerisinde işlemiştir ve buna üç *gunas* ya da temel nitelik atfeder: *sattva*, *rajas* ve *tamas*: iyilik, tutku ve karanlık[1]. Bunlar annenin üç temel unsurudur: onun şefkatli ve geliştirici iyiliği, heyecan verici duygusallığı, kasvetli derinlikleri. "Ayırıcı bilgisini" Purusha'ya anımsatmak için onun önünde dans eden Prakrti ile ilgili felsefi mitin en önemli özelliği, anne arketipine değil anima arketipine ait olmasıdır ki zaten erkek psikolojisinde çeşitli biçimlerde beliren anima arketipi anne-imgesiyle karışmıştır.

---

[1] Bu, üç *gunas*ın etimolojik anlamıdır. Bkz. Weckerling, *Anandaraya-makhi: Das Glück des Labens*, s. 21 vd.; Garbe, Die *Samkhya Philosophie*, s. 272 vd. [Ayrıca bkz. Zimmer, *Philosophies of India*, indeks –EDİTÖRLER].

159 Anne figürü halkbiliminde az çok evrensel görünmesine rağmen bu imge bireysel psişede belirdiğinde önemli derecede değişiklik gösterir. Hastalığın tedavisi sırasında kişi öncelikle kişisel annenin belirgin anlamının etkisindedir daha doğrusu buna tutukludur. Bu kişisel anne figürü, kişilik psikolojisinde o kadar önemlidir ki bildiğimiz kadarıyla diğer önemli etiyolojik unsurlar teoride bile bunu asla aşamazlar. Benim görüşüm diğer tıbbi-psikolojik teorilerden temelde farklılık gösterir çünkü ben kişisel anneye sadece sınırlı bir etiyolojik önem atfetmekteyim. Diğer bir deyişle literatürün çocuklar üzerinde baskı olarak tanımladığı tüm etkiler anne kaynaklı değildir, anneye mitolojik altyapıyı oluşturan, ona yetki ve doğaüstülük veren ve kendisine yansıtılmakta olan arketip kaynaklıdır[1]. Anne tarafından üretilen etiyolojik ve travmatik etkiler iki gruba ayrılır: (1) annede fiilen bulunan karakter ve tutum özelliklerine uygun olanlar (2) annenin sadece sahipmiş gibi göründüğü özellikleri ifade edenler, veya çocuk tarafında az çok fantastik (arketipinki gibi) yansıtmaların oluşturulduğu gerçeklik. Freud zaten asıl nevroz etiyolojisinin travmatik etkilerde değil, önceden şüphe duyduğu gibi, çocukluk fantezisinin özgün gelişiminde saklandığını görmüştü. Bu, böyle bir gelişimin, anneden çıkan bozucu etkilere dayandığını yadsımak anlamına gelmez. Bir çocuğun nevrozlu olarak değil normal şekilde gelişmesinin çok daha olası olduğu ve birçok vakada ruhsal bozukluk nedenlerinin ebeveynlerde özellikle de annede bulunabileceği düşüncesinden yola çıkarak öncelikle annedeki çocukluk nevrozlarının nedenini incelemeyi kendim için kural edindim. Çocuğun anormal fantezilerinin içeriği sadece kısmen kişisel anneyle ilişkilendirilebilir çünkü bunlar genelde insanla ilişkilendirilmesi mümkün olmayacak açık ve belirgin imalar da içerir. Bu, özellikle mitolojik ürünler söz konusu olduğunda geçerlidir,

[1] Amerikan psikolojisi, bize pek çok örnek sunabilir. Bu konuda yoğun fakat öğretici bir hiciv; Philip Wylie'nin *Generation of Vipers* isimli kitabıdır.

tıpkı annenin vahşi bir canavar, cadı, hortlak, dev, hermafrodit ve benzer şekilde belirdiği çocukluk korkularındaki durumlar gibi. Bununla birlikte bu tür fantezilerin daima mitolojik kökenli olmadığı unutulmamalıdır, öyle olsa bile her zaman bilinçdışı arketip kökenli değildir, buna masal ya da tesadüfi bir düşünce sebep olmuş olabilir. Bu yüzden her vaka için bütünlüklü bir inceleme gereklidir.

160 Arketipler, psişenin yok edilemez varlıkları olduğundan, inceleme esnasında onları gülünç bir şekilde bir kenara atmak bize hiçbir şey kazandırmaz. Onlar, Kant'ın bahsettiği ve mitolojideki sayısız motif içinden yeterince kanıtla kendini gösteren "karanlık düşünceler krallığındaki hazine"yi oluşturur. Bir arketip asla rahatsız edici bir önyargı değildir; sadece yanlış bir yerdeyken böyle olur. Arketip imgeler insan psişesindeki en yüce değerler arasındadır; kadim zamandan beri gelen tüm insanlığın gök kubbesinde yer almışlardır. Onları değersizmiş gibi göz ardı etmek bariz bir kayıp olacaktır. Dolayısıyla bizim görevimiz arketipi inkar etmek değil, bilakis onun yansımalarını çözmek ve kendisinin dışına yansıtarak onları farkında olmadan kaybeden bireye bu arketiplerin içeriğini geri kazandırmaktır.

3. Anne Karmaşası

161 Anne arketipi, annelik karmaşası denen şeyin temelini oluşturur. Annenin, kanıtlanabilir nedensel bir faktör olarak, anne karmaşasının oluşumunda yer almadan bu karmaşanın gelişip gelişemediği cevaplanmamış bir sorudur. Deneyimlerim, annenin daima ruhsal bozukluğun özellikle çocukluk nevrozunun ya da etiyolojisi kesin olarak erken çocukluk dönemine dayanan nevrozların temelinde etkin bir rol oynadığına inanmamı sağladı. Bununla birlikte, çocuğun içgüdüleri bozulur ve bu, bir yabancı ve genelde korkutucu bir unsur olarak anne ve çocuk arasına giren fantezileri üreten arketipler kümeler. Bu nedenle aşırı kaygılı bir annenin çocuğu düzenli olarak annesinin korkutucu bir hayvan ya da bir cadı olduğu rüya görüyorsa bu deneyimler, çocuğun psişesinde nevroza ön ayak olacak bir bölünmeye olasılığına işaret eder.

I. Erkek Çocuğun Anne Karmaşası

162 Anne karmaşasının etkileri kız ya da erkek çocukta belirmesine göre farklılık gösterir. Erkek çocukta görülen tipik etkiler, eşcinsellik ve Don Juancılık bazen de iktidarsızlıktır[1]. Eşcinsellikte erkek çocuğun bütün heteroseksüelliği bilinçdışı bir formda anneye bağlıdır. Don Juancılık'ta karşılaştığı her kadında bilinçsizce annesini arar. Anne karmaşasının erkek çocuk üzerindeki etkileri Kybele ve Attis tipi düşünce yapısında görülebilir: Kendini hadım etme, cinnet ve erken ölüm. Cinsiyet farklılığından dolayı erkek çocuğun anne karmaşası saf biçimde belirmez. Bu-

[1] Burada baba karmaşası da önemli bir rol oynar.

nun nedeni her eril anne karmaşasında, erkeğin cinsel karşılığı animanın anne arketipiyle yan yana önemli bir rol oynamasıdır. Anne, insanın temas kumaya başladığı ilk kadındır ve anne, erkek çocuğun erkekliğiyle açık ya da gizli, bilinçli ya da bilinçsiz oynaşmadan duramaz, tıpkı çocuğun annesinin dişilliğinden gittikçe farkında olması ya da bilinçdışı olarak içgüdüyle buna karşılık vermesi gibi. Böylece erkek çocukta basit özdeşleşme, direnme ve farklılaşma ilişkileri sürekli olarak erotik çekim ve itme ile kesişir; bu, sorunları önemli ölçüde karmaşıklaştırır. Buna karşın erkek çocuğun anne karmaşası, kız çocuğunun karmaşasına göre çok daha ciddiye alınması gerektiği anlamına gelmez. Bu karmaşık psişik fenomenlerin incelenmesi hala başlangıç aşamasındadır. Karşılaştırmalar, bazı istatistik bilgiler elimize geçene dek uygulanabilir değildir ve şu ana kadar da bu konuda bir rakam yoktur.

163 Sadece kız çocuklarında anne karmaşası nettir ve girift değildir. Burada ya annenin dolaylı olarak neden olduğu dişil içgüdülerin aşırı gelişimi ya da onların tam bir yok olma noktasına kadar güçsüzleşmesi söz konusudur. İlk durumda, içgüdülerin ağır basması, kız çocuğunu kendi kişiliğinden bihaber yapar, zayıflama durumunda ise içgüdüler anne üzerine yansıtılır. Şu an için kız çocuğundaki anne karmaşasının dişil içgüdüyü ya gereksiz yere uyardığı ya da ona ket vurduğu, erkek çocukta ise doğal olmayan cinselleştirme yoluyla eril içgüdünün zarar göreceği açıklamasıyla yetinmek zorundayız.

164 "Anne karmaşası" psikopatolojiden alınmış bir kavram olduğundan daima bozukluk ve hastalık düşüncesiyle ilişkilendirilmektedir. Fakat kavramı dar psikopatolojik alandan çıkarıp ona daha geniş bir anlam kazandırırsak olumlu etkileri de çok daha iyi görebiliriz. Anne karmaşalı bir erkek eşcinselliğin yanı sıra, ya da yerine, inceden inceye farklılaşmış bir Eros'a sahip olabilir[1] (Bu tür bir şey *Şölen*'de

[1] [Bkz. *Analitik Psikoloji Üzerine İki Deneme*, par. 16 vd. –EDİTÖRLER]

Platon tarafından söylenmiştir). Bu özellik ona büyük bir arkadaşlık yeteneği verir ki bu genelde erkekler arasında şaşırtıcı derecede duyarlılık bağları yaratır ve hatta cinsiyetler arasındaki dostluğu imkansızın belirsizliğinden kurtarabilir. Erkek, dişil yönün mevcudiyeti ile gelişen zevk ve estetik duyusuna sahip olabilir. Kadınsı içgörü ve incelik sayesinde bir öğretmen kadar fevkalade yetenekli olabilir. Sahip olduğu tarih bilinci ile geçmişin değerlerini yaşatıp en iyi anlamda muhafazakar olması muhtemeldir. Genelde *ecclesia spiritualis*'i [*ruhani kiliseyi*] gerçekliğe taşımasında katkısı olacak zengin dini duygulara ve onu aydınlanmaya elverişli hale getirecek ruhani alıcılığa sahiptir.

165 Aynı şekilde bunun olumsuz yönündeki Don Juancılık, olumlu anlamda cesur ve kararlı bir erkeklik; en üst hedeflere ulaşma hırsı, tüm aptallıklara, bağnazlıklara, haksızlık ve tembelliğe karşı çıkma, doğrular için gönüllü fedakarlık, bazen kahramanlığa kaçma; azim, kararlılık ve irade sağlamlığı; evrenin bilmecelerinden bile çekinmeyen bir merak ve nihayet dünyaya bir yenilik getirmeye çabalayan devrimci bir ruh olarak belirebilir.

166 Tüm bu olasılıklar anne arketipinin farklı yönleri olarak önceden belirtilen mitolojik motifler içerisinde yansıtılır. Anima karmaşıklığını da dahil ederek erkek çocuğun anne karmaşasına değindiğim gibi şimdi de, ana temam annenin arketipi olduğu için, bir sonraki tartışmada bir yerde eril psikolojiyi arka plana yerleştireceğim.

II. Kız Çocuğun Anne Karmaşası[1]

[1] Bu bölümde anne karmaşasının farklı "tipler"ini sunmaktayım. Onları açıklarken kendi terapötik deneyimlerinden faydalanmaktayım. "Tipler" ne bireysel vakalardır ne de tüm bireysel vakaların uygun olmak zorunda olduğu serbestçe uydurulmuş şemalardır. "Tipler", hiçbir tekil bireyle özdeşleştirilemeyecek, deneyimin ortalama tekrarının ideal örnekleri ya da resimleridir. Psikolojik laboratuar ya da kitaplarla sınırlı deneyimi olanlar, pratisyen psikologların birikimli deneyiminden uygun bir görüş çıkaramayabilirler.

167 (a) *Annelik Unsurunun Aşırı Büyümesi* – Anne karmaşasının, kız çocukların dişil yanında ya aşırı büyümeye ya da körelmeye yol açacağından bahsetmiştik. Dişillik tarafının aşırı gelişimi tüm dişillik içgüdülerinin özellikle annelik içgüdüsünün kuvvetlenmesi anlamına gelir. Olumsuz yön, tek amaçları çocuk doğurmak olan kadınlarda görülür. Onun için koca açık biçimde ikincil öneme sahiptir; ve doğurmanın en önemli enstrümanı konumundadır. Kadın; erkeği çocuklar, zayıf ilişkiler, kediler, köpekler ve ev eşyaları ile birlikte ilgilenilmesi gereken bir nesne olarak görür. Kadının kendi kişiliği bile ikincil öneme sahiptir; genelde kişiliğinin bilincinde değildir çünkü yaşamı başkalarının gölgesinde ve aracılığıyla geçer, ilgi nesneleriyle tam bir özdeşim içerisinde sürer. Önce çocuklarını doğurur, sonra da onlara yapışır, onlar olmadan herhangi bir varoluşa sahip değildir. Demeter gibi kızına sahip olma hakkını tanrılardan zorla almıştır. Eros'u, kişisel olarak bilinçdışı kalırken, özellikle annelik ilişkisi biçiminde geliştirmiştir. Bilinçdışı Eros kendini daima güç istemiyle ifade eder[1]. Bu tip kadınlar sürekli olarak "başkaları için yaşama"larına rağmen aslında gerçek bir fedakarlıkta bulunamazlar. Acımasız bir güç istemi ve annelik hakları üzerinde aşırı diretmeyle hareket ettiklerinden genelde kendi kişiliklerinin yanında çocuklarının kişisel yaşamlarını da mahvetmeyi başarırlar. Böyle bir annenin kendi kişiliği üzerindeki bilinci azaldıkça bilinçdışı güç istenci üzerindeki şiddeti artar. Bu tür kadınlarda Demeter'den ziyade Baubo daha uygun bir simge olacaktır. Akıl kendisi için geliştirilmemiştir, genelde ilkel, ilişkisiz ve acımasız olduğu asıl konumunda kalır, bazen de Doğanın kendisi gibi derinliklidir[2]. Kendisi bunu bilmez, bu yüzden ne kendi zekasını anlayabilir ne de felsefi derin-

---

[1] Bu açıklama, sevgi yetersizliğinin olduğu ve gücün bu boşluğu doldurduğu tekrarlanmış deneyime dayanmaktadır.

[2] [Özel bir ilgiyle sunduğum] İngilizce seminerlerimde, buna "*natural mind* [doğal zeka]" adını verdim.

liğine şaşırır, hatta ne söylediğini sanki hemen unutmayacakmış gibi davranır.

168 (b) *Eros'un Aşırı Gelişimi* – Kız çocuğunda bu tür bir annenin sebep olduğu karmaşanın, her zaman annelik içgüdüsünün aşırı büyümesiyle sonuçlandığı anlamı çıkmaz. Hatta aksine bu içgüdü tamamen yok edilebilir. Bir ikame olarak aşırı gelişmiş bir Eros meydana gelir ve bu neredeyse her zaman baba ile bilinçdışı ensest bir ilişkiye yol açar[1]. Şiddetlenmiş Eros, başkalarının kişiliğini anormal önemsemeyi doğurur. Annenin kıskanılması ve ondan üstün olma tutkusu, sonraki girişimlerinin ana motifi haline gelir ki bu motifler genelde yıkıcıdır. Bu tipte bir kadın romantik ve sansasyonel vakitlerden hoşlanır ve o anların keyfini çıkarır, evli erkeklere ilgi duyar ve onların evli oldukları gerçeğinin üzerinde durmaz, böylelikle bir evliliği bozma fırsatı yakalar, buradaki bütün mesele kendi oyunlarıdır. Amaca erişilir erişilmez annelik içgüdüsü eksikliğinden dolayı ilgi yitirilir ve ardından sıradaki hedef gelir[2]. Bu tipin en önemli noktası, dikkat çekici bilinçsizliğidir. Bu tür kadınlar yapıyor oldukları şeylere tamamen kördürler[3], ayrıca bunların kendileri ya da kurbanları için hiçbir faydası da yoktur. Pasif Eros'a sahip erkeklere, anima-yansıtmaları için mükemmel bir kanca sunmalarını vurgulamaya gerek görmüyorum.

169 (c) *Anne ile Özdeşleşme* – Eğer kadındaki anne karmaşası aşırı gelişmiş bir Eros oluşturmuyorsa, kızın anneyle özdeşleşmesine ve dişil teşebbüsün felç olmasına neden olur. Hem annelik içgüdüsünün hem de Eros'unun bilincinde olmaması nedeniyle kişiliğin anneye tam olarak yan-

---

[1] Buradaki ilk adım kız çocuğuna aittir. Diğer durumlarda babanın psikolojisi sorumludur. Babanın anima-yansıtması kız çocuktaki ensest takıntıyı ortaya çıkarır.

[2] Bu tip karmaşa ile buna bağlı, "baba"ya annelik edildiği ve onun üzerine düşüldüğü, dişil baba karmaşası arasındaki fark burada yatar.

[3] *Olgular*dan bilinçsiz oldukları anlamına gelmez, kaçırdıkları şey sadece bu olguların *anlamları*dır.

sıması ancak o zaman meydana gelecektir. Anneliğin, sorumluluğun, kişisel bağlılığın ve erotik arzuların onda anımsattığı her şey aşağılık karmaşası uyandırır ve onu bunlardan – doğal olarak kızı için erişilmez gibi görünen her şeyi mükemmel olarak yaşayan annesine – kaçmaya zorlar. (Kızı tarafından istemsizce hayran olunan) süper kadın türü olarak anne, kızın kendisi için yaşayacağı her şeyi peşinen kendisi için yaşamaktadır. Kız, bilinçsiz bir şekilde, kendi isteği dışında, doğal olarak tam bir bağlılık ve sadakat maskesi altında, annesine zulmetmeye çabalarken aynı anda annesine özverili bir bağlılık içerisinde tutunmaktan memnundur. Kız, bir gölge varoluşa bürünür, genelde annesi tarafından sömürülüp devamlılık gösteren bir tür kan nakli ile annenin yaşamını devam ettirir. Bu kansız bakireler hiçbir şekilde evliliğe bağışık değildirler. Aksine kederli ve pasif hallerine rağmen evlilik piyasasında yüksek pahalara giderler. Öncelikle o kadar boşturlar ki bir erkek, hayal ettiği her şeyi onlara yükleyebilir. Ayrıca bilinçdışının aynı ahtapot dokunaçları gibi sayısız görünmez duyarga çıkarıp tüm eril yansıtmaları emmesinin bilincinde değildirler; ve bu erkekleri son derece memnun eder. Bunun dışında dişil belirsizliği, eril kesinlik ve kararlılığın özlem duyulan karşılığıdır ve bir erkek, şüpheli, belirsiz, anlaşılmaz ve karışık olan şeylerden kurtulup bunu birkaç büyüleyici dişil masumiyet örneğine yansıtabilirse kararlılık tatmin edici bir sonuca ulaşabilir[1]. Kadının karakteristik pasifliğinden ve sürekli olarak incinmiş masumu oynamasına neden olan aşağılık duygusundan dolayı erkek kendini cazip bir rol içerisinde bulur: Gerçek bir şövalye gibi dişillik kusurlarına hakiki bir üstünlükle ve ayrıca hoşgörüyle katlanma ayrıcalığına sahip olur (Neyse ki bu yetersizliklerin büyük kısmının kendi yansıtmalarından meydana geldiği gerçeğinden bihaberdir). Kızın meşhur acizliği, özel bir cazibe barındı-

[1] Bu tipteki kadınların kocaları üzerinde şaşırtıcı derecede yatıştırıcı etkisi vardır, fakat kocaları evlendikleri ve yatağı paylaştıkları kişinin kayınvalideleri olduğunu keşfedene dek.

rır. O, bir erkek yaklaştığında serseme dönecek kadar annesine yapışıktır. Hiçbir şeyden haberi yoktur. O kadar tecrübesiz ve yardıma muhtaçtır ki nazik bir köylü, kızını sevgi dolu bir anneden vahşice kaçıran gözü pek bir adam haline gelir. Kendisini şen bir hovarda gibi satacak böyle mükemmel bir fırsat her zaman çıkmaz ve bu nedenle güçlü bir teşvik görevi görür. Bu, Plüton'un Persephone'yi teselli bulamayan Demeter'den nasıl kaçırdığını anlatır. Fakat Plüton tanrıların kararına göre her yıl yaz aylarında karısını kayınvalidesine teslim etmek zorunda kalmıştır (Dikkatli okuyucu bu tür söylencelerin teşadüfen ortaya çıkmadığını fark edecektir).

170 (d) *Anneye Direnme* – Bu üç uç tip, sadece önemli bir örneğini verebileceğim pek çok ara düzeyle birbirine bağlanır. Bu ara düzeyin en önemli özelliği, dişil içgüdülerin ketlenmesi ya da aşırı gelişimi değil genelde bunların her ikisinin de bir kenara bırakılıp anne üstünlüğüne şiddetle direnmektir. Bu, olumsuz anne karmaşasının mükemmel bir örneğidir. Bu tipin mottosu şudur: Anneme benzemeyim de ne olursam olayım! Bir yanda özdeşleşme noktasına asla ulaşmayan cazibe diğer yanda da kıskanç bir direnme ile kendini tüketen Eros'un güçlenmesine sahibiz. Bu tür bir kız, neyi istemediğini bilir fakat kendi kaderiyle ilgili neyi seçeceği konusunda tamamen şaşırmış haldedir. Tüm içgüdüler, olumsuz direnme biçiminde annesi üzerinde odaklanmıştır ve bunun kendi yaşamını kurmada ona hiçbir faydası yoktur. Evlenmesi gerektiğinde ya evliliği anneden kaçma amacıyla kullanacak ya da annesinin karakterindeki aynı nitelikleri paylaşan bir kocayla kötü bir kadere boyun eğecektir. Tüm içgüdüsel süreçlerde beklenmedik zorluklarla karşılaşır, cinsel sorunlar yaşar ya da istemeden çocuk sahibi olur veyahut annelik görevleri dayanılmaz hale gelir, evlilik yaşamının talepleri tahammülsüzlük ve kızgınlıkla yerine getirilir. Bu oldukça doğaldır çünkü her koşulda annenin gücüne inatla direnme hayatın baskın amacı olmaya başladığında bunların hiçbirinin yaşamın gerçeklikleriyle ilgisi yoktur. Bu tür durumlarda kişi, her detayda ortaya

konan anne arketipinin niteliklerini görebilir. Örneğin ailenin (ya da klanın) temsilcisi olarak anne; aile, topluluk, toplum, cemaat ve benzer başlıklar altında toplanan her şeye ya şiddetli karşı çıkışlara ya da tam bir kayıtsızlığa neden olur. *Rahim* olarak anneye karşı direnme, çoğunlukla adet görme bozuklukları, hamile kalamama, hamilelikten nefret, hamilelik sırasında kanama ve kusma, düşük yapma ve bunun gibi durumlar gösterir. *Materia* yani malzeme olarak anne, bu kadınlarda nesnelere karşı olan tahammülsüzlüğün, araçların ve kapların beceriksiz kullanımının ve giyim kuşamdaki zevksizliğin arkasındaki neden olabilir.

171 Ayrıca anneye direnme bazen annenin yer almadığı bir ilgi alanı yaratma amacıyla kendiliğinden bir zeka gelişimiyle sonuçlanabilir. Bu gelişim kızın kendi ihtiyaçlarından doğar ve kesinlikle entelektüel arkadaşlıkla büyülemek ya da etkilemek istediği bir erkek uğruna gerçekleşmez. Gerçek amacı, entelektüel eleştiricilik ve bilgi üstünlüğü ile annenin gücünü kırmak yani onun tüm aptallıklarını, mantık hatalarını ve eğitim eksikliklerini sıralamaktır. Entelektüel gelişim genelde eril özelliklerin belirmesiyle birlikte ortaya çıkar.

4. Anne Karmaşasının Olumlu Yönleri

I. Anne

172 İlk karmaşa tipinin yani annelik içgüdüsünün aşırı gelişiminin olumlu yönü, her çağda ve her dilde iyi bilinen yüceltilmiş anne-imgesi ile özdeştir. Yaşamlarımızın en unutulmaz en duygulu hatıralarını kapsayan, tüm gelişim ve değişimin gizemli kökeni anne sevgisidir ki; o sevgi, eve dönüş, barınak ve her şeyin başladığı ve bittiği uzun sessizlik anlamına gelir. İçten içe bilinir fakat Doğa kadar yabancıdır, sevgi dolu ve şefkatlidir ancak kader gibi acımasızdır, neşeli ve bitmez tükenmez bir yaşam vericidir – mater dolorosa [*kederli ana*] ve ölümün ardından kapanan suskun bir kapıdır. Anne, anne sevgisidir, *benim* deneyimim ve *benim* sırrımdır. Annemiz olmuş biri için, kendimizi, kendisini, tüm insanlığı hatta tüm canlıları ve çocukları olduğumuz yaşam pratiğini kapsayan büyük deneyimin tesadüfî taşıyıcısı olmuş insan için, neden büyük büyük, yanlış, yetersiz ve alakasız sözler edelim? Bu tür şeyleri dile getirme girişimleri her zaman vardır ve muhtemelen daima da olacaktır. Fakat doğrusunu söylemek gerekirse duyarlı bir kişi devasa boyuttaki anlamın, sorumluluğun, vazifenin, cennet ve cehennemin yükünü, sevgiye layık, hoşgörülü, anlayışlı, affedici, kırılgan ve yanılabilir bir insan olan annelerimizin omuzlarına yüklemez. Bizim küçük ve aciz bir parçası olduğumuz yaşam bütünlüğünü, doğuştan gelen *mater natura* [*doğa ana*] ve *mater spiritualis* [*ruhani ana*] imgelerini annelerin bizim için taşıdığını bilir. Hem kendimiz hem de onun iyiliği için böyle korkutucu bir yük taşıyan anneyi bir anlık da olsa rahatlatmakta tereddüt etmemeliyiz. Her iki taraf için de fiziksel ve ruhsal hasara neden olan, bizi anneye bağlayan

ve onu çocuğuna zincirleyen, bu ağır anlam yüküdür. Anne karmaşası, annenin sadece insani unsurlara indirgenmesiyle yok edilemez. Bunun yanında bizler "Anne" deneyimini atomlara ayırma yani oldukça değerli bir şeyi yok edip bir perinin yastığımızın ucuna bıraktığı altın anahtarı çöpe atma tehlikesiyle karşı karşıyayız. Bu nedenle insanlık içgüdüsel olarak daima kişisel ebeveynlerin yanına önceden var olan kutsal bir çift ekler – yeni doğan çocuğun "vaftiz" babası ve "vaftiz" annesi – böylelikle saf bilinçdışı ya da kısa görüşlü rasyonalizmle ebeveynlerine kutsallık yükleyecek kadar ileri gitmemeyi her zaman hatırlayacaktır.

173 Arketip, bilimsel bir sorun olmaktan çok acil bir ruhsal sağlık sorunudur. Arketip varlığının kanıtları eksik olsaydı ve dünyadaki tüm akıllı insanlar böyle bir şeyin muhtemelen olamayacağına bize inandırabilseydiler bile en yüce ve en önemli değerlerimizin bilinçdışında kaybolmasını önlemek için onları yine bir an önce keşfetmek zorundaydık. Çünkü bunlar bilinçdışına geçtiklerinde asli deneyimin tüm temel gücü kaybolur. Ardından o deneyimin yerinde meydana gelen, anne-imgesine saplanmadır ve bu, yeterince akla uygun ve "doğrulanmışsa" hızla insan aklına bağlanırız ve o andan itibaren yalnızca rasyonel olana inanmaya mahkûm ediliriz. Bu, bir yandan bir erdem ve avantajdır, fakat diğer yandan bir sınırlama ve yoksullaşmadır. Bu nedenle bizi kuramcılık ve "aydınlanma" soğukluğuna yaklaştırır. Bu *Déesse Raison* [Akıl Tanrıçası] bizim önceden bildiğimizi aydınlatan aldatıcı bir ışık yayar fakat bizim bilmemizi ve bilincinde olmamızı en fazla gerektirecek tüm şeylerin üzerini karanlıkla örter. Rol yapan "aklın" bağımsızlığı arttıkça gerçekliğin yerine doktrin koyan ve bize insanı olduğu gibi değil olmasını istediği gibi gösteren salt bir zihinselliğe dönüşür.

174 İnsan, arketipleri anlasa da anlamasa da o dünyanın bilincine varmalıdır çünkü bu konuda insan hala Doğanın bir parçasıdır ve kendi kökleriyle bağlıdır. İnsanı yaşamın ilk imgelerinden kopartan bir dünya görüşü ya da bir top-

lumsal düzen, bir kültür değil gittikçe artan bir hapishane ya da bir ahırdır. Eğer ilk imgeler herhangi bir şekilde bilinç içerisinde kalırsa onlara ait enerji insana serbestçe akacaktır. Fakat onlarla teması sürdürebilme olasılığı yok ise o zaman muazzam derecede büyük enerji bu imgeler içerisinde depolanır ki bu aynı zamanda çocukluktaki ebeveyn karmaşasının altında yatan cazibenin kaynağı olur ve bilinçdışına geri akar. Bu nedenle bilinçdışı, zihnimizin peşinde olmayı seçtiği görüş, düşünce ya da eğilimin arkasında dayanılmaz şekilde hareket eden bir *vis a tergo* ile yüklenir. Bu şekilde insan, bilinçli tarafına teslim olur ve akıl, iyinin ve kötünün, yanlışın ve doğrunun belirleyicisi haline gelir. İnsanın en üst melekesi, ilahi armağan olan aklı küçümsemeyi de doğru bulmuyorum. Fakat tam bir tiran rolündeki bir aklın hiçbir anlamı yoktur – karşıtının yani karanlığın olmadığı bir dünyada ışığın da bir değeri yoktur. İnsan, annenin bilge önerisine ve her varlığa sınırlar koyan acımasız doğa kanununa uymayı önemsemelidir. Dünyanın sadece karşıt güçlerin dengede olmasıyla var olduğu asla unutulmamalıdır. Yani rasyonel ile irrasyonel, planlanan ve amaçlanan şey ile zaten *o* olan şey arasında bir denge içerisindedir.

175 Genellemeler dünyasına bu tarz bir sapma kaçınılmazdır, çünkü anne çocuğun ilk, erişkinin ise son dünyasıdır. Bizler, çocukları olarak yüce İsis'in pelerinine sarmalanmışız. Fakat şimdi dişil anne karmaşasının farklı tiplerine dönelim. Erkekteki anne karmaşasından çok kadındaki anne karmaşasına daha fazla zaman ayırıyor olmam tuhaf görülebilir. Bunun nedeni üzerinde önceden durmuştuk: Bir erkekte anne karmaşası hiçbir zaman "saf" değildir, daima anima arketipiyle karışmıştır ve dolayısıyla erkeğin anneyle ilgili açıklamaları "animacılık" açısından duygusal olarak önyargılıdırlar. Anima karışımı olmadan anne arketipinin etkilerini incelemek sadece kadında mümkündür, burada da ancak ödünleyici animus gelişmediğinde sonuç beklentisi mevcuttur.

II. Aşırı Gelişmiş Eros

176 Psikopatoloji alanında araştırma yaparken bu tipin oldukça olumsuz bir tasvirini ortaya koymuştum. Ancak bu tip, göründüğü kadar itici olsa da toplumun eksikliğini göze alamayacağı olumlu yönlere sahiptir. Aslında bu tavrın muhtemelen en kötü etkisinin ardında, evliliklerin ahlaksızca yıkımının arkasında, doğanın oldukça önemli ve anlamlı düzenlemesini görebiliriz. Bu tip, genelde tamamen doğanın esiri, salt içgüdüsel ve bu nedenle üzücü bir anneye karşı tepkime olarak gelişir. Bu tür bir anne anakronizmdir, erkeğin sadece bir dölleyici ve bir toprak kölesi olan yavan bir varoluşu idare ettiği ilkel bir anaerkillik düzeyine geri gidiştir. Kız çocuklarındaki Eros'un tepkisel şiddetlenmesi, yaşamındaki dişil annelik unsurunun ağırlığından kurtulabilecek bir erkeği hedefler. Bu tipte bir kadın, evlilik partnerinin bilinçdışı durumu tarafından kışkırtıldığında içgüdüsel olarak duruma müdahale eder. Kadın, eşinin kişiliği için tehlikeli olan ama erkek tarafından genelde evlilik sadakati olarak algılanan rahatını bozacaktır. Bu gönül rahatlığı erkeğin kişiliğinin bilincinde olmamasına ve erkeğin babadan, kadının anneden başka bir şey olmadığı ve hatta birbirlerine bu şekilde hitap ettikleri sözde ideal evliliklere yol açar. Bu, evliliği kolaylıkla bir üreme aracı düzeyine düşürebilen kaygan bir zemindir.

177 Bu tip bir kadın, Eros'unun yakıcı ışığını yaşamı anne endişesiyle tıkanan erkek üzerine yöneltir ve böylelikle kadın ahlaki bir çatışmaya yol açar. Yine de bu olmadan kişilik bilinci de olmaz. "Fakat neden bir erkeğin ne yapıp edip yüksek bir bilinç düzeyine ulaşması gerekir?" gibi bir soru sorabilirsiniz. Bu aslında önemli bir soru ve cevaplamam kolay değil. Gerçek bir cevap yerine sadece bir itirafta bulunabilirim: Bence, binlerce ve milyonlarca yıl sonra birisi dağları ve okyanuslarıyla, güneş ve ayıyla, galaksiler ve nebulasıyla, bitkiler ve hayvanlarıyla bu harika dünyanın *var olduğunu* fark etmeliydi. Bir keresinde Doğu Afrika'nın Athi

düzlüğünde alçak bir tepeden uçsuz bucaksız vahşi hayvan sürülerini çok eski zamanlardan beri yaptıkları gibi sessiz bir ıssızlıkta otlarken izlemiştim, o anda sadece ilkel dünyanın fısıltısını duydum. Her şeyin bundan ibaret *ol*duğunu bilecek ilk insan, ilk canlı benmişim gibi hissettim. Etrafımdaki dünya hala ilkel düzeydeydi ve ne *ol*duğunun farkında değildi. Sonra anlama noktasına eriştiğim o anda dünya oluşmuştu, o an olmasaydı asla var olmayacaktı. Bütün Doğa bu amacı arar ve insanda, fakat sadece en gelişmiş ve bütün yönleriyle en bilinçli insanda bu amacın gerçekleştiğini görür. Bu bilinçlenme yolunda en küçük ilerleme bile bu dünyaya katkı sağlar.

178 Karşıtların ayrımı olmadan bilinç olmaz. Bu, anne karnının ilkel karanlığından ve sıcaklığından yani bilinçdışından kendisini kurtarmak için daima mücadele eden babaya mahsus prensip Logos'tur. İlahi merak doğmayı arzular ve çatışma, acı ya da günahtan çekinmez. Bilinçdışı, Logos için ilk günahtır, kötülüğün kendisidir. Bu nedenle ilk yaratıcı özgürleşme eylemi anneyi öldürmektir. Tüm yüceliklere ve derinliklere meydan okuyan ruh, Synesius'un dediği gibi, ilahi cezayı çekmek yani Kafkas kayalarına zincirlenmek zorundadır. Karşıtı olmadan hiçbir şey var olamaz, başlangıçta ikisi birdi, sonda da bir olacaklar. Bilinç, bilinç dışının sürekli dikkate alınmasıyla var olabilir, hayatta kalan her şeyin pek çok ölüme maruz kalması gibi.

179 Çatışma yaratmak, kelimenin tam anlamıyla Şeytani bir erdemdir. Çatışma, ateşi ortaya çıkarır. Bu, duygulanım ve duygu ateşidir, her ateş gibi iki unsuru vardır; yanma ve aydınlatma. Bir yanda duygu, sıcaklığı ile her şeyi var eden ve harareti ile tüm gereksiz şeyleri kül eden (*omnes superfluitates comburit*) simya ateşidir; diğer yanda da çeliğin çakmaktaşı ile buluştuğu ve bir kıvılcımın çaktığı andır çünkü duygu, bilincin ana kaynağıdır. Duygu olmadan karanlıktan aydınlığa ya da durağanlıktan harekete hiçbir değişim olmaz.

180 Kaderi, rahatsız edici bir unsur olacak kadın, patoloji vakaları hariç, münferiden yıkıcı değildir. Normal olarak rahatsız eden kişi, rahatsızlık içerisinde sıkışmış kendisidir. Değişim emekçisinin kendisi de değişir. Kadının tutuşturduğu ateşin parıltısı, karmaşıklığın tüm kurbanlarını hem uyandırır hem de aydınlatır. Öyle ki anlamsız kargaşa bir arınma süreci haline gelir:

> Ne varsa boş, anlamsız ve hiç[1]

181 Eğer bu tipte bir kadın kendi işlevinin anlamı konusunda bilinçsiz durumdaysa ve bunu bilmiyorsa o;

> Bir bölümü[dür] o gücün
> Hep kötülük isteyen, hep iyilik edenin,[2]

getirdiği kılıçla kendini öldürecektir. Fakat bilinç onu bir kurtarıcı ve yol göstericiye dönüştürür.

III. Sırf Kız Çocuk

182 Yansıtma boyunca içgüdüleri felç olacak kadar anneleriyle yoğun olarak özdeşim kuran üçüncü kadın tipinin sonsuza dek umutsuz ve önemsiz bir varlık olarak kalması gerekmez. Aksine eğer o kadın tamamen normalse boş kasenin etkili bir anima-yansıtmasıyla dolma olasılığı vardır. Gerçekte böyle bir kadının kaderi bu olasılığa bağlıdır, kesin olarak bir erkeğin yardımı olmadan kendini asla bulamaz. Hatta annesinden tam olarak alıkonulmuş ya da kaçırılmış olmalıdır. Bunun yanında tiksinene dek annesinin oluşturduğu rolü uzun bir süre ve büyük bir çabayla oynamak zorundadır. Bu şekilde belki gerçekten kim olduğunu

---

[1] *Faust*, dize: 9355.
[2] *A.g.e.*, dize: 1336.

keşfedebilir. Bu tür kadınlar, bütün varlıklarını bir meslek veya büyük bir yetenekle özdeşleştirmeye bağlayan, bunun dışında bilinçsiz ve öyle kalan kocalarının adanmış ve fedakar eşleri olabilirler. Bu erkekler, kendilerini sadece maskelediklerinden, kadınlar, refakatçi rolünü doğal bir görünümle oynayabilmelidir. Fakat bu kadınlar kendi kişiliklerinden tümüyle bilinçsiz olduklarından dolayı bazen gelişmemiş ancak değerli becerilere sahip olabilirler. Yeteneklerini ya da becerilerini bu eksikliği duyan kocaya yansıtabilirler bu demektir ki şansı yok gibi görünen önemsiz bir erkek sihirli bir halı üzerindeymiş gibi başarının en üst zirvesine aniden yükselir. *Cherchez la femme* [Arkasındaki kadına bakın], ve ardından siz de onun başarı sırrını anlayın. Bu kadınlar bana – kaba benzetmemi mazur görünüz - berbat bir erkek olduğu ve kendisini asla ısırmayacağını bildiği küçük köpekten kaçan iri yarı dişi köpekleri hatırlatır.

183 Son olarak, *boşluğun* büyük bir dişil gizem olması dikkat çekicidir. Bu erkek için kesinlikle yabancı bir şeydir; yarıktır, keşfedilmemiş derinliklerdir, *yin*'dir. Bu anlamsız yokluğun acısı erkeğin yüreğine gider (bir erkek olarak konuşuyorum) ve kişi, bunun kadının tüm "gizemini" oluşturduğunu söyleyecek kadar baştan çıkar. Böyle bir kadın kaderin kendisidir. Bir erkek bununla ilgili neyi sevdiğini; neyi desteklediğini ve neye karşı olduğunu ya da her ikisini de söyleyebilir, sonunda saçma bir mutlulukla bu deliğe düşer, eğer düşmezse kendisinin erkek olma şansını kaçırmış demektir. İlk durumda kimse ondaki enayi şansını yok sayamaz ikincide ise kimse onun talihsizliğini akla yatkınmış gibi gösteremez. "Anneler! Anneler! Şaşırtan bir yankı!"[1] Erkeğin annelerin dünyasına girerken tüm şartları kabullendiğini gösteren bu iç çekişle birlikte dördüncü tipe geçiyoruz.

[1] *A.g.e.*, dize: 6218.

IV. Olumsuz Anne Karmaşası

184 Patolojik bir fenomen olarak bu tip, sevimsiz, titiz ve kocası için tatmin edilmesi zor bir partnerdir çünkü doğal zeminden çıkan her şeye tüm karakteriyle başkaldırır. Bununla birlikte artan yaşam deneyiminin ona bir iki şey öğretememesinin hiçbir nedeni yoktur. Bu nedenle başlangıç için kişisel ve kısıtlı anlamda annesiyle mücadele etmeyi bırakır. Ancak en iyi durumdayken bile karanlık, belirsiz ve muğlak olan her şeye düşman olacaktır ve belirgin, açık ve mantıklı şeylere önem verip geliştirecektir. Daha dişil niteliklere sahip kız kardeşini nesnellik ve soğukkanlı yargılama konusunda gölgede bırakıp, kocası için dost, kız kardeş ve uzman bir danışman olacaktır. Onun eril özlemleri, kocasının erotik dünyayı hayli aşan bireyselliğine anlayış göstermesini sağlar. Bu tip anne karmaşası olan kadınlar yaşamın ikinci yarısında evliliklerini muhtemelen olağanüstü bir başarı haline getirecek her türlü olanağa sahiptirler. Fakat bu, olumsuz karmaşadan dolayı "salt dişillik" cehenneminin, en büyük tehlike olan ana rahmi kaosunun üstesinden geldiklerinde geçerlidir. Bildiğimiz gibi karmaşa sadece sonuna kadar yaşanmışsa gerçekten üstesinden gelinebilir. Diğer bir deyişle daha öteye ulaşabilmek için karmaşalarımızdan dolayı mesafe koyduğumuz şeyleri kendimize çekip onları posası çıkana kadar içmek zorundayız.

185 Bu tip, Lut'un karısının dönüp Sodom ve Gomora'ya bakması gibi yüzünü başka yöne çevirmiş şekilde dünyaya çıkmıştır. Başından sonuna dünya ve yaşam ona göre bir rüya gibi geçer – rahatsız edici yanılsamalar, hayal kırıklıkları, kızgınlıklar, bunların hepsi bir kereliğine bile doğrudan bakmayı kabul edemediğinden dolayıdır. Gerçeklik karşısında sadece bilinçdışı ve tepkisel davranışından ötürü aslında en sert karşı koyduğu şey tarafından – sırf anneden gelen dişillik yönü - yaşamına hükmedilmiştir. Fakat yüzünü başka yöne çevirse dünyayı tabiri caizse ilk kez olgunluk ışığında ve gençlik hatta bazen çocukluğun

büyüleyici harikaları ve tüm renkleriyle dolu görecektir. Bu, hakikatin keşfini ve bilgiyi sağlayan ufuktur, bilinç için zaruri önkoşuldur. Yaşamın bir kısmı öncesinde kayıptır fakat yaşamın anlamı şimdi onun için kurtarılıyordur.

186 Babasına karşı mücadele eden kadının içgüdüsel ve dişil varoluşu sürme olasılığı hala vardır çünkü o kendisine yabancı olanı sadece reddeder. Fakat annesiyle savaşırken içgüdülerin zarar görmesi pahasına yüksek bir bilince erişebilir. Bunun nedeni annesini reddederken kendi doğasında belirsiz, içgüdüsel, muğlak ve bilinçsiz olan şeyleri de reddetmesidir. Sağduyu, nesnellik ve erilliği sayesinde bu tipte bir kadın geç de olsa, soğukkanlı bir zekanın rehberliğinde, annelik niteliğini keşfettiği genelde önemli konumlarda bulunur, ve bu durum oldukça faydalı bir etki ortaya koyar. Kadınlık ve erillik anlayışının bu ender kombinasyonu, pratik konuların yanı sıra yakın ilişkiler alanında da değerli olduğunu kanıtlar. Dünyanın tanımadığı bu tür bir kadın, ruhani rehber ve bir erkeğin danışmanı olarak, oldukça etkili bir rol oynayabilir. Niteliklerinden dolayı eril akıl, bu tipi diğer biçimdeki anne karmaşalı kadınlardan daha anlaşılır bulur. Bu nedenle erkekler genelde olumlu anne karmaşası yansıtan kadınları tercih ederler. Aşırı dişil bir kadın, anne karmaşasının büyük hassasiyetle karakterize olduğu erkekler tarafından korkutucu bulunur. Fakat bu kadın, erkeğin gözünde korkutucu değildir, çünkü eril akla duygularını karşı kıyıya güvenle ulaştırabileceği köprüler kurar. Kadının anlama berraklığı erkeğe güven verir, ve bu hiç de küçümsenecek bir unsur değildir. Erkeğin Eros'u yalnızca yukarıya çıkarmaz aynı zamanda herhangi bir entelektüel insana korkutucu gelen Hekate ve Kali'nin esrarengiz karanlık dünyasına da düşürür. Bu tip bir kadının sahip olduğu anlayış, yaşamın karanlık ve görünürde sonsuz labirentlerinde erkek için rehber yıldız olmaktır.

5. Sonuç

187 Önceden de söylediğimiz gibi anne karmaşasının gözlenen etkilerinin yanı sıra bu konudaki tüm mitolojik açıklamalar da, karmaşık detaylar çıkarıldığında, temel olarak bilinçdışına işaret eder. İnsan, bilinç ile görünmez ve anlaşılmaz bilinçdışı arasındaki kutuplaşmaya benzer bir bölünme prototipine sahip olmasaydı gündüz ve gece, yaz ve kış, parlak bir gündüz dünyası ve olağanüstü yaratıklarla dolu karanlık bir gece dünyası benzetmesi üzerinden kozmosu bölmek aklına gelir miydi? İlkel insanın nesne algısı, sadece kısmen şeylerin kendilerindeki nesnel davranışla koşullandırılmıştır. Oysaki büyük rolü, genelde yansıtma dışında dış nesnelerle ilişki kurmayan içruhsal unsurlar oynar. Bu, bize bilgi eleştirisi olarak öğretilen aklın katı disiplinini ilkel insanın henüz deneyimlenmediği basit gerçeğinden kaynaklanır. Ona göre dünya, kendisine ait bir fantezi akışı içinde, henüz farklılaşmamış özne ve nesnenin birbirlerine nüfuz ettikleri az çok değişken bir fenomendir. Goethe'den alıntılayabiliriz; "dışarda olan her şey içerdedir de". Modern rasyonalizmin "dışarı"dan türetmeye oldukça istekli olduğu "iç", tüm bilinç deneyimlerinin öncesinde var olan bir *a priori* yapıya sahiptir. En geniş anlamda deneyim hatta ruhsal herhangi bir şey sadece dış dünya temelli olarak düşünülemez. Psişe yaşamdaki en gizli sırrın parçasıdır ve diğer her organizma gibi kendisine özgü biçimi ve yapısı vardır. Ruhsal yapı ve unsurların yani arketiplerin önceden bir biçimde "oluşup oluşmadığı" metafizik bir sorudur ve bu nedenle cevaplanamaz. Yapı verili bir şeydir, her durumda mevcut olduğu görülen bir önkoşuldur. Bu *anne*dir, kalıptır – tüm deneyimin doldurulduğu yapıdır. Diğer yandan *baba*, arketip *dinamizm*ini temsil eder, arketip için hem biçim hem de enerji oluşturur.

188 Arketip taşıyıcısı ilk aşamada kişisel annedir çünkü çocuk başlangıçta anne ile tam bir ortaklık içerisinde, bilinçdışı özdeşlik durumunda yaşar. Anne, çocuğun fiziksel olduğu kadar ruhsal olarak da bir önkoşuludur. Benbilincinin uyanışıyla ortaklık aşama aşama zayıflar ve bilinç, kendi önkoşulu olan bilinçdışına karşıt olmaya başlar. Kişisel özelliklerin gittikçe farklılaştığı anne ile Ben arasında ayrım oluşur. Annenin imgesine bağlanan tüm olağanüstü ve gizemli nitelikler uzaklaşmaya yönelir ve bunlar en yakın kişiye örneğin büyük anneye geçer. Büyükanne, annenin annesi olarak anneden daha büyüktür ve asıl "yüce" ya da "büyük anadır". Genellikle kocakarılığın yanında bilgelik niteliklerini de üstlenir. Arketip bilinçten uzaklaştıkça bilinç netleşeceği için bu arketipin mitolojik nitelikleri daha belirgin hale gelir. Anneden büyükanneye geçiş, arketipin daha üst bir aşamaya yükselmesidir. Bu açık bir şekilde Bataklar örneğinde de görülmektedir; ölen bir babanın cenazesi için yapılan kurban mütevazıdır ve sıradan bir yiyecektir. Fakat oğlunun da bir oğlu olursa o zaman baba, büyükbaba olmuştur ve dolayısıyla öte dünyada daha yüce bir statü elde edecektir ve onun için ona önemli kurbanlar sunulur[1].

189 Bilinç ve bilinçdışı arasındaki mesafe artarken büyükannenin daha yüce mertebesi onu "Büyük Ana" konumuna taşır ve bu imgenin içerdiği karşıtlıklar ayrışır. O zaman iyi peri, kötü bir peri ya da iyiliksever tanrıça ve kötücül, tehlikeli bir tanrıça ortaya çıkar. Batı antik çağında ve özellikle de doğu kültüründe karşıtlıklar genelde aynı figür içerisinde birleşiktir fakat bu paradoks asla ilkel aklı rahatsız etmez. Tanrılarla ilgili efsaneler, ahlaki karakterleri kadar çelişkilerle doludur. Batıda tanrıların paradoksal davranışı ve ahlaki çelişkileri antik çağ insanlarını bile mahcup etmiştir ve nihayetinde Olymposluların gözden düşmesine yol açan eleştiriler ve felsefi yorumlar ortaya çıkmıştır. Bunun en açık ifadesi Yahudi Tanrı kavramının Hıristiyanlıkta ıslah edilmesidir; kötü olan her şey şeytanla bütünleşirken

[1] Warnecke, *Die Religion der Batak.*

ahlaken belirsiz Yehova özellikle iyi bir tanrı olmuştur. Batılı insandaki hissetme işlevinin gelişimi sanki onu kutsallığın ahlaki olarak ikiye bölünmesi sonucunu doğuran bir seçime zorluyor gibidir. Doğuda ise sezgisi ağır basan akıl, duygu değerleri konusunda hiçbir boşluk bırakmamıştır ve tanrılar – Kali tipik bir örnektir – temel, paradoksal, bozulmamış ahlaklarını muhafaza edebilmiştir. Dolayısıyla Kali doğuyu, Madonna batıyı temsil eder. Madonna, Ortaçağ alegorilerinde kendisini uzaktan izleyen gölgesini tamamen kaybetmiştir. Şeytanın büyükannesi olarak bugün silik bir varoluş edinmesine yol açan popüler imge cehennemine düşmüştür[1]. Duygu değerlerinin gelişimi sayesinde "aydınlık" tanrının ihtişamı ötelerin sınırlarını aşmış, fakat karanlıkla sözümona temsil edilen şeytan kendine insanda yer bulmuştur. Bu tuhaf gelişim en çok Maniheist düalizmden ürken Hıristiyanlığın temel güç olarak tek tanrıcılığı koruma uğraşıyla hız kazanmıştır. Karanlık ve kötülük gerçeği reddedilemeyeceğinden bundan insanı sorumlu tutmaktan başka bir alternatif yoktur. Hatta şeytanın neredeyse tümüyle ortadan kaldırılması, bir zamanlar Tanrının bütünleyici bir parçası olarak bu metafizik figürün, yerini *mysterium iniquitatis*'in [kötülüğün gizeminin] gerçek taşıyıcısı olacak insana bırakmasına neden olmuştur: "omne bonum a Deo, omne malum ab homine" [İyi olan her şey Tanrıdan, kötü olan her şey insandandır]. Son zamanlarda bu gelişim, şeytani bir şekilde tersine dönmüştür, kuzu postundaki kurt artık kötünün gerçekte iyinin yanlış anlaşılmasından başka bir şey olmadığı ve ilerlemenin etkili bir enstrümanı olduğunu kulağımıza fısıldamaktadır. Karanlık dünyanın böylelikle temelli yok edildiğini düşünüyoruz ve hiç kimse bunun insan ruhunu zehirlediğini fark etmiyor. Bu şekilde insan kendini Şeytana dönüştürmüştür, çünkü Şeytan, karşı konulmaz gücüyle inançsızları bile uyumlu uyumsuz her olayda "Aman Tanrım!" dedirten arketipin diğer yarısıdır. İnsan mümkünse bundan kaçınıp bir arketiple asla

[1] [Almancada bilinen bir söylence figürü –EDİTÖRLER]

özdeşleşmemelidir, çünkü psikopatoloji ve günümüzdeki belirli olayların gösterdiği gibi sonuçlar çok korkutucudur.

190 Batılı insan, kontrolsüz ve kontrol edilemez psişik gücün – kutsallığın kendisinin – tanrılaştırılmasını reddetmek zorunda kaldığı düşük düzeyde bir ruhaniliğe saplanmıştır, böylelikle kötülüğün yutulmasından sonra iyiliği de zapt edebilmiştir. *Zerdüşt*'ü dikkatle ve psikolojik bir bakışla okuduğunuzda, Tanrısı ölmüş ve tanrısal paradoksu ölümlü insanın kısıtlı yapısına hapsetmeye çalıştığı için paramparça olmuş "üstün insan"ın psikolojisini, Nietzsche'nin nadir bir tutarlılıkla ve gerçekten dindar bir insanın tutkusuyla tasvir ettiğini göreceksiniz. Goethe de bunu bilgece söylemişti: "Ne dehşet ama! Üstün insanı bile zapt edecek!" – ve bunun karşılığında cahillerden kibirli bir gülümseme ile ödülünü almıştı. Onun, Hem Cennetin Kraliçesini hem de Mısırlı Maria'yı [*Maria Aegyptiaca*] kapsayacak kadar büyük olan anne övgüsü üstün bir bilgeliktir ve bunu üzerinde kafa yormayı amaçlayan herkes için son derece önemlidir. Fakat Hıristiyanlığın resmi sözcülerinin dinsel deneyimi anlamada yetersizliklerini ifade ettikleri bir dönemden ne beklenir? Protestan bir teolog tarafından yayınlanmış makaleden şu cümleleri aldım: Kendimizin - ister natüralist olalım ister idealist - yabancı güçlerin içsel *yaşantımıza müdahale edebilecekleri kadar çok bölünmemiş, hatta homojen varlıklar olduğumuzu* anlıyoruz, tıpkı Yeni Ahitin de öne sürdüğü gibi[1] (İtalikler bana ait). Yazar açıkça yarım yüz yılı geçkin bir süre önce bilimin bilincin zayıflığını ve çözünebilirliğini gösterdiği ve deneylerle kanıtladığı gerçeğiyle tanışmamıştır. Bilinçli niyetlerimiz, nedeninin başlangıçta bize garip geldiği sürekli bilinçdışı müdahalelerle bazen düşük bazen yüksek derecede bozulmuş ve engellenmiştir. Psişe, homojen bir birim olmaktan uzaktır – aksine çelişen dürtüler, ketlenmeler ve duygulanımların kaynadığı bir kazandır ve bunlar arasındaki çatışma, pek çok insan için din adamları tarafından telkin edilen kurtuluşu tercih edecek kadar kat-

[1] Buri, "Theologie und Philosophie" s.117.

lanılmazdır. Söz konusu kurtuluş, neyden kurtulmaktır? Açıkçası oldukça tartışmalı psişik bir durumdan. Bilinç ya da sözde kişiliğin bütünselliği asla gerçeklik değil arzu edilen şeydir. Bu bütünselliğe hayranlık duyan ve nevrozu nedeniyle bana danışan bir filozofu hala anımsarım: Kendisi kanser olduğu düşüncesine saplantılıydı. Öncesinde kaç uzmandan yardım aldığını ve kaç defa röntgen çektirdiğini bilmiyorum. Her defasında kanser olmadığının garantisini almıştı. Bana kendisi şunu dedi: "Kanser olmadığımı biliyorum fakat yine de olabilirim". Bu "imgesel" düşünceden kim sorumlu? Bunu kesinlikle kendisi yapmamış; "yabancı" bir güç onu zorlamıştı. Bu durum ile Yeni Ahitteki cin çarpmış adam arasında benzerlik vardır. Bugün ister gökyüzündeki bir şeytana inanın ister sizin üzerinizde şeytani oyunlar oynayan bilinçdışındaki bir unsura inanın, benim için hepsi birdir. İnsanın hayalini kurduğu bütünselliğin yabancı güçler tarafından tehdit edildiği gerçeği her iki durum için de geçerlidir. Din adamlarının, yüz yıl geride kalan rasyonalist açıklamalarla bu psikolojik faktörleri mit dışında bırakmak yerine bir kez olsun onları dikkate almaları daha iyi olacaktır.

*

191 Yukarıda anne-imgesinin baskınlığına dayandırılan psişik fenomenlerin genel hatlarını ortaya koymaya çalıştım. Her zaman özen göstermemiş olmama rağmen okuyucum, kişilik psikolojisi kılığında görünseler bile, Büyük Ana figürünü mitolojik bakımdan karakterize eden nitelikleri fark etmede muhtemelen çok zorlanmayacaktır. Özellikle anne-imgesinden etkilenmiş hastalardan, "anne"nin, kendileri için -olumlu ya da olumsuz- ne anlama geldiğini sözle veya resimle ifade etmelerini istediğimizde mitolojik anne-imgesinin dolaysız benzetmeleri olarak görülmesi gereken simgesel figürleri elde ediyoruz. Bu benzetmeler bizi yine de açıklık kazanmaları için çok daha fazla çalışma gerektirecek bir alan içerisine sokar. Gerçi kişisel olarak bu konuyla ilgili kesin başka bir şey söyleyebileceğimi düşünmüyo-

rum. Bununla beraber birkaç yeni öneride bulunmaya cesaret edersem bunlara kesin gözüyle bakılmamasını arzu ederim.

192 Her şeyden önce erkeğin psikolojisindeki anne-imgesinin kadının psikolojisindeki anne-imgesinden karakter olarak tümüyle farklı olduğuna özellikle dikkat çekmek isterim. Bir kadın için anne, cinsiyet ile şartlanan bilinçli yaşamı simgeler. Fakat bir erkek için anne, bilinçdışının örtük imgeleriyle dolu olan ama yine de o erkeğin deneyimlemek zorunda olduğu yabancı bir simgedir. Bu nedenden ötürü erkeğin anne-imgesi kadınınkinden temelde farklıdır. Anne, bir erkek için hiç kuşkusuz başlangıçtan itibaren erkeğin annesini idealize edeceği çok güçlü bir eğilimi açıklayan simgesel bir öneme sahiptir. İdealleştirme gizli bir şekilde kötülükten korunmadır; defedilmesi gereken gizli bir korku olduğunda idealleştirmeye başvurulur. Korkulan şey, bilinçdışı ve onun büyülü etkisidir[1].

193 Halbuki bir erkek için anne *ipso facto* [kendiliğinden] simgeseldir, bir kadın için ise sadece psikolojik gelişim sürecinde bir simge haline gelir. Çalışmalar, Urania tipi anne-imgesinin eril psikolojide baskın olduğu, kadında ise yeraltı tipi ya da Toprak Ananın daha sık görüldüğü çarpıcı gerçeğini ortaya koymaktadır. Arketipin açığa çıkma evresinde neredeyse tam bir özdeşleşme meydana gelir. Bir kadın Toprak Ana ile doğrudan özdeşleşebilir ancak bir erkek özdeşleşemez (psikozlu vakaları hariç). Mitolojide görüldüğü gibi Büyük Ananın özelliklerinden biri sıklıkla eril karşıtıyla çift oluşturmasıdır. Bundan dolayı erkek, *puer aeternus* [Ebedi çocuk] ya da *filius sapientiae* [Bilgelik çocuğu] ile birlikte, Sofya'nın lütfunun üzerine nazil olduğu çocuk-sever ile özdeşleşir. Fakat yeraltı ana ile birliktelik bunun tam karşıtıdır: kalkıkfalluslu Hermes (Mısırlı Bes) ya da bir lingam. Hindistan'da bu simge yüksek derecede ruhani bir

[1] Kuşkusuz kız çocuk da annesini idealleştirebilir fakat bunun için özel koşullar gereklidir. Oysaki erkekte idealleştirme neredeyse normal bir şeydir.

öneme sahiptir, Batılı Hermesçilikte ise Batı kültüründeki ruhani gelişimin en önemli kaynağı olan Helenistik bağdaştırmacılığın en çelişkili figürlerinden biridir. Ayrıca o, vahiy tanrısıdır ve erken ortaçağın resmi olmayan doğa felsefesinde dünyayı yaratan Nous'tan farksızdır. Bu gizem için belki de en iyi ifade *Tabula smaragdina* metni içerisinde görülür: "omne superius sicut inferius" [yukarıda olan aşağıdakinin aynısıdır].

194 Bu özdeşleştirmelerle birlikte, Birin antitezi olan Ötekinden asla ayrılmadığı, zıt eşler [*syzygy*] dünyasına girmemiz, psikolojinin bir gerçeğidir. Bu, doğrudan, kendilik edinme anlamındaki bireyleşme deneyimine neden olan kişisel deneyim alanıdır. Bu süreçteki pek çok simge Batının ortaçağ edebiyatında ve yoğunlukla da doğunun bilgelik hazinelerinde görülebilir, fakat bu konuda kelimeler ve fikirler pek de önemli değildir. Aslında bunlar tehlikeli bir çıkmaz ve sahte bir iz olabilirler. Yine de arketiple deyim yerindeyse doğrudan temas halinde olduğumuz psikolojik deneyimin bu belirsiz alanında psişik güç en üst düzeyde hissedilir. Bu dünya herhangi bir kaideye sıkıştırılamayan tam bir deneyim dünyasıdır, ancak bunu sadece bilenlere hissettirir. Bilen kişi, gece ulumalarıyla korku veren Proserpina ile göksel Venüs'ü ilişkilendirebilecek (Bu, başlangıçtan beri var olan anne-imgesinin dehşet verici paradoksudur) ve Apuleius'un Cennetin Kraliçesine yaptığı muhteşem duada ifade ettiği karşıtlıkların gerilimini anlamak için açıklamaya ihtiyaç duymayacaktır.

*

195 Bu metnin ilk halini yazdığım 1938'de, anne arketipinin Hıristiyan versiyonunun on iki yıl sonra dogmatik bir gerçeklik düzeyine yükseleceğini henüz bilmiyordum. Hıristiyan "Cennetin Kraliçesi" açık bir şekilde parlaklığı, iyiliği ve ebediliği dışında tüm Olymposlu niteliklerden sıyrıldı, hatta maddi çürümeye en yatkın şey olan insani bedenine bile semavi bir bozulmazlık giydirildi. Bunun yanında zengin Meryem Ana alegorileri, İsis (Io) ve Seme-

le'de görülen öncü pagan betimlemelerle olan bağlantısını bir parça da olsa korumuştur. Sadece ikonolojik örnekler olarak İsis ve Çocuk Horus değil, aynı zamanda Dionysos'un ölümlü annesi Semele'nin göğe yükselişi de benzer şekilde Kutsal Bakirenin Göğe Yükselişini anımsatır. Semele'nin oğlu ölür, tanrı olarak yeniden dirilir: Kendisi Olymposluların en gencidir. Meryem Ananın, İsa'nın doğduğu toprak olması gibi Semele de bir toprak tanrıçası olarak görülebilir. Bu durumda psikologlar için şu soru ortaya çıkar: Anne-imgesinin, toprakla, karanlıkla, hayvani tutkuları ve içgüdüsel doğasıyla birlikte bedenli insanın dipsizliğiyle, ve genel olarak "madde"yle olan karakteristik ilişkisi nedir? Dogmanın ilanı, bilim ve teknolojideki başarıların akılcı ve maddeci dünya görüşüyle birleşerek insanın ruhani ve psişik mirasını hızla yok etme tehdidinde bulunduğu bir zamana denk gelmiştir. İnsanlık, dehşet ve aklını almış bir korku içerisinde muazzam suçlar için kendisini silahlandırmaktadır, hidrojen bombasını kullanmak için gereken koşullar kolaylıkla oluşabilir ve meşru bir savunma adı altında hayal edilmeyecek derecede korkunç eylemler kaçınılmaz hale gelir. Olaylar felaket bir noktaya gelmesine karşın Tanrı Ana cennette tahta çıkmıştır. Aslında onun Göğe Yükselmesi, yeraltı güçlerini isyana teşvik eden maddeci kuramcılığa karşı kasıtlı bir tepki olarak yorumlanmaktadır. Nasıl ki İsa'nın tezahürü, zamanında, cennette oturan Tanrının bir oğlundan gerçek bir şeytan ve Tanrı düşmanı yaratmışsa, bugün de tam tersi şekilde göksel bir varlık yeraltı aleminden kopmuş, dünyanın ve yer altı dünyasının serbest kalmış devasa güçlerine karşı pozisyon almıştır. Tanrı Ananın gerekli maddi niteliklerin tümünden yoksun bırakılması gibi, madde de tamamıyla ruhsuzlaştırılmıştır, ve bu da fiziğin içgörülere itilmesiyle olmuştur ki, bu içgörüler maddeyi tamamıyla maddiyattan arındırmasa da en azından ona kendi özniteliklerini verir ve maddenin psişe ile ilişkisini artık hasıraltı edilemeyecek bir konu haline getirir. Bilimin inanılmaz gelişimi öncelikle zihnin aceleyle tahtan indirilmesine ve aynı düşüncesizlikle maddenin saçma bir şekilde

yüceltilmesine yol açmıştır. Şimdi iki *Weltanschauungen* [dünya görüşü] arasında ortaya çıkmış büyük bir uçurumu birleştirmeye kalkışan bilimsel bilgi de aynı yüceltme isteğini barındırmaktadır. Psikolog, Göğe Yükselme dogmasında, bir anlamda tüm bu gelişimi öngören bir simge görmeye yatkındır. Onun için dünya ve maddeyle olan ilişki, anne arketipinin vazgeçilemez niteliklerindendir. Öyle ki bu arketipe bağlı bir figür ruhlar dünyası ya da gökle ilişkili olarak sunulduğunda bu, yerin ile göğün ya da madde ile ruhun birliğine işaret eder. Doğa bilimlerinin yaklaşımı ise kesinlikle diğer yönelimde olacaktır: Ruhun eşdeğerini maddenin kendisinde bulacaktır fakat göğe yükseldiğinde dünyevi maddenin belirli niteliklerini kaybetmesi gibi "ruh" da bilinen niteliklerin tümünden en olmadı çoğundan yoksun kalacaktır. Yine de iki prensibin birleşmesi için gitgide bir yol açılacaktır.

196 Somut anlamda, Göğe Yükselme kesinlikle maddeciliğin karşıtıdır. Bu, karşıtlıklar arasında gerilimi azaltmayıp aksine uç noktaya götüren bir aksi tesirdir.

197 Bununla birlikte simgesel anlamda bedenin Göğe Yükselişi, insandaki karşı konulmaz "havalanma" eğiliminden dolayı son aşamada kötülükle özdeşleşen maddenin tanınması ve kabul görmesi anlamına gelir. Aslında ruh ve madde, nötr daha doğrusu "utriusque capax" yani insanın iyi ya da kötü dediğine eğilimlidir. Tanım olarak son derece izafi olmalarına rağmen köklerinde, hem fiziksel hem psişik dünyadaki enerji yapılarının parçası olan karşıtlıklara dayanırlar ve onlar olmadan varoluş da meydana gelmez. Karşıtı olmayan hiçbir konum yoktur. Karşıt olmalarına rağmen, hatta tam da bu nedenle, biri olmadan diğeri de var olamaz. Bu, klasik Çin felsefesinde de ifade edilmiştir: *yang* (aydınlık, sıcak, kuru, eril prensip) *yin* (karanlık, soğuk, nemli, dişil prensip) çekirdeğindeki içeriğe sahiptir ve bunun tam tersi durum da aynı şekilde geçerlidir. Bu yüzden Madde ruhun özünü, ruh maddenin özünü içerir. Uzun süredir bilinen ve

Rhine deneylerinde[1] istatistiksel olarak onaylanan "eşzamanlılık" fenomeni aynı yöndedir. Maddenin "psişe kazanması", ruhun mutlak maddesizliğini tartışmaya açacaktır zira bu ardından bir tür özlük ile uyum göstermek zorunda kalacaktır. Tarihte bilinen en büyük siyasi bölünmenin yaşandığı bir çağda ilan edilen Göğe Yükseliş dogması, bilimin bütüncül bir dünya imgesi için mücadelesini yansıtan ödünleyici bir belirtidir. Bir anlamda her iki gelişim de karşıtların *hieros gamos*'u [kutsal birliği] içinde simya aracılığıyla önceden sezilmişti fakat sadece simgesel biçimde. Bununla birlikte simge, ayrıcinsli hatta uyumsuz faktörleri *tek* bir imgede toplayabilme özelliğine sahiptir. Simyanın gerilemesiyle madde ve ruhun simgesel birliği, modern insanın ruhsuz bir dünya içerisinde kendisini uzaklaşmış ve yabancılaşmış bulmasıyla birlikte yok olmuştur.

198 Simyacı, karşıtlar birliğinin simgesi olarak ağacı görür ve bu nedenle kendi dünyasında artık evinde hissetmeyen ve varoluşunu ne olmayan geçmiş üzerinde ne de henüz olmamış gelecek üzerine temellendirebilen günümüz insanındaki bilinçdışının, dünyaya kök salmış ve göğe uzanan – ayrıca insanın kendisi olan – kozmik ağaç simgesine tekrar dönmesi şaşırtıcı değildir. Simgeler tarihinde bu ağaç, sonsuz ve değişmez olana doğru büyüme ve yaşam biçimi olarak tanımlanmıştır. Karşıtların birliğinden doğar ve ebedi varlığıyla birliği mümkün kılar. Kendi "varoluş"unu boşuna arayan ve bundan bir felsefe geliştiren insan, artık yabancı olmadığı bir dünyaya giden yolu, sadece simgesel gerçekliği deneyimleyerek bulacakmış gibi görünüyor.

[1] Bkz. "Synchronizität als ein Prinzip akausaler Zusammenhänge" ("Synchroncity: An Acausal Connecting Principle") başlıklı yazım.

III. KISIM

Kore'nin Psikolojik Yönleri

306 Bakire, anne ve Hecate olarak üç yönlü Demeter ve Kore figürü bilinçdışı psikolojisinde sadece anlaşılmaz bir mesele değil ayrıca pratik de bir problemdir. "Kore", psikolojik karşılıklarını, bir yanda *kendilik* ya da *düzenüstü kişilik* diğer yanda *anima* olarak ifade ettiğim bu arketiplerde bulur. Okuyucuların tamamının tanıdığını düşünmediğim bu figürleri açıklamak için genel nitelikli değerlendirmekle başlayalım.

307 Psikologdan kesin bir tanım ya da açık ve öz bir bilgi talep edildiğinde bir mitoloji uzmanınkilere benzer zorluklarla uğraşmak zorundadır. Kendi bilindik bağlamı içerisinde bakıldığında resim somuttur, açıktır ve doğru anlaşılmaya meyillidir. Bu şekilde içeriğindeki her şeyi bize söyler. Fakat resmin "gerçek özünü" soyutlamaya çalışırken şeyin bütünü bulutlu ve belirsizdir. Ondaki yaşam işlevini anlamak için tüm bu karmaşıklık içerisinde organik bir şeyin kalmasına izin vermeliyiz ve cesedin anatomisini bilim adamı tavrıyla ya da kalıntıların arkeolojisini tarihçi tavrıyla incelemeye çalışmamalıyız. Tabi ki doğru yerde uygulandığında bu tür metotların geçerliliği inkar edilemez.

308 Psişik fenomenin karmaşıklığı göz önünde bulundurulduğunda saf bir fenomonolojik bakış açısı uzun süreli başarı ihtimalinin mevcut olduğu tek olasılıktır. Özellikle psikoloji alanında şeylerin "nereden" geldikleri ve "ne" oldukları, sınırsız yanıtlama girişimine neden olan sorulardır. Bu tür spekülasyonlar, fenomenler doğasının kendisinden çok bilinçdışı felsefi önermelere dayalıdır. Bilinçdışı faaliyetlerin sebep olduğu psişik fenomenler öyle zengin ve çeşitlidir ki bulgularımı ve gözlemlerimi *betimlemeyi*, mümkünse onları belirli tipler altında düzenlemeyi tercih ediyo-

rum. Bu doğa biliminin metodudur ve çeşitli fakat örgütlenmemiş malzeme ile uğraşmak zorunda kaldığımızda uygulanır. Kişi düzenlemede kullanılan kategori ve tiplerin uygunluğunu ya da faydasını sorgulayabilir fakat salt metodun doğruluğunu sorgulayamaz.

309 Yıllardan beri kelimenin en geniş anlamında bilinçdışı ürünleri yani rüyaları, fantezileri, görüleri, delilik sanrılarını gözlemliyorum ve inceliyorum, bu yüzden bunları belirli düzenlemelere yani *tiplere* ayırmaktan kaçınmadım. Sık olarak kendilerini tekrar eden, uyumlu bir anlama sahip *durum* ve *figür* tipleri vardır. Bu nedenle bu yinelemeleri tanımlamak için de "motif" terimini kullandım. Dolayısıyla tipik rüyaların yanı sıra rüya içerisinde tipik motifler de mevcuttur. Bunlar, daha önce söylediğimiz gibi durumlar ya da figürler olabilir. Figürler arasında bir dizi arketip altında düzenlenebilen insan figürleri mevcuttur, benim önerime göre bunların başında *gölge*, *bilge ihtiyar adam*, *çocuk* (çocuk kahramanı da içerir), düzenüstü kişilik olarak (üstünlükten dolayı "kötücül") *anne* ("İlk Anne", "Toprak Ana") ve onun karşılığı *bakire* ve son olarak erkekte *anima* kadında *animus* gelir[1].

310 Bu hususta yukarıdaki tipler, istatistiksel düzenlemeleri tüketmekten oldukça uzaktır. Burada ilgilendiğimiz Kore figürü, bir erkekte gözlemlendiğinde anima tipine, bir kadında gözlemlendiğinde *düzenüstü kişilik* tipine aittir. İki katmanlı olmaları ya da en azından kopyalanma becerisine sahip olmaları psişik figürlerin temel karakteristiğidir: Her durumda iki kutupludurlar, ve olumlu ve olumsuz anlamlar arasında gidip gelirler. Bu nedenle soğuk, düşüncesiz ve

[1] Bildiğim kadarıyla şu ana dek başka bir öneride bulunan olmadı. Eleştirenler, bu arketiplerin var olmadığı savını öne sürüyorlardı. Bir botanik sistem doğada ne kadar varsa bu arketipler de o kadar vardır. Bu doğrultuda herhangi biri doğal bitki familyasının varlığını inkar edebilir mi? Peki belirli morfoloji ve işlev benzerliklerinin oluşumunu ve kesintisiz yinelenişini inkar edebilir mi? Bu, ilke olarak, bilinçdışının tipik figürleriyle neredeyse aynıdır. Arketipler, *a priori* var olan formlardır ya da psişik etkinliğin biyolojik normlarıdır.

kariyer düşkünü Faust'tan kişilik olarak daha olumlu olan Mephistopheles örneğindeki gibi "düzenüstü" kişilik, alçak ve çirkin görünüme sahip olabilir. Diğer olumsuz figür, halk hikayelerindeki Tom Thumb ya da Tom Dumb'dır. Bir kadında Kore'ye karşılık gelen figür genelde çifttir, yani anne ve bakiredir, bunun anlamı kadının bir an için ilkinde, başka bir an diğerinde belirmesidir. Başlangıç için, Demeter-Kore mitinin oluşumundaki dişil etkinin, şimdiye kadar Kore için pratikte pek önemi olmayan eril etkiden çok daha ağır bastığı sonucuna varabiliriz. Demeter mitindeki erkek gerçekte sadece ayartıcı ya da fetheden rolündedir.

311 Pratik gözlem konusu olarak Kore, genelde kadında *bilinmeyen genç bir kız*, Gretchen ya da evlenmemiş anne olarak belirir[1]. Diğer sık görülen modülasyon, klasik kültürden alınarak biçimlenen *dansçı*dır, bu kültürde "bakire" *Kybele Rahibi*, *Baküs Perisi* ya da *Orman Perisi* olarak görülür. Ayrıca balık kuyruğu ile insanüstü doğasını açığa vuran su perisi de vardır. Bazen Kore ve anne figürleri hayvan krallığına da uzanırlar, favori temsiller *kedi*, *yılan*, *ayı*, veya timsah gibi yeraltının karanlık canavarları, salamander, kertenkele türündeki hayvanlardır[2]. Bakirenin savunmasızlığı onu her türlü *tehlikeye* maruz bırakacaktır, örneğin sürüngenler tarafından parçalanacak ya da kurbanlık hayvan gibi ayinsel bir şekilde katledilecektir. Genelde kanlı, vahşi ve hatta masum bir çocuğun kurban edildiği sefahat alemleri olabilmektedir. Bazen bu alem, gerçek bir *nekyia* yani Hades'e inme ve "erişimi zor bir hazine"nin arayışıdır, bazen de seks ayinleri ya da ay için menstrüal kan sunumlarıyla bağlantılıdır. İşin garip yanı pek çok işkence ya da sefahat ale-

---

[1] "Kişilikçi" yaklaşımı, bu tür rüyaları "arzu-giderme" olarak yorumlar. Birçoğuna göre bu yorum görünürdeki tek olasılıktır. Fakat bu rüyalar pek çok koşulda hatta arzu-giderme teorisinin tümüyle zorlama ya da keyfi olduğu koşulda meydana gelir. Rüyalar alanındaki araştırma motifleri ayrıca bana daha temkinli ve daha uygun bir prosedür gibi görünmektedir.

[2] Benvenuto Cellini'nin otobiyografisinde bahsettiği salamanderin ikili görüsü, babasının çaldığı müzikten dolayı bir anima-yansıtmasıdır.

mi "Toprak Ana" tarafından yürütülür. *Kan içme, kan banyosu*[1] ayrıca çarmıha germe mevcuttur. Vaka tarihçelerinde ortaya çıkan bakire, belirsiz çiçeksi Kore'den azımsanmayacak derecede farklıdır, ayrıca modern figür olarak daha keskince betimlenmiş ve bütünüyle bilinçdışıdır, bunu aşağıdaki örneklerle göstereceğiz.

312 Demeter ve Hecate'ye karşılık gelen figürler düzenüstüdür, hatta Pietà tipinden Baubo tipine uzanan doğal boyutların üstünde "anneler"dir. Kadının uzlaşımsal masumiyetine dengeleyici biçimde davranan bilinçdışı, bu itibarla oldukça hünerli olduğunu kanıtlar. Tanınmış Demeter figürünün saf halde bir imge olarak bilinçdışından kendiliğinden ortaya çıktığı sadece birkaç vaka hatırlıyorum. Hatta bembeyaz bir örtüyle sarmalanmış bakire-tanrıçanın kollarında siyah bir maymun olduğu bir vaka anımsıyorum. Toprak Ana daima yer altı ile ilişkilidir; bazen de, ya önceden bahsedildiği gibi kan sunma veya çocuk kurban etme vasıtasıyla ya da hilal ile bezeli olduğu sebebiyle ay ile ilişkilendirilir[2]. Resim ya da plastik temsillerinde anne, yüzünde-

---

[1] Temel problemin olumsuz anne karmaşası olduğu hastalarımdan biri, genelde kadın doğası ile ilgili onu eğiten Hintli bir kadın yani ilkel anne figürü üzerine bir dizi fantezi geliştirmişti. Bu anlatımlarda kana özel bir paragraf ayrılmıştı; "Bir kadının yaşamı *kan*a yakındır. Her ay bu hatırlatılır ve doğum gerçekten kanlı bir faaliyettir, yıkıcı ve yaratıcıdır. Sadece kadına doğurma *imkanı verilmiştir* fakat yeni yaşam *onun* yaratımı değildir. Yüreğinin merkezinde bunu bilir ve ona nazil olan rahmetten sevinç duyar. O küçük bir annedir, *Büyük Ana* değildir. Fakat onun küçük modeli büyük modele benzer. Bunu anladığında doğa tarafından kutsanır. Çünkü bunu doğru bir şekilde ortaya koymuştur ve böylelikle Büyük Ananın besleyiciliğinden pay alır..."

[2] Genelde ay, basit bir şekilde "oradadır", "Woman of the Bees" [Arıların Kadını] biçimindeki yeraltı ana fantezisi buna örnek verilebilir (Josephine D. Bacon, *In the Border Country*, s. 14 vd.): "Yol, küçük bir kulübeye çıkıyor, neredeyse onu ayakta tutan *dört büyük ağaç*la aynı renkteki bir kulübeye. Kulübenin kapısı sonuna kadar açık, ortasında alçak bir kütük, üzerinde uzun bir pelerine sarınmış ihtiyar bir kadın oturuyor, içindeki sevecenlik görülüyor..." Kulübe kesintisiz *arı vızıltıları*yla dolu, köşesinde "beyaz bir ay ve küçük yıldızların yansıdığı" derin soğuk bir *memba* var. İhtiyar kadın, kadın kahramanı kadın yaşamının görevlerini

ki ilkel ya da hayvansı bir ifadeyle *siyaha* ya da *kırmızıya* (bunlar onun temel renkleridir) çalan koyu renktedir. Yapısı sıkça Brassempouy ya da Willendorf'a ait Venüs'ün *neolitik idealine* ya da Hal Saflieni uyuyanına[1] benzer. Zaman zaman da dişi domuzunkiler gibi sıralanmış *çoklu göğüs*le karşılaştım. Toprak Ana, kadının bilinçdışında önemli rol oynar, çünkü onun tüm belirtileri "güçlü" olarak tanımlanmıştır. Bu tür durumlarda, farkındalığı olan zihindeki Toprak Ana unsurunun anormal zayıf olduğu ve güçlenmesi gerektiği ortaya çıkar.

313 Tüm bunları göz önünde bulundurarak bu tür figürlerin "düzenüstü kişilikler" tipine ait olduğunu düşünmenin zorluğunu kabul ediyorum. Bunun yanında bilimsel bir incelemede ahlaki ve estetik önyargılar dikkate alınmamalıdır ve gerçeklerin kendileri hakkında konuşmasına izin verilmelidir. *Bakire*, genel anlamda bütünüyle insan olarak tanımlanmaz; o, bilinmez ya da tuhaf kökenlidir veya yabancı gibi görünür veya kişi, bakirenin sıra dışı, mitsel doğasını anlamakta zorlandığı yabancı deneyimlere maruz kalır. Toprak Ana aynı şekilde ve daha çarpıcı biçimde klasik anlamdaki kutsal varlıktır. Daima Baubo şeklinde belirmez, daha çok *Hypnerotomachia Poliphili*'deki Kraliçe Venüs görünümündedir. Genelde Toprak Ananın estetikten uzak biçimleri modern dişil bilinçdışı önyargısıyla tutarlıdır. Bu önyargı antik çağlarda yoktu. Demeter ile yakından ilişkili Hecate'nin yeraltı doğası ve Persephone'nin kaderi modern malzeme kadar aynı ölçüde olmasa da insan psişesinin karanlık tarafına işaret eder.

---

hatırlaması için teşvik ediyor. Tantra yogada, "aşkla çıldırmış arı sürüsünün belirsiz vızıltısı" uyuklayan Shakti'den ileri gelir (*Shat-Chakra Nirupana*; Avalon, *The Serpent Power*, s. 29). Bkz. aş. "*Arı sürüsü*nün içinde eriyen dansçı". Arılar ayrıca Paskalya mumunun takdis bölümünde gösterildiği gibi bir alegori olarak Meryem ile bağlantılıdır. Bkz. Duchesne, *Christian Worship: Its Origin and Evolution*, s. 253.

[1] [Bkz. Neumann, *The Grear Mother*, 1a, 3. Bu bütünlüklü çalışma mevcut incelemeyi aydınlatmaktadır –EDİTÖRLER]

314 "Düzenüstü kişilik", bütün insandır yani kendisine göründüğü gibi değil gerçekten olduğu gibi olan insandır. Bu bütünlüğe, bilinç gibi ihtiyaç ve gereksinimleri olan bilinçdışı psişe de aittir. Bilinçdışını kişisellik üzerinden yorumlamayı tercih etmiyorum ve yukarıda tanımlandığı üzere fantezi imgelerinin bastırma nedeniyle arzu-giderme olduklarını savunuyorum. Bu imgeler aslında bilinçli değillerdi ve dolayısıyla hiç bastırılamayacaklardı. Kişisel bilinç olarak ifade edilmesine rağmen ben bilinçdışını tüm insanlar için ortak daha çok *kişilerüstü* bir psişe olarak algılıyorum. Herhangi biri nefes aldığında onun nefesi kişisel olarak yorumlanması gereken bir fenomen değildir. Mitolojik imgeler bilinçdışının yapısına aittir ve kişilerüstüdür. Gerçekte insanların büyük bir kısmı onları sahiplenmekten çok onlar tarafından *sahiplenilmişlerdir.* Yukarıda tanımlananlar gibi olan imgeler belirli koşullar altında bozukluklar ve belirtilere neden olur ve bu dürtülerin bilinçli kişilikle bütünleşip bütünleşemediği, bütünleştiyse nasıl ve ne ölçüde olduğu, ya da yine bu dürtülerin, kusurlu bilinç yöneliminin normal potansiyel halinden pratiğe geçirmiş olduğu ikincil bir fenomen olup olmadıklarını bulmak tıbbi terapinin görevidir. Her iki olasılık da pratikte mevcuttur.

315 Genelde ben, düzenüstü kişiliği, bilinç unsurunun yanı sıra bilinçdışını da içeren kişilik *bütünlüğü* ile yalnızca farkındalığı olan zihin kadar genişleyebilen Ben arasında keskin bir ayrım ortaya koyarak "kendilik" biçiminde tanımlıyorum. Bu nedenle Ben, kendilikle bütünün parçası gibi ilişkilidir. Kendilik, o ölçüde üstündür. Dahası kendilik, yansıtma yoluyla bilince ancak dolaylı yoldan ulaşabilen bilinçdışı unsur nedeniyle deneysel düzlemde özne olarak değil nesne olarak hissedilir. Bilinçdışı unsurundan dolayı kendilik, bir kısmının insan figürleriyle diğer kısmının da nesnel ve soyut simgelerle ifade edilebildiği farkındalığı olan zihinden ayrılmıştır. İnsan figürleri baba ve oğul, anne ve kız, kral ve kraliçe, tanrı ve tanrıçadır. Hayvan biçimli simgeler ejderha, yılan, fil, aslan, ayı ve diğer güçlü hayvanlar ayrıca örümcek, yengeç, kelebek, kaplumbağa, solucan-

dır. Bitki simgeleri genellikle çiçeklerdir (nilüfer ve gül). Bunlarda daire, küre, kare, dörtgen, saat, gök kubbe gibi geometrik figürler ağırlıktadır[1]. Bilinçdışı unsurun belirsiz boyutu, insan kişiliğinin anlaşılır tanımını geçersiz kılar. Dolayısıyla bilinçdışı, insan dışındaki iki uç olarak hayvandan kutsala uzanan pek çok canlı figürle mikrokozmozdaki bitkisel ve inorganik soyutlamalar eklentisi ile resmi tamamlar. Bu ilaveler, "özellik" olarak belirdikleri insan biçimli kutsallık içerisinde sıklıkla görülür.

316 Demeter ve Kore, anne ve kız, dişil bilinci hem aşağıya hem de yukarıya doğru uzatırlar. Buna "yaşlı ve genç", "güçlü ve zayıf" boyutunu da eklerler, şeylerin sonsuz akışında bir payı olan daha büyük ve kapsamlı kişiliğin bildirimlerini sunarak zaman ve uzayda sınırlı haldeki farkındalığı olan zihni genişletirler. Mit ve gizemin herhangi bir bilinçli amaç doğrultusunda keşfedildiğini varsaymamız kolay değil; bu keşif, daha çok psişik fakat bilinçdışı önkoşulun istem dışı açığa çıkması gibi görünmektedir. Psişe (örneğin çocukta) bilinçten önce var olarak, bir yanda annelik psişesinden pay alır diğer yanda kız çocuk psişesine kadar uzanır. Bununla birlikte her annenin kendisinde kız çocuğunu her kız çocuğunun da annesini içerdiğini ve her kadının geçmişinin annesine, geleceğinin de kız çocuğuna uzandığını söyleyebiliriz. Bu pay alma ve karışım, *zaman* konusunda özgün bir belirsizliğe yol açar: Bir kadın, anne olarak daha öncesini, kız çocuk olarak da sonrasını yaşar. Bu bağların bilinç deneyimi, yaşamın nesillerüstü genişlediği hissini verir – bu, *ölümsüzlük* duygusunu beraberinde getiren zaman dışı varlığın deneyimine ve inancına yönelik dolaysız ilk adımdır. Bireyin yaşamı bir tipe yükseltilir, genelde bu, kadın kaderinin arketipi olur. Bu, anlık bireysellik köprüsüyle bugün gelecek nesillere geçen ataların yaşamlarının yenilenmesine ya da *apocatastasise*'e neden olur. Bu tür bir deneyim nesillerin yaşamına bireysel bir rol ve anlam verir, böylelikle tüm gereksiz engeller, bireyin aracılığıyla

[1] *Psikoloji ve Simya*, İkinci Kısım.

yaşam akışının yolunda yok olurlar. Aynı zamanda birey kendi tecridinden kurtulur ve bütünlüğe kavuşur. Nihayetinde arketiple yapılan tüm ritüel uğraşlar bu amacı ve bu sonucu barındırır.

317 Demeter kültünden dişil psişeye geçmek zorunda olan arındırıcı ve yenileyici etkilerin ne olması gerektiği, Eleusis duygularının ortaya çıkardığı deneyim türünü artık bilmeyen kültürümüzü bugün ne tür bir psişik sağlık yoksunluğunun karakterize ettiği psikolog açısından gayet açıktır.

318 Bilinçdışı fenomonolojisinin bu yönünü incelemediklerinden dolayı psikoloji konusunda istekli ancak meslekten olmayanların, profesyonel psikologların, psikiyatristlerin ve hatta psikoterapistlerin, hastalardaki arketip malzemesi konusunda yeterli bilgi edinmediklerine inanıyorum. Çünkü bu konu, kesin olarak arketip simgelerinin verimli bir ürünüyle karakterize olan vakalarla sık sık karşılaştığımız psikiyatrik ve psikoterapik gözlem alanı içerisindedir[1]. Onları gözlemleyen doktor, tarihsel bilgi eksikliğinden dolayı antropoloji ve genel insan bilimlerindeki gözlemler ve bulgular arasındaki paralelliği algılayacak bir konumda değil. Buna karşın mitoloji ve karşılaştırmalı dinler uzmanı da, hiç şüphesiz bir psikiyatrist değildir ve dolayısıyla mitolojik motiflerin, bilimsel tahlil yoluyla hiçbir açıklama getiremediğimiz en kişisel yaşamımızın gizli kısımlarında hala taze ve canlı olduğunu bilmez – örneğin rüyalar ve görüler. Bu yüzden arketip malzemesi büyük bir bilinmezdir ve böyle bir malzemeyi toplayabilmek özel çalışma ve hazırlık gerektirir.

319 Rüyalar ve fantezilerdeki arketip imgelerinin ortaya çıktığı vaka tarihçelerinden birtakım örnekler vermek bana gereksiz gelmemektedir. Takipçilerimin defalarca dünyada-

[1] Öğrencim Jan Nelken'in "Analytische Beobachtungen über Phantasien eines Schizophrenen" isimli tezine, ayrıca *Symbole der Wandlung* (*Symbols of Transformation*) içerisindeki bir dizi fantezi üzerine olan kendi analizime dikkat çekmek isterim.

ki en basit şey olması gereken "birkaç örneği" açıklarken zorlandıklarını fark ettim. Gerçekte bağlamdan kopuk birkaç imge ve kelimeyle bir şeyi ispatlamak neredeyse imkansızdır. Bu sadece bir uzmanla çalışırken işe yarar. Perseus'un Gorgon'un kafasıyla yapmak zorunda olduğu şey miti bilmeyen biri için asla anlaşılmayacaktır. Dolayısıyla bireysel imgeler gerekir; bunlar bir bağlama ihtiyaç duyar ve bağlam sadece bir mit değil bireysel hatırlamadır. Bununla birlikte bu tür bağlamlar çok geniş boyutlara sahiptirler. Tam bir imge dizisinin uygun sunumunun yaklaşık iki yüz sayfalık bir kitap gerektirmesi gibidir. Miller fantezilerini incelemem bana bununla ilgili birkaç fikir verdi[1]. Bu nedenle vaka tarihçelerinden büyük bir çekinceyle örnek veriyorum. Kullandığım malzeme kısmen normal kısmen de hafif nevrozlu kişilerden gelmektedir. Bunlar, bir kısım rüya bir kısım görü ya da görü ile karışık rüyadır. Bu "görüler", halüsinasyonlar ve esrik hallerden farklıdır; fantezinin ya da *etkin imgelem*in doğal görsel imgeleridir. Etkin imgelem, içsel imgelerin akışını gözlemlemek için (benim tasarladığım) bir içebakış metodudur. Bir kişi başka birinin dikkatini etkileyici fakat anlaşılmaz rüya imgesi ya da doğal görsel izlenim üzerinde yoğunlaştırır ve meydana gelen değişiklikleri gözlemler. Bu sırada hiç şüphesiz eleştiricilik askıya alınmalıdır ve meydana gelen her şey kesin bir tarafsızlıkla gözlemlenmeli ve not edilmelidir. Açıkçası, bütün şeyin "rastgele" ya da "tasarlanmış" olduğu itirazı bir tarafa bırakılmalıdır, çünkü bu itiraz kendi evinde ikinci bir ev sahibi tanımayan ben-bilincinin kaygısından kaynaklanır. Diğer bir deyişle bu, farkındalığı olan zihnin bilinçdışı üzerinde uyguladığı ketlenmedir.

320 Bu koşullar altında uzun ve sık dramatik fantezi dizileri birbirini takip eder. Bu metodun avantajı bir grup bilinçdışı malzemeyi aydınlığa çıkarmasıdır. Çizim, boyama

[1] Bkz. *Symbole der Wandlung* (*Symbols of Transformation*). H.G. Baynes'in 939 sayfalık *The Mythology of the Soul* isimli kitabı sadece iki vakadan sağlanan malzemenin hakkını vermeye çalışmıştır.

ve modelleme de aynı amaç için kullanılabilir. Görsel diziler bir kere dramatik hale geldi mi işitsel ve dilsel dünyaya kolaylıkla geçip eklenebilir ve diyaloglar ve benzerini kurabilirler. Hafif patolojik bireyler ve özellikle pek çok gizli şizofren vakasında metot, belirli koşullar altında oldukça riskli görülebilir ve bu nedenle tıbbi kontrol gerektirir. Bu, bilinçdışını sınırlayan ya da bastıran farkındalığı olan zihin ve onun ketleyici etkisinin kasıtlı zayıflamasına dayalıdır. Metodun amacı ilk aşamada doğal olarak iyileştiricidir, ikincisinde ise zengin bir deney malzemesi sağlar. Bazı örneklerimiz bundan çıkarılmıştır. Onlar sadece, içeriğin rüya görerek değil bilincin uyanışıyla algılandığı gerçeğinden yola çıkan yapılarından dolayı rüyalardan farklıdır. Örnekler orta yaşlı bir kadından gelir.

1. Vaka X (Kronolojik Sırasıyla Doğal Görsel İzlenimler)

321 i. "*Kanatları açık beyaz bir kuş görüyorum. Mavilere bürünmüş,* antik heykel *gibi oturan bir kadın figürüne konuyor. Kuş, kadının eline doğru uçuyor ve kadın ona bir* buğday tanesi *tutuyor. Kuş bunu gagasına alıp tekrar göğe doğru süzülüyor*".

322 X için ortaya çıkan resim: mavilere bürünme, beyaz bir mermer taban üzerinde arkaik olarak basit bir "Anne" figürü. Annelik, büyük göğüslerle vurgulanmaktadır.

323 ii. *Bir boğa, çocuğu yerden kaldırıp bir antik kadın heykeline taşıyor. Saçında çiçekten tacıyla çıplak genç bir kız beliriyor ve beyaz bir boğaya biniyor. Çocuğu alıp bir top gibi havaya atıp yakalıyor. Beyaz boğa onları bir tapınağa götürüyor. Kız, çocuğu yere bırakıyor ve böylece devam eder.*

324 Bu resimde *bakire* belirir, hem de Europa biçiminde (Burada belli bir okul bilgisinden yararlanılmıştır). Çıplaklığı ve çiçek tacı, Dionysosçu vazgeçişe işaret eder. Çocukla top gibi oynama, çocuk kurban etmeyi gerektiren gizli bir ayin motifidir (Bkz. Paganların Hıristiyanlara, Hıristiyanla-

rın Yahudiler ve Gnostiklere yönelttiği ritüel cinayet suçlamaları; ayrıca Fenikeli çocuk kurbanlar, Kara Ayin söylentileri ve "kilisede top oyunu").

325 iii. "*Kaide üzerinde altın bir domuz görüyorum. Canavara benzer yaratıklar bir çember içerisinde domuz etrafında* dans ediyorlar. *Biz* yerde *hızla bir* çukur *kazıyoruz. İçersine uzanıyoruz ve* su *buluyoruz. Sonra bir adam* altın bir at arabası içerisinde *beliriyor. Çukura atlıyor ve ileri geri sallanmaya başlıyor sanki dans edermiş gibi... Onunla bir ritim içerisinde sallanıyorum. Sonra aniden çukurdan dışarı fırlıyor, bana tecavüz ediyor ve çocukla beni alıyor*".

326 X, *genç* olarak beliren kız ile özdeştir. Bu genç, kadındaki eril unsurun cisimleşmiş hali animus-figürüdür. Genç ve kız, birlikte bütünlüğün özünü simgeleyen (ayrıca simya felsefesinde sonradan tamamlanmış bir bütünlük simgesi olan Platoncu hermafrodit gibi) *syzygy* ya da *coniunctio*'yu biçimlendirir. X, açık bir şekilde geri kalanıyla dans eder ve böylelikle "acele ederiz". Kerényi tarafından vurgulanan motiflerle kurulan paralellik benim için dikkat çekicidir.

327 iv. "*Tek başına neşe içinde hoplayıp zıplayan ve dans eden altın ziller takmış güzel genç bir erkek görüyorum... Sonunda yere düşüyor ve yüzü çiçeklere gömülüyor. Ardından* yaşlı bir annenin *kucağına düşüyor. Bir süre sonra kalkıp suya atlıyor ve burada bir* yunus *gibi oynuyor... Saçının altın olduğunu görüyorum. Artık birlikte atlıyoruz, el ele.* Bunun üzerine bir geçide varıyoruz..." *Geçide atlarken genç uçuruma düşüyor. X artık yalnız kalıyor ve beyaz bir* denizatının *onu altın bir kayıkta beklediği bir nehre varıyor.*

328 Bu sahnede X, genç erkektir, sonrasında kadın kahramanı hikayenin tek kahramanı olarak bırakarak yok olur. O, "yaşlı bir annenin" çocuğudur ve ayrıca bir yunustur, geçitte kaybolmuş genç erkek ve belli ki Poseidon'un beklediği gelindir. Tüm bu bireysel malzemedeki motiflerin özgün örtüşme ve yer değiştirmesi, mitolojik değişimlerdekilerle neredeyse aynıdır. X, anne kucağındaki genç erkeği

bunu resmedecek kadar etkileyici bulmuştur. Figür, başlık i'deki ile aynıdır, sadece elindeki buğday tanesi yerine devasa bir annenin kucağında tamamen tükenmiş şekilde yatan genç bir beden vardır.

329 v. *Bundan sonra da bir koyunun kurbanı gerçekleşiyor, bu arada kurban edilen hayvanla bir top oyunu oynanıyor. Katılımcılar* kendilerine kurban kanı sürüyorlar *ve daha sonra gürül gürül kan içerisinde yıkanıyorlar, X bunun üzerine* bitki*ye dönüşüyor.*

330 vi. *Daha sonra X bir yılan mağarasına giriyor ve yılanlar onun etrafını sarıyor.*

331 vii. *Deniz altındaki yılan mağarasında uyuyan* kutsal bir kadın *var* (diğerlerine göre çok daha büyük bir resim içerisinde görülmektedir). *Vücudunun sadece alt yarısını kaplayan kan kırmızı bir elbise giyiyor. Koyu bir tene, tamamen kırmızı dudaklara sahip ve fiziksel olarak güçlü olduğu görülüyor. Genç kız rolündeki X'i öpüyor ve hazır bekleyen pek çok erkeğe onu bir hediye olarak sunuyor.*

332 Bu yeraltı tanrıçası pek çok modern fantezide görüldüğü gibi tipik Toprak Anadır.

333 viii. *X derinliklerden çıkıp ışığı tekrar gördüğünde bir tür aydınlanma deneyimliyor. Dalgalanan tahıl tarlaları boyunca geziniyormuşçasına beyaz ateşlere aldırmıyordu.*

334 Bu resimle birlikte Anne-bölümü sona erdi. Bilinen bir mitten tekrarlanmış en ufak bir belirti olmamasına rağmen aralarındaki motifler ve bağlantılar mitolojiden bize tanıdık gelmektedir. Bu imgeler kendilerini doğal bir şekilde sunar ve bilinç bilgisine dayanmaz. Kendim için uzun bir süre etkin imgelem metodu uyguladım ve yıllar sonra, varlıklarından tümüyle habersiz olduğum metinlerde teşhis edebildiğim birkaç vakada pek çok simge ve simgesel çağrışım gözlemledim. Rüyalarda da aynısı geçerlidir. Örneğin birkaç yıl önce şu rüyayı görmüştüm: *Yavaş ve yorgun bir şekilde dağa tırmanıyordum, rüyada hayal ettiğim gibi zirveye ulaştığımda kendimi bir düzlük kenarında otururken buldum. Dağın gerçek zirvesini temsil eden tepe sadece uzaktan seçilebiliyordu. Gece oluyordu ve karşıdaki karanlık uçurumdan metalik pırıltıyla akan*

bir dere gördüm, yol yukarı doğru ikiye ayrılıyordu, biri sola, diğeri sağa, yılanlar gibi kıvrılmıştı. Tepede, sağa doğru bir otel vardı. Aşağıda karşı tarafa ulaşan bir köprüyle dere sola kıvrılmıştı.

335 Çok geçmeden karmaşık bir simya eserinde aşağıdaki "alegoriyi" keşfettim. Frankfurt'ta XVI. yüzyılın ikinci yarısında yaşayan Doktor Gerard Dorn'un *Speculativae Philosophiae*[1] adlı eserinde bir yanda "Mundi peregrinatio, quam erroris vi am appellamus (hatalı yol olarak adlandırdığımız dünya seyahatini)" diğer yanda "Via veritatis"i [hakikatin yolunu] tanımlar. Yazar, ilk yoldan şöyle bahseder:

> Doğası Tanrıya karşı çıkmak olan insan ırkı, kendisi için hazırladığı tuzaklardan kendi çabasıyla nasıl kaçabileceği sorusundan vazgeçmez. Fakat bütün merhamet lütuflarının bağlı olduğu Ondan yardım istemez. Bu nedenle insanların yolun sol tarafında kendileri için büyük bir Atölye inşa ettikleri ortaya çıkar... endüstri ile yönetilen. Buna ulaştıktan sonra endüstriden dönüp *zafiyet köprüsünden* geçtikleri *dünyanın ikinci bölgesine* doğru devam ederler... Fakat iyi Tanrı onları geri getirmeyi arzular. Dolayısıyla zafiyetlerinin onlara hükmetmesine izin verir. Eskisi gibi kendilerinde bir çare [endüstri] ararlarken *solda inşa edilmiş Tıp faaliyetinin olduğu büyük bir hastaneye* akın ederler. Burada büyük eczacı, cerrah ve doktor kalabalıkları vardır[2].

336 Yazarımız "doğru" yol olan "hakikatin yolu" ile ilgili şunları söyler: "... Bilgelik konağına gideceksiniz ve oraya alındığınızda, eskisinden çok daha güçlü yiyeceklerle

---

[1] *Thetrum chemicum*, I (1602), s. 286 vd.

[2] Humanum genus, cui Deo resistere iam innatum est, non desistit media quaerere, qui bus proprio conatu laqueos evadat, quos sibimet posuit, ab eo non petens auxilium, a quo solo dependet omnis misericordiae munus. Hinc factum est, ut in sinistram viae partem officina sibi maksimam exstruxerint... huic domui praeest industria, etc. Quod postquam adepti fuerint, ab industria recedentes in secundam mundi regionem tendunt: per infirmitatis pontem facientes transitum.... At quia bonus Deus retrahere velled, infirmitates in ipsis dominari permittit, tum rursuz ut prius remedium (industrial) a se quarentes, ad xenodochium etiam a sinistris constructum et permaximum confluunt, cui medicina praeest. Ibi pharmacopolarum, chirurgorum et physicorum ingens est copia (s. 288).

canlanacaksınız". Hatta oradaki nehir: "...dağın tepesinden olağanüstü bir hünerle akan yaşam suyudur...(Bilgelik Dağından suyun fışkırması)"[1]

337 Benim rüyam ile karşılaştırdığımda ters olan otel durumunun dışında Bilgelik nehrinin sağda olması ve rüyama göre resmin ortasında olmaması önemli bir farktır.

338 Rüyamda bildik bir "mit" yerine kolaylıkla "bireysel" yani özgün olarak görülebilecek bir grup düşünce üzerinde duruyor olduğumuz açıktır. Bunun yanında tam bir analiz, bu tür bir arketip imgesinin herhangi bir dönemde ve mekanda tekrar ve tekrar üretilebileceğini zorlanmadan gösterecektir. Fakat kabul etmek zorundayım ki Dorn'u okurken rüya imgesinin arketip doğası bana çok net göründü. Sadece kendimde değil hastalarımda da defalarca bu ve buna benzer olaylar gözlemledim. Fakat bu örneğin gösterdiği gibi bu tür paralelliklerin kaçırılmaması için özel dikkat gerekmektedir.

339 Antik anne-imgesi Demeter figürüyle tükenmemiştir. Kendini ayrıca Kybele-Artemis'te de göstermiştir. Bir sonraki vaka bu yöndedir.

2. Vaka Y (rüyalar)

340 i. *Büyük bir dağda geziniyorum, yol ıssız, vahşi ve zorlu. Gökten bana hem eşlik hem de yardım etmesi için bir kadın iniyor. Işıklı saçları ve ışıltılı gözleriyle parlıyor. Arada bir gözden kayboluyor. Biraz geçtikten sonra değneğimi bir yerde bıraktığımı fark ediyorum ve onu almak için geri dönmek zorunda kalıyorum. Bunu yapmak için korkunç bir canavarı aşmak zorundayım, kocaman bir ayı. Bu yolu geçerken onu ilk defa aşmak zorunda kaldım fakat gök*

[1] "... pervenietis ad Sophiae castra, quibus excepti, longe vehementiori quam antea cibo reficiemini... viventis aquae fluvius tam admirando fluens artificio de montis apice. (De Sophiae fonte scaturiunt aquae!)" (Profesör Jung tarafından kısmen değiştirilmiştir. Bkz. Dorn, s. 279-80. –EDİTÖRLER].

kadın beni korudu. Tam o anda canavarı atlatıyorum ve o beni yakalamak üzere, kadın tekrar benim yanımda duruyor, sessizce yerde yatan ayıya bakıyor ve geçmemizi sağlıyor. Ardından gök kadın kayboluyor.

341 Burada ayılarla ilişkili, anne gibi korumacı bir tanrıçamız var, bir tür Diana ya da Gallo-Roman Dea Artio. Gök kadın, bilinçli insanın göğe yükselmesine ve hayvanlar dünyasına inmesine kadar uzanan "düzenüstü kişiliğin" olumlu yönüdür, ayı ise olumsuz yönü.

342 ii. *Uzun bir merdivenden çıktığım kule gibi bir odanın kapısından geçiyorum. En üst basamakların birindeyken bir yazı okuyorum. "Vis ut sis". Basamaklar ağaçlıklı bir tepenin zirvesine kurulmuş bir tapınakta sonlanıyor ve başka da bir yol yok. Bu,* Ursanna*'nın türbesi, ayı tanrıça ve Tanrı Ananın. Tapınak, kırmızı taşlıdır. Kanlı kurbanlar sunuluyor. Hayvanlar sunak üzerinde duruyor. Tapınak bölgesine girmek için insan hayvana dönüşmek zorunda – bir orman canavarına. Tapınak eşit kollu bir haç biçiminde, ortasında dairesel bir boşluk var, çatısız, böylelikle göğe ve Ayı takımyıldızına doğrudan bakılabilir. Açık alanın ortasındaki sunakta ay görünümlü bir kase duruyor, üzerinden hiç durmadan duman ya da buhar yükseliyor. Ayrıca büyük bir tanrıça imgesi var fakat açıkça görülemiyor. İnananlar, hayvanlara dönüşmüş ve ben de onlardan biriyim, onlar tanrıçaya yakın olmak zorundalar, bunun üzerine imge onlara bir işaret veriyor ya da "Vis ut sis" gibi kahince bir söz telaffuz ediyor.*

343 Bu rüyada heykelinin "düzgün görünmemesine" rağmen ayı-tanrıça açık bir şekilde ortaya çıkar. Kendilikle, düzenüstü kişilikle olan ilişki, sadece "Vis ut sis" kehaneti ile değil ayrıca tapınak alanındaki dörtgen biçim ve dairesel merkez ile de açıklanabilir. Antik zamandan beri yıldızlarla olan ilişki her zaman ebediyeti simgeler. Ruh "yıldızlardan" gelir ve yıldızlara geri döner. Ursanna'nın ayla olan ilişkisi "ay-kase" ile gösterilmiştir.

344 Ayrıca ay tanrıça çocukların rüyalarında belirir. Oldukça zor psişik koşullarda büyüyen bir kız, yedinci ve onuncu yaşlar arasında tekrarlanan bir rüya görmektedir.

"*Ay-leydi, adasına götürmek için iskelede her zaman beni beklemektedir*". Ne yazık ki orada ne olduğunu hiçbir zaman hatırlayamıyordu, fakat rüya, tekrar görmek için sık sık dua edecek kadar güzeldi. Rüya gören kişiler açıkça aynı olmamasına rağmen *ada motifi* bir önceki rüyada erişilemeyen dağ zirvesi olarak ortaya çıkmıştır.

345 Rüyasında ay-leydiyi gören kişinin otuz yıl sonra dramatik bir fantezisi olmuştu:

346 "*Karanlık sarp bir dağa tırmanıyorum, zirvesinde kubbeli bir kale duruyor. Girip sola dönen bir merdivenden çıkıyorum. Kubbeye vardığımda kendimi inek boynuzlu başlık takan bir kadının karşısında buluyorum. O anda onun çocukluk rüyalarımdaki* ay-leydi *olduğunu fark ediyorum. Onun emriyle sağıma bakıp derin bir uçurumun diğer tarafında sersemletici şekilde parlayan bir güneş görüyorum. Uçurum dar ve şeffaf bir köprüye uzanıyor, üzerinde yürürken hiçbir durumda aşağı bakmamam gerektiğinin farkındayım. Esrarengiz bir korku sarıyor içimi ve duraksıyorum. Döneklik muhtemel gibi görünüyor fakat en azından karşıya geçiyorum ve güneşin karşısına dikiliyorum. Güneş konuşuyor: 'Yanmadan bana dokuz defa yaklaşabilirsen her şey iyi olacak'. Fakat korkum artıyor, sonunda aşağı bakıyorum ve güneşin altından bana uzanan bir ahtapotunki gibi siyah bir dokunaç görüyorum. Korku içinde geri çekiliyorum ve boşluğa atlıyorum. Fakat parçalara ayrılmak yerine Toprak Ananın kollarına uzanıyorum. Onun yüzüne bakmaya çalışırken o çamura dönüşüyor ve kendimi toprakta uzanırken buluyorum.*

347 Bu fantezinin başlangıç kısmının rüya ile bağdaşma şekli dikkat çekicidir. Üstteki ay-leydi aşağıdaki Toprak Anadan açık bir şekilde ayrışmaktadır. Ay-leydi rüya göreni güneşle bir şekilde tehlikeli bir maceraya zorlarken Toprak Ana, şefkatli kollarında onu koruyucu bir şekilde yakalar. Rüya gören, tehlikede olan kişi olarak Kore'nin rolündeymiş gibi görünecektir.

348 Şimdi rüya dizimize geri dönelim:

349 iii. *Y rüyasında İskandinav ressam Hermann Christian Lund'un yaptığı iki resim görmektedir.*

I. "*İlk resim İskandinav köy evidir. Renkli kıyafetler içerisindeki köylü kızlar kol kola yürümektedirler (yani bir sıra içerisinde). Ortadaki, geri kalanlardan daha kısadır ve bunun yanında bir kamburu vardır ve başını arkaya çevirip durmaktadır. Bu, ona sıra dışı olmanın yanında cadıvari bir görünüm verir*".

II. "*İkincisi, resmin bütününe yayılan ve özellikle bir kıza uzanmış kollarıyla bir ejderhayı göstermektedir, kız ejderhanın kontrolü altındadır ve hareket edemez, kımıldadıkça ejderha kendini büyültüp küçülterek hareket etmektedir Kız onun kollarından kaçmak istediğinde ejderha kollarını ona doğru uzatıp tekrar yakalamaktadır. Tuhaf olan şu ki kızın yüzü yok, en azından ben göremiyorum*".

350 Ressam, bir rüya ürünüdür. Animus genelde bir ressam olarak görülür ya da bir tür yansıtma tertibatına sahiptir veyahut sinema makinisti, resim galerisi sahibi olabilir. Bunların hepsi, bilinç ve bilinçdışı arasındaki arabulucu işlev olarak animusa işaret eder: Bilinçdışı, animus tarafından ya fanteziler biçiminde açığa çıkarılarak iletilen ya da bilinçsizce hastanın kendi yaşamı ve faaliyetlerinde iletilen resimleri içerir. Animus-yansıtması, "kahramanlar" ve "şeytanlar" için fantezileştirilen sevgi ve nefret ilişkilerine sebebiyet verir. Gözde kurbanlar şarkıcılar, sanatçılar, film yıldızları, spordaki şampiyonlar ve benzerleridir. İlk resimde bakire, kamburuyla ve "omuzları üzerinde" kötücül bakışla şeytani olarak karakterize edilmiştir (Bu nedenle kem göze karşı muskalar genelde ilkeller tarafından sırtlarında göremedikleri savunmasız nokta olan ense üzerine konurdu).

351 İkinci resimde "bakire", canavarın masum kurbanı olarak tasvir edilmiştir. Bir öncekindeki gök kadın ve ayı arasında özdeşlik ilişkisi gibi burada da genç kız ve ejderha arasında bir ilişki mevcuttur ki pratik yaşamda bu, kötü bir şakadan çok daha fazlasıdır. Burada bir yanda kurbanın savunmasızlığı diğer yanda kamburun kem gözündeki ve ejderhanın kudretindeki tehlikelerle bilinçli kişiliğin genişlemesine işaret edilmektedir.

352 iv. (kısmen rüya kısmen görsel hayal) "*Bir sihirbaz, Hint prensine numaralarını göstermektedir. Örtünün altından güzel genç bir kız çıkartmaktadır. O, şekil değiştirme gücüne sahip ya da en azından yanıltmayla izleyicisini büyüleyen bir dansçıdır. Dans sırasında müzikle bir arı sürüsüne karışır. Sonrasında bir leopara dönüşür ardından bir su jetine ve sonradan genç bir inci avcısının etrafına kıvrılan bir ahtapota dönüşür. Bir ara, çarpıcı bir şekilde tekrardan insan biçimini alır. İki harikulade meyve sepeti taşıyan dişi eşek olarak görülür. Sonra renkli bir tavus kuşu olur. Prens keyifle karşısındadır ve kendisini çağırır. Fakat o dans etmektedir, hatta çıplaktır ve vücudundan derisini sıyırır, deri düşer – çıplak bir iskelet kalır. Artık gömülmüştür fakat geceleyin mezardan dışarı bir zambak büyür ve kasesinden göğe yavaşça süzülerek* beyaz bir leydi *yükselir*".

353 Bu parça, başkalaşmış bir kişisellik olana dek, sihirbazın (özellikle dişil bir yetenek olan yanıltma becerisi) ardışık dönüşümlerini tanımlar. Fantezi, bir alegori türü olarak ortaya çıkarılmamıştır, kısmen rüya kısmen de doğal imgelemdir.

354 v. "*Gri kumtaşından yapılmış bir kilisedeyim. Apsis biraz sağa kurulmuş. Tapınağın yakınlarında kırmızı elbiseli bir kız penceredeki taş çarmıhta asılı duruyor (Yoksa bu bir intihar mı?)*".

355 Önceki vakada olduğu gibi kurban çocuk ya da kuzu önemli bir roldedir, burada bakire kurban "çarmıh"ta sallanmaktadır. Bu bakireler ölmeye her zaman mahkûm olduklarından dansçının ölümü bu anlamda anlaşılır durumdadır. Çünkü onlardaki dişil psişenin özel hegemonyası bireyleşme sürecini yani kişiliğin olgunlaşmasını aksatır. "Bakire", erkeğin animasına tekabül eder ve yanıltmanın önemli bir rol oynadığı kendi doğal hedeflerine ulaşmak için bundan faydalanır. Fakat bir kadın *femme à homme* [erkeksi kadın] olmaktan memnun oldukça dişil bireyselliğe sahip olmaz: Boştur ve sadece ışıldar – eril yansıtmaları buyur eden kase olur. Bununla birlikte kişilik olarak kadın oldukça farklı bir durumdur: Burada yanıltma artık işe yaramaz. Genelde yaşamın ikinci yarısının acılı bir gerçeği

olan kişilik sorunu ortaya çıktığında kendiliğin çocuksu biçimi de hayal kırıklığına uğrar.

356 Benim için geriye kalan tek şey erkekte gözlemlenebilir Kore'yi yani animayı tanımlamaktır. Erkeğin bütünlüğü, yapı olarak eşcinsel olmaması kaydıyla, sadece eril kişilik olabildiğinden dolayı animanın dişil figürü düzenüstü kişilik tipi olarak sınıflandırılamaz fakat farklı bir değerlendirme ve konum gerektirir. Bilinçdışı etkinliğin ürünlerinde anima, eşit derecede bakire ve anne olarak belirir ki bu kişilikçi yorumlamanın Kore'yi daima kişisel anne ya da diğer bir kadına indirgenmesinin nedenidir. Figürün gerçek anlamı doğal olarak süreç içerisinde kaybolur, bu durum, ister bilinçdışı psikolojisi ister mitoloji psikolojisi olsun bütün bu indirgemeci yorumlarda da kaçınılmazdır. Güneş, ay, yıldız ya da meteorolojik anlamdaki tanrı ve kahramanları mitoloji alanı içerisinde sayısız yorumlama girişiminin, onların anlaşılmasında hiçbir katkısı olmamıştır aksine bizde yanlış bir izlenime sebep olmuşlardır. Bununla birlikte rüyalarda ve diğer doğal ürünlerde, önemi tanrı ve fahişe uçları arasında gidip gelen, bilinmeyen dişil bir figürle karşılaştığımızda onun bağımsız kalmasını sağlamak ve onu bilinen bazı şeylere keyfi bir şekilde indirgememek akla yatkındır. Eğer bilinçdışı onu "bilinmeyen" olarak gösterirse bu nitelik "rasyonel" bir yoruma ulaşacak bir görüş ile ana güç tarafından yok edilmemelidir. "Düzenüstü kişilik" gibi anima da çift-kutupludur ve bu nedenle bir an olumlu başka bir an olumsuz görülebilir; gençtir aynı zamanda yaşlıdır; hem annedir hem de bakiredir; bir an iyi peridir başka bir an cadıdır; gerek azizdir gerek fahişedir. Bu ikircikliğin dışında anima ayrıca "gizemler"le, karanlık dünya ile "okült" bağlantılara sahiptir, bu nedenden ötürü dinsel bir katmanı vardır. Belli bir açıklıkla ortaya çıktığında daima zamanla özgün bir ilişkiye sahip olacaktır: Genelde zaman dışılığından dolayı az çok ölümsüzdür. Bu figüre el atan yazarlar animanın bu konudaki özgünlüğünü baskı altına almayı asla başaramadılar. Burada Rider Haggard'ın *Ayişe*, Pierre Benoit'nınn *Atlantida*'sında ve özellikle genç

Amerikalı yazar William M. Sloane'nin *to Walk the Night* romanındaki klasik tanımlardan bahsedebiliriz. Tüm bu açıklamalarda anima, bildiğimiz kadarıyla zaman dışıdır ve farklı bir düzene ait bir varlıktır ya da son derece yaşlıdır.

357 Dinsel olarak inandığımız figürler aracılığıyla, bilinçdışı arketipleri kısmen ifade ettiğimiz ya da hiç ifade edemediğimizden bu arketipler tekrardan bilinçdışına saplanır ve bu yüzden genelde bilinçsizce az çok uygun kişiliklere yansıtılır. Erkek çocuk için açık şekilde belirgin anima formu annesinde ortaya çıkar ve bu, anneye üstünlük ve güç parıltısı hatta kötücül ve büyüleyici bir aura kazandırır. Fakat animanın ikircikliliğinden dolayı yansıtma tümüyle olumsuz da olabilmektedir. Erkeklerde dişil cinsiyetin yükselme korkusunun büyük kısmı anima-imgesinin yansıtılmasından kaynaklanır. Erkek çocuk genelde anne animaya sahiptir; erişkin erkekte bu, daha genç bir kadın figürüdür. Yaşlı erkek, daha genç bir kız ya da hatta bir çocuk içerisinde ödünleme bulur.

[3. Vaka Z]

358 Anima, onun niteliklerini simgeleyen hayvanlarla da benzerlik gösterir. Bu nedenle bir yılan, kaplan ya da bir kuş gibi görülebilir. Bu tür bir dönüşüm içeren bir rüya-dizisi aktarıyorum[1]:

359 i. *Beyaz bir kuş masa üzerine konmuş. Aniden sarışın yedi yaşında bir kıza ve sonra da tekrar insan sesiyle konuşan kuşa dönüşüyor.*

360 ii. *Gerçekten yer altı dünyasında olan bir yer altı evinde ihtiyar bir sihirbaz ve "kızı"yla birlikte bir peygamber yaşamaktadır. Ayrıca kız gerçek kızı değildir, bir dansçıdır ve oldukça oynak biridir fakat kördür ve şifa aramaktadır.*

[1] Rüyalardan, animaya dayalı olmalarına göre, sadece alıntılar verilmiştir.

361 iii. *Ahşap ıssız bir ev, içerisinde de ihtiyar bir bilge yaşamaktadır. Aniden kızı belirir, bir tür hayalettir, insanların onu sadece bir hayal ürünü olarak görmesinden şikayet etmektedir.*

362 iv. *Kilisenin ön cephesinde bir Gotik Madonna mevcut, canlı ve "bilinmez fakat yine de tanıdık" bir kadın. Kollarında bir çocuk yerine bir tür alev, yılan ya da bir ejderha tutmaktadır.*

363 v. *Siyahlara bürünmüş bir "kontes" karanlık bir şapelde diz çökmüş. Elbisesine çok değerli inciler takılmış. Saçları kırmızı ve onunla ilgili esrarengiz bir şeyler var. Dahası ölüm ruhlarıyla etrafı kuşatılmış.*

364 vi. *Sevecen davranan dişi bir yılan, imalı bir şekilde insan sesiyle konuşuyor. Kız "tesadüfen" yılan biçimini almış.*

365 vii. *Aynı sesle bir kuş konuşuyor fakat rüya göreni tehlikeli bir durumdan kurtarmaya çabalayarak kendisini yardımsever gösteriyor.*

366 viii. *Bilinmez kadın oturuyor, rüya gören gibi, kilise kulesinin ucunda ve olağandışı bir şekilde boşluktan ona bakıyor.*

367 ix. *Bilinmez kadın sıcaklığın sıfırın altında kırk derece olan yeraltında umumi bir tuvalette yaşlı bir hizmetli olarak beliriyor.*

368 x. *Bilinmez kadın, kadın bir akrabasıyla küçük bir burjuva olarak evden ayrılıyor ve yerinde Athena gibi görünen mavilere bürünmüş doğal boyutlarının üstünde bir tanrıça beliriyor.*

369 xi. *Sonra bir kilisede ortaya çıkıyor, sunağın üzerinde, hala normalden büyük ancak yüzü peçeli.*

370 Bu rüyaların tümünde[1] temel figür, rüya gören için bilinen bir kadınınkilere hiç benzemeyen nitelikleri olan gizemli kadındır. Bilinmeyen, rüyalarda bu şekilde tanımlanır ve sıra dışı doğasını öncelikle biçim değiştirme gücü ve ikinci olarak da paradoksal ikirciklik ile açığa çıkarır. Kendisindeki her anlamlı parıltının derecesi en üstten en düşüğe değişkenlik gösterir.

---

[1] Aşağıdaki açıklamalar rüyaların "yorumları" anlamına gelmemektedir. Onlar sadece animanın belirdiği çeşitli biçimleri özetleme amacındadır.

371 *Rüya i*'de cin benzeri yani kısmen insan biçimli anima görünmektedir. O ayrıca bir kuş olabilmektedir ki bu, onun tümüyle doğaya ait olduğu ve insanların dünyasından (yani bilinçten) kopabildiği (yani bilinçdışı olduğu) anlamına gelir.

372 *Rüya ii*'de bilinmez kadın öteden (yani bilinçdışından) gelen mitolojik bir figür olarak görülür. O, kutsal gizemleri yorumlayan keşişin ya da "felsefeci"nin *soror*'u ya da *filia mystica*'sıdır [kız kardeşi ya da gizemli kız evladı], Simon Magus ve Helen, Zosimus ve Theosebia ve Comarius ve Cleopatra gibi figürlerde karşılaşılan mistik zıt eşlerle [*syzygy*] belirgin biçimde paraleldirler. Bizim rüya-figürümüze en uygun olanı Helen görünmektedir. Gerçekten bir kadında anima psikolojisinin hayranlık uyandıran bir tasviri, Erskine'nin *Troyalı Helen* adlı eserinde bulunabilir.

373 *Rüya iii*, aynı temayı sunmaktadır fakat daha "peri masalı" boyutundadır. Buradaki anima daha çok hayalet gibidir.

374 *Rüya iv*, animayı Tanrı Anaya daha da yakınlaştırır. "Çocuk", kurtarıcı yılan ve kurtarıcılığın "coşkun" doğası konusunda mistik spekülasyonlara işaret eder.

375 *Rüya v*'te anima, bir parça da romantik biçimde büyüleyici "seçkin" kadın olarak görselleştirilmiştir, ancak yine de ruhlarla ilgisi vardır.

376 *Rüya vi* ve *vii*, hayvan biçimli çeşitlemeler sunar. Anima'nın kimliği, sesi ve söylediklerinden dolayı rüya gören için bir kez görünür. Anima "tesadüfen" bir yılan biçimini alır tıpkı *rüya i*'deki gibi kolayca kuşa döner ve sonra tekrar eski halini alır. Bir yılan olarak olumsuz bir roldeyken bir kuş olarak olumlu roldedir.

377 *Rüya viii*, rüya görenin animasıyla yüzleştiğini gösterir. Bu, yerden çok yüksekte meydana gelmektedir (yani insani gerçekliğin üzerinde). Açıkçası bu, animadan tehlikeli bir büyülenme durumudur.

378 *Rüya ix*, anima derinliğinin oldukça "alt" bir konuma saplandığına işaret eder, bu konum, son cazibe izinin

yok olduğu ve sadece insani duygudaşlığın kaldığı bir konumdur.

379 *Rüya x*, animanın paradoksal ikili doğasını göstermektedir: Adi bir sıradanlık ve tanrısal kutsallık.

380 *Rüya xi*, animayi Hıristiyan kilisesine ikon olarak değil sunağın kendisi olarak iade eder. Sunak, kurban yeridir ve ayrıca kutsal emanetler için muhafazadır.

381 Tüm bu anima çağrışımları üzerinden ortalama bir açıklama getirmek bile özel ve kapsamlı bir araştırmayı gerektirir. Bu araştırma, önceden de belirttiğimiz gibi animanın Kore figürünün yorumlanmasında sadece dolaylı bir etkisi olduğundan burada yersiz olacaktır. Okuyucuya basitçe anima düşüncesinin dayandığı birkaç deney malzemesi fikri verme amacıyla bu rüya-dizilerini sundum. Bu dizilerden ve benzerlerinden eril psişe içerisinde böyle önemli bir role sahip yabancı faktörün ortalama resmini elde edebiliriz.

382 Erkeğin animasının Demeter kültünde yansıtılma fırsatı yakaladığı yeterince açık görülmektedir. Kore, kendi yer altı kaderine ve çiftyüzlü anneye mahkûm olmuştur, Eleusis kültünde ise her ikisindeki hayvan biçimli yönler, animaya, kendisini yansıtma, parıldama ve belirsizleşme ya da orada kendisini daha fazla deneyimleme ve olağanüstü özüyle liderliği alma, istikrarlı bir hedefe ulaşma fırsatları sunmaktadır. Erkek için anima deneyimleri daima sonsuz ve değişmez bir öneme sahiptir.

383 Fakat Demeter–Kore miti, sadece bir anima-yansıtmasının sonucu olabilmek için fazla dişildir. Daha önce de söylediğimiz gibi Anima, Demeter – Kore'de kendini deneyimleyebilmesine rağmen yine de tümüyle farklı bir doğaya sahiptir. Demeter – Kore, erkeğe yabancı ve onu engelleyici anne- kız deneyimi düzleminde var olurken anima en üst dereceden *femme à homme*'dur [erkeksi kadındır]. Aslında Demeter kültü psikolojisi, erkek için gerekli fakat yıkıcı bir faktör de olabilen toplumun anaerkil niteliklerinin tümünü taşır.

Gölge ve Zıt Eşler [*Syzygy*]

I. Gölge

13 Kişisel bilinçdışının içeriği bireyin yaşamı boyunca edinilirken kolektif bilinçdışının içeriği başlangıçtan beri değişmeden mevcut olan arketiplerdir. Onların içgüdülerle olan ilişkisini başka bir yerde ele almıştık[1]. Belirgin biçimde deneysel bakış açısından karakterize edilen arketipler, Ben üzerinde en yıkıcı ve sık etkiye sahip olanlardır. Bunlar *gölge*, *anima* ve *animus*tur[2]. Bunların en erişilebileni, en kolay deneyimlenebilir olanı gölgedir, çünkü doğasının büyük kısmı kişisel bilinçdışı içeriğinden gelmektedir. Bu kuralda tek istisna, kişiliğin olumlu niteliklerinin bastırıldığı ve bu nedenle Benin temelde olumsuz ve sakıncalı bir rol oynadığı oldukça nadir durumlardır.

14 Gölge, tüm ben-kişiliği ile mücadele eden ahlaki bir problemdir çünkü hiç kimse yeterince ahlaki çaba göstermeden gölgenin bilincinde olamaz. Onun bilincinde olmak, mevcut ve gerçek olarak kişiliğin karanlık yönlerini fark etmeyi gerektirir. Bu eylem bir tür kendini tanıma için gerekli koşuldur ve bu nedenle genelde dikkate değer bir direnişle karşılaşır. Gerçekte psikoterapötik bir ölçü olarak kendini tanıma, genelde uzun bir sürece yayılan oldukça itinalı bir çalışma gerektirir.

---

[1] "Instinkt und Unbewußtes" ("Instinct and the Unconscious") ve "Die Struktur der Seele" ("On the Nature of the Psyche").

[2] Bunun içeriği ve aşağıdaki bölüm 1948 yılında, Zürih'te *Swiss Society for Practical Psychology*'de sunulan konferans metinden alınmıştır. Bütün hali ilk defa *Wiener Zeitschrift für Nervenheilkunde und deren Grenzgebiete* I (1948): 4 içerisinde yayınlandı.

15 Karanlık nitelikleri – yani gölgeyi oluşturan aşağılıkları –daha yakından incelemek, onların bir tür özerk *duygusal* bir doğaya sahip oldukları ve buna göre de saplantılı ya da sahiplenici bir nitelik barındırdıklarını ortaya çıkarır. Laf arasında, duygu, bireyin bir etkinliği değildir ancak başa gelen bir şeydir. Duygulanım, uyumun en zayıf olduğu yerden ortaya çıkar ve aynı zamanda bu uyumun zayıflığının yani belirli bir derece aşağılığın ve kişiliğin daha alt düzeydeki varlığının nedenini ortaya çıkarır. Bu kontrol dışı ya da zar zor kontrol edilen duygularla alt düzeydeki kişi neredeyse bir ilkel gibi davranmaktadır ki o sadece pasif bir duygulanım kurbanı değildir, aynı zamanda tekil olarak da ahlaki hükümde yetersizdir.

16 İçgörü ve iyi niyetle birlikte gölge, bir derece de olsa bilinçli kişilik tarafından özümsenmesine rağmen deneyimler göstermektedir ki gölgenin ahlaki kontrole en sert şekilde direnç ortaya koyacak ve etkiyi neredeyse imkansız hale getirecek belirli nitelikleri vardır. Bu direnmeler, gerçekte tanımlanmayan *yansıtmalar*la ilgilidir ve onları tanımak, sıradanın ötesinde ahlaki bir kazanımdır. Gölgeye özgü bazı nitelikler, kişinin kendi nitelikleri gibi çok da zorlanmadan tanımlanabilmesine rağmen bu konuda içgörü de iyi niyet de faydasız olacaktır çünkü duygunun nedeni tüm şüphe olasılıklarının ötesinde başka kişide yatıyor gibi görünmektedir. Tarafsız bir gözlemci için bunun bir yansıtmalar konusu olduğu ne kadar belli olsa da öznenin bunu kendisinin algılayacağına dair çok az umut vardır. Özne, duygusal-katmanlı yansıtmaları nesnesinden çekmeye razı olmadan önce çok uzun bir gölge yayıyor olduğuna ikna edilmelidir.

17 Belli bir bireyin, yansıtmalarını fark edecek hiçbir eğilim göstermediğini varsayalım. Yansıtma-üreten faktör, o zaman hareket özgürlüğü kazanır ve varsa nesnesini gerçekleştirebilir ya da gücünün diğer durum niteliğini ortaya çıkarabilir. Bildiğimiz kadarıyla bu, bilinçli özne değildir fakat yansıtmayı gerçekleştiren bilinçdışıdır. Bundan dolayı kişi, yansıtmalarla karşılaşır, onları meydana getirmez. Yan-

sıtmanın etkisi, özneyi çevresinden izole etmesidir, çünkü çevreyle gerçek bir ilişki yerine o an sadece hayali bir ilişki vardır. Yansıtmalar, dünyayı bir kişinin kendi bilinmeyen yüzünün replikasına dönüştürür. Bu nedenle onlar, kişinin son tahlilde, gerçekliğinin sonsuza dek erişilemez olduğu bir dünyanın hayalini kurduğu otoerotik ya da içe kapanık bir ortama yönelirler. Sonuçta ortaya çıkan *sentiment d'incompletude* [tamamlanmamışlık hissi] ve kötü kısırlık duygusu, yansıtma açısından çevrenin kötülüğü olarak açıklanmaktadır ve bu kısır döngü sayesinde tecrit pekiştirilir. Özne ve çevre arasında yansıtmalar sıkıştıkça, yanılsamaları nedeniyle Beni görmek zorlaşacaktır. Yirmi yaşından beri zorlanım nevrozu olan ve dünya ile tamamen bağlantısını kesmiş kırk beş yaşında bir hasta bana bir kez şunu demişti: "Yaşamımın en iyi yirmi beş yılını boşa harcadığımı kabul edecek değilim".

18 Kendi ve başkalarının yaşamlarını pervasızca berbat eden bir adamın, tüm trajedinin kendisinden kaynaklandığını, ama bunu sürekli olarak nasıl beslediğini ve sürdürdüğünü anlamada aciz kaldığını görmek gerçekten trajiktir. O, gittikçe daha da uzaklaştığı ve bilincinde olduğu güvenilmez dünyaya tabi ki *bilinçsizce* hayıflanmakla ve onu lanetlemekle meşguldür. Daha doğrusu dünyasını saklayacak yanılsamalar tasarlayan, bu bilinçdışı faktördür ve sonunda tasarlanmış olan şey onu tamamen sarmalayacak bir kozadır.

19 İmkansız değilse de çözülmesi oldukça zor buna benzer yansıtmaların, gölgenin dünyasına yani kişiliğin olumsuz tarafına ait olduğu varsayılabilir. Bu varsayım belirli bir noktadan sonra savunulmaz hale gelir çünkü artık beliren simgeler aynı cinsiyetle değil karşı cinsiyetle ilgilidir, erkek için de kadın için de bunun aynısı geçerlidir. Artık yansıtmaların kaynağı öznenin daima aynı cinsiyetten olduğu gölge değil karşıcins bir figürdür. Burada, iki mütekabil arketip olan kadında animus ve erkekte anima ile karşılaşırız; bu arketiplerin özerklikleri ve bilinçdışı durumları, yan-

sıtmalarının inadını açıklar. Gölge, mitolojide anima ve animus kadar oldukça bilinen bir motif olsa da her şeyden önce kişisel bilinçdışını ifade eder, işte bu yüzden içerik, çok da zorlanmadan bilinçli hale getirilebilir. Burada anima ve animustan ayrışır, çünkü gölge görülebilir ve kolaylıkla fark edilebilirken, anima ve animus bilinçten daha da uzaktadır ve gerçekleşse bile normal koşullarda nadir görülür. Doğası kişiselleştiği ölçüde biraz özeleştiriyle kişi gölgeyi bütünüyle görebilir. Fakat arketip olarak belirdiğinde aynı anima ve animustaki zorluklarla karşılaşır. Diğer bir deyişle bir insanın doğasındaki görece kötülüğü fark etmesi olasılık sınırları içerisindedir, fakat gerçek kötülüğün yüzüne bakmak hem nadir hem de yıkıcı bir deneyimdir.

II. Zıt eşler [*syzygy*]: Anima ve Animus

20 O halde bu yansıtma-üreten faktör nedir? Doğu, bunu "Dönen Kadın[1]" olarak adlandırır - dansıyla yanılsama yaratan Maya olarak. Bunun rüya simgeciliğinden kaynaklı olduğunu bilmeseydik, Doğudan gelen bu iz bizi doğru yola sokacaktı: Kuşatıcı, kucaklayıcı ve yiyip bitirici unsur açık bir şekilde anneyi işaret eder[2] yani erkek evladın gerçek annesiyle olan bağına, imgesine, onun için anne olacak kadına. Onun Eros'u bir çocuğunki gibi pasiftir, yakalanmayı, yutulmayı, kuşatılmayı ve yiyip bitirilmeyi arzular. Sanki annesinin korumacı, besleyici, hayranlık uyandıran ortamını arar. Bebeklik durumu dış dünyanın onun üzerine eğildiği, hatta üzerinde mutluluk baskısı kurduğu her ilgiden açığa çıkmaktadır. Tabi ki bu arada gerçek dünyanın da gözden kaybolacağına şüphe yoktur.

---

[1] Erwin Rouselle "Seelische Führung im lebenden Taoismus" Pl. I, s. 150, 170. Rouselle, dönen kadını "anima ruhu" olarak adlandırır. Bunu destekleyen bir söz vardır. "Dönüş hareket halinde oluşur". Animayı bilinçdışının kişileşmesi olarak tanımlamıştım.

[2] Burada ve devamında "anne" kelimesi bilindik anlamda değil bir anne olarak işlev gören her şeyin simgesi olarak kullanılmaktadır.

21 Bu durum dramatize edilirse ki bilinçdışı genelde dramatize eder, önünüze psikolojik düzeyde geçmişe yönelik yaşayan, çocukluğunu ve annesini arayan, kendi anlayışını inkar eden zalim bir dünyadan kaçan bir adam ortaya çıkar. Genelde o kişinin yanında, küçük oğlunun adam olması için en ufak bir endişe duymayacak ancak, bitmez tükenmez ve fedakarca bir çaba ile, onun büyümesini ve evlenmesini engelleyecek hiçbir şeyi savsaklamayacak bir anne belirir. Burada anne ve oğul arasındaki gizli antlaşmayı ve yaşamı sarsmak için birinin diğerine nasıl yardım ettiğini görebilirsiniz.

22 Burada kabahat kimdedir? Annede mi yoksa çocukta mı? Muhtemelen her ikisinde. Erkek çocuğun tatmin olmamış yaşam ve dünya özlemi ciddiye alınmalıdır. Onda gerçekliğe temas etme, yeryüzünü kucaklama ve dünyadaki topraktan verim sağlama arzusu vardır. Fakat o, bir dizi düzensiz başlangıçtan daha fazlasını yapamaz, dayanma gücünün yanı sıra girişkenliği, dünyanın ve mutluluğun annesinden gelen bir hediye olarak alındığı gizli anısıyla sakatlanır. Her erkek gibi onun da tekrar tekrar karşılaşmak zorunda kaldığı dünya kesiti, hiçbir zaman tam da onun için doğru olan bir kesit değildir, çünkü bu kesit onun kucağına düşmez, onunla uzlaşmaz ve direnmeyi sürdürür, fethedilmelidir ve sadece güce boyun eğer. Tüm varlığını teraziye koyduğunda bu, bir erkeğin erilliği, gayreti özellikle cesareti ve kararlılığı üzerinde baskı yaratır. Bu nedenle annesini unutmaya ve yaşamının ilk aşkını terk etme acısına katlanabilen sadakatsiz bir Eros'a ihtiyaç duyacaktır. Bu tehlikeyi önceden gören anne, her yaşam macerasının riski olan ahlaki bozulmadan onu korumak amacıyla ona dikkatli bir şekilde bağlılık, özveri ve sadakat erdemleri aşılamıştır. O, bu dersleri çok iyi öğrenmiştir ve annesine sadık kalır. Bu doğal olarak annede derin bir kaygıya neden olur (örneğin annenin daha çok sevinmesi için oğlunun eşcinsel olduğu ortaya çıktığında) ve aynı zamanda olumlu şekilde mitolojik olan bilinçdışı bir tatmin ortaya çıkarır. Çünkü aralarında egemen olan ilişkide tamamlanmış eski ve en

gizli anne-çocuk evlilik arketipi mevcuttur. Sonuçta, kayıt ofisleri, ödeme döngüleri ve aylık kirasıyla basmakalıp gerçekliğin *hieros gamos*'un [kutsal evlilik] mistik huşusundan daha ağır basacak nesi vardır ki? Peki ejderhanın izini sürdüğü yıldız taçlı kadın veya Kuzunun evliliğini gizleyen dinsel belirsizlik?

23 Bu mit, kolektif bilinçdışının doğasını diğerlerinden çok daha iyi şekilde betimler. Bu düzeyde anne hem yaşlı hem genç, hem Demeter hem Persephone; oğlu ise hem eş hem de sarmalanıp uyunan süt bebektir. Zahmetli uyumlar ve çeşitli hayal kırıklıklarıyla gerçek yaşamın kusurları, doğal olarak böyle tarif edilemez bir tatmin durumuyla yarışamaz.

24 Erkek çocukta yansıtma üreten faktör, anne-imgesi ile özdeştir ve sonuç olarak gerçek anne olarak alınır. Yansıtma ancak, erkek çocuğun kendi psişe dünyasında sadece anne değil aynı zamanda kız çocuk, kız kardeş, sevgili, gök tanrıça ve yer altı dünyasından Baubo'nun da olabileceğini fark ettiğinde çözülebilir. Her anne ve her sevgili, bir erkekteki en derin gerçekliğe karşılık gelen, her zaman her yerde var olan ve eskimez imgenin taşıyıcısı ve somut halini olmaya zorlanır. Bu tehlikeli Kadın imgesi, erkeğe aittir. Bazen erkeğin feragat etmek zorunda kaldığı yaşam ilgilerine kadın bağlılık gösterir; o, hayal kırıklığı ile sonuçlanan riskler, çabalar, fedakarlıklar için en çok ihtiyaç duyulan ödünleyicidir, yaşamın tüm karamsarlığına tesellidir. Aynı zamanda büyük bir sihirbazdır, ayartıcıdır, Maya'sı ile erkeği yaşama çeker ve sadece yaşamın mantıklı ve faydalı yönlerine değil iyi ve kötü, başarı ve yıkım, umut ve çaresizlik, birbirlerini dengeleyen korkunç paradokslar ve ikilemlere de yön verir. O, erkeğin en büyük tehlikesi olduğundan bir erkekten en iyisini talep eder ve eğer erkek buna sahipse kadın bunu alacaktır.

25 Bu imge, Spitteler'in dediği gibi "Benim Leydi Ruhum"dur. "Ruh" ifadesi çok genel ve belirsiz kalacağı için özel bazı şeyleri ifade etmesi açısından ben "anima" teri-

mini öneriyorum. Anima kavramı altında özetlenen deneysel gerçeklik, oldukça dramatik olan bilinçdışı içeriği biçimlendirmektedir. Bu içeriği rasyonel, bilimsel dil içerisinde tanımlamak mümkündür fakat bu şekilde kişi, bunun canlı karakterini bütünüyle ifade edemez. Bu nedenle psişenin canlı sürecini tanımlarken, bilinçli ve kasti bir şekilde, dramatik, mitolojik düşünme ve konuşma biçimini tercih ediyorum, çünkü bu daha ifade edilebilir olmasının yanı sıra teorik izahların günün birinde cebirsel denklemlerin içerisinde açıklanabileceği düşüncesini kurcalayan soyut bilimsel terminolojiden de daha kesindir.

26 Yansıtma-üreten faktör animadır daha doğrusu anima tarafından temsil edildiği şekliyle bilinçdışıdır. O, rüyalar, görüler ve fantezilerde ne zaman belirirse belirsin kişileşmiş biçimi benimser, böylelikle onun somutlaştırdığı faktörün dişil varlığın tüm seçkin niteliklerine sahip olduğunu gösterir[1]. O, bilincin icadı değildir fakat bazen bilinçdışının doğal üründür. Anne için ikame bir figür de değildir. Aksine anne-imgesini tehlikeli biçimde güçlü hale getiren akıl almaz niteliklerin, her erkek çocukla yeniden canlanan kolektif anima arketipinden ortaya çıkma olasılıkları mevcuttur.

27 Anima, erkekte bulunan bir arketip olduğundan kadında da eşdeğer bir arketip olması gerektiğini varsaymak mantıklıdır. Nasıl ki bir erkek dişil bir unsurla ödünlenmişse kadın da eril bir unsurla ödünlenmiştir. Diğer yandan bu argümandaki amacım ödünleyici ilişkilere çıkarımla vardığım izlenimini vermek değil. Aksine anima ve animusun doğasını deney yoluyla anlamak için uzun ve çeşitlenmiş tecrübeye ihtiyaç duyulur. Bu sebepten arketiplerle ilgili

---

[1] Doğal olarak edebiyatta tipik bir figürdür. Anima konusu üzerine son dönemde Linda Fierz-David'in, *The Dream of Poliphilo* adlı kitabı ve benim "Die Psychologie der Übertragung" ("Psychology of the Transference") isimli makalem yayınlanmıştır. Psikolojik bir fikir olarak anima ilk kez XVI. yüzyıl hümanistlerinden Richardus Vitus'ta görülmektedir, bkz. benim *Mysterium Coniunctionis* isimli kitabım, par. 91 vd.

söylememiz gereken şey, ya doğrudan kanıtlanabilir ya da en azından olaylarla açıklanabilir olduklarıdır. Aynı zamanda doğasından dolayı ancak şartlı olabilecek bir öncü çalışmayı ele alıyor olduğumun tamamen farkındayım.

28 Annenin, erkek çocuk için yansıtma-üreten faktörün ilk taşıyıcısı olması gibi baba da kız çocuk için ilk taşıyıcıdır. Bu ilişkilerin pratik deneyimi aynı ana tema üzerinde her türde çeşitlemeler sunan pek çok bireysel durumla gerçekleşir. Bu nedenle bunların özlü tarifleri, şematik olmaktan daha fazlası olamaz.

29 Kadın, eril unsur ile ödünlenmiştir ve bu nedenle ondaki bilinçdışı adeta eril bir etkiye sahiptir. Bu, erkek ve kadın arasındaki dikkat çekici psikolojik farklılığı doğurur ve bu yüzden kadında yansıtma-üreten unsura zihin ya da ruh anlamına gelen animus adını verdim. Animus babadan kalma Logos'a karşılık gelirken anima da anneden kalma Eros'a karşılık gelir. Fakat bu iki sezgisel kavram için özel bir tanımlama verme isteğinde ve niyetinde değilim. Kadın bilincinin, Logos ile ilgili ayrım ve idrakten çok Eros'un bağlayıcı niteliği ile karakterize olduğu gerçeğini tanımlamak için kavramsal araçlar olarak sadece Eros ve Logos'u kullanmaktayım. Erkeklerde ilişki işlevi olarak Eros, Logos'tan daha az gelişmiştir. Diğer yandan kadınlarda Logos genelde üzücü bir tesadüf iken Eros sadece gerçek doğalarının bir ifadesidir. Aile çevresi ve arkadaşlar arasında yanlış anlaşılmalara ve rahatsız edici yorumlara yol açar. Bunun nedeni muhakeme yerine *sanılar*dan oluşmasıdır, sanılar derken kesin gerçekliği talep eden *a priori* varsayımları kastediyorum. Herkesin bildiği gibi bu tür varsayımlar oldukça rahatsız edici olabilir. Animus tartışmaya meyilli olduğundan her iki tarafın kendini haklı gördüğü bir tartışmada iş başında görülebilir. Erkekler, anima hakimiyetindeyken dolayısıyla kendi animaları animuslarına dönüşmüşken oldukça kadınsı bir şekilde münakaşa edebilirler. Erkeklerde sorun (sanki kadınlarmış gibi) kişisel beyhudelik ve alınganlıktan biri olurken kadınlarda bu bir *güç* sorunudur, gerçek,

adalet ya da diğer bazı "-izm"lerin olup olmadığıdır – terzi ve kuaförler zaten onların beyhudeliğiyle ilgilenirler. "Baba" (yani uzlaşımsal sanıların toplamı) kadınsı bir münakaşada daima büyük bir rol oynar. Bir kadının Eros'u ne kadar dostça ve nazik olursa olsun, kadın eğer animusla dolmuşsa dünya üzerindeki hiçbir mantık onu sarsamaz. Genelde erkek iğfal, dayak ya da tecavüzün gerekli ikna gücünü barındırdığı duygusuna sahiptir - ve bunda tümüyle haksız değildir. Erkek, sanki meydanı terk edip mücadeleye ikinci bir kadın sürdüğünde (örneğin karısı hararetli bir savaş atı değilse) bu dramatik durumun hızla sıradan ve sıkıcı bir sona varacağının farkında değildir. Bu, erkek için nadir ya da asla olmayacak bir düşüncedir, çünkü hiçbir erkek kendi animasının kurbanı olmadan bir animusla beş dakika bile konuşamaz. Diyaloğu tarafsızca dinleyebilecek, yeterince mizah duygusuna sahip herhangi biri, basmakalıp sözler, yanlış kullanılan gerçekler, gazetelerden ve romanlardan alınan klişeler, mantık eksikliği ve bayağı laflar içeren yavan tanımlardan hayrete düşecektir. Bu katılımcılara bakmaksızın dünyanın tüm dillerinde milyonlarca defa tekrarlanan ve her zaman özünde aynı kalan bir diyalogdur.

30 Bu eşsiz durum aşağıdaki koşullardan ileri gelir: Anima ve animus karşılaştıklarında animus güç kılıcını çeker, anima yanıltma ve cazibe zehrini ortaya çıkarır. İkisinin de aşık olması eşit derecede olası olduğundan (özellikle ilk bakışta aşk durumu) sonuç her zaman olumsuz olmayabilir. Aşkın dili şaşırtıcı derecede tek düzedir, bağlanma ve sadakatle yıpranmış izahlar kullanır, böylece partnerler bir kez daha kendilerini sıradan kolektif durumda bulurlar. Yine de birbirleriyle en bireysel biçimde ilgili oldukları yanılsamanın içerisinde yaşarlar.

31 Hem olumlu hem de olumsuz yönden anima/animus ilişkisi daima "düşmanlık" doludur yani duygusal ve dolayısıyla kolektiftir. Duygulanım ilişki düzeyini düşürür ve hiçbir bireysellik içermeyen ortak içgüdüsel temele yakınlaştırır. Genellikle ilişki, kendilerine sonrasında ne olduğunu

bile anlamayan kişilere aldırmadan kendi normal seyrinde devam eder.

32 Erkeği saran "düşmanlık" bulutu öncelikle duygusallık ve kızgınlıktan oluşurken kadında bu, sabit fikirler, açıklamalar, kinayeler, yanlış anlamalar biçiminde ortaya çıkar, bunların tümü iki insan arasındaki ilişkiyi koparma amacını barındırır (bazen bu elde edilir). Erkek gibi kadın da tanıdık kötü ruhu tarafından bir yanılsama örtüsüne sarılır, ve tıpkı babayı tek anlayan kişinin kızı olması gibi (ki baba her şeyde ebediyen haklıdır), ruhunun çobanı animus onu otlayacağı koyun diyarına nakleder.

33 Animaya benzer olarak animusun da olumlu bir yönü vardır. Baba figürü aracılığıyla, sadece uzlaşımsal fikirleri değil -aynı derecede- bizim "ruh" dediğimiz özellikle felsefi ve dinsel fikirleri ve onlardan kaynaklı davranışı ifade eder. Bu nedenle animus, ruhun rehberidir, bilinç ve bilinçdışı arasında arabulucudur ve bilinçdışının kişileşmesidir. Tıpkı animanın bütünleşme sayesinde bilincin Eros'u olması gibi animus da bir Logos olur. Ayrıca anima erkeğin bilincine ilişki ve ilişkinlik kazandırdığı gibi, animus da kadın bilincine muhakeme, düşünüp tartma ve kendini tanıma yeteneği sağlar.

34 Anima ve animusun Ben üzerinde etkisi temelde aynıdır. Bu etkiyi yok etmek oldukça zordur, çünkü ilk aşamada olağanüstü güçlüdür ve ben-kişiliğini sarsılmaz doğruluk ve dürüstlük duygusuyla doldurur. İkinci aşamada etkinin nedeni yansıtılır, ve bu nedenin nesneler ve nesnel durumlarda yattığı görülür. Bu niteliklerin her ikisinin de arketiplerin özgünlüklerine kadar uzanabileceğini düşünüyorum. Hiç şüphe yok ki arketip, *a priori* mevcuttur. Bu, büyük ihtimalle irrasyonel olduğu kadar tartışılmamış ve tartışılamaz belirli ruh hallerinin ve fikirlerin var olduklarını açıklayabilir. Muhtemelen arketipten çıkan güçlü etki nedeniyle bunların etkilenmesi oldukça zordur. Bilinç bununla büyülenir ve sanki hipnotize olmuş gibi esir tutulur. Ben, çok sık olarak belirsiz bir ahlaki mağlubiyet duygusu dene-

yimler ve sonra da daha savunmacı, küstah ve daha kendini beğenmiş şekilde davranır. Böylelikle aşağılık duygusunu arttıran bir kısır döngü oluşur. O nedenle dip nokta, insan ilişkisinin yıkılmasıdır, çünkü, megalomani gibi, bir aşağılık duygusu da karşılıklı kabullenmeyi imkansız hale getirir ki bu olmadan ilişki de olmaz.

35 Önceden söylediğim gibi anima ya da animusa göre gölgeyi anlamak daha kolaydır. İnsanları sürekli yüzde yüz saf altın olmadıklarına ikna etmeye çabalayan eğitimimizle bir derece de olsa gölgeyi anlamanın avantajına sahibiz. Dolayısıyla herkes "gölge", "aşağı kişiliğin" ne anlama geldiğini bilir. Eğer kişi bunu unutmuşsa da hafızası kolaylıkla bir Pazar ayiniyle, karısı ya da vergi tahsildarı ile kolaylıkla canlanır. Bununla birlikte anima ve animus ile hiçbir şey o kadar basit değildir. Öncelikle bu yönde ahlaki bir eğitim yoktur ve ikinci olarak da pek çok insan kendini beğenmiş olmaktan hoşnuttur ve yansıtmalarını kabullenmek için (daha kötüsü yoksa) karşılıklı kötülemeyi tercih eder. Aslında bunlar, erkeğin akıldışı ruh hallerine, kadının akıldışı fikirlere sahip olması için işlerin doğal hali gibi görülmektedir. Muhtemelen bu durum içgüdü üzerinde temellenir ve unsurlardaki Empodeklesçi aşk ve nefret oyununun sonsuza dek sürmesini sağlamak için böyle kalmalıdır. Doğa tutucudur ve akışının değişmesine kolaylıkla izin vermez. Anima ve animusun gezindiği özel alanların dokunulmazlığını en sert biçimde savunur. Bundan dolayı kişinin anima ve animus yansıtmalarını bilinçli hale getirmek gölge tarafını tanımaktan çok daha zordur. Hiç şüphesiz kişi, beyhudelik, ihtiras, kibir, kin gibi belirli ahlaki engellerin üstesinden gelmek zorundadır fakat yansıtmalar hususuna; kişinin basitçe nasıl üstesinden geleceğini bilemediği yansıtma içeriklerinin dışında ayrıca bin bir türlü saf düşünsel zorluk da eklenir. Tüm bu zorlukların en tepesinde, uykusuna terk edilmesi daha hayırlı olacak şeyleri bilince doğru harekete geçirerek, doğanın işine çok fazla karışıp karışmadığına dair derin bir şüpheye düşmek vardır.

36 Deneyimlerime göre pek çok insan düşünsel ve ahlaki zorluklar olmadan anima ve animusun ne anlama geldiğini anlayabilmesine rağmen bu deney kavramlarını somut şeyler olarak görselleştirmede sorun yaşar. Bu göstermektedir ki bu kavramlar olağan deneyim aralığının biraz dışında çıkarlar. Alışılmadık göründüklerinden rağbet edilmezler. Sonuç, önyargıyı harekete geçirmeleri ve beklenmedik diğer bütün şeyler gibi tabu haline gelmeleridir.

37 Dolayısıyla, bu yansıtmaların yok olması gibi bir gereklilik oluşturmuşsak, çünkü bu, daha sağlıklı bir yoldur ve her açıdan daha avantajlıdır, yeni bir temel üzerinden başlıyoruz demektir. Şu ana dek herkes "annem", "babam" fikrinin bir anlamı olmadığını fakat aslında her detayda uyum gösteren gerçek ebeveynlerin sadık bir yansıması olduğuna inanmıştır, öyle ki biri "babam" dediğinde gerçekte babasının daha fazlasını ya da daha azını kastetmez. Aslında varsaydığı ne ise demek istediği de odur fakat özdeşleşme varsayımı hiçbir zaman özdeşleşmeye yol açmaz. Bu, *enkekalymmenos* ("peçeli kişi") yanılgısının çıktığı noktadır[1]. Eğer biri psikolojik denkleme X'in gerçek baba saydığı babasının resmini dahil ederse denklem sonuca ulaşmaz çünkü sunduğu bilinmeyen nitelik gerçeklikle örtüşmez. X, ilk aşamada, kişinin, fikri gerçek kişi olarak gördüğü muhtemelen tamamlanmamış resimden, ikinci aşamada ise resme yüklediği öznel değişikliklerden oluştuğu gerçeğini gözden kaçırmıştır. X'in baba düşüncesi, gerçek babasının kısmen sorumlu olduğu ve erkek çocuğa süresiz olarak daha büyük bir payın düştüğü karmaşık bir niteliğe sahiptir. Gerçi çocuk, babasını eleştirdiği ya da övdüğü her anda kendisine bilinçsiz bir şekilde karşılık verir, böylelikle insanların devamlı kendilerini kötülediği ya da fazla övdüğü psişik sonuçlar ortaya çıkar. Bunun yanında X, kendi tepkimelerini gerçeklikle dikkatli bir şekilde karşılaştırırsa, ba-

[1] Megaralı Eubulides'ten çıkan yanılgı şöyledir: "Babanı tanıyabilir misin?" Evet. "Bu peçeli kişiyi tanıyabilir misin?" Hayır. "Bu peçeli kişi senin baban. Dolayısıyla babanı tanıyabilirsin ve onu tanıyamazsın".

basının davranışından uzun süre önce kendisine dair sahip olduğu resmin yanlış olduğunu fark etmemesinin sonucu olarak bir noktayı yanlış hesapladığını anlama ihtimali yüksektir. Fakat genel olarak X, onun haklı olduğuna inanmıştır ve eğer biri yanılmışsa bu başka birisi olmalıdır. X, Eros'u zayıf şekilde geliştirmişse ya babasıyla olan yetersiz ilişkiye kayıtsız kalacak ya da davranışlarının X'in elindeki resme asla uymayan babasının genel tutarsızlığı ve anlaşılmazlığından rahatsız olacaktır. Bu nedenle X, incinmiş, yanlış anlaşılmış ve hatta ihanete uğramış hissetmekte kendini haklı görür.

38 Kişi bu tür durumlarda yansıtmayı yok etmenin ne kadar arzu edilebilir olduğunu hayal edebilir. İnsanlara gidecekleri doğru yolu söylediğinde basitçe altın çağın başladığına inanan optimistler her zaman vardır. Fakat kendi kuyrukları peşinde koşan bir köpek gibi davrandıklarını bırakalım bu insanlara açıklamaya çalışsınlar. Bir kişinin davranışlarındaki kusuru görmesini sağlamak için "söylem"den daha fazlası gereklidir, sıradan ortak aklın izin verdiğinden daha fazlası lazımdır. Buna karşın burada kaçınılmaz bir yanlış anlama mevcuttur ve normal koşullar altında sonsuza dek anlaşılmaz kalır: Bu, daha çok ortalama düzeyde sorumlu bir vatandaşın kendisini suçlu olarak tanımlamasını beklemeye benzer.

39 Burada sadece anima/animus yansıtmalarının ait olduğu dizi büyüklüğünü ve onları yok etmek için gerekli olan ahlaki ve düşünsel çabaları örneklemeye çalıştım. Bununla birlikte anima ve animusun tüm içeriği yansıtılmaz. Bunların pek çoğu, rüyalar ve benzerlerinde kendiliğinden olarak belirir ve etkin imgelem yoluyla bilinçli hale gelebilir. Bu şekilde düşünceler, duygular ve duygulanımların, ihtimaline asla inanmadığımız biçimde içimizde yaşıyor olduğunu görürüz. Doğal olarak bu tür olasılıklar, onları deneyimlememiş biri için fantastik görülür çünkü normal bir kişi "ne düşündüğünü bilir". "Normal kişi" tarafında bu tür bir çocuksu tavır doğaldır. Yani bu alanda deneyimi olma-

yan hiç kimseden anima ve animusun gerçek doğasını anlaması beklenemez. Bu düşüncelerle kişi yeni bir psikolojik deneyim dünyasına girer, tabi ki pratikte bunu fark etme şartıyla. Fark edenler, Benin bilmediği ve asla anlamadığı bütün şeylerden etkilenmeden edemezler. Kendini tanımadaki bu yükseliş günümüzde hala nadirdir ve genelde en iyi ihtimalle peşinen nevrozla bir bedel ödetir.

40 Kolektif bilinçdışının özerkliği kendini anima ve animus figürlerinde ifade eder. Bunlar, yansıtmadan geri çekildiğinde, bilinçdışının bilinçle bütünleşebilen içeriğini kişileştirir. Bu oranda her iki figür de farkındalığı olan zihin aracılığıyla kolektif bilinçdışının içeriğini filtreleyen *işlevler* ortaya koyar. Bilinç ve bilinçdışı eğilimlerinin sadece fazla sapmaması koşuluyla kendileri gibi belirir ya da davranır. Gerilim artarsa o ana dek zararsız olan bu işlevler, kişileşmiş biçimde farkındalığı olan zihin ile karşılaşır ve kişilikten ayrılmış sistemler ya da ayrı ruhlar gibi hareket eder. Bu karşılaştırma, ben-kişiliğine ait herhangi bir şey ondan ayrılmadığı sürece yetersizdir. Buna rağmen iki figür de rahatsız edici bir bütünleşme ortaya koyar. Bu davranışın nedeni, anima ve animus *içeriklerinin* bütünleşebilmelerine rağmen arketip olmalarından dolayı tek başlarına olamamalarıdır. Bütününde, bilinç sınırlarını aşan ve bu nedenle de doğrudan idrak nesnesi olamayan psişik yapının temel taşlarıdırlar. Anima ve animusun etkileri bilinçli yapılabilmelerine rağmen onlar, bilinci aşan, algı ve iradenin ötesine geçen faktörlerdir. Bundan dolayı içeriklerinin bütünleşmesine rağmen özerk kalırlar, böylelikle sürekli akılda tutulacaklardır. Bu, iyileştirici bakış açısında çok önemlidir çünkü sürekli gözlem, bilinçdışına işbirliğini garantiye alacak saygıyı göstermektedir. Bildiğimiz kadarıyla bilinçdışı bir kerede ve tamamen "halledilemez". Farkındalığı olan zihin her zaman tek taraflı olma, eskimiş kalıplara bağlanma ve çıkmazlara saplanıp kalma tehlikesi altında olduğundan dolayı aslında bilinçdışı içerik ve süreçlerinin semptomatolojisine sürekli dikkat göstermek psişik sağlığın en önemli görevlerinden biridir. Bilinçdışının tamamlayıcı ve ödünleyici işle-

vi, bu tehlikelerden özellikle nevrozdaki büyük tehlikeden bir ölçüde kaçınabilmeyi sağlar. Bu, sadece yaşamın hala yeteri kadar basit, tereddüt ve endişe olmadan içgüdünün kıvrımlı yollarını izlemek için yeterli kadar bilinçdışı olduğu, ödünlemenin tam bir başarıyla çalıştığı ideal koşullar altında geçerlidir. Uygarlaşma arttıkça insan daha bilinçli ve daha karmaşık hale gelir, içgüdüleri izleme kabiliyeti azalır. İnsanın karmaşık yaşam koşulları ve çevresinin etkisi doğanın sessizliğini boğacak kadar güçlüdür. Düşünceler, inanışlar, teoriler ve kolektif eğilimler, içgüdülerin yerine geçer ve farkındalığı olan zihnin tüm sapmalarına arka çıkarlar. İstemli dikkatin bilinçdışına verilmesi gerekir böylelikle ödünleme kurulabilir. Dolayısıyla bilinçdışının arketiplerini, kaçak imgelerin hızlı hayal oyunları olarak değil sürekli, özerk faktörler olarak resmetmek önemlidir, ki zaten gerçekte öyledirler.

41 Pratik deneyimin gösterdiği gibi bu arketiplerin ikisi de zaman zaman trajik sonuçlar doğurabilen bir alınyazısına sahiptir. Onlar genel anlamıyla kaderdeki talihsiz karmaşıklıkların anne ve babasıdır ve dünya tarafından uzun süredir bu şekilde tanımlanmaktadır. Birlikte ilahi bir çift oluştururlar[1], sürekli değişen görünümüyle daha çok Hermes'e benzeyen Logos'un doğasına uygun olarak biri *pneuma* ve *nous* ile nitelendirilirken diğeri Eros'un doğasına göre Aphrodite, Helene (Selene), Persephone ve Hecate niteliklerini taşır. Her ikisi de bilinçdışı güçlerdir, aslında antik dünyanın oldukça haklı bir şekilde, olmalarını düşündükleri "tanrılar"dır. Onlara bu isimle hitap etmek, kabul edilmeleri ister bilinçli ister bilinçsiz olsun, daima bulundukları psikolojik değerler ölçeğinde merkez konumu vermektir.

[1] Tabiatıyla bu metafizik olmak bir yana psikolojik bir tanım olarak da görülemez. "Ben ve Bilinçdışı Arasındaki İlişkiler"de (par. 296 vd.) işaret ettiğim gibi zıt eşler [*syzygy*] üç unsur içerir: Erkekliğe ait dişillik, kadınlığa ait erillik; erkeğin sahip olduğu kadın deneyimi, ve tersi; son olarak da eril ve dişil arketip imgesi. İlk unsur bilinçli farkındalık süreciyle kişilikle bütünleşebilir fakat sonuncusu olamaz.

Çünkü onların güçleri, bilinçdışı kaldıkları dereceye oranla gelişir. Onları göremeyenler, onların ellerine düşmüştür tıpkı tifüs salgınının en hızla yayılma anının kaynağının keşfedilmediği an olduğu gibi. Hıristiyanlık içerisinde de kutsal zıt eşler [*syzygy*] eskimiş değildir, fakat İsa ve gelini Kilise gibi en üstün bir konumu kaplar[1]. Buna benzer paralellikler bu iki arketipin önemini saptamak için doğru kriterleri bulma girişimlerimizde oldukça fayda sağlamaktadır. Bilinçli kısımdan onlarla ilgili keşfedebildiklerimiz neredeyse fark edilmeyecek derecede küçüktür. Asıl keşif, sadece psişenin karanlık derinliklerine ışık tuttuğumuzda ve bilinçli yaşamımızı tamamlayan bu iki faktör tarafından kullanılan etkinin ne kadar muazzam olduğunu bizim için gittikçe belirgin hale getiren insan kaderinin tuhaf ve dolambaçlı yollarını incelediğimizde ortaya çıkar.

42 Tekrarlarsak, gölgenin bütünleşmesinin ya da kişisel bilinçdışı farkındalığının analitik süreçteki ilk aşamaya işaret ettiğini ve bu olmadan anima ve animusu tanımanın imkansız olduğunu vurgulamak isterim. Gölge sadece partnerle bir ilişki aracılığıyla, anima/animus ise karşı cinsiyetten bir partnerle ilişkide fark edilir, çünkü sadece bu tür bir ilişkide yansıtmalar işlevsel hale gelir. Erkekte animanın tanınması bir üçleme meydana getirir. Üçlemenin bir unsuru aşkındır: Eril özne, karşıt dişil özne ve aşkın anima. Kadında durum tersine döner. Erkekte üçlemeyi dörtlemeye çevirecek kayıp dördüncü unsur burada ele almadığımız İhtiyar Bilge Adam, ve kadında da Yeraltı Ana arketipleridir. Bu dört unsur, yarısı içkin yarısı da aşkın olan, benim *quaternio evliliği*[2] adını verdiğim arketip dörtlemeyi oluşturur. Quaternio evliliği sadece kendilik için değil aynı zamanda

[1] "Kutsal Kitap, Tanrının insanı erkek ve kadın olarak yarattığını söyler, bu yüzden erkek İsa kadın da Kilisedir" - Epistula secunda Clementis ad Corinthios, xiv, 2. Resimli sunumlarda Meryem genelde Kilisenin yerini alır.

[2] "Die Psychologie der Übertragung" ("Psychology of the Transference"), par. 425 vd.

akraba evliliği, evlilik sınıfları ve yerleşimin dört parçaya bölümlenmesi gibi ilkel toplum yapısı için de bir düzen sağlar. Diğer yandan kendilik, bir Tanrı-imgedir ya da en azından bir'den ayrılamaz. Erken dönem Hıristiyan ruhu bundan habersiz değildi, aksi halde İskenderiyeli Klement asla kendini bilen Tanrıyı bilir demezdi.

Feminen

Dişilliğin Farklı Yüzleri

"Sevgi, bir kader gücüdür, öyle ki bu gücün enerjisi cennetten cehenneme uzanır" der Jung, kitabın içindeki "Bir Öğrencinin Sevgi Sorunu" adlı bölüm üzerine düşüncelerini dile getirirken. Ne var ki Jung bu kitapta sadece sevgi veya aşk sorunundan bahsetmez: Geniş alanlara ve kitlelere ulaşan, kişinin iç dünyasıyla ilgili teorilerini açıklamaya ve yorumlamaya devam eder. Feminen ilke ışığında, mitolojik anne figürü arketiplerinden yirminci yüzyıl Avrupa kadınının tecrübelerine kadar okuyucuya rehberlik yapar. Bu arada animus ve anima gibi kendi kişilik anlayışı içinde son derece önemli kavramları aydınlatmayı ihmal etmez. Jung'un fikirlerinin çoğu yirmi birinci yüzyılda yetişen nesiller için kaynak niteliğindedir. *Feminen*, Jung'un iddialarının radikalliğini göstermesi açısından da kışkırtıcı bir eserdir.

ISBN : 978-605-5302-60-3

20 ₺

pinhanyayincilik.com
/pinhanyayincilik
/pinhanikitaplar